

ZALOŽBA
Z R C

Narečni diskurz

Danila Zuljan Kumar

Danila ZULJAN KUMAR je rojena 4. julija 1968 v Šempetru pri Gorici. Po končani Srednji pedagoški šoli v Tolminu je 1994 diplomirala (iz slovenskega jezika in književnosti in angleškega jezika in književnosti), 2002 magistrirala in 2006 doktorirala iz jezikoslovnih ved na Filozofski fakulteti v Ljubljani. V letih 1992–2000 je poučevala angleški jezik na osnovni in srednji šoli, v letih 2000–2001 ter od 2003 dalje pa je zaposlena na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša pri ZRC SAZU, od leta 2003 na Raziskovalni postaji ZRC SAZU v Novi Gorici. Od leta 2006 predava na Univerzi v Novi Gorici. Pri znanstvenem in strokovnem delu se posveča slovenski dialektologiji, besediloslovju in pragmatiki, sicer pa družini, Brdom in petju v Vokalni skupini Vinika.

Zbirka **Linguistica et philologica 16**
Urednica zbirke **Varja Cvetko Orešnik**

Danila Zuljan Kumar
Narečni diskurz
Diskurzivna analiza briških pogovorov

© 2007, Založba ZRC, ZRC SAZU

Recenzenta Simona Kranjc, Vera Smole
Oblikovanje Milojka Žalik Huzjan
Prelom Brane Vidmar

Izdal Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU
Zanj Varja Cvetko Orešnik

Založila Založba ZRC, ZRC SAZU
Za založbo Oto Luthar
Glavni urednik Vojislav Likar

Tisk Present d. o. o., Ljubljana
Naklada 350

Izid knjige sta podprla Občina Brda in Vina Kumar.

Digitalna verzija (pdf) je pod pogoji licence CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9789612540050>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

811.163.6'282(497.4-15)

ZULJAN Kumar, Danila

Narečni diskurz : diskurzivna analiza briških pogovorov / Danila Zuljan Kumar. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007. - (Zbirka Linguistica et philologica ; 16)

ISBN 978-961-254-005-0
234018816

Danila Zuljan Kumar

NAREČNI DISKURZ

Diskurzivna analiza briških pogovorov

Ljubljana 2007

VSEBINA

PREDGOVOR	9
1 UVOD	11
1.1 Utemeljitev izbire teme	12
1.2 Besedila	13
1.3 Brda	15
1.4 Briško narečje.....	16
1.5 Informanti.....	17
1.6 Znaki za zapis.....	17
2 DISKURZIVNA ANALIZA	19
2.1 Diskurzivna analiza kot krovni pojem za več teorij o naravi in delovanju človekove komunikacije.....	19
2.2 Pristopi k analizi diskurza	20
2.2.1 Metoda etnografske analize.....	20
2.2.2 Metoda interakcijske sociolingvistične analize	20
2.2.3 Metoda kritične diskurzivne analize	20
2.2.4 Metoda konverzacijske analize	20
2.2.5 Pragmatika	21
2.3 Besediloslovje	22
2.4 Funkcijsko jezikoslovje	23
3 GOVORJENI DISKURZ	25
3.1 Proučevanje govornega jezika na Slovenskem	25
3.2 Govorjeni in pisni diskurz	26
3.3 Konverzacija	28
3.3.1 Asimetrična konverzacija	31
3.4 Zapis govornega diskurza	32
3.4.1 Definicija izreka v govornem diskurzu	32
3.4.2 Problem postavljanja ločil v govornem diskurzu	32
3.5 Strukturne enote konverzacije	33
3.5.1 Dejanje	33
3.5.2 Korak	33
3.5.3 Vloga.....	33
3.5.4 Izmenjava.....	33

3.5.5	Transakcija	34
3.6	Značilnosti govornega diskurza	34
3.6.1	Oklevanje	34
3.6.2	Premori	39
3.6.3	Prekrivajoči govor.....	39
3.6.4	Ponavljanja	41
3.6.5	Skladenjske nedoslednosti	41
3.6.6	Spreminjanje skladenjske podobe izreka med procesom izrekanja	42
3.6.7	Vrinjene strukture	42
3.6.8	Dodane strukture	43
3.6.9	Elipsa	43
3.6.10	Diskurzivni označevalci	44
3.6.11	Zvalniki	44
3.6.12	Premi govor	45
4	BESEDILNA KOHERENCA	47
4.1	Opredelitev besedilne koherence	47
4.2	Ali kohezivnost besedila predpostavlja tudi njegovo koherentnost in nasprotno?	50
4.3	Vzpostavljanje koherence kot kooperativne in kolektivne dejavnosti	53
4.4	Vzpostavljanje in ohranjanje koherence v konverzaciji	54
4.4.1	Vprašanja	54
4.4.2	Spontana dopolnitev	57
4.4.3	Nasprotovanje	60
4.4.4	Polifoni pogovor	60
4.4.5	Ponavljanja	63
4.5	Motena koherenca	74
4.6	Različnost koherenc	93
4.6.1	Neujemanje med govornim nameranim pomenom in poslušalčevo interpretacijo tega	94
4.6.2	Nezavedno nerazumevanje na strani sprejemnika oziroma govornika B	95
4.7	Okvirji kot globalni vzorci védenja	96
4.8	Vloga inferenc pri vzpostavljanju koherence besedila	97
4.8.1	Kdaj so vezi med propozicijami lahko implicitne?	99
4.9	Lokalna in globalna koherenca	101
4.9.1	Homogenost lastnosti in referenčna enakost	102
4.9.2	Načelo pričakovane normalnosti	104
5	BESEDILNA KOHEZIJA	107
5.1	Opredelitev besedilne kohezije	107
5.2	Kohezivne vezi	108
5.3	Kohezivna sredstva	108
5.4	Referenca	110
5.4.1	Opredelitev pojma	110
5.4.2	(Ko)referenčna sredstva	112
5.4.3	Koreferenčna veriga	117
5.5	Paralelizem	120

5.6	Diskurzivni označevalci	121
5.6.1	Konektor <i>in</i>	121
5.6.2	Besedna zveza <i>tako da</i>	122
5.6.3	Medmetna frazema <i>marija marija in dio dio</i>	123
5.6.4	Diskurzivni označevalci in argumentacija	123
5.7	Elipsa	126
5.7.1	Sistemska elipsa	126
5.7.2	Nesistemska elipsa	127
5.8	Tematska progresija	128
5.9	Prozodija	128
5.10	Nebesedilna referenca – deiktika	129
5.10.1	Nebesedilna referenca in besedilne zvrsti (registri)	129
5.10.2	Deiktične kategorije	130
5.10.3	Popolni in delni deikti	134
5.10.4	Prvotni in drugotni deikti	135
5.10.5	Deiktične in nedeiktične funkcije deiktov	135
5.10.6	Od nebesedilne k besedilni referenci	136
6	ZAKLJUČEK	143
	POVZETEK	145
	VIRI IN LITERATURA	149
	Navedene spletne strani	156
	Stvarno kazalo	157
	Imensko kazalo	163
	PRILOGE	167
	Priloga 1: BESEDILA	167
	Prvo besedilo	167
	Drugo besedilo	178
	Tretje besedilo	189
	Priloga 2: SLOVARČEK STROKOVNIH IZRAZOV	203
	SUMMARY	207

PREDGOVOR

Pričujoča raziskava je deloma spremenjena in dopolnjena doktorska disertacija z naslovom *Govorjena briška narečna besedila z vidika besedilne skladnje*. Z dialektologijo kot vedo o narečjih sem se srečala v četrtem letniku študija in takrat me je zanimanje za narečja, še posebej lastno, prevzelo. Ob zaposlitvi na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša pri Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti pa mi je ukvarjanje z narečji postalo poklic, ki ga opravljam z velikim veseljem. Že v svojem diplomskem delu sem raziskovala govor Medane, v magistrskem delu sem se ukvarjala s skladijskimi interferencami iz italijanščine in furlanščine v briškem in nadiškem narečju, v doktorski disertaciji pa sem si za osnovno enoto proučevanja izbrala spontani narečni diskurz. Osnovni namen raziskave je bil razložiti, zakaj se kljub navidezni kaotičnosti v govoru, ki je posebej vidna v transkribiranem zapisu spontanega govorjenega narečnega diskurza, govorci med seboj razumejo brez posebnih težav. Knjiga je sicer namenjena jezikoslovcem, še posebej tistim, ki jih zanimajo dialektologija, besediloslovje in pragmatika, zaradi pogovorov, ki so izraz življenja v Brdih, pa upam, da bo zanimiva tudi Bricem in tistim, ki prihajajo v to slovensko pokrajino, razdeljeno med državi Slovenijo in Italijo.

Pri nastajanju in izdaji dela mi je pomagalo kar nekaj ljudi. Za to bi se jim rada zahvalila. Naj grem po vrsti. Hvala mentoricama pri doktorskem delu, prof. dr. Veri Smole in prof. dr. Simoni Kranjc, za natančne in koristne komentarje kot tudi uporabne nasvete ob mojih dilemah glede uvajanja ustrezne terminologije s področja diskurzivne analize v slovenščini. Veri hvala tudi za vso drugo pomoč. Lepo je delati pod takim mentorstvom.

Zahvala gre vsem informantom, prav vsi so me lepo sprejeli in mi bili pripravljeni razkriti del svojega življenja, kar zelo cenim; dr. Petru Weissu, višjemu znanstvenemu sodelavcu, za »elektronsko« pomoč pri uporabi ZRCole, pisave, ki jo je sam razvil in nam, dialektologom, zelo olajšuje delo, Petru hvala tudi za nasvete glede pravopisnih zagat; prijateljici, prevajalki in lektorici, prof. Andreji Blažič Klemenc, za jezikovni pregled besedila; predstojnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša in urednici zbirke *Linguistica et philologica*, prof. dr. Varji Cvetko Orešnik, da je moje delo uvrstila v zbirko, Založbi ZRC, da je knjigo izdala, in njenemu direktorju dr. Vojislavu Likarju, sodelavkam Petri Kolenc, Špeli Ledinek Lozej in Vesni Ličer za pregled besedila.

Hvala sofinancerjema, Občini Brda z županom Francem Mužičem in Radovanu (Vina Kumar). In še enkrat Radovanu pa mami in očetu in vsem drugim mojim doma, ker nam je lepo skupaj.

Danila Zuljan Kumar
V Brdih, maja 2007

1 UVOD

*Govor ni slovnica ali slovar, pač pa je največji medij čustev.
Je modulirana vokalizacija, ne pa čista cerebralnost.
Govor so podobe, senzibilnost, fantazme.*

Guy de Villers Grand-Champs

Predmet pričujoče raziskave bo govorni briški narečni jezik v aktualni rabi v konkretnih govornih okoliščinah, pri čemer bomo z besediloslovno analizo poskusili oblikovati model opisa narečnega diskurza. Pričakujemo, da bo raziskava odgovorila na vprašanje, kako govorci s pomočjo sredstev, ki so jim v jeziku na voljo, naredijo narečni diskurz razumljiv in smiseln ter z njim dosežejo svoj namen. Še natančneje, poskusili bomo dokazati naslednji hipotezi:

1. Govorjena komunikacija, ki ne propade, je uspešna, ne glede na to, kako nekoherenten govorni narečni diskurz na pogled izgleda. To pomeni, da morajo v njej poleg že znanih koherentnih sredstev, ki obstajajo v pisnem jeziku (vprašanja, inference, kohezivna sredstva ipd.), obstajati tudi drugačna koherentna sredstva.

2. Značilnosti govornega jezika, kot so napačni starti, oklevanja, ponavljanja, raba diskurzivnih označevalcev, zapolnjeni in tihi premori ipd., imajo v diskurzu določene funkcije, ki pripomorejo h koherentnosti komunikacije.

Da bi hipotezi lahko dokazali, smo si postavili tri cilje:

- ugotoviti značilnosti govornega narečnega diskurza;
- prikazati načine, na katere se slovnične in leksikalne prvine pojavljajo v govoru in omogočajo gradnjo spontanega narečnega diskurza po prvih dveh kriterijih besedilnosti, koherenci in koheziji;¹ in
- ugotoviti, zakaj se na pogled nekoherenten diskurz ob upoštevanju konteksta govornega dogodka, to je njegovih sobesedilnih in situacijskih značilnosti, sprejemniku dejansko izkaže za popolnoma sprejemljivega in razumljivega.

Delo smo zastavili v več smereh istočasno:

- posneti dovolj spontanega narečnega pogovorov, potrebnih za empirično analizo, in jih ustrezno zapisati; za zbiranje narečnega gradiva smo uporabili dialektološko metodo snemanja spontanega govora in ustrezne fonetične transkripcije;
- preštudirati ustrezno literaturo o govornem jeziku in pridobljeno védenje aplicirati na zbrana narečna besedila;
- strniti dosedanja spoznanja o besedilni koheziji in koherenci in
- ugotoviti, ali je ločevanje med njima sploh potrebno in smiselno, ter spoznanja aplicirati na zbrana govorna narečna besedila.

¹ Ostali kriteriji besedilnosti so po Beaugrandu in Dresslerju (1992: 12) še naslednji: namernost, sprejemljivost, informativnost, situacijskost in medbesedilnost.

1.1 UTEMELJITEV IZBIRE

Čeprav je koncept koherence eden od osnovnih pojmov v analizi diskurza, ga je zaradi svoje kompleksnosti težko definirati, zato je sistematična in objektivna merila za to, kaj vzpostavlja diskurzivno (besedilno) koherenco, težko, če ne celo nemogoče sestaviti. Še težje pa predvideti, ali in zakaj bo nek diskurz (besedilo) interpretiran kot koherenten ali nekoherenten. Vendar je potrebno hkrati vedeti, da imamo ljudje večinoma intuitivni občutek za to. Če ta občutek torej obstaja, potem je koherentnost oziroma nekoherentnost diskurza v določeni meri gotovo možno tudi znanstveno dokazati.

Ob študiju besediloslovne in pragmatične literature in ugotovitvah, kaj vse lahko govorci uporabi kot sredstvo vzpostavljanja in ohranjanja koherence v diskurzu, na eni strani, in ob zavedanju, kakšne ovire je sprejemnik sposoben premagovati za to, da v govoru soudeleženca komunikacije najde smisel, ter ob spoznavanju, da vsi procesi uspešnega komuniciranja potekajo bolj ali manj nezavedno, na drugi strani, smo se zavedali, da bo naša raziskava, pa naj se še tako poglobimo vanjo, k védenju o tem, zakaj je nek diskurz koherenten, prispevala le majhen kamenček v velikem mozaiku, da gre pravzaprav za sod brez dna; globlje, kot segaš vanj, bolj se ti krepí občutek, da do dna ne bo mogoče priti. Kljub temu smo se odločili zagristi v to. Zanimalo nas je, zakaj transkribirano govornje besedilo, ki na pogled deluje neurejeno in v določenih segmentih »brez repa in glave«, dejansko »v praksi« deluje. V pogovorih, ki smo jih snemali, smo aktivno sodelovali tudi sami in komunikacija je bila vsakokrat uspešna. Da bi to lahko tudi znanstveno dokazali, smo izkoristili metode, ki so nam v jezikoslovju za dokazovanje na voljo, in posegli na področje diskurzivne, pragmatične, besediloslovne in skladijske analize, pri slednji smo besedila opazovali predvsem s stališča propozicijske skladnje.

Ker namen naše raziskave ni bil ugotoviti značilnosti briškega narečja v primerjavi z drugimi narečji ali značilnosti posameznih briških govorov med seboj, ampak načine vzpostavljanja in ohranjanja besedilne koherence in kohezije v spontanem govornem narečnem diskurzu na splošno, smo kot metodo zbiranja gradiva uporabili deloma vodeni pogovor. Vodeni v tem smislu, da smo pogovor usmerjali na teme, za katere smo vedeli, da govorci o njih želijo govoriti oziroma da so jim blizu. Usmerjali smo tudi takrat, kadar so govorci zdrsnili s teme pogovora, vendar ne vedno. Znotraj tega okvira pa je bil pogovor spontan. Naša vprašanja niso bila pripravljena vnaprej, tudi govorci niso vnaprej vedeli, o čem bodo govorili. Pogovori so bili neformalni in zasebni. Z govorci se poznamo, izhajamo iz skupnega geografskega prostora (Brda), kulture in vere, kar pomeni, da imamo do določene mere primerljivo skupno védenje. Več posnetih pogovorov je skupinskih. Za to smo se odločili, ker je spontanost govora v skupini odraslih govorcev verjetnejša kot pri samo dveh govorcih.²

V vodilo pri raziskovalnem delu nam je bila misel dr. Karmen Kenda Jež (2002: 25): »Sodobna dialektologija, kot je bila zasnovana na prelomu tisočletja, naj bi se ukvarjala tako s strukturo in rabo kot z vrednotenjem narečij in se povezovala z drugimi jezikoslovnimi disciplinami, ki raziskujejo tako rekoč isto predmetnost – sociolingvistiko, kontaktnim jezikoslovjem, jezikovno pragmatiko, psiholingvistiko in kognitivnim jezikoslovjem.«

² Snemanje skupine govorcev se zaradi zagotavljanja spontanosti govora čedalje bolj uveljavlja tudi v dialektologiji (Chambers-Trudgill; v: Kenda Jež 2002: 91).

1.2 BESEDILA

Besedila, uporabljena za analizo, so bila posneta v letih 1994–2005 v posameznih briških vaseh. Govorci so starejši ljudje, izbrani iz več razlogov: 1. njihove informacije predstavljajo dokument o življenju v Brdih v preteklosti, 2. zbirka besedil bo uporabna tudi za druge jezikoslovne raziskave (glasoslovne, oblikoslovne in skladenjske), 3. zbrana leksika bo uporabna za morebitni narečni slovar. Poleg tega gre za govorce z bogatimi življenjskimi izkušnjami; npr. nekateri navedeni informanti so kot vojaki italijanske vojske prepotovali celo južno Evropo, Bližnji vzhod in severno Afriko, nekatere informantke pa so kot hišne pomočnice služile v različnih italijanskih mestih (Milan, Neapelj) ali prodajale sadje v Čedadu, Gorici in Vidmu³. Poleg življenja po svetu je Brice, še posebej živeče v mejnih vaseh, zelo zaznamovala tudi meja, njihovi spomini so še živi, zato jih pri govoru ni bilo potrebno posebej spodbujati ali usmerjati. Vseeno je potrebno ob tem poudariti, da se pri snemanju v zadnjih letih nismo ozirali na pripovedovalske sposobnosti posameznih govorcev, ker smo želeli posneti nepripravljen spontan govor povprečnega govorca (to je govorca, ki v svojem kraju ne izstopa kot dober pripovedovalec), oziroma skupine govorcev. Besedilni zgledi so vzeti iz različnih posnetih in zapisanih besedil, največ pa iz treh besedil, ki so v knjigi objavljena v Prilogi I: *Besedila*.

Zaradi lažjega razumevanja smo zglede prevedli v pokrajinski pogovorni jezik (oziroma njegov (verjetni) približek).⁴ Pravzaprav glagol prevesti, če upoštevamo terminologijo glede prestavljanja govornjenih narečnih besedil v druge jezikovne zvrsti, to je v zborni jezik, splošni in pokrajinski pogovorni jezik, ki jo uvaja Smole (1994: 152), ni ustrezen, saj prevod vključuje »prenos besedila iz narečja (krajevnega govora) v knjižni jezik na vseh jezikovnih ravninah« (prav tam), tega pa za način prekodiranja, ki ga uporabljamo v našem primeru, ne bi mogli trditi. Bolj gre za priredbo, to je »prenos besedila iz narečja (krajevnega govora) v bolj ali manj knjižnemu jeziku približan (pokrajinski) pogovorni jezik« (prav tam). Namen prekodiranja je, da bi bila besedila dostopna nepoznavalcem briškega narečja. Toda hkrati smo želeli ohraniti tudi nekatere značilnosti briškega narečja, za katere (ali vsaj za nekatere med njimi) predvidevamo, da se ohranjajo tudi v novogoriškem pogovornem jeziku. Zato smo se poskusili držati naslednjih pravil:

1. Nekatero značilnosti, ki kažejo na narečni in pokrajinski pogovorni jezik, smo obdržali, če smo predvidevali, da to ne bo vplivalo na razumljivost sporočila. Če je obstajala možnost dvoumnega sporočila oziroma nerazumevanja, smo značilnosti narečnega in (predvidoma tudi) pokrajinskega pogovornega jezika odpravili.
 - Ohranili smo nekatere kalke, npr. zgled [22] *Zdaj oni imajo navado jesti fave 'bob', in strukture, ki v knjižnem jeziku predvidoma niso poznane oziroma vsaj ne tako pogosto rabljene kot v briškem narečju, npr. zgled [97] *Ampak potem vi /.../ ste imeli vino čez.**
 - Strukture in lekseme, za katere smo predpostavljali, da jih bralec ne bi razumel,

³ Tukaj se držimo zapisa Videm, kot je veljaven po *Slovenskem pravopisu*, čeprav nekateri jezikoslovci (npr. Pavle Merku, Roberto Dapit in Mitja Skubic) uveljavljajo etimološko ustreznejšo različico Viden. O dopustnosti rabe te različice bi kazalo razmisliti pri morebitnem ponatisu *Slovenskega pravopisa*.

⁴ Raziskav o novogoriškem pogovornem jeziku še ni. Edino nam poznano raziskavo je opravila Ksenija Ferjančič, in sicer v svojem diplomskem delu *Visoki pogovorni jezik Nove Gorice in Gorice (v Italiji)* leta 1989, pa še tu je analiziran visoki pogovorni jezik, ki je približan zbornemu jeziku, zato v njem ne najdemo narečnih značilnosti.

- smo prevedli, npr. zgled [11] strukturo *se je pravil* smo prevedli z *mu je bilo ime*, zgled [32] strukturo *so se vstali* smo prevedli s *so se dvignili*, zgled [33] osebno glagolsko obliko *kladli* smo prevedli s *predajali*.
- Ohranili smo izvorni besedni red, razen v primerih, kjer je obstajala možnost nerazumevanja, npr. v zgledih [37] in [37a] smo izvorni besedni red v izreku *Kdo poznal jo?* zamenjali z *Kdo jo je poznal?* ter hkrati odpravili elipso pomožnega glagola je.
 - V briškem narečju pogosto rabljene brezosebne strukture smo ohranili, npr. zgled [53] *Kako se je reklo tisti meri?*
 - Odpravili smo elipso pomožnega glagola, npr. v zgledu [11] *Je kapljalo povsod, tako je bilo, da je bilo groza*, ter elipso drugih oblik, npr. v zgledu [8] naslonske oblike zaimka njega *Tako, kot ga je imel Vuga, ni imel ...*
2. Kjer je za pomen bistveno, smo ohranili narečno poimenovanje, npr. zgled [84] *krepa od svenata* ‘prašičja glava’ in zgled [90] *kapelnik muzike, pleh muzike* ‘dirigent godbe, pihalne godbe’.
 3. Pri zapisovanju nismo upoštevali pravila o ločilih v premem govoru. Eden od vzrokov za to odločitev je, da ni bilo vedno jasno, ali gre za premi govor ali le za govorčevo razmišljanje. Da ne bi prišlo do nedoslednosti, smo se odločili ločila za premi govor opustiti tudi tam, kjer je sicer jasno, da govorec uporabi dobesečni navedek. Premi govor tako od ostalega besedila ločujemo le z vejico, npr. zgled [46] *Sem si rekel, gotovo me je prinesel okoli, ne* in zgled [24] *Eden od policije je rekel, ja, je rekel, Markočič, je rekel, bi rad vrgel Jugoslavijo, je rekel, narobe, je rekel.*
 4. Iz italijanščine in furlanščine prevzete diskurzivne označevalce kot *ma, ben, allora* smo prevajali glede na njihovo pragmatično funkcijo v besedilu,⁵ npr. v zgledu [7] diskurzivni označevalec *ma* prevajamo s *samo*, ker izraža protivnost *Samo niste mogli hoditi čez Italijo, ne?*, v zgledu [29] pa z *in*, ker izraža vezalnost *Ja. Ja, dobro, in če je bil dež?*

Pri prekodiranju besedil se je pokazalo, da prenos narečnega jezika v drugo jezikovno zvrst ni tako preprost, kot bi se na pogled morda zdelo. Poleg zgoraj omenjenih problemov smo se soočali še z drugimi, denimo z drugačno vezljivostjo, kot velja v knjižnem jeziku, npr. zgled [41] *.../ je tekla voda noč in dan za tistih vojakov tam* ‘za tiste vojake tam’ ali zgled [98] *In od tam so nas pobrali vseh Slovencev, kar nas je bilo tam* ‘vse Slovence’. Odločili smo se uporabiti vezljivost, kot velja v knjižnem jeziku. Seveda smo se zavedali, da se del podatkov o govorih s tem izgubi, ne toliko za jezikoslovca, ki je več fonetične transkripcije in se zato o tem lahko pouči v priloženih narečnih zgledih, ampak za nejezikoslovce. Toda sledili smo osnovnemu namenu prekodiranja v knjižnem jeziku bližjo jezikovno zvrst, to je, kot smo že omenili, da so narečni zgledi razumljivi tudi nepoznavalcu briškega narečja. Vprašanja, ki so se porajala ob tem, kako ustrezno prestaviti narečno besedilo v drugo jezikovno zvrst, da bo ohranilo svojo povedno in izrazno moč, tako še kako potrjujejo Smoletovo tezo, da je »problem prenosa govorjenega jezika (največkrat narečnega) v pisani še vedno aktualen, saj univerzalne rešitve ni« (prav tam). Na to kažeta sprotno odločanje raziskovalcev, kako prestaviti posamezne strukture in poskusi oblikovanja nekega sistema. O tem bo v prihodnje potrebno še razmišljati.

⁵ Več o prevajanju briških narečnih diskurzivnih označevalcev v angleščino glej Zuljan Kumar: *Discourse Markers in Spoken Dialectal Slovenian Texts. On Translating Discourse Markers in Dialectal Slovenian Texts*. Prispevek je v tisku.

1.3 BRDA

Brda, imenovana tudi Goriška brda, so gričevnata pokrajina zahodno od Nove Gorice in Gorice, in sicer med rekama Soča na vzhodu in Idrija na zahodu, hriboma Sabotin in Korada na severu in Furlansko nižino na jugu. Poseljena so bila že v rimski dobi. Slovanska poselitev v 8. stoletju je segla do roba ravnine⁶ in se do danes ni bistveno spremenila kljub ali mogoče prav zaradi mirnega sožitja z romanskimi Furlani.⁷ Brda imajo bogato zgodovino. Vse do 19. stoletja je na njihovem ozemlju potekala meja med Beneško republiko in avstrijskimi deželami.⁸ Po Rapalski pogodbi leta 1920 so postala del Kraljevine Italije, državna meja s Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev se je pomaknila proti vzhodu (do Postojne, Idrije in Tolmina). Od leta 1945 do leta 1947 so spadala v cono A Julijske krajine, ki je bila pod zavezniško upravo, 16. septembra 1947 pa so bila po podpisu Pariške mirovne pogodbe v večjem delu priključena Jugoslaviji. V Italiji so ostale štiri narodnostno čiste vasi, in sicer: Števerjan, Oslavje, Jazbine, Štmaver, ter del Medane, pa tudi vasi Pevma, Ibana, Mirnik, Dolenje in Škrljevo z narodnostno mešanim prebivalstvom. Razmejitev je zaradi geograf-

⁶ To so Slovani prepustili romaniziranim Langobardom in že veliko prej poromanjenim Galcem, bodočim Furlanom.

⁷ Poroke med Furlani in Slovenkami ter pozneje tudi Italijani in Slovenkami niso redke, redkejši so primeri porok Slovencev s Furlankami ali Italijankami, čeprav tudi takih mešanih zakonov v preteklosti in danes ni malo.

⁸ Po propadu goriških grofov leta 1500 so Brda s Posočjem postala meddržavno mejno območje med habsburško državo in Beneško republiko. Nova meja je bila zaradi nenatančno določenega poteka zelo nemirna, še posebej zaradi habsburških enklav na beneškem ozemlju. Posegala je tudi v zemljiško posest, saj so imeli zlasti furlanski gospodje svoja zemljišča na ozemlju habsburške monarhije. Sredi 18. stoletja sta se Avstrija in Italija po številnih nesoglasjih in vojnah zaradi meje dogovorili za ureditev te problematike. Najprej sta v sodelovanju s Svetim sedežem rešili vprašanje oglejskega patriarhata, ki je bil ukinjen leta 1751 in porazdeljen na videmsko in goriško nadškofijo; Brda so pripadla Goriški, Beneška Slovenija pa videmski nadškofiji. Sledilo je nekajletno delovanje meddržavne avstrijsko-beneške komisije za določanje državne meje. Ta je oktobra 1751 v Krminu sklenila sporazum o mejah glavarstev Kanal, Tolmin in Bovec z Beneško Slovenijo. Kot mejna črta glavarstev se je določila reka Idrija. Po propadu Beneške republike leta 1797 je ozemlje Beneške Slovenije prišlo v roke Francozom. Toda ti so ga že naslednjega leta (1798) na podlagi Campoformijske pogodbe prepustili Avstrijcem. Brda niso bila več mejno ozemlje, saj je državna meja avstrijskega cesarstva z Napoleonovo Cisalpinsko republiko potekala deloma po reki Pad, ob Gardskem jezeru in po južnem Tirolskem. Upravne razmere, ki jih je določila Campoformijska mirovna pogodba, pa niso trajale dolgo. Leta 1805 so v Posočje in v Furlanijo znova prišle francoske čete. Slednjo je Napoleon skupaj z Beneško Slovenijo vključil v svoje Italijansko kraljestvo. Meja z Avstrijo je potekala po nekdanji avstrijsko-beneški mejni črti, po reki Idriji. Leta 1807 se je meja premaknila na Sočo in Brda so pripadla Italijanskemu kraljestvu. Po padcu Napoleona so se avstrijske čete leta 1813 vrnile v Posočje in zasedle tudi Furlanijo. Po sklepih mirovnega sporazuma v Parizu leta 1814 je Avstrija poleg Ilirskih provinc dobila tudi Benečijo in Lombardijo. Od leta 1815 sta združeni deželi tvorili lombardsko-beneško kraljestvo. Brda so znova postala mejno območje po vojni med kraljevo Italijo in avstrijskim cesarstvom leta 1866. Mir na Dunaju je določil, da Avstrija izgubi Benečijo, ki postane del kraljevine Italije. Začetek vojne Italije z Avstro-Ogrsko leta 1915 je že v prvih dneh zaradi italijanskega vojaškega prodiranja na avstrijsko ozemlje spreminjal državno mejo v mejo okupacijskega ozemlja, to pa se je spreminjalo hkrati z vojaškimi uspehi ene ali druge izmed bojujočih se sil. Območji Brd in Benečije sta bili do konca oktobra 1917, ko je Avstro-Ogrska z uspešno dvanajsto soško ofenzivo potisnila italijansko vojsko z zasedenih ozemelj, v italijanski okupacijski cono (Marušič 1999: 116–131).

ske in gospodarske gravitacije na Furlanijo za Brda s svojo vinogradniško in sadjarsko kmetijsko usmeritvijo pomenila gospodarski polom, saj jih je odrezala od tradicionalnih tržnih centrov: Gorice, Čedadada in Vidma, do nastajajočega mesta Nove Gorice pa je vodila le stara vojaška cesta čez Plave v Soški dolini. Šele v 80. letih 20. stoletja zgrajena cesta preko italijanskega dela Sabotina je Novo Gorico približala Brdom.

1.4 BRIŠKO NAREČJE

Geografska usmerjenost Brd proti Furlaniji odseva tudi v jeziku. Briško narečje spada v primorsko narečno skupino, in sicer med t. i. beneška oziroma beneškoslovenska narečja, poleg obsoškega v Sloveniji ter nadiškega in terskega v Italiji.

A) Osnovne glasoslovne značilnosti in naglas:⁹

- dolgi *ě* in *o* sta se razvila v *i: e > i: ə* (*m'li:əkə*) oziroma *u: o > u: ə* (*sə'nu:ə*), *u: ə* zastopa tudi novoakutirani *ò* v nezadnjem besednem zlogu (*'nu:əsən*), medtem ko se je novoakutirani *è* v nezadnjem besednem zlogu razvil v *e:* (*'pe:ku*); dolgi *i* se je razvil v *i:* (*'zi:ma*), dolgi *u* v *u:* (*o'lu:pən*), prav tako dolgi *ɨ* (*'pu:nən*), dolgi *a* in dolgi *ə* pa v *a:* (*b'ra:da*, *'va:s*);
- denazalizacija nosnikov *q* in *ç* je bila pozna; *q* se je razvil v *o:* (*'ro:ka*), *ç* pa v *a:* (*ɣ'la:dən*);
- kratko naglašeni samoglasniki narečje praviloma ne pozna, prišlo je do podaljšav;
- uporablja se le dinamični naglas (briško narečje je edino med beneškoslovenskimi narečji, ki je izgubilo tonemski naglas);
- pri soglasnikih je značilen prehod *g > ɣ* in *h > x*, *l > j* (*p'ju:če*) ter izglasnega *-m > -n* (vendar ne vedno), trdega *l* (*l*) narečje ne pozna, *č* je otrdel v *č*.

B) Osnovne oblikoslovne značilnosti:

- uporabljajo se vsi trije spoli, čeprav je opaziti pešanje kategorije srednjega spola (*jabolko > 'ja:pka*);
- dvojina je ohranjena le v posameznih oblikah, najredkeje za ženski spol;
- nekatere oblikoslovne značilnosti so nastale zaradi stika s romanskima jezikoma (npr. izražanje vrste s predlogom (*'ma:kinja za 'ši:vət*).

C) Osnovne skladenjske značilnosti:

- opazen je vpliv romanske skladnje.¹⁰

Č) Besedje:

- osnovni fond je slovenski, vendar je veliko furlanizmov, italijanizmi pa so mlajšega izvora, iz časa, ko so bila Brda pod Italijo, v novejšem času pa predvsem iz medijev (pretežno televizija).

⁹ Glej Smole (2001^B: 35–36) in Zuljan (1994).

¹⁰ Več o tem glej v Zuljan Kumar (2001).

1.5 INFORMANTI

DB. – **Blažič, Danica** (1930), Nozno
 H. – **Bučinel, Helena** (1931–2006), Neblo
 L. – **Markočič, Alojz - Lojz** (1909), Drnovk
 C. – **Markovic, Ciril** (1908–2006), Fojana
 RM. – **Mavrič, Radko** (1921), Šlovrenc
 G. – **Peresin, Gabriela** (1942), Golo Brdo
 AP. – **Pulec, Ana** (1923), Medana
 RP. – **Prinčič, Rozalija** (1905–2003), Biljana
 SP. – **Pulec, Stanko** (1921), Medana
 P. – **Sirk, Jožef - Pepi** (1911), Dobrovo
 PS. – **Srebrnič, Pavel - Pavli** (1926), Plešivo (Medana)
 SS. – **Srebrnič, Stanko** (1932), Plešivo (Medana)
 M. – **Šibav, Marija** (1933), Neblo
 AV. – **Velišček, Anči** (1937), Medana
 RZ. – **Zuljan, Rudi** (1938), Medana
 Kratica D. – Danila

1.6 ZNAKI ZA ZAPIS

Zgledi in Priloga 1: *Besedila* so zapisani z vnašalnim sistemom ZRCola, ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (<http://www.zrc-sazu.si>) razvil Peter Weiss. Izmišljeni zgledi ali tisti, pri katerih besedilo ni bilo posneto, ampak po pogovoru le približno zapisano, so zapisani v poševnem tisku v pisavi Times New Roman.

Pri zapisu besedil je bila uporabljena slovenska nacionalna fonetična transkripcija, dopolnjena z drugimi znaki. Posamezni znaki pomenijo naslednje:¹¹

' – označuje naglasno mesto, stoji pred zadnjim soglasnikom, ki mu sledi samoglasnik

(*x'ri:p*)

: – označuje dolžino glasu

˘ – je t. i. pomenski narekovaj (*kad're:ja* 'stol')

ɛ, ə – označuje polglasnik

ɥ – označuje dvoustnični zaokroženi v (*ɥ'sa:k, 'de:laɥ*)

x – označuje nezveneči mehkonebni pripornik (*'du:x* 'dolg')

Γ, γ – označuje zveneči mehkonebni pripornik (*'ɣo:ra*)

... – označuje nedokončani izrek

/.../ – označuje nadaljevanje besedila

tihi premor:

/ – označuje krajši premor

// – označuje daljši premor

əə – označuje zapolnjeni premor

* * – besede znotraj znakov * * pomenijo, da gre za prekrivajoči govor.

¹¹ V slovenski in tuji literaturi zasledimo več različnih načinov zapisovanja nekaterih značilnosti govornega diskurza (npr. smeha, prekrivajočega govora, premorov ipd.), zato bi bilo v prihodnje med slovenskimi raziskovalci govornega diskurza v prid enostavnejšemu in hitrejšemu razbiranju znakov za omenjene značilnosti smiselno razmisliti o enotnem načinu zapisovanja.

2 DISKURZIVNA ANALIZA

*Jezik obstaja samo toliko, kolikor se dejansko uporablja
– kolikor se govori in posluša, piše in bere.*

Sapir, Jezik. Uvod v proučevanje govora

2.1 DISKURZIVNA ANALIZA KOT KROVNI POJEM ZA VEČ TEORIJ O NARAVI IN DELOVANJU ČLOVEKOVE KOMUNIKACIJE

Človekova komunikacija ima nešteto oblik in namenov, zato je njeno proučevanje izjemno kompleksno, izdelava sistematične analize pa skorajda nemogoča. Edina skupna osnova vsem njenim oblikam je njihova socialna in emocionalna dimenzija (Blakemore 1990: 5). To pomeni, da komunikacija ne obsega samo posredovanja informacij v smislu predstavljanja dejstev. To, kar tvorec besedila posreduje, je veliko več kot zgolj informiranje. Razlikovati je namreč potrebno med tem, kaj želi posredovati, in tem, kaj njegove besede pomenijo. Vedenje o tem, kaj tvorčeve besede pomenijo, pomaga sprejemniku prepoznati, kaj je tvorec s tem nameraval posredovati. Pomen tega pa sprejemnik lahko razbere le s poznavanjem konteksta, v katerem so bile besede izrečene.

Zaradi njene kompleksnosti je proučevanje človekove komunikacije vedno le delno in nepopolno. Z njo se ukvarja več znanosti, od jezikoslovja, komunikologije, antropologije do filozofije, psihologije in sociologije. Kot krovni pojem za vse ali vsaj večino teorij o njeni naravi in delovanju se danes v znanosti uporablja termin diskurzivna analiza, ki pomeni pristop k analizi jezika v rabi, to je k proučevanju tega, kar v smislu Chomskega pojmujeemo pod terminom jezikovna performanca. Diskurzivna analiza vključuje veliko različnih pristopov k diskurzu oziroma k različnim vrstam diskurzov, to je h govorjenemu, pisnemu, znakovnemu, likovnemu (Cameron 2004: 7). V tem smislu je potrebno razlikovati med analizo diskurza, pri kateri je v središču zanimanja diskurz sam po sebi, in analizo diskurza kot sredstva za raziskovanje drugih vidikov življenja. Nekatere raziskovalce zanimajo jezikoslovni vidiki diskurza, kot npr. kako prihaja do menjave vlog v konverzaciji, zakaj prihaja do motenj v vzpostavljanju koherence v diskurzu ipd. Drugim raziskovalcem, npr. sociologom, socialnim psihologom in komunikologom, pa prinaša raziskovanje diskurza vpogled v govorno in negovorno obnašanje njegovih udeležencev, to je v njihovo socialno življenje in v socialne stike med njimi, hkrati pa tudi možnost za raziskovanje socialnih pojavov, kot je npr. spolno nadlegovanje.

Po Schiffirin (1987: 3) so osnovne predpostavke diskurzivne analize naslednje:

1. Jezik se vedno pojavlja v kontekstu.
2. Jezik je odvisen od konteksta.
3. Jezik je vedno interaktiven.
4. Jezik je namenjen komunikaciji.

Komunikacija je vedno zasidrana v določen kontekst; situacijski in kognitivni, v katerem so uskladiščene človekove pretekle izkušnje, ter kulturni, ki vključuje skupno vedenje

določene kulturne skupnosti. Jezik je namenjen naslovniku, aktualnemu ali nameravanemu, zato je vedno interaktiven.

2.2 PRISTOPI K ANALIZI DISKURZA

V jezikoslovju obstaja veliko pristopov k analizi diskurza, vsakega med njimi označujejo različne jezikovne teorije, okvirji, koncepti, osnovni principi in metode analize. Cameron (2004: 47), denimo, ločuje pet osnovnih pristopov k analizi diskurza:

1. metoda etnografske analize;
2. metoda kritične diskurzivne analize;
3. metoda interakcijske sociolingvistične analize;
4. metoda konverzacijske analize;
5. pragmatika.

V raziskavi bomo za analizo govorenega narečnega besedila uporabili metodo konverzacijske analize ter pragmatični pristop, zato bomo ti dve metodi obravnavali natančneje.

2.2.1 Metoda etnografske analize

Etnografska analiza pomeni antropološki pristop k raziskovanju diskurza, v ospredju katerega je raziskovanje določene kulture in subkultur (npr. obritoglavci, skejterji) z uporabo metode opazovanja udeležencev. Antropologi proučujejo različnost človeških kultur, pri čemer uporabljajo metodo opazovanja pripadnikov določene kulture (Cameron 2004: 48, 53). Pomemben vpliv na razvoj te vrste pristopa k raziskovanju diskurza predstavlja nasprotovanje Della Hymesa pristopu Noama Chomskega. Hymes se zavzema za odmik od proučevanja abstraktnih slovničnih pravil k sociološkemu, psihološkemu in kulturološkemu vedenju, ki vpliva na rabo jezika (Schiffrin 1994: 8).¹

2.2.2 Metoda interakcijske sociolingvistične analize

Ta metoda je podobna metodi etnografske analize, vendar vključuje tudi sociolingvistične teme, kot npr. analizo načinov, kako ljudje uporabljajo jezik, v smislu povezav med načinom govora govorcev in njihovim položajem v družbi, spolom, formalnim ali neformalnim govornim položajem ipd. Interakcijska sociolingvistična analiza proučuje tudi jezik dvojezičnih govorcev, poznana pa je iz del Ervina Goffmana in Johna Gumperza.²

2.2.3 Metoda kritične diskurzivne analize

Kritična diskurzivna analiza proučuje govor v formalnih govornih položajih, to je institucionalizirani diskurz, tako pisni kot govornjeni, npr. javni govor, politični govor, govor v medijih (Cameron 2004: 123).

2.2.4 Metoda konverzacijske analize

Iz sociološkega pristopa k diskurzivni analizi, še posebej iz pristopa, poznanega pod ime-

¹ Glej npr. D. Hymes 1974: *Pidginization and Creolization of Languages*. London, New York: Cambridge University Press. 530 str.

D. Hymes 1996: *Ethnography, Linguistics, Narrative Inequality: toward an understanding of voice*. London, Bristol: Taylor & Francis. 258 str.

² Npr. E. Goffman 1990: *The Presentation of Self in Everyday Life*. London: Penguin Books. 251 str. Za Gumperz glej v literaturo.

nom etnometodologija, ki ga povezujemo predvsem s teoretikom Haroldom Garfinklom,³ se je razvil pristop h govornemu jeziku, ki ga danes poznamo pod imenom konverzacijska analiza (Cameron 2004: 48). Raziskovalci, ki pri svojem delu uporabljajo metodo konverzacijske analize, izhajajo iz predpostavke, da smo ljudje, z določenimi izjemami, ki so navadno posledica bolezni, zelo izurjeni uporabniki govornega jezika. Jemljemo ga kot nekaj samoumevnega, ne da bi se o njem spraševali. Zato je naloga konverzacijske analize eksplicitno pokazati, kako konverzacija dejansko poteka, to je analizirati njene konstitutivne prvine. Toda v nasprotju s svojim imenom se termin ne nanaša izključno na analize pogovorov, ampak ga uporabljamo v širšem smislu, in sicer v povezavi z vsakršno govorno interakcijo, pri kateri gre za izmenjevanje vlog (prav tam: 87).⁴

Metoda konverzacijske analize je podobna metodi etnografske analize, vendar se ločita po tem, da je pri drugi pomembno, kje govorno dejanje poteka, kdo so govorniki, kateri jezik ali njegovo različico uporabljajo in kakšen je njihov način življenja, pri metodi konverzacijske analize pa je pozornost usmerjena k analizi posameznih segmentov konverzacije, to je menjavi vlog med udeleženci, funkcijam prekinitev, ponovitev, elipse, diskurzivnih označevalcev ipd., pri čemer govorni položaj, v katerem konverzacija poteka, ne igra tako pomembne vloge kot pri metodi etnografske analize.

2.2.5 Pragmatika

Pragmatika je veja jezikoslovja, ki se je razvila v poznih 70. letih 20. stoletja. Ukvarja se s proučevanjem jezikovne rabe v posameznih situacijah. To pomeni, da se ne ukvarja z jezikovno kompetenco, ampak izključno z jezikovno performanco (Levinson 2003: 7). Raziskuje načela, ki jih govorniki uporabljajo, da določijo pomen besedam, to je, »kako pridemo od tega, kar rečemo, k temu, kar mislimo z besedami povedati« (Cameron 2004: 48).

V vsakodnevnem življenju se ljudje pogosto ne ravnamo po načelu: *Povej, kar misliš, in misli to, kar poveš*. Če nas, denimo, neznanec na cesti vpraša: »Imate uro?« ne bomo upoštevali zgornjega načela, ampak mu bomo povedali, koliko je ura. Ko ljudje komuniciramo med seboj, imajo besede, ki jih izrečemo, dejansko bolj zapleten odnos do tega, kar mislimo z njimi sporočiti, kot se mogoče zdi na prvi pogled. Zato je ena od najosnovnejših definicij pragmatike proučevanje pomena v interakciji (Thomas; v: Cameron 2004: 68). Pomen namreč ni nekaj, kar je inherentno samim besedam, niti ga ne proizvede sam govorci ali sam poslušalec. Pripisovanje pomena je dinamičen proces, ki vključuje situacijski in besedilni kontekst ter pomenski potencial izreka.⁵

Čeprav je pragmatika relativno nova veja jezikoslovja, pa njene korenine segajo v antične čase. V grščini je beseda *pragmaticos* in v pozni latinščini beseda *pragmaticus* pomenila *biti praktičen*. Moderna uporaba termina pragmatika pa se je razširila pod vplivom ameriške filozofske doktrine pragmatike. Eden od prvih, ki je to uveljavil, je bil filozof

³ Npr. H. Garfinkel 1994: *Studies in Ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press. 288 str.

⁴ Sem spada tudi govor v formalnih govornih položajih (npr. v šoli).

⁵ V določenih primerih kontekst omogoča več kot eno interpretacijo referenčnega izraza. V zgledu [1] se s slovnične perspektive *je* lahko nanaša tudi na omaro. Da se dejansko nanaša na obleko, pomeni samo prednostno interpretacijo, to je tisto, ki je pragmatično najbolj sprejemljiva (Blakemore 1990: 72).

[1]

A: *Mama, kam si pospravila mojo novo obleko?*

B: *V omari je.*

A: *Si prepričana? Jaz je ne vidim.*

Charles Morris s svojo knjigo *Foundations of the Theory of Signs* (1938), v kateri se je posvetil študiju odnosov med znaki in govornici.⁶ Temeljna dela s področja pragmatike so izšla šele v 80. in 90. letih 20. stoletja.⁷ Tradicija anglo-ameriškega proučevanja pragmatike pa se je obogatila in razširila tudi z ustanovitvijo IprA-ja (The International Pragmatics Association), Mednarodnega združenja za pragmatiko, v Antwerpnu leta 1986 (Verschueren 2000: 9). Organizacija je združila predvsem evropske raziskovalce z Nizozemske, Belgije, Norveške in Danske.⁸

Pragmatika je interdisciplinarna znanstvena veda, ki se ukvarja s celotno kompleksnostjo jezikovnega védenja, zato je njeno osnovno raziskovalno polje težko opredeliti. Toda stična točka vsem raziskavam, ki upoštevajo pragmatični pristop, je raziskovanje jezika v kontekstu.⁹ Poleg tega Verschueren (2000: 36–67) navaja še štiri osnovne pragmatične teme, in sicer deiktičnost, govorna dejanja, implicitni pomen in konverzacijo. Levinson (2003: 17, 21) dodaja še interakcijo med jezikovnim védenjem in udeleženčevim enciklopedičnim védenjem, to je védenjem o svetu, ter razlikovanje med dobesednim in prenesenim pomenom¹⁰ oziroma, kot to sam imenuje, »razlikovanje med govorničevim pomenom (speaker-meaning) in stavčnim pomenom (sentence-meaning)«.

Prav preohlapna definicija njenega raziskovalnega polja je bila že od začetkov uva-
janja pragmatike v jezikoslovje tarča kritik tradicionalnih jezikoslovcev, ki so jo tako me-
taforično poimenovali »kanta za smeti«, v kateri pristane vse, kar druge veje jezikoslovja
zavržejo.¹¹ Druge kritike so se nanašale na dejstvo, da pomen že proučuje semantika, zato je
s tega stališča pragmatika nepotrebna. Toda odgovor pragmatikov je, da proučujejo to, kar
semantika spregleda. Najustreznejši odgovor kritikom, da pragmatika posega na področje
semantike, pa je podal Verschueren (2000: 23), in sicer, da semantika proučuje pomen, ne-
odvisen od konteksta, pragmatika pa pomen v kontekstu. Po tej razlagi se jezikoslovni veji
med seboj dopolnjujeta in ne izključujeta.

Poleg konverzijske analize in pragmatike bomo v pričujočem delu upoštevali še dva
sodobna pristopa k analizi diskurza, in sicer besediloslovje in funkcijsko jezikoslovje.

2.3 BESEDILOSLOVJE

Do nastopa besediloslovja in diskurzivne analize v 70. letih 20. stoletja se tradicionalno je-
zikoslovje z besedili kot osnovnimi enotami proučevanja ni ukvarjalo. Med jezikoslovci je

⁶ Morris je pragmatiko definiral kot vedo, ki se ukvarja z odnosi med znaki in njihovimi interpreti; semantiko kot vedo, ki se ukvarja z odnosi med znaki in entitetami, na katere se znaki nanašajo; skladnjo pa kot vedo, ki se ukvarja z odnosi med posameznimi znaki.

⁷ S. Levinson 1983: *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press; G. Leech 1983: *Principles of Pragmatics*. London: Longman; G. Green 1989: *Pragmatics and Natural Language Understanding*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum; D. Blakemore 1990: *Understanding Utterances: The Pragmatics of Natural Language*. Oxford: Blackwell.

⁸ Rezultat dela v tem združenju je med drugim tudi delo Jefa Verschuerena *Razumeti pragmatiko* (2000).

⁹ V psihološkem smislu kontekst Blakemore (1990: 87) definira kot predpostavke, ki jih sprejemnik zgradi na osnovi interpretacij izreka, svojih percepcijskih zmožnosti, predpostavk, ki jih je uskladiščil v svojem spominu, ali na osnovi interpretacij predhodnih izrekov.

¹⁰ Npr. z izrekom *Jezikoslovje je privlačno*, izrečenim ironično, govorec dejansko sporoča, da je jezikoslovje dolgočasno.

¹¹ <http://www.gxnu.edu.cn/Personal/szlieu/definition.html>. Dosegljivo 5. 4. 2004.

prevladovalo prepričanje, da funkcioniranje jezika na nadstavčni ravni zaradi svoje deloma navidezne, deloma pa tudi resnične kaotičnosti nudi premalo možnosti za resno raziskovanje, zato so se raje usmerili v bolj oprijemljivo in dokazljivo raziskovanje posameznih struktur (Ožbot 1999: 22–23). Pri takšnem pristopu k jeziku kot sistemu pa je seveda zanemarjena problematika konkretne rabe.

Prva obsežnejša raziskava o organiziranosti besedil je bila opravljena konec 60. let 20. stoletja. Leta 1968 je Roland Harweg v svojem habilitacijskem delu pri prof. Petru Hartmannu na univerzi v Münstru postavil hipotezo, da drži besedilo skupaj mehanizem substitucije, to je, da koreferenčni izraz sledi drugemu in tako tvori kohezivni in koherentni odnos (Beaugrande, Dressler 1992: 25). Sledilo je več manjših raziskav, ki so bolj ali manj temeljile na deskriptivnem strukturalnem pristopu. Pomemben korak naprej je pomenilo srečanje v Kostanzi, na katerem se je zbrala skupina raziskovalcev, z namenom formulirati besedilno slovnico. Med uglednimi znanstveniki srečanja je bil tudi Teun van Dijk, zaslužen za to, da je leta 1972 izdal pomembno delo *Some Aspects of Text Grammars*, v katerem je uvedel pojem makrostrukture (prav tam: 25–29). Naslednje prelomno delo s področja besediloslovja pomeni Beaugrandov in Dresslerjev *Uvod v besediloslovje*, ki je izšel leta 1981 v Tübingenu. Danes velja za eno najpomembnejših del na področju teorije o besedilih in analiz govornjenih besedil obsežna besedilna slovnica nemškega jezika (*Textgrammatik der deutschen Sprache*) avtorja Haralda Weinricha, ki je prvič izšla leta 1993, v prenovljeni izdaji pa deset let pozneje (2003). Isti avtor je že leta 1982 izdal tudi besedilno slovnico francoskega jezika (*Textgrammatik der französischen Sprache*).

2.4 FUNKCIJSKO JEZIKOSLOVJE

Termin funkcijsko jezikoslovje pokriva širok spekter različnih pristopov v jezikoslovju. Enako kot pragmatika in besediloslovje je v ospredje zanimanja po de Saussurovih besedah postavilo *parole*, to je jezikovno rabo, v nasprotju s strukturalizmom, ki je proučeval *langue*, to je jezik kot sistem znakov. Znotraj funkcijskega pristopa se je izoblikovalo več funkcijskih šol, npr. češka s t. i. praškim funkcijskim krogom (npr. Daneš, Sgall),¹² nizozemska (Teun van Dijk), ameriška (npr. Vance in van Valin) ter angleška (Firth, Halliday, Biber in Quirk).¹³

¹² Predhodnik tega kroga je bil Vilém Mathesius, ki je prvi odkril pojav, ki ga je sam poimenoval členitev po aktualnosti.

¹³ Več o tem glej v Zuljan Kumar (2001).

3 GOVORJENI DISKURZ¹

Kajti govor je veliko več kot besede in stavki.

John Steinbeck, Travels with Charley

3.1 PROUČEVANJE GOVORJENEGA DISKURZA NA SLOVENSKEM

Spontanega govornega jezika se na Slovenskem do 80., 90. let 20. stoletja, razen v dialektologiji,² kjer je primarno zanimanje namenjeno govornemu narečnemu jeziku,³ ni veliko raziskovalo.⁴ Tisto malo, kar se je raziskovalo, je bilo osredotočeno na odrski jezik, ki pa spada v umetnostno besedilno zvrst in ni spontani govor. Vendar se ta trend sklada s splošnimi evropskimi usmeritvami v jezikoslovju. Zahodna slovnična tradicija namreč temelji (skoraj) izključno na raziskovanju pisnega jezika, zato je bila konverzacijska slovnica⁵ v preteklosti slabo raziskana (Biber idr. 2000: 1038). Raziskovanje govornega jezika je omogočil šele razvoj avdiovizualne tehnike, z razvojem računalništva pa je postalo mogoče tudi ustvarjanje računalniških besedilnih korpusov, s čimer je postalo raziskovanje konverzacijske slovnice dostopnejše.⁶ Sredi 80. in še bolj v 90. letih 20. stol. se je zanimanje za raziskovanje spontanega govora razmahnilo tudi na Slovenskem. Na eni strani gre to pripisati že omenjenemu razvoju tehnike, ki je omogočila spontani govor snemati, na drugi strani pa po mnenju Kranjc (2003^C: 301) »večjemu zanimanju za raziskave jezikovne zmožnosti v slovenščini kot drugem ali tujem jeziku⁷ ter raziskavam razvoja jezikovne zmožnosti v slovenščini kot prvem jeziku«.⁸

¹ Diskurz tu razumemo kot komunikacijo v procesu, besedilo pa kot produkt tega procesa.

² Izpis besedja iz transkribiranih narečnih besedil je kot metoda za pridobivanje narečnega slovarskega gradiva znan že iz 19. stoletja, vendar so bila besedila večinoma omejena na ljudske pripovedke, uganke ipd. Tako je npr. Baudouin de Courtenay v glosar cerkljanskega narečja poleg besedja iz Sedejeve zbirke *Besede, izrazi in stavki (iz cirkljanskega dijalekta)* uvrstil besede, izpisane iz besedil *Sprachproben des Dialektes von Cirkno* (1885) (Kenda Jež 2002: 85).

³ Vendar so bile tudi tu v središču zanimanja posamezne jezikovne ravnine (glasoslovje, oblikoslovje z besedotvorjem, skladnja ter besedoslovje), ne pa govornjeni narečni diskurz kot osnovna enota proučevanja.

⁴ Čeprav prvi zametki raziskav o govornem jeziku segajo tudi v 60. leta, npr. Pogorelec 1965: Vprašanja govornega jezika. V: *Jezikovni pogovori*. 132–156, Urbančič 1965: O jezikovnih stilih. *Jezikovni pogovori*. 221–227.

⁵ Raziskovati konverzacijsko slovnico pomeni raziskovati slovnične značilnosti konverzacijskega jezika v primerjavi z drugimi besedilnimi zvrstmi (Biber idr. 2000: 1038).

⁶ Za slovenski jezik so izdelana metodološka izhodišča t. i. korpusa govornjenih besedil (KGB), to je računalniške zbirke govornjenih besedil slovenskega jezika, ki naj bi v prvi fazi zajela referenčni korpus slovenskega javnega govora (Stabej – Vitez 2000).

⁷ Npr. Ferbežar (1999).

⁸ Razvoju jezikovne zmožnosti pri otrocih se posveča Kranjc (npr. 1995, 1999, 2003^{A,B}). Poleg otro-

Z razvojem snemalne tehnike se je snemanje govora sprva kot pomožna, potem pa tudi kot osnovna (poleg specializiranih vprašalnic) dialektološka metoda uveljavljala tudi v slovenski dialektologiji.⁹ Največkrat se pri zbiranju gradiva v dialektologiji uporablja t. i. metoda usmerjenega pogovora o vseh področjih življenja in dela, kar predstavlja nekakšen »kompromis med sociolingvistično metodo snemanja spontanega pogovora in uporabo specializiranih dialektoloških vprašalnic« (Kenda Jež 2002: 88).¹⁰ S to metodo lahko med drugim dosežemo ustrezno stopnjo primerljivosti izsledkov s posameznih raziskovalnih točk, ki omogočajo raziskovanje glavnih jezikovnih razlik med posameznimi govori ter dovolj veliko število ponovitev leksemov, na podlagi katerih lahko izluščimo jezikovne dvojnice ali dokažemo obstoj narečnega mešanja na določeni raziskovalni točki.

3.2 GOVORJENI IN PISNI DISKURZ

V preteklosti je veliko jezikoslovcev ugotavljalo, da je pisni jezik skladenjsko kompleksnejši od govornega, ker je v njem več podrednih kot prirednih stavkov (Beaman 1984: 45). Chafe (v: Beaman 1984: 45) to razlaga s tem, da počasnost pisanja piscu dovoljuje

škega govora avtorica proučuje tudi govorni jezik v medijih (npr. na radiju in TV (2003^c, 2004) ter v računalniških klepetalnicah (2003^c)). Tudi sicer je od konca 80. let 20. stol. na Slovenskem opaziti povečano zanimanje za govorni jezik. Škofic je tako v svojem magistrskem delu (1991) opravila prvo sociolingvistično raziskavo pogovornega jezika v osrednjem slovenskem prostoru. S sociolingvistiko (govornega) jezika se ukvarja tudi Skubic (npr. 2004). Rabo narečja v družbi danes s stališča sociolingvistike je obravnavala Smole (2004). Ista avtorica se je v več prispevkih ukvarjala tudi s prekodiranjem govornega jezika v pisni medij, in sicer na primeru knjig založbe Kmečki glas, ki so izšle v zbirki *Glasovi* (npr. 1994, 1997, 1999, 2001^A). Poleg tega so raziskave govornega jezika potekale na obrobju slovenskega etničnega ozemlja (npr. Kaučič Baša 1997) in pri izseljencih (Šabec 1996), vendar samo v primeru, če je govorni jezik »edina ali prevladujoča oblika sporazumevanja v slovenskem jeziku ob drugem, večinskem jeziku« (Kenda Jež 2002: 58). Vprašanjem, kako na podlagi besedilnega gradiva zasnovati narečno gradivsko zbirko, ki bo uporabna za temeljne narečne raziskave, to je za klasični sinhrono-diahroni popis, pa tudi za nadaljnje jezikovno-geografske, sociolingvistične, etnološke ipd. raziskave, se posvečata Weiss (1994) in Kenda Jež (2002). Weiss je o nekaterih značilnostih govornega jezika pisal tudi v svojem magistrskem delu (1990). Vprašanjem pragmatike govornih besedil narečij v stiku se je posvetila Spinozzi Monai (1999), besediloslovnim vprašanjem govornega (mariborskega) jezika pa Krajnc (2004^{A,B,C}, 2005). Mariborskemu pogovornemu jeziku se je s stališča glasoslovja in skladnje posvetila tudi Zorko (2002). S pripovedovanjem zgodb kot eno od zvrsti govornega diskurza se med drugim ukvarja Ivančič Kutin (2003, 2004), z govornim besedilom s stališča sprejemnika pa Vogel (2004). O govornem jeziku obstaja tudi več diplomskih del. Npr. Ksenija Ferjančič (1989), Marjeta Longyka (1994), Andrej Skubic (1994), Mario Galunič (1995), Nataša Hribar (2000).

⁹ Kenda Jež v svoji doktorski disertaciji (2002: 79) o metodološkem okvirju raziskave pravi naslednje: »Ker je narečje kot zvrst vezano na govorno-slušni prenosnik in pomeni sprememba prenosnika vsaj delen zvrstni prehod, so kot primarni viri upoštevani le posnetki živega govora oziroma fonetično transkribirani zapisi.« Glej tudi str. 87–88. Podobno upoštevanje spontanega govornega jezika v narečnem slovaropisju poudarja Weiss (1994: 11): »Dobra in raznovrstna narečna besedila so za izdelavo slovarja zelo pomembna, saj je v njih osnovno besedišče postavljeno v različna sobesedila, ki lahko služijo kot ponazarjali primeri, predvsem pri nepolnopolninskih besedah (predlogih, veznikih, medmetih), po katerih ciljno /slovaropiseč/ ne sprašuje.«

¹⁰ Glej tudi Weiss (1994: 11, 59) – vodeno spraševanje/intervjuvanje in Škofic (1996: 23–24) – vodeni intervju/pogovor.

njegove zamisli izraziti v veliko kompleksnejši koherentni celoti v primerjavi z bolj fragmentarno naravo govorenega jezika. Lakoff (prav tam: 46) manjšo kompleksnost govorenega jezika pripisuje neformalnosti in spontanosti govora nasproti pisnemu jeziku, Oachs (prav tam: 19) pa krajšemu načrtovalnemu času; manj časa za načrtovanje prinaša manjšo kompleksnost. V nasprotju z omenjenimi raziskovalci Halliday (1989: 79) ugotavlja, da je govorni jezik v svoji slovnični podobi veliko kompleksnejši kot pisni ter da je neformalna spontana konverzacija slovnično najkompleksnejša vrsta diskurza. Hallidayjeva hipoteza temelji na stopnji leksične gostote v govornem jeziku. Ta je po njegovem mnenju v govornem jeziku manjša kot v pisnem, kar pomeni, da je v govornem jeziku manj zloženih besednih zvez s pomensko natančnejšimi leksemi in več stavkov kot v pisnem jeziku. V pisnem jeziku pa je ravno nasprotno; leksična gostota je višja, stavčna pa manjša. Iz tega sledi, da gre pravzaprav za dve vrsti skladenjske kompleksnosti; kompleksno besedišče nasproti kompleksni stavčni gradnji (prav tam: 61–64, 80, 82–84). Vendar pa hkrati velja, da je pomenska natančnost premosorazmerna skladenjski kompleksnosti; bolj ko želimo biti pomensko natančnejši, zapletenejše skladenjske (tako besedne kot stavčne) strukture bomo uporabili. Če torej Hallidayjevo hipotezo nadgradimo, lahko rečemo, da sta tudi vrsti stavčne kompleksnosti različni. V govornem diskurzu je stavčna gradnja kompleksnejša zaradi okrnjenih struktur, ki nastanejo zaradi samopopravkov, prekinitvev, vrinjenih struktur¹¹ ipd., kar za pisni diskurz ne velja. Tu je skladenjska kompleksnost drugačna; veliko je zloženih besednih zvez in skladenjsko zapleteno zgrajenih povedi, ki jih mora pisec izrabiti za to, da posreduje informacije, ki so v govornem jeziku razvidne iz konteksta. Za govorni diskurz je, denimo, značilna pogosta raba veznika *in*, ki nima le vloge konektorja v vezalnem priredju, ampak tudi v drugih stavčnih razmerjih.¹² Pisec pa mora uporabiti pomensko natančnejše konektorje, saj nima na voljo prozodije in nejezikovnih dejavnikov, ki bi mu omogočili nadomestiti jasnost in razumljivost sporočila s pomensko zelo splošnim konektorjem, kot je *in* pa tudi *potem*. Michaels in Collins (1984: 237) ugotavljata, da se konektor *potem* v govornem diskurzu lahko uporablja kot intonacijski signal, ki je funkcijsko enakovreden konektorjem *kajti*, *saj* in *ker*, pri čemer je pravilna interpretacija pomenskega razmerja odvisna od poslušalčevega zavedanja signalizacijskega potenciala prozodijskega poteka.

Beaman (1984: 52) meni, da je edina razlika med govornim in pisnim jezikom v tem, da se udeleženca govorenega diskurza vidita. To je po njenem mnenju tudi edini kriterij, ki ločuje govorni jezik od pisnega, in sicer zato, ker omogoča govorniku dodatni kanal za komunikacijo. Vsak, ki se ukvarja z govornim diskurzom, mora namreč vedeti, da je sporočilo potrebno iskati tudi v nejezikovnih oziroma, podrobneje, nebesednih značilnostih diskurza, najsibo glasovnih ali neglasovnih.¹³ Te skupaj z nekaterimi značilnostmi govorenega jezika, kot so prvoosebna referenca, razvidnost govornikovih mentalnih procesov v napačnih startih, samopopravkih ipd., ki poslušalcu prinašajo dodatne informacije, v pisnem jeziku pač niso na voljo.¹⁴

Primerjava med besedili iz različnih besedilnih zvrsti nam kaže na velike razlike med

¹¹ Več o tem v nadaljevanju.

¹² Več o tem glej v Zuljan Kumar (2001: 130–132).

¹³ Ivančič Kutin (2004: 257) sredstva, ki oblikujejo govorni diskurz, deli na besedna in nebesedna. Nebesedna nadalje deli na glasovna in neglasovna, pri čemer zadevajo glasovna sredstva prozodijo besed in stavkov, to je intonacijo, poudarek, melodijo, zven, barvo in zvočno razsežnost, neglasovna pa značilnosti situacijskega konteksta.

¹⁴ Komunikacijsko namero, ki jo lahko govorec v veliki meri izrazi s pomočjo intonacije, mora pisec izraziti z izbiro besed, besednim redom in upoštevanjem slovničnih pravil ter omejitev.

njimi (Biber idr. 2000: 15–17).¹⁵ Konverzacija je npr. interaktivna; udeleženci večinoma govorijo o sebi in drugih.¹⁶ To pomeni, da bo besedilo v vlogi referenčnih izrazov vsebovalo veliko prvo- in drugoosebnih zaimkov. Poleg tega lahko pričakujemo eliptične stavke, to je nezapolnjene stavčne vzorce, samoprekinitve, prekinitve, premore, prekrivajoči govor ipd. Kontekstualne značilnosti npr. znanstvenega besedila so čisto drugačne. Besedilo je pisno, skrbno načrtovano. Njegov avtor v njem ne govori o sebi, namenjeno je več naslovnikom in ni neposredno interaktivno kot pogovor. Avtorjev osnovni namen je predstaviti neke natančne informacije, razlage in argumente o določeni znanstveni temi, zato lahko pričakujemo oblikotvorno zapletenejše lekseme (npr. *opraskanina*, *resocializirati*) in zapletenejše skladijske strukture. Omenjene jezikovne razlike med pisnim znanstvenim in govornim konverzacijskim besedilom odsevajo velik vpliv besedilne zvrsti (registra) na govoročno/piščevo jezikovno izbiro.¹⁷

Razlika med pisnim in govornim diskurzom je tudi v skupnem védenju. Medtem ko pisni diskurz omogoča piščevo komunikacijo z nekom, ki si z njim ne deli nebesedilnega (situacijskega) konteksta in mora biti zato pisanje relativno eksplisitno, je govornim diskurzom v precejšnji meri odvisen od skupnega védenja njegovih udeležencev. Takó obdelovanje informacij v govornem diskurzu olajšuje tudi sprejemnikova sposobnost predpostavljati ali uganjati, kaj želi govorec sporočiti. To govorniku v diskurzu omogoča upoštevati za govornim jezikom značilno načelo ekonomičnosti.

3.3 KONVERZACIJA

Osnovna oblika govorne komunikacije je spontana neformalna konverzacija oziroma spontana neformalna govorna interakcija, v slovenščini se uporablja tudi termin neformalni pogovor.¹⁸ Ta se razlikuje od formalne konverzacije, uporabljene v formalnih govornih položajih, npr. na sodišču. V literaturi o pragmatiki je konverzacija opredeljena kot govorna jezikovna komunikacija, pri kateri gre za posredovanje informacij v prisotnosti vsaj dveh govorcev.¹⁹ Stenström (1994: 1) jo opredeljuje kot »skupno socialno aktivnost, ki se dogaja tu in zdaj in katere osnovni strukturni načeli sta dve: 1. govorniki se izmenjujejo in 2. govorniki

¹⁵ Avtor je med seboj primerjal konverzacijska, publicistična, znanstvena in umetnostna besedila.

¹⁶ Udeleženci pogovora si delijo isti prostorski in časovni kontekst ter večinoma del skupnega védenja. Čeprav so komunikacijske namere posameznih udeležencev lahko zelo različne, so navadno povezane z njihovim življenjem in njihovimi interesi.

¹⁷ Biber idr. (2000: 15) registre opredeljuje kot »institucionalizirane različice besedilnih zvrsti v določeni kulturi, kot so npr. pogovor, znanstveno in publicistično besedilo«. Znotraj posameznih zvrsti pa opredeljuje še podzvrsti, kot so npr. roman, pesem in novela znotraj umetnostnih besedil. Na razlike med posameznimi zvrstmi v veliki meri vpliva situacija, v kateri se posamezno besedilo pojavi.

Podobno registre opredeljuje Stillar (1998: 15), in sicer kot »tipične, v določeni skupnosti prepoznavne in situacijsko relevantne jezikovne oblike, ki jih tvorci besedil uporabljajo v ponavljajočih se jezikovnih položajih jezikovne skupnosti, ki ji pripadajo«. Registra v tem pomenu ne gre mešati z opredelitvijo registra v glasoslovju, kjer pomeni »relativni tonski položaj stavčne intonacije« (Toporišič 2000: 553).

¹⁸ Osnovna oblika govorne komunikacije je namreč dialoška, ne monološka (Weinrich 2003: 819).

¹⁹ Pragmatics: Basic Concepts. <http://www.ux1.eiu.edu/~cfbxb/class/1900/prag/intro.htm>. Dosegljivo 5. 4. 2004.

sodelujejo».²⁰ Čeprav na strukturo v veliki meri vplivajo pragmatični dejavniki; *kje, s kom, kdaj, zakaj ter o čem*, je konverzacija navadno sestavljena iz začetka,²¹ poteka in zaključka, pri čemer njeno ogrodje (hrbtenico) predstavljajo vprašanja in odgovori.²² Z vprašanji lahko konverzacijo začnemo in razvijamo temo ter tako gradimo njeno koherenco.²³

Bistvene lastnosti konverzacije izhajajo iz dejstva, da je to spontani govor, pri čemer so govorniki ves čas pod pritiskom dveh dejavnikov: 1. omejenega načrtovalnega časa in 2. potrebe po nepretrganosti govora. Posledici teh nasprotujočih si dejavnikov sta dve:

1. v primerih, ko potreba po nadaljevanju govora prehitveva mentalno načrtovanje tega, kar govorec namerava izreči, prihaja do t. i. običajnega zaustavljanja v govoru (normal dysfluency) (Biber idr. 2000: 1048);²⁴

2. v primerih, ko je mentalno načrtovanje časovno pred izrekanjem, to je, kadar govorec točno ve, kaj bo povedal, in poslušalec to védenje z njim deli, pa skuša govorec varčevati pri času in vloženi energiji tako, da stavke krajša, tvori eliptične strukture in uporablja za-oblike.

V konverzaciji je hitrost komunikacije v veliki meri odvisna od hitrosti kodiranja in dekodiranja sporočil.²⁵ Ta hitrost je premosorazmerna z obsegom skupnega védenja udeležencev interakcije; obsežnejše, kot je skupno védenje, hitreje poteka sporazumevanje in hitreje se širi osnovna tema (hipertema) konverzacije in obratno, hkrati pa je v konverzaciji več eliptičnih stavkov in za-oblik.

Spontani govor je navadno videti zelo redundanten, v smislu veliko besed, malo informacij, vendar ima to opraviti prav z omejenim načrtovalnim časom pri govorniku in omejenim časom obdelovanja informacij pri sprejemniku. Govorjeni diskurz se namreč odvija v živo, kar pomeni, da govorec izreka ne more preprosto izbrisati, kot to lahko stori pisec, zato vnovično oblikovanje ali popravljanje izreka v govornem diskurzu pomeni dodajanje in ne brisanje, v površinski zgradbi pa se pokaže kot oklevanje.

Osnovno ogrodje za razumevanje govornih interakcij, kot je že bilo rečeno, predstavlja sistem menjave vlog. V konverzaciji se vloge menjajo, kar pomeni, da to, kar rečem v tem trenutku jaz, praviloma omeji tisto, kar boš lahko ti smiselno izrekel v nadaljevanju. To lahko še posebej vidimo pri vprašanjih. Trenutni govorec z vprašanjem naslednjega govornika v njegovih možnostih izrekanja omeji. Od njega zahteva odgovor na svoje vprašanje; ne čez eno uro ali jutri, ampak že v naslednji vlogi. Vendar to, kot bomo videli na primeru polifonega pogovora, ne velja vedno.²⁶

Od govornika se pričakuje, da v omejenem času tvori smiselno sporočilo, rezultat nje-

²⁰ Podrobne analize govornih besedil so predstavljene v Weinrichovi besedilni slovnici *Textgrammatik der deutschen Sprache* (Weinrich 2003: 819–911).

²¹ Posebno funkcijo pri vzpostavitvi komunikacije imajo pozdrav, nagovor ter očesni stik, ki dialožni stik omogočijo (Weinrich 2003: 819–820).

²² Enaka ali podobna načela govornih interakcij veljajo za vse ali vsaj večino jezikov, zato nam proučevanje njene organizacije v enem jeziku pomaga razumeti interakcijska načela tudi v drugih jezikih (Stenström 1994: xii).

²³ V konverzaciji se informacije stalno izmenjujejo, kar pomeni, da pride po določenem času pri vseh udeležencih komunikacije do izenačitve informacijske ravni (Kranjc 1999: 59).

²⁴ Tovrstno zaustavljanje je nenamerno in se kaže v obliki premorov, oklevanj in nenačrtovanih ponovitev.

²⁵ Sprejemnik mora istočasno sprejemati, kar govorec sporoča, in razmišljati, kaj bo na to odgovoril. Hkrati mora biti pozoren na to, kdaj bo odgovoril: če je prehitel, lahko govornika prekine; če je prepozen, pa njegov odgovor ne bo več relevanten.

²⁶ Glej poglavje *Besedilna koherenca* (v 4.4.4).

govega prizadevanja pa je besedilo, ki je na pogled daleč od idealnega. Ko namreč pogledamo zapisano govorno besedilo, se zdi, da nezapolnjeni stavčni vzorci, prekinitve, samoprekinitev, premori ipd. sprejemniku vzpostavljajo koherence otežujejo. Toda dokler ta brez težav sprejema na videz popolnoma nekoherenten diskurz oziroma dokler ne pokaže kakšnega koli znaka, da je ob posredovanem nezadovoljen, do takrat je potrebno tak diskurz kljub navidezni kaotičnosti imeti za koherenten.²⁷ Še več, našete značilnosti govornega diskurza niso »nezaželeni stranski produkt« pomanjkanja načrtovalnega časa, kot se morda zdi na prvi pogled, ampak imajo v govornem jeziku glede na pisni jezik določene nenadomestljive ali težko nadomestljive funkcije.

Analizirati naravno konverzijo gotovo predstavlja raziskovalcem izziv, ker je spontani govor vedno videti nekoherenten. Interakcija iz oči v oči namreč ne pomeni samo, da si udeleženca delita isti fizični prostor in čas, ampak tudi veliko mero skupnega védenja, kar se kaže v pogosti rabi za-oblik ter situacijske reference (*jaz, ti, ta, tam*), pri čemer gre za referenco na udeležence, kraj in čas pogovora.²⁸ Referenca z za-oblikami predstavlja le najznačilnejšo obliko slovnične ekonomičnosti govornega jezika, ki je mogoča zaradi skupnega védenja udeležencev konverzacije. Druga taka oblika je elipsa, pri kateri gre za redukcijo (opuščanje) dela ali celotne slovnične strukture. Pogostost elipse v konverzaciji se še posebej kaže v uporabi 1. situacijske elipse ter 2. elipse čez vlogo oziroma elipse v odgovorih na vprašanja. Uporaba obeh oblik ekonomičnosti jezika, za-oblik in elipse, signalizira odvisnost tovrstne komunikacije od situacijskega konteksta.²⁹

Za spontano konverzijo je značilna tudi govorceva težnja po približnosti glede kvalitete in kvantitete; pogosta je uporaba zvez kot *tak kot, bolj* ipd. ter raba ustaljenega in omejenega besedišča in struktur. Nekateri raziskovalci vidijo v tem dokaz, da so razlike v jezikovni kompetenci govorcev pogojene socialno, to je odvisne od njihovega socialnega položaja. Vendar se danes znotraj jezikoslovnih in socioloških ved čedalje bolj uveljavlja prepričanje, da temelji govor med posameznimi pripadniki tesno povezanih skupin oziroma ljudi, ki živijo v tesnih odnosih, v enakem okolju (družinski člani, pripadniki iste socialne skupine itd.) v veliki meri na kontekstualno odvisnih predpostavkah ter na neverbalnem sporočanju (Gumperz 1987: 71). Temu zato lahko pripišemo dejstvo, da je njihov govor v veliki meri zelo ustaljen (ustaljene fraze, besedišče). Skupno razumevanje kontekstualno odvisnih predpostavk namreč močno pospeši komunikacijo, saj govorec pričakuje, da bodo udeleženci komunikacije neizgovorjene komunikacijske konvencije preprosto razumeli.

²⁷ V tem smislu se zdi, da je iskanje koherentnosti v govornih besedilih pravzaprav »vzpostavljanje reda iz nereda« (Tannen; v: Wilkes-Gibbs 1995: 240).

²⁸ Raba deiktov je večja v primerih, ko se udeleženca bolje poznata, in nasprotno, manj ko se poznata, manjša je raba deiktov v vlogi identifikatorjev referentov (Biber idr. 2000: 1043).

²⁹ Velika raba za-oblik v konverzaciji v nasprotju z rabo zloženih besednih zvez v pisnem jeziku ni samo pokazatelj ekonomičnosti jezika, ampak tudi dejstva, da konverzacija opušča natančnejšo določitev pomena, ker ta v veliki meri temelji na implicitnem pomenu, ki ga udeleženci komunikacije lahko izpeljejo iz situacije. Zložene besedne zveze so po Biberjevi idr. raziskavi (2000: 1044) veliko pogostejše v publicističnih, znanstvenih in umetnostnih besedilih kot v konverzaciji prav zaradi dekontekstualizirane narave pisnih besedil. Pisci morajo, denimo, biti veliko bolj eksplicitni pri vzpostavljanju reference kot govorniki pri vsakodnevni komunikaciji, kjer so referenti bodisi prisotni v situaciji ali pa jih govorniki poznajo. Zaimek *ona* nam npr. brez kontekstualne informacije o referentu sicer pove zelo malo; le to, da je ženskega spola in da je ena. Toda govorniki se v konverzaciji izogibajo natančnejši identifikaciji referentov, saj je s stališča poslušalca večja natančnost nepotrebna. Nenatančnost izražanja je pravzaprav strategija, ki temelji na skupnem védenju udeležencev konverzacije (prav tam: 1045).

Glede govornega diskurza je potrebno vedeti še naslednje: za posredovanje informacij sprejemniku govornici uporabljamo strategije, s pomočjo katerih sporočamo več kot samo jezikovno sporočilo. Če se npr. govorec nagne proti poslušalcu in mu pripoveduje potih, to verjetno pomeni, da je sporočilo (bolj ali manj) zaupne narave; če kriči, pa to najbrž pomeni, da je razburjen. Sredstva, ki signalizirajo kontekstualne informacije, Gumperz (v: Cameron 2004: 109) imenuje **kontekstualni namigi**. Te govorec uporabi pri izreku, ki mu želi nameniti posebno pozornost. Med kontekstualne namige prišteva prozodijo, oklevanja, premore, prekrivajoči govor, razlike v hitrosti in glasnosti posredovanja sporočila in zamenjavo jezika ali jezikovne zvrsti (npr. iz knjižnega jezika v narečje). Če sprejemnik kontekstualnih namigov ne razume, spregleda del pomena, ki mu ga želi govorec posredovati. Govorjena interakcija zato ni odvisna samo od tega, kako govornici uporabljajo jezik, ampak tudi od tega, kako si poslušalci interpretirajo njihovo obnašanje (prav tam: 116).

3.3.1 Asimetrična konverzacija

Čeprav je eden od pogojev, da pride do konverzacije, sodelovanje med govornici, to še ne pomeni, da je vsaka konverzacija tudi koherentna. Obstajajo konverzacije, ki že v svoji osnovi izkazujejo nekoherentnost, in sicer v primerih, kadar si eden od govorcev ne prizadeva za skupno gradnjo diskurza. Coates (1995: 54) tako konverzacijo imenuje asimetrična konverzacija.³⁰ V normalnih okoliščinah so govornici za vzpostavitev koherence z izrekom, ki ga slišijo, pripravljene vezi iskati na velike razdalje, tudi skozi celoten diskurz, pač glede na osnovno načelo sodelovanja.³¹ V primerih, ko eden od udeležencev diskurza ne izkazuje (več) pripravljenosti skupaj s soudeleženci graditi koherence diskurza, pride do jasnega kršenja osnovnega načela o sodelujočem obnašanju udeležencev konverzacije. Iz literature je kot primer grobega kršenja tega načela poznan pogovor med žensko in policistom, ki je posredoval v zakonskem prepiru (prav tam: 54).

[2]

Ženska: Veste in nenadoma je rekel, ti pijana stara svinja. In jaz sem mu rekla, o čem vendar govoriš, sem rekla. Midva sva skupaj in si morava pomagati, ne?

Policist: Kdaj ste rojeni?

Ne glede na to, ali je policist poslušal, kaj mu je ženska pripovedovala, ali ne, je prisiljen delovati po policijskem kodeksu in izpolniti poročilo o dogodku. Kljub temu pa si je potrebno Griceovo načelo sodelovanja razlagati v širšem smislu. Konverzacija, v kateri se obe strani vedeta nesodelujoče v osnovnem pomenu te besede, npr. prepir ali konverzacija, v kateri ena stran zavrača to, kar zahteva ali trdi druga, je še vedno sodelujoča v smislu, da se ena in druga stran odziva na vloge nasprotni strani (Cameron 2004: 76). Primere nesodelujočih pogovorov najdemo tudi v vsakodnevni neformalni komunikaciji, npr. v pogovoru med možem in ženo, ko mož bere časopis, žena pa ga sprašuje o večerji.³²

[3]

(1) Žena: Kaj bi raje jedel za večerjo, zrezke ali ... Pravzaprav imam še nekaj jote od večeraj. Boš jedel joto ali zrezke?

(2) Mož (bere časopis): əəə Zrezke.

³⁰ Do tipičnega primera nesodelujoče konverzacije in s tem do produciranja nekoherentnega diskurza prihaja pri izkazovanju premoči enega od govorcev nad drugim (Coates 1995: 54).

³¹ Princip kooperativnosti oziroma načelo sodelovanja je uvedel filozof Grice (1975). Glasi se tako: *Oblikuj svoj prispevek k pogovoru tako, kot to zahtevata trenutno sprejeti namen in naravnost pogovora, ki se ga udeležuješ* (v: Beaugrande in Dressler 1992: 87).

³² Situacija je izmišljena.

(3) *Žena: Z gobami?*

(4) *Mož (gleda sliko v časopisu in bere podnapis): Lej, lej Bobbyja Fisherja so aretirali.*

Mož na začetku kljub temu, da velik del svoje pozornosti posveča branju časopisa, ženi prisluhne in prispeva koherenten odgovor (2) na njeno vprašanje (1). Potem pa ga popolnoma zaposli fotografija, kar privede do prekršitve načela sodelovanja, posledica tega pa je prekinitvev koherentnosti diskurza (4).

3.4 ZAPIS GOVORJENEGA DISKURZA

Natančen zapis predstavlja prvo stopnjo v analizi in interpretaciji govornega diskurza, zato je raziskovalec že v izhodišču postavljen pred vprašanje, kako posneto gradivo zapisati, da bo predstavitev govorne komunikacije čim bolj verodostojna. Ob tem mora biti v osnovi pozoren na dve stvari: 1. definicija izreka v govornem diskurzu je drugačna kot definicija izreka v pisnem diskurzu; 2. normirana stava ločil, kot velja za pisni jezik, ni nujno veljavna v govornem jeziku.

3.4.1 Definicija izreka v govornem diskurzu

Poved kot osnovno strukturno enoto slovnice oziroma slovnice pisnega jezika je v govornem jeziku pravzaprav težko določiti, ker izrek v govornem jeziku (kot uresničitev povedi v kontekstu) navadno sestoji iz niza enot, ki bi jih z vidika tradicionalne slovnice delitve na povedi in znotraj njih na posamezne stavčne enote težko klasificirali zaradi pogoste rabe prirednih veznikov, nedokončanih stavčnih vzorcev ipd.³³ Chafe (v: Beaman 1984: 58) meni, da bi moralo ločevanje med izreki v govornem diskurzu temeljiti na konceptu t. i. intonacijske povedi, to je niza jezikovnih enot, ki jih zamejujeta končna stavčna intonacija in zaključena skladijska struktura. Vitez in Zwitter (2004: 10) kot osnovno enoto za analizo spontanega govora predlagata poimenovanje govornih odstavkov. Sami smo se odločili za rabo termina izrek oziroma izrek v govornem jeziku.

3.4.2 Problem postavljanja ločil v zapisu govornega diskurza

Zapisi govornih besedil navadno vsebujejo ortografska znamenja (ločila), kot so pika, vejica, klicaj in vprašaj, vendar jih vanje postavi zapisovalec in samo približno prenašajo fonetične in prozodične informacije, ki jih v govornem jeziku opravlja intonacija. Seveda obstajajo dodatni znaki, s katerimi zapisovalec označi npr. potek intonacije, premor, prekrivajoči govor ipd., vendar je kljub zamudnosti dela rezultat dokaj približen, saj navadno ni mogoče zapisati vseh fonetičnih in prozodičnih lastnosti, vsega prekrivajočega govora, kot tudi ne nekaterih bistvenih nejezikovnih lastnosti (npr. dolžine tihega premora). Poleg tega je osnovna napaka zapisovalcev transkribiranih govornih besedil, da poskušamo to, kar slišimo, spraviti v strukture, ki jih poznamo iz pisnega jezika, to je v zaključene stavčne enote. Pri tem se namreč izpostavljamu nevarnosti, da poskušamo govornemu besedilu vsiliti zaključene strukture, ki jih to dejansko nima. Ni npr. nujno, da se govorec ustavi tam, kjer je zapisovalec postavil piko, ali da uporabi rastočo intonacijo ob koncu odvisnega dela

³³ Biber idr. (2000: 1072) pojmuje izrek kot pragmatično in ne strukturno enoto. Lahko je sestavljen iz ene same besede, npr. *Dobro*, ki izraža strinjanje, ali sega čez vlogovno mejo, v primeru ko ga začne en govorec, konča pa drugi, in izpolnjuje pragmatične funkcije oziroma ilokucijske funkcije, kot so izražanje mnenja, želje, ukaza, prošnje za nasvet ipd. Glej tudi Vitez in Zwitter (2004: 12).

stavka, pred glavnim stavkom, kamor je zapisovalec postavil vejico. Namen vstavljanja ločil v take zapise je zgolj sprejemniku omogočiti lažje branje. Zato so tudi naši zapisi samo približne predstavitve dejanskih govornih besedil.

3.5 STRUKTURNE ENOTE KONVERZACIJE

Določitev in poimenovanje strukturnih enot konverzacije smo povzeli po Stenström (1994: 30–58). Govorno interakcijo opisuje na petih hierarhičnih ravneh od najnižje do najvišje, in sicer: dejanje, korak, vloga, izmenjava in transakcija.

3.5.1 Dejanje

Najmanjša interakcijska enota, ki pove, kaj želi govorec sporočiti, je dejanje. Stenström (1994: 38–48) ločuje med tremi kategorijami dejanj: primarna, sekundarna in komplementarna dejanja.

Sekundarna dejanja spremljajo in včasih nadomeščajo primarna dejanja, npr. *Kje si to slišal? To si si moral izmisliti*; sekundarno dejanje sledi primarnemu oziroma služi kot njegovo pojasnilo.

Komplementarna (dopolnilna) dejanja pa spremljajo, vendar le redko tudi nadomeščajo primarna dejanja, npr. *Ja, no, veš, mislim, saj poskušam nekaj narediti v tej smeri*; komplementarno dejanje ima v tem primeru funkcijo zapolnjevalca vrzeli v diskurzu.

3.5.2 Korak

Obsega vse postopke v vlogi, potrebne za to, da govorec izmenjavo lahko:

- vzpostavi, npr. *O, glej ga no, kje pa hodiš zadnje čase?*;
- ohrani, npr. *Lahko bi šel že jutri, veš?*;
- zaključi, npr. A: *Naj ti pripravim sadje za na pot?* B: *Prav*.

3.5.3 Vloga

Vloga obsega vse, kar govorec reče, preden začne govoriti drugi govorec. Lahko je sestavljena iz enega ali več korakov. Vloge si v izmenjavi sledijo na različne načine; pri obvestilnem tipu sta značilna verižni in razvijajoči tip. Pri prvem si trditve sledijo, pri drugem pa je trditev, ki jo razvija govorec A, prekinjena s potrdili govorca B, da komunikacijo spremlja. Pri obeh načinih nobeden od govorcev ne igra podrejene vloge, v primerjavi s pripovedovanjem zgodb, pri katerem so vloge navadno daljše in je poslušalčeva vloga podrejena govorčevi (Kranjc 1999: 72). Take vloge so značilne tudi za obravnavana narečna govorjena besedila, kjer si v izmenjavah navadno sledijo na razvijajoči način, saj poslušalka med govornim govorom povedanemu pritrjuje z opornimi signali (glej Prilogo 1: *Besedila*).³⁴

3.5.4 Izmenjava

Izmenjava je sestavljena iz najmanj dveh vlog (dveh različnih govorcev). Ločujemo med preprostimi in zapletenimi izmenjavami. Najpreprostejša izmenjava je sestavljena iz dveh vlog, in sicer pri obvestilnem tipu. Pri vprašalnem tipu je sestavljena iz treh vlog: uvajanja, odgovora in zaključka izmenjave (Kranjc 1999: 72).

³⁴ Pri vprašalnem tipu je načinov izmenjav več, in sicer verižni, oklepajoči, mešani in eliptični mešani način. Več o tem glej v Kranjc (1999: 73).

3.5.5 Transakcija

To je največja enota; sestavljena je iz ene ali več izmenjav, ki obravnavajo eno samo temo. Pogovor je sestavljen iz ene ali več prepletenih transakcij.

3.6 ZNAČILNOSTI GOVORJENEGA DISKURZA

Kot smo že omenili, mora govorec v konverzaciji upoštevati dve osnovni načeli: 1. govori naprej ter 2. pred seboj imaš omejen načrtovalni čas (Biber idr. 2000: 1066). Prvo načelo nas opozarja na potrebo po nadaljevanju pogovora; govorec se ne more preprosto ustaviti, ker bi to pomenilo prekinitev komunikacije. Ko je zato njegovo načrtovanje ogroženo, lahko uporabi več strategij za podaljšanje načrtovalnega časa: 1. napačni start, 2. samopopravek ali 3. strategijo, to je, da izrek pusti nedokončan in tako sogovorniku nakaže, da mu vlogo prepušča. Vsaka od teh strategij ima svoje slabosti: pri prvih dveh govorec tvega nerazumevanje in celo izgubo komunikacijske učinkovitosti; zaradi kratkega načrtovalnega časa namreč ne more uporabiti zapletenih struktur v smislu podrednih in prirednih stavkov ali zapletenih besednih zvez. Pri 3. strategiji pa tvega, da bo sogovornik njegov molk razumel kot željo po prekinitvi pogovora.

Osnovne značilnosti govornega diskurza prikazuje **Slika 1**.

Nekatere med njimi, kot so npr. ponavljanja, raba diskurzivnih označevalcev, zvalnikov in premege govora, imajo pomembno vlogo pri težnji udeležencev komunikacije po obojestranskem razumevanju in nadaljevanju diskurza. Druge značilnosti, to so tiste, ki povzročajo zaustavljanje v govoru, kot so npr. oklevanja, premori in spreminjanje skladenske podobe izreka, pa sprejemniku razkrivajo mentalne procese, ki se odvijajo v govorčevih možganih. Značilnosti obeh vrst so izjemnega pomena za razumevanje govornega diskurza, zato si jih pogledajmo podrobneje.

3.6.1 Oklevanje

Oklevanje je v govornem diskurzu pogost pojav, ki nastane zaradi pritiska na govorčevu sposobnost hitrega načrtovanja.³⁵ Kaže se v dveh oblikah: 1. napačnih startih in 2. slovnično nepopolnih izrekih.

A) Napačni starti

Do napačnega starta pride, ko govorec izrek začne, se sredi izrekanja ustavi in ga začne na novo oblikovati z drugo strukturo ali z drugimi besedami (Biber idr. 2000: 1063).

V besedilni transakciji [4] skuša govorec odgovoriti na vprašanje, zakaj je bil ob vpoklicu v italijansko vojsko poslan ravno v Milan. Izrek poskusi oblikovati na dva načina (2),(3), preden najde ustreznega (4).

Kontekst: Stanko Pulec pripoveduje, kako je bil kot vojak vpoklican v Milan.

[4]³⁶

D.: Zə'ki: pa u Mi'la:n? /.../

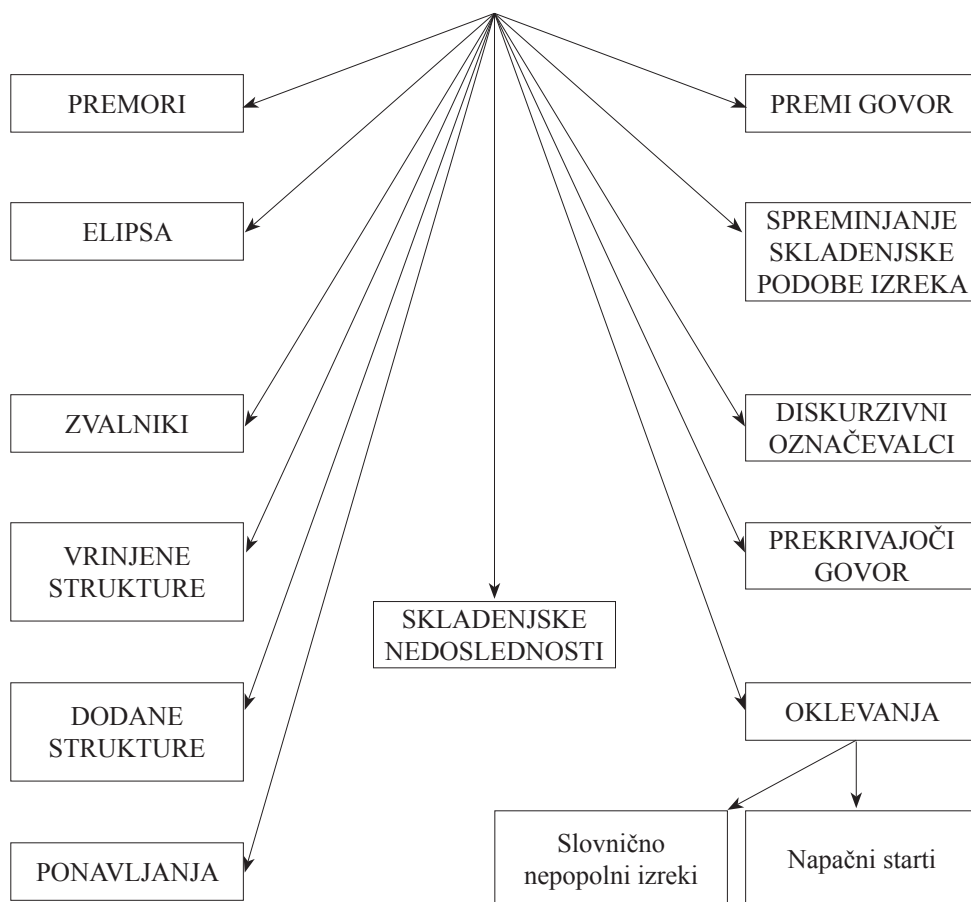
³⁵ Če gre za manjša oklevanja, to poslušalcu praviloma ne povzroča problemov z razumevanjem.

³⁶ [4]

D.: Zakaj pa v Milan? /.../ SP: (1) Je bilo tako. (2) Kjer (3) Toliko regimentov ... (4) Vsi regimenti, ki so bili, /.../ so rabili ... jaz rabim osemsto vojakov, jaz rabim sedemsto /.../ in tam, kadar razporedijo vojake, ne, ti pojdeš tu, ti pojdeš tu, ti pojdeš tu, mene je doletelo v v Milan.

SLIKA 1

OSNOVNE ZNAČILNOSTI GOVORJENEGA JEZIKA

SP.: (1) B'lu:ə tə'ku:ə.

(2) 'Či:əki ...

(3) Tər'ka:j regi'me:ntu ...

(4) Ū'si: regi'me:nti, kə sa b'li:, /.../ sa 'ra:bli ... jəs 'nu:cən 'o:sənstuə vo'ja:ku, jəs 'nu:cən 'se:dənstuə /.../ an 'tə:n, 'kə:dər raspore'do:j vo'ja:ke, 'ne:, 'ti: 'pu:jdəš 'to:, 'ti: 'pu:jdəš 'to:, 'ti: 'pu:jdəš 'to:, 'me:ne dolə'ti:əlo u u Mi'la:no. /.../

B) Slovnično nepopolni izreki

Slovnično nepopolni izreki so, podobno kot napačni starti, strukture z okrnjeno zgradbo (Toporišič 2000: 634). Do njih pride v primerih, ko govorec začne izrek, vendar ga ne dokonča. Lahko so namerni ali nenamerni. Navadno so drugo, kar predstavlja enega od na-

činov nenamernega zaustavljanja v govoru. Vzrokov za nedokončanje izreka je več: samopopravek, prekinitiv (od sogovorca), popravek, ki ga izreče sogovorec, in opustitev izreka (Biber idr. 2000: 1063).

• Nedokončanje izreka zaradi samopopravka

V principu gre za isti tip oklevanja v govoru in posledično njegovega zaustavljanja kot pri napačnih startih; pri obeh pusti govorec izrek nedokončan in začne oblikovati novega. Edina razlika je v tem, da pri nedokončanem izreku govorec izrek opusti in to, kar želi povedati, oblikuje na novo.

V zgledu [5] lahko vidimo razliko med napačnimi starti in slovnično nepopolnimi izreki. V izrekih (1)–(2) gre za napačne starte; govorec izrek poskusi oblikovati na dva načina, potem pa ga dokonča z novo strukturo (3). V izreku (4) pa gre za slovnično nepopolni izrek, saj se je govorec odločil začeti izrek opustiti in misel oblikovati popolnoma na novo (5)–(7).³⁷

Kontekst: Lojz želi Danili razložiti, kdo je bil njegov sodelavec *Delko*.

[5]³⁸

L.: (1) 'De:lko jə 'biɥ: ...

(2) ki on jə biɥ 'po:le ...

(3) 'me:ɥ ɣos'ti:lɥu 'po:le.

(4) 'O:n jə 'pə:rʃu ne'ka:ko ...

(5) Praɥzap'ra:ɥ jə blo tə'ku:ə.

(6) 'O:n jə 'pə:rʃu 'no:tər, kər ki F'rə:nc sə (nerazumljivo).

(7) 'Po:le smo šə n'jə:ɣa ɥ'za:l, jə pə'ma:ɣu.

• Nedokončanje izreka zaradi prekinitve sogovorca

V takih primerih pride prekinitiv od zunaj. Imenujemo jo tudi skok v besedo. V besedilni transakciji [6] Danila sprašuje, zakaj se je bilo varneje pomikati od Sicilije proti domu ob morju (1). Pepi je bil namreč italijanski vojak in ob kapitulaciji Italije se je z drugimi vojaki peš napotil proti domu. Pepi začne odgovarjati, da pri morju ni bilo Nemcev (2). Lojzu pa se ta razlaga ne zdi dovolj razumljiva, zato Pepija prekine in pojasni, da so ob morju hodili zato, ker se je anglo-ameriška vojska iz Afrike pomikala proti Evropi po morju (3). Torej so pričakovali, da bodo ob morju varni. Med delom druge in tretje vloge pride do namernega prekrivajočega govora.³⁹

³⁷ Problem oklevanja ni toliko skladišne, to je, da govorec ne najde primerne strukture (čeprav tudi tega ne gre izključiti) kot kognitivne narave; kako priklicati potrebno vedenje in kako ga ustrezno posredovati, da bo za sprejemnika sprejemljivo. Zgled [5] kaže, kako si je govorec z oklevanjem podaljševal načrtovalni čas do te mere, da si je v kratkoročni spomin priklical toliko vedenja o entiteti, da je bil poslušalki informacije sposoben posredovati na sprejemljiv način.

³⁸ [5]

L.: (1) Delko je bil ... (2) ker on je bil potem ... (3) je imel gostilno potem. (4) On je prišel nekako ... (5) Pravzaprav je bilo tako. (6) On je prišel noter, ko je Franc se (nerazumljivo). (7) Potem smo še njega vzeli, je pomagal.

³⁹ Namerno prekrivanje se od nenamernega loči po višji tonski višini, počasnejšem tempu in večji glasnosti govora ter po podaljšanih samoglasnikih. Več o namernem in nenamernem prekrivajočem govoru, ki ga Kranjc po Fox imenuje tekmovalno in netekmovalno prekrivanje glej v Kranjc (1999: 68).

[6]⁴⁰

- (1) D.: Zə'ki: jə b'lo: pər 'mu:ərju 'bu:j si'γu:rno?
 (2) P.: 'U:ənde 'ni:sa bli *'Ni:əmci*
 (3) L.: *Zə'tu:ər, ki* (nerazumljivo) 'tə:n sa 'mi:əl Ang'le:ži. 'Mu:ərje sa za'se:dli Ang'le:ži an Məri'ka:ni. An 'Ni:əmc sə 'mo:γu u'mə:kənt. Kər 'ti:ste (nerazumljivo) 'ti:stu 'ri:əð an s 'ta:nkmi na 'su:xən p'ru:əti avi'a:cji komp'let 'ni:sa 'mo:γli 'nə:č.

Do podobne prekinitve pride v naslednjem primeru.

Kontekst: Po vojni je Pepi delal kot pek v Novi Gorici, do katere je bilo iz Brd po cesti skozi Soško dolino 35 km. V besedilni transakciji [7] ga Danila sprašuje, ali ni bilo mogoče priti do Nove Gorice čez Italijo (1). Pepi izrek začne (2), vendar ga Lojz prekine, ker se je spomnil neke prigode (3). Toda Pepi želi svojo vlogo končati, zato Lojza prekine z metabesedilnim izrekom *Počakaj* in svojo vlogo nadaljuje (4). V izreku (5) z opornim signalom *a* in s prepoznavanjem človeka, o katerem Pepi govori, Lojz jasno pokaže, da je Pepija pripravljen poslušati.

[7]⁴¹

- D.: (1) Ma 'ni:ste 'mo:γu xo'di:t čəz I'ta:lju, 'ne:?
 P.: (2) 'O:, 'jo:j, *'či:ə an*
 L.: (3) *Z'da:j po'vi:ən* pa 'jə:st nu *'ma:jxnu*
 P.: (4) *An* / 'ča:ki. In 'po:le smo xo'di:l 'jə:st, Kas'te:lič an an 'De:lko.
 L.: (5) 'A:, 'De:lko Ma'ra:š.
 P.: (6) 'Jə:st sən 'mi:əu tə'ku:ə ku dir'ka:ško 'ku:əlo, /.../

Za nekatere raziskovalce je razlikovanje med prekrivajočim govorom kot nenamerno napako in prekinitvijo kot hotenim prevzemom vloge preveč poenostavljeno. Coates (v: Cameron 2004: 93) dokazuje, da prekinitve niso vedno signal zavestne želje enega od udeležencev komunikacije po premoči,⁴² ampak lahko označujejo tudi njegovo podporo. Tudi Tannen (prav tam: 74) ugotavlja, da imajo prekinitve poleg želje po prevzemu vloge (po dominanci) tudi funkcijo izražanja globoke angažiranosti poslušalcev v diskurzu. Ti lahko s prekinitvami govorca kažejo na njihovo strinjanje z njim, in sicer tako, da mu vskočijo v besedo, preden ta svojo vlogo konča [8]. Pojav, pri katerem gre za uresničevanje različnih ali celo nasprotujočih si komunikacijskih funkcij, imenuje Tannen relativnost jezikovnih strategij.⁴³

Kontekst: Najboljše grozdje, ki so ga kmetje pripeljali v klet, so morali kletarji sprešati in mošt shraniti posebej (1)–(2). V izreku (3) se Pepi spomni, kdo je imel najboljše vino, in želi to povedati. Lojz ob poslušanju Pepijevega izrekanja ve, kaj bo ta povedal. Ker se

⁴⁰ [6]

(1) D.: Zakaj je bilo pri morju bolj varno? (2) P.: Tam niso bili *Nemci* (3) L.: *Zato, ker* (nerazumljivo) tam so imeli Angleži. Morje so zasedli Angleži in Američani. In Nemeč se je moral uma kniti. Ker tisto (nerazumljivo) tisto reč in s tanki na suhem proti aviaciji celotni niso mogli nič.

⁴¹ [7]

D.: (1) Samo niste mogli hoditi čez Italijo, ne? P.: (2) O, joj, *kje in* L.: (3) *Zdaj povem* pa jaz eno *majhno* P.: (4) *In* / čakaj. In potem smo hodili jaz, Kastelic in in Delko. L.: (5) A, Delko Maraž. P.: (6) Jaz sem imel tako kot dirkalno kolo, /.../

⁴² Raziskovalca Zimmerman in West (v: Cameron 2004: 74) sta ugotovila, da so v pogovorih med moškim in žensko večinoma moški tisti, ki ženske prekinjajo, kar se kaže kot znak moške prevlade nad žensko.

⁴³ Glej v Tannen, Deborah 1994: *Gender and Discourse*. New York, Oxford: Oxford University Press.

z njim popolnoma strinja, to tudi glasno izjavi (5). Navidez je njegova prekinitiv podobna zgornjima, vendar je njena funkcija dejansko drugačna; z njo Lojz ne izraža nestrinjanja s Pepijevo izjavo niti pomanjkanja zanimanja za to, kar ima povedati, niti želje pogovor preusmeriti, ampak predstavlja znak, da se s Pepijem popolnoma strinja.

[8]⁴⁴

P.: (1) In d'ru:ɣ ... di're:ktor ə 'rə:ku, 'ti:ste 'vi:ino 'pu:stta pər k'ra:ju.

L.: (2) 'Ja:, 'ta:ke 'bu:jše 'vi:ne smo 'mo:ɣli pa dode'li:t.

P.: (3) 'Ja:, 'ja:. Ma 'ta:ko, ku *'mə:u*

L.: (4) *'Ta:ko,* ku 'mə:u 'Vu:ɣa, ni 'mə:u ...

P.: (5) 'Ni: b'lu:ə.

• Izrek dokonča sogovorec

V zapisanem besedilu je težko ločiti med prekinitivjo in izrekom, ki ga dokonča drugi govorec. Izrek, ki ga dokonča sogovorec, se v besediloslovni literaturi imenuje spontana dopolnitev in predstavlja eno od pomembnih sredstev ohranjanja koherence v konverzaciji.⁴⁵ Razlika med prekinitivjo in spontano dopolnitvijo je, da je pred spontano dopolnitvijo govorca B pri govorcju A navadno zaznati oklevanje v obliki premora, tako zapolnjenega kot tihega, in sicer zato, ker govorec ustrezen izraz še išče.

Kontekst: Pepi govori o svoji izkušnji potovanja iz južne Italije proti domu. Besedilna izmenjava predstavlja nadaljevanje besedila iz zgleada [6].

[9]⁴⁶

D.: An 'ki: pər 'mu:ərju sta xo'di:l ɣo'ru:ən?

P.: 'A:, pər 'mu:ərju, 'ja:, 'či:əkə biɥ 'bu:j /

L.: sə'ɣu:rno.

D.: Zə'ki: jə b'lo: pər 'mu:ərju 'bu:j si'ɣu:rno?

• Opustitev izreka

V tem primeru govorec izrek opusti, ne da bi ga poskusil preoblikovati ali da bi bil od sogovorca prekinjen. Vzroki za opustitev izreka so različni; govorec mogoče pozabi, kaj je želel reči, mogoče se mu izrek v kontekstu ne zdi več relevanten, kot npr. v zgledu [10], ali pa ga opusti zaradi primanjkovanja pozornosti pri drugih udeležencih diskurza.

Kontekst: Gabriela Peresin se spominja, kako so v Golem Brdu vojaki jugoslovanske vojske vaščanom z obeh strani meje branili praznovanje velike noči.

[10]⁴⁷

G.: Z'da:j ən 'ca:jt so b'ra:nli vo'ja:ki, 'və:č ku tər'ka:j 'ni:so 'mo:ɣli, 'ne:. In tə'ku:ə də

⁴⁴ [8]

P.: (1) In drugi ... direktor je rekel, tisto vino pustite ob strani. L.: (2) Ja, taka boljša vina smo morali pa shraniti. P.: (3) Ja, ja. Ampak tako, kot ga je *imel* L.: (4) *Tako,* kot ga je imel Vuga, ni imel ... P.: (5) Ga ni bilo.

⁴⁵ Več o spontani dopolnitvi glej v poglavju *Besedilna koherenca* (v 4.4.2).

⁴⁶ [9]

D.: In kaj pri morju ste hodili gor proti? P.: A, pri morju, ja, kjer je bil bolj / L.: varno. D.: Zakaj je bilo pri morju bolj varno?

⁴⁷ [10]

G.: Zdaj nekaj časa so branili vojaki, več kot toliko niso mogli, ne. In tako da zvečer tukaj je bil ples, je bilo tudi za točiti alkohol, tako, ne, in tukaj ... Drugače pri nas je bil ... je bilo sveto rešnje telo /.../.

zvi'č'e:r t'le: jə biɥ p'le:s, blo 'tu:di za to'či:t alko'xo:l, tək'u:ə, 'ne:, in t'le: ... Də'r'ya:č pər nəs jə 'bi:ɥ ... jə blo s've:to 'ri:əšnje təl'u:ə /.../.

3.6.2 Premori

Po mnenju Stenström (1994: 7) premor »označuje oziroma zamejuje t. i. performativno enoto, to je določeno število besed, ki jih je govorec zmožen sestaviti naenkrat«. Obstajata dve vrsti premorov: **tihi** (nezapolnjeni; silent/unfilled pause)⁴⁸ in **zapolnjeni** (filled pause) (Biber idr. 2000: 1054; Stenström 1994: 1, 7).⁴⁹ Tihi premor se navadno pojavlja ob mejah skladijenjskih enot, ko želi govorec svojo vlogo predati naprej. Še posebej pogost je ob potencialnih prehodih pri vprašanjih, ki od naslednjega govorca zahtevajo več premišljevanja (npr. določeno informacijo). Če vprašanje ne zahteva premisleka (npr. ponovitev), je možnost, da se pojavi tihi premor, manjša (Stenström 1994: 21). Zapolnjeni premor se navadno pojavlja znotraj skladijenjskih enot in predstavlja govorečev znak, da svoje vloge še ni dokončal, zato je pogost sredi izreka, da si z njim govorec podaljša načrtovalni čas za dokončanje izreka (misli). Po Stenström (prav tam: 7) se zapolnjeni in tihi premor velikokrat uporabljata skupaj tako za pridobivanje načrtovalnega časa kot tudi za govorečovo signaliziranje poslušalcu, da je svojo vlogo zaključil. Hkrati pa se lahko uporabljata tudi za označevanje enot diskurza, npr. kot znak, da bo govorec temo v diskurzu zamenjal.

V besedilni transakciji [11] Lojz pripoveduje, kako so prodajali vino v Žiri, kjer so v zameno namesto denarja dobili lesene hlode, ki so jih po vojni v Brdih potrebovali za gradnjo in obnovo hiš. V izreku (1) z zapolnjenima premoroma nakaže, da ni zadovoljen s formulacijo izreka, zato išče drugo. V izreku (3) zapolnjeni odmor uporabi za iskanje hišnega imena. Ker mu ga ne uspe najti, mesto, na katerem bi sicer moral biti lokativ, zapolni s pojasnilom *saj zdaj ni nobenega 'nikogar' (več) tam*. V izreku (4) išče najprej ustrezen glagol, potem ustrezen izraz, ki bo zapolnil mesto patiensa, v izreku (5) pa zapolnjeni premor uporabi pri iskanju ustreznega izraza, ki bo imel vlogo agensa.

[11]⁵⁰

L.: (1) An s'mo: əəə 'da:l əəə ...

(2) 'Ti:st kə 'te:ɥ, jə 'du:bu ən ku'bi:k 'də:sk za 'xə:ktə 'vi:na, 'ne:.

(3) An 'za:dnje kə b'lo:, lix tək'u:ə, u X'li:əɥnik 'tə:n pər əəə ... sə z'da:j ni u'be:dnəɥa 'tə:n.

(4) 'Ka:pəlo pou'so:t, 'ta:ko b'lo:, də blo ɣ'ro:za. Ən 'po:le sən s'to:ru əəə pərpe'jart z Ži... Ži'ri: əəə / 'də:ske, d'va: ku'bi:ka 'də:sk.

(5) In 'te: u Ži'ri:əx, kə 'bi:ɥ, jə biɥ u 'za:druɥi əəə 'ta:jnik, 'Pa:ɥle sə p'ra:vu, 'ne:.

3.6.3 Prekrivajoči govor

Naslednja značilnost govorenega diskurza je t. i. prekrivajoči govor. V literaturi se za opis pojava uporabljajo tudi termini hkratni, simultani in sočasni govor (Kranjc 1999: 67, 2003^c:

⁴⁸ Tihi premor Kranjc (1999: 67) imenuje molk in ga definira kot »strukturno prvino, ki označuje mesto možnosti prehoda, to je potencialno mesto zamenjave vloge«.

⁴⁹ Pri drugem gre v bistvu za zapolnjevanje vrzeli.

⁵⁰ [11]

L.: (1) In smo əəə dali əəə ... (2) Tisti, ki je hotel, je dobil en kubik desk za hektovino, ne. (3) In zadnje, kar je bilo, ravno tako, v Hlevniku tam pri əəə... saj zdaj ni nikogar tam. (4) Je kapljalo povesod, tako je bilo, da je bilo groza. In potem sem ukazal əəə pripeljati iz Ži... Žiri əəə / deske, dva kubika desk. (5) In ta v Žireh, ki je bil v zadruzi əəə tajnik, Pavle mu je bilo ime, ne.

71). Sami smo se odločili za rabo izrazov **prekrivajoči** ali **hkrati govor**, ker se zdi, da ta dva dovolj dobro opišeta pojav; gre za govor več govorcev hkrati, pri čemer predvidoma pride do nerazumljivosti govora posameznega govorca, ki jo povzroči prekrivanje govorov.

V nasprotju s tihim premorom, ko nihče od govorcev ne prevzame vloge, gre pri prekrivajočem govoru za to, da ima vlogo več govorcev hkrati. Do prekrivajočega govora lahko pride tudi po daljših premorih, ko se vlogo govorca odloči prevzeti več udeležencev hkrati. Vzroki pa so seveda še drugi, npr. prekinitev s strani sogovorca in skupno odgovarjanje (konverzijski duet).

Ko pride do prekrivajočega govora, si pravico do nadaljnega govora običajno izbere samo eden od udeležencev, ki so ga drugi pripravljene poslušati, preostali pa obmolkejo. V vsakodnevni konverzijski govorci namreč ne sledijo »načelu pravičnosti«, to je, da si čas in zaporedje razdelijo enakovredno v smislu *zdaj govori ti, potem bom jaz, potem bo on*, ampak potekajo med njimi ves čas pogovora pogajanja za prevzem vloge (Cameron 2004: 89–90).⁵¹

Kako govorci ve, kdaj naj prevzame besedo? Poslušalci, ki spremljajo govorčev vlogo, vedo, da pomeni njegov konec stavka potencialno možnost za njihov prevzem vloge. Toda predpostavljane konca vloge vključuje več kot to. Poslušalec mora biti pozoren na vsebino izrečenega, na prozodične značilnosti izreka ali izrekov pa tudi na neverbalne signale govorca, npr. kam ta usmerja pogled. Ko se pojavi potencialna možnost zamenjave vloge, vsi udeleženci konverzijske nimajo vedno enakih možnosti vloge tudi dejansko prevzeti.⁵² Če trenutni govorci ob koncu svoje vloge pogled usmeri v enega od udeležencev in ga nagovori, npr. z izrekom *Tudi tebi se je to zgodilo, ne?*, je nadaljnji govorci izbran. Trenutni govorci si naslednjega govorca izbere še na druge načine. Lahko ga nagovori z imenom, mu postavi vprašanje, se obrne proti njemu ali vanj le usmeri svoj pogled. Če izbrani govorci vloge ne prevzame, npr. če ostane tiho, je ta tišina pomenljiva. To ni tišina katerega koli udeleženca konverzijske, ampak tistega, ki bi moral vlogo prevzeti.

V primeru, da trenutni govorci naslednjega govorca ne izbere, je možnost za prevzem vloge odprta vsem udeležencem konverzijske.⁵³ Če se nihče od udeleženih ne odloči prevzeti vloge govorca, ostaja ta možnost odprta za trenutnega govorca.

Vendar se govorci omenjenih načinov prevzema vloge ne držijo vedno, tako je npr. pri prekinitvah govorca s strani enega od udeležencev konverzijske, pri čemer ne gre nujno za kršenje pravil o prevzemu vloge govorca. Ločiti je namreč potrebno med namernim in nenamernim prekrivanjem. Do drugega prihaja takrat, kadar naslednji govorci napačno presodi, kdaj namerava trenutni govorci svojo vlogo končati. Nenamerna prekrivanja so v govorjenem jeziku pogosta, vendar so navadno kratka in do njih prihaja ob potencialnih možnostih prehoda (Kranjc 1999: 67). Pri tem ne gre toliko za kršenje pravil o prevzemu vloge kot za nenamerno napako. V primerih, ko naslednji govorci želi prevzeti oziroma prevzame vlogo govorca takrat, ko trenutni govorci v izrekanju ni blizu potencialnega pre-

⁵¹ »Sistem menjavanja vlog v vsakdanjem neformalnem diskurzu deluje brez posebnih pravil v primerjavi z institucionalnim diskurzom v parlamentu, na konferenci« (Kranjc 1997: 311).

⁵² Sacks (v: Cameron 2004: 91) predstavlja tri pravila, ki se jih udeleženci konverzijske pri prevzemu vloge govorca navadno držijo: 1. Naslednjega govorca izbere trenutni govorci. Če ta mehanizem ne deluje, 2. se naslednji govorci izbere sam. Če tudi ta mehanizem ne deluje, 3. trenutni govorci nadaljuje vlogo.

⁵³ V tem primeru obstaja velika možnost, da se več udeležencev hkrati odloči prevzeti vlogo govorca. To je eden od vzrokov za nastanek prekrivajočega govora v konverzijski.

hoda,⁵⁴ lahko govorimo o prekinitvi.⁵⁵ »Prekinitvev je zavestno kršenje pravila o prevzemu vloge in pomeni zavesten odvzem besede aktualnemu govorniku« (Cameron 2004: 92).

3.6.4 Ponavljanja

V spontanem govornem diskurzu predstavljajo ponavljanja zelo pogost pojav in v grobem je potrebno ločiti dvojne vrste:

1. načrtovana ponavljanja

Ta predstavljajo govornico strategijo za poudarjanje pomena določenega leksema in vzpostavljanje koreference v diskurzu. Kot sredstvo vzpostavljanja in vzdrževanja koreference so ponavljanja v govornem diskurzu veliko pogostejša kot v pisnem zato, ker si govorec ni vedno na jasem, koliko identifikacijskega materiala je poslušalcu potrebno zagotoviti za nemoteno razumevanje (Chafe; v: Beaman 1984: 67).⁵⁶

2. nenačrtovana ponavljanja

Ta predstavljajo eno od oblik zaustavljanja v govoru. V tem primeru govorniki ponavljajo zato, da sprostijo pritisk omejenega načrtovalnega časa.⁵⁷

3.6.5 Skladenjske nedoslednosti

O skladenjskih nedoslednostih govorimo takrat, kadar izrek skladenjsko ni pravilen oziroma ko se začne drugače, kot se konča.⁵⁸ Še posebej pri dolgih izrekih se lahko zgodi, da govorec pozabi, kako je strukturo začel, zato jo med izrekanjem spremeni ali ponovi stavčni člen, ki ga je že izrekel. Vzrok za skladenjske nedoslednosti je v omejitvah delovnega spomina, kar pomeni, da gre za neke vrste trenutno izgubo skladenjskega spomina (Biber idr. 2000: 1065).⁵⁹

Kontekst: Marija govori o tem, kako je bilo zgrajeno ognjišče.

[12]⁶⁰

M.: 'To:r na 'ti:stən 'pa:nju 'po:tle jə b'lo: na u'sa:kən k'ra:ju jə blo tə'ku:ə lə'pu:ə na'ra:to z žə'li:əzmi, s 'mi:əla o'bi:əsən pa'le:t /.../

Kontekst: Stanko Pulec pripoveduje o tankih, ki so jih Američani poslali partizanom.

⁵⁴ »Prehod je mesto v govornem nizu, kjer pride do zamenjave vloge« (Kranjc 1997: 311).

⁵⁵ V tem smislu Stenström (1994: 5) prehode med vlogami deli na mehke, trde ali odrezane. Mehki prehod pomeni, da govorec B govorniku A pusti, da svojo vlogo konča, šele potem nastopi s svojo vlogo. Trdi prehod pomeni, da govorec B svojo vlogo začne, preden govorec A zaključi svojo, kar pomeni, da pride do prekrivajočega govora. Odrezani prehod pa je prekinitvev govornika A s strani govornika B.

⁵⁶ Ena od funkcij ponavljanj v govornem diskurzu je namreč nadomeščanje natančnosti in jasnosti v izražanju. V pisnem diskurzu bralec ne potrebuje toliko identifikacijskega materiala za razumevanje, na koga ali na kaj se pisec nanaša, ker pisni jezik že po svoji naravi priskrbi dovolj jasnosti in natančnosti (Chafe; v: Beaman 1984: 67).

⁵⁷ Funkcije ponavljanj v govornem diskurzu so natančneje predstavljene v poglavju *Besedilna koherenca* (v 4.4.5).

⁵⁸ Skladenjsko nedosledna poved se loči od skladenjsko nepravilne povedi.

⁵⁹ Problem opredelitve skladenjske nedoslednosti je deloma problem opredelitve, kaj pravzaprav je skladenjsko pravilen izrek v govornem diskurzu. Govorjeni jezik namreč dopušča veliko večjo svobodo pri tvorjenju (zaključenih) skladenjskih struktur, kot to velja za pisni jezik.

⁶⁰ [12]

M.: Gor na tistem vzglavniku potem je bilo na vsaki strani je bilo tako lepo narejeno z železnimi palicami, si imela obešeno zajemalko.

[13]⁶¹

SP.: 'Pɔ:tl̩e sa pɔʃ'ja:l Mə'ri:kɑ:n̩ci 'ni:əkne əə və'li:ke 'ta:nke və'li:ke, 'ne:, ma je 'bi:ɥ 'ni: biɥ 'ta:nk, 'sa:mɔ biɥ 'ɣo:r ka'no:n, 'ne:, 'to:p tə'ku:ə.

3.6.6 Spreminjanje skladijske podobe izreka med procesom izrekanja

Kadar govorec išče ustrezen izraz, lahko skladijsko podobo izreka med samim izrekanjem spreminja. To pomeni, da se v procesu izrekanja nenadoma odloči, da bo izrek oblikoval drugače, kot ga je prvotno nameraval. Navadno zamenjava začete skladijske strukture z novo pri sprejemniku ne vpliva na razumevanje dela diskurza.

Kontekst: Stanko razlaga, kako je bilo pri angleški vojski.

[14]⁶²

SP.: 'Tə:n jə b'lo: əəə bla na və'li:ka 've:lik ka'zo:n 'ʒi:veʒa od Ang'le:ʒu, ki sa ... duə'vi:ə ot 'kə:t, kə biɥ 'tə:n.

Kontekst: Stanko pripoveduje o tem, zakaj je zasovražil Arabce.

[15]⁶³

SP.: A'ra:pci ʃə z'da:ɟ, ʃə 'də:nəs ..., jəs jəx sou'rɑ:ʒən (nerazumljivo), ki sa xi'na:ɥski.

D.: 'Ri:əs?

SP.: 'Tu:ə jə na 'ta:ka ... ən 'ta:k 'na:rod, də də ...

D.: A'ra:pci? 'Te: Pales'ti:n̩ci 'do:l?

Kontekst: Stanko pripoveduje o svoji tankovski nesreči.

[16]⁶⁴

SP.: 'Te:kərt ʃən si ... s'mo: ... 'pə:rʃu 'o:n 'u:ənde, smo si 'vi:dli.

Kontekst: Rudi razlaga, kako je bila narejena lesa za sušenje sadja.

[17]⁶⁵

RZ.: /.../ pi'co:n smo 're:kli ... / je biɥ 'ta:k ... sa bli d'va: 'ri:mənla, pribli:ʒno d'va: 'me:tra 'du:ɣo 'du:ɣe, nix 'ʃe:st 'ra:ɥnix 'pa:l̩c an ka'ne:la.

Kontekst: Stanko Srebrnič opisuje, kako je bil narejen voz.

[18]⁶⁶

SS.: 'U:əs jə 'bi:ɥ na 'tə:rde 'ku:əle, ki sə 're:klo, ki jə ... əəə sa ob'ro:če ʒə'li:əzne.

3.6.7 Vrinjene strukture

Biber idr. (2000: 1067–1068) je v svojih raziskavah ugotovil, da je človek v aktivni spo-

⁶¹ [13]

SP.: Potem so poslali Američani neke əə velike tanke velike, ne, samo je bil ni bil tank, samo je bil gor kanon, ne, top tako.

⁶² [14]

SP.: Tam je bila əə bil en velik velika baraka živeža od Angležev, ki so ... kdove od kdaj je bil tam.

⁶³ [15]

SP.: Arabci še zdaj, še danes ..., jaz jih sovražim (nerazumljivo), ker so hinavski. D.: Res? SP.: To je ena taka ... en tak narod, da da ... D.: Arabci? Ti Palestinci dol?

⁶⁴ [16]

SP.: Takrat sem si ... smo ... je prišel on tja, smo videli.

⁶⁵ [17]

RZ.: /.../ lesa smo rekli ... / je bila taka ... sta bili dve deski približno dva metra dolgo dolgi, enih šest ravnih palic in trsje.

⁶⁶ [18]

SS.: Voz je bil na trda kolesa, ki se jim je reklo, ki je əəə so obroči železni.

minski hrambi sposoben operirati le s sedmimi besedami naenkrat. To pomeni, da govorec ne more razviti več zapletenih skladenjskih struktur hkrati. Če hoče sporočilo razviti, se mora k določenim strukturam vračati. To izvede na tak način, da nekatere elemente, ki bi sicer morali biti vključeni v neko skladenjsko strukturo in v pisnem diskurzu tudi dejansko so, vrine v naslednji izrek. Take strukture lahko imenujemo **vrinjene strukture** (interpolated structures) (prav tam: 1068).

Kontekst: Stanko Srebrnič pripoveduje, kako je dirigent pihalnega orkestra poklical starše otrok, ki so v orkestru igrali, da bi kupili potrebne instrumente.

[19]⁶⁷

SS.: An 'pø:le 'te: 'te: 'Petrovič je pok'li:cu 'na:še s'ta:rše, 'na:še o'čū:øve an 'pø:le sa si z'b'ra:l ũ'ko:p, tə'ku:ə də sa s'te:nfli ũ'ko:p nu'ma:lø 'te:x əə 'sa:ũdu, də sa ku'pi:l nu'ma:lø 'te:x štru'me:ntu, nu'ma:lø klari'ne:tu, nu'ma:lø 'ti:stix əə 'ba:rsu an 'ki: jəst 'vi:ən 'ki:, 'ti:ste kor'ne:te an an tam'bu:rje, tə'ku:ə də smo 'ni:ək ... škra'va:de 'tu:di si'vi:əda an smo zb... zə'ča:l si u'či:t.

3.6.8 Dodane strukture

V govornem diskurzu so posamezni izreki lahko zelo obširni zaradi govorceve strategije dodajanja. Govorec prvotnemu stavku dodaja stavčne in nestavčne strukture, s katerimi pojasnjuje, razlaga in argumentira. Pri poslušalcih sprejemanje takih izrekov navadno ne povzroča težav, ker **dodane strukture** zmanjšujejo pritisk na njihov delovni spomin (Biber idr. 2000: 1069). Slaba stran te strategije pa je, da z dodajanjem govorec lahko izgubi rdečo nit, to je, da se osnovna tema razprši preveč na široko, kar lahko pri poslušalcih povzroči probleme s sprejemanjem.⁶⁸

Kontekst: Radko Mavrič pripoveduje o svoji vasi Šlovrencu.

[20]⁶⁹

RM.:Z'da:j 'a:nkrət jə blo tə'ku:ə, də 'či:əkə bla 'ci:ərkva, 'mo:ɣla 'bə:t tut ɣos'ti:lna, 'ne:, an z'da:j ɣos'ti:lna, 'tu:ə si 're:če ošta'ri:ja, b'la:, 'ne:, z'da:j, sə 'vi:əš, 'tu:ə jə ... / jə 'mi:əla 'ka:k 'li:tro 'vi:na, tə'ku:ə, sə 'vi:əš, də 'ni: blo 'ki: pø'se:bnøɣa, 'ne:, / an z'da:j 'na:še 'no:ne, 'tu:ə sa p'ra:vli s't'ri:ci, 'su:əj 'no:no, 'ne: / al 'bi:šnono (nerazumljivo) 'o:n jə 'mi:əũ 'bu:j spø'mi:n, z'da:j 'ta:ta jə biũ dva'na:jst 'li:ət m'la:jš, an 'l'e: pər 'na:šix sa 'mi:əl ɣos'ti:lno, 'ne:.

3.6.9 Elipsa

Zaradi ekonomičnosti jezika govorec gradi na vsebini predhodnega govorca in se tako izogiba nepotrebemu ponavljanju, zato je elipsa ena od osnovnih značilnosti dialoga. Pa-

⁶⁷ [19]

SS.: In potem ta ta Petrovič je poklical naše starše, naše očete in potem so se zbrali skupaj, tako da so nabrali skupaj nekaj teh əə soldov, da so kupili nekaj teh inštrumentov, nekaj klarinetov, nekaj tistih əə basov in kaj jaz vem kaj, tiste trobente in in timpane, tako da smo nekaj ... činele tudi seveda in smo zb... začeli se učiti.

⁶⁸ K razbremenitvi delovnega spomina še posebej pripomorejo nestavčne strukture, saj te navadno vsebujejo le po dve, tri besede skupaj (Biber idr. 2000: 1072).

⁶⁹ [20]

RM.: Zdaj nekoč je bilo tako, da kjer je bila cerkev, je morala biti tudi gostilna, ne, in zdaj gostilna, to se reče oštarija, je bila, ne, zdaj saj veš, to je ... / je imela kak liter vina, tako, saj veš, da ni bilo kaj posebnega, ne / in zdaj naše babice, to so pravili strici, njen dedek, ne / ali pradedek (nerazumljivo) on je imel bolj spomin, zdaj oče je bil dvanajst let mlajši, in tu pri naših so imeli gostilno, ne.

radigmatski primer eliptičnega odgovora predstavlja eliptični odgovor na dopolnjevalno vprašanje [21]. Taka elipsa je anaforična. Druga vrsta elipse, ki pripomore k ekonomičnosti v konverzaciji, je situacijska elipsa, med katero štejemo npr. elipso besed z nižjo informativno vrednostjo (*Noč.* < *Lahko noč.*, *Že pokonci?* < *Si že pokonci?*, *Je že?* < *Ali je pica v pečici že pečena?*). V znanih kontekstih, kjer so izrazi, ki naj bi bili izgovorjeni, predvidljivi iz situacije, so eliptični stavki veliko v rabi.

Kontekst: Marija in Helena opisujeta, kako so nekoč pripravljali potico.

[21]⁷⁰

D.: 'E:, γu'ba:nca b'la: pa bo'γa:ta 'te:kərt, 'ne:?

M.: 'Ja: (γu'ba:nca jə bla bo'γa:ta 'te:kərt).

H.: Z o'ri:əγu, pove'či:ni o'ri:əxəva γu'ba:nca.

D.: Ma sta 'mi:əl 'ma:kinju za m'li:ət (o'ri:əxe; op. D. Z. K.)?

H.: 'Ne:, 'ne: ('ni:smo 'mi:əl 'ma:kinje za m'li:ət).

3.6.10 Diskurzivni označevalci

Za izraze in strukture, ki opravljajo množico različnih funkcij, to je signalizirajo odnose v diskurzu, govorcev odnos do upovedene predmetnosti in njegovo ali poslušalčevo čustveno angažiranost, uporabljajo nekateri raziskovalci, npr. Weinrich (2003: 832–835), termin členitveni signali,⁷¹ drugi, npr. Biber idr. (2000: 1074, 1086–1100) in Schiffrin (1987), pa diskurzivni označevalci. Stenström (1994: 16, 58–67) te še nadalje ločuje na diskurzivne označevalce in interakcijske signale. Obojno funkcijo lahko opravljajo iste besede (*ja*, *seveda*, *aha*, *mislim*), vendar se v funkciji interakcijskih signalov uporabljajo za začetek, nadaljevanje in zaključek diskurza, v funkciji diskurzivnih označevalcev pa za organizacijo in vzdrževanje vloge ter za označevanje posameznih delov diskurza. Sami smo se odločili za uporabo enotnega termina, in sicer diskurzivni označevalci.

Kontekst: Rozalija Prinčič pripoveduje o času, ki ga je preživela kot služkinja v Italiji.

[22]⁷²

RP.: 'Po:le, kər smo kon'ča:li (nerazumljivo), on mə 'pe:ju da'mu:. An smo 'mi:əl, 'vi:əš, 'ta:ke fa'cu:əle və'li:ke, 'vi:əš, 'no:tər za z'va:rət, 'ta:ke sa u'ži:ərli, 'vi:əš. (smeh) Z'daj, 'o:ni 'məj na'va:du 'ji:əst / 'fa:ve z'daj.

3.6.11 Zvalniki

Zvalniki z imenom, priimkom, nadimkom ali kako drugače identificirajo naslovnika. Pomembni so pri vzpostavitvi in ohranjanju odnosov med udeleženci konverzacije. Z uporabo zvalnika želi govorec pri sogovorniku vzbuditi zanimanje za to, kar mu ima povedati, lahko pa se z njim obrne neposredno na osebo, ki ji med drugimi udeleženci diskurza želi določeno informacijo sporočiti posebej. Zvalniki tudi signalizirajo socialni odnos med udeleženci diskurza.

⁷⁰ [21]

D.: E, potica je bila pa bogata takrat, ne? M.: Ja, (potica je bila bogata takrat). H.: Z orehi, povečini orehova potica. D.: Ampak ali ste imeli pripravo za mletje (orehov; op. D. Z. K.)? H.: Ne, ne (nismo imeli priprave za mletje).

⁷¹ Nadalje ločuje med členitvenimi signali govornika in poslušalca.

⁷² [22]

RP.: Potem, ko smo končali (nerazumljivo), on me je peljal domov. In smo imeli, veš, take rute velike, veš, notri za zvezat, take so nosili, veš. Zdaj oni imajo navado jesti fave 'bob' zdaj.

Kontekst: Pavli pripoveduje, kako je bila septembra 1947, po priključitvi Primorske Jugoslaviji, meja postavljena prav pri njegovi hiši. Z uporabo zvalnika nakaže, da name-rava povedati nekaj pomembnega; mejni količek je bil postavljen za njegovo hišo, tako da bi morali pripasti Italiji. Vendar ga je ponoči njegova mama premaknila na dvorišče, da je bila vsaj hiša v Jugoslaviji. Pol hleva je ob tem ostalo v Jugoslaviji, druga polovica pa je pripadla Italiji. V besedilni transakciji [23] Danila sprašuje, zakaj oblast meje ni toliko pre-maknila, da bi jim prihranila probleme, ki so jih imeli z napajanjem živine. Nekateri vojaki jugoslovanske vojske, ki so pozneje patroljirali ob meji, so si namreč njihovo delo v hlevu razlagali kot nelegalne prehode meje. Šele leta 1976 so s podpisom Osimskih sporazumov med Italijo in Jugoslavijo rešili tako nerazumne primere.

[23]⁷³

D.: Ma 'ni:sa 'mo:ɣli 're:čt, š'ta:la 'sə:n, š'ta:la 'če:ʔ Zə'ki: na 'pu: š'ta:le?

PS.: Da'ni:la, bi blo 'tə:ško tut 'tu:ə po'vi:əst. Bi 'mo:ɣlo 'jət 'vi:əš 'do:st 'ca:jta 'u:ən. Ki 'to:, də jə 'pu: š'ta:le 'ɣo:r, 'pu: š'ta:le 'do:l, jə 'mo:ja šə 'ma:ma 'tu:ə nər'di:la. Ki 'ka:ɥc jə 'lo:žla na'mi:əsto, ki b'la: za 'xi:šu (meja; op. D. Z. K.) /.../

3.6.12 Premi govor

Raba premega govora ali citiranje tega, kar reče nekdo drug, je ena od osnovnih lastnosti konverzacije (Biber idr. 2000: 1118). Njegova osnovna funkcija je izrek predstaviti v nje-govi izvorni obliki oziroma ustvariti vtis, da upovedeno dogajanje poteka v tem trenutku (Schiffrin 1987: 124). Eno od osnovnih sredstev, s katerim govorniki signalizirajo, da citirajo nekoga drugega, je ponavljanje spremnega stavka *sem rekel/rekla*.

Kontekst: Lojz pripoveduje, kako je moral v Žiri na sodišče, ker je vino menjal za les, česar ne bi smel. Spremni stavek je v besedilni transakciji pogosto uporabljen, predvsem zato, ker Lojz dobesedno navaja besede treh različnih ljudi. Da bi bilo poslušalcu jasno, kdo govori, spremni stavek vrine tudi sredi stavčne strukture dobesednega navedka. S pogostim ponavljanjem spremnega stavka se tako izogne morebitnemu nerazumevanju, kdo v tistem trenutku govori.

[24]⁷⁴

L.: 'A:dən od puli'ci:je 're:ku, 'ja:, 're:ku, 'Ma:rkočič, jə 're:ku, bi 'rət 'və:rɣu Jugos'lar:vju, 're:ku, na'ro:be, jə 're:ku. 'Ja:, sən 're:ku, z d'vi:əma ku'bi:kma 'də:sk, sən 're:ku, 'və:ržən Jugos'lar:vju, sən 're:ku. Sə ɥ'se: smə'ja:lo 'do:l u dvo'ra:ni. Z d'vi:əma ku'bi:kma 'də:sk, sən 're:ku, 'pu:jde Jugos'la:vija. 'Ni:sən 'mu:ču, 'ne:. (smeh) An 'po:le 'tə:n sə

⁷³ [23]

D.: Ampak niste mogli reči, štala sem, štala tja. Zakaj na pol štale? PS.: Danila, bi bilo težko tudi to povedati. Bi moralo iti več koliko časa ven. Ker to, da je pol štale gor, pol štale dol, je moja mama to naredila. Ker kol je postavila namesto, ker je bila za hišo (meja; op. D. Z. K.) /.../

⁷⁴ [24]

L.: Eden od policije je rekel, ja, je rekel, Markočič, je rekel, bi rad vrgel Jugoslavijo, je rekel, narobe, je rekel. Ja, sem rekel, z dvema kubikoma desk, sem rekel, vržem Jugoslavijo, sem rekel. Se je vse smejalo dol v dvorani. Z dvema kubikoma desk, sem rekel, pojde Jugoslavija. Nisem molčal, ne. (smeh) In potem tam se je končalo, ne, tisti dan je bila razsodba, ne. Ta Pavle əə je moral iti ven iz dela, je dobil / dva meseca zapora in meni pa əə je rekel sodnik, je rekel, vi boste pa plačali kazen. V redu, sem rekel, če mi dokažete, da sem kaj zagrešil, sem rekel, plačam. Zakaj da ne, sem rekel, če sem kriv, sem rekel. Spet so se smejali dol tisti, ki so bili v dvorani, ne. In potem, ko je bilo za iti domov, jaz sem rekel, jaz moram iti domov, sem rekel, avtobus čaka, drugega prevoza nimam, bi rad šel domov. Ja, potem je poklical tja tajnico, da plača mi dnevnicu, avtobus in vse in me niso klicali več.

kon'čarlo, 'ne:, 'ti:st 'da:n bla ra'sortba, 'ne:. 'Te: 'Pa:ŋle əəə 'mo:ɣu 'jət 'u:ən z 'di:əla, jə u'du:bu / d'va: 'mi:əsca za'po:ra in 'me:ne pa əəə 're:ku sod'ni:k, jə 're:ku, 'vi: 'bo:ste pa p'la:ču 'ka:zən. U 're:du, sən 're:ku, čə me do'ka:žəte, də sən 'ki: poɣ're:šu, sən 're:ku, p'la:čən. Zə'ki: də 'ne:, sən 're:ku, čə sən k'ri:u, sən 're:ku. Na'zaj si sm'e'jal do'li:ə, 'ti:sti, ki sa b'li: u dvo'ra:ni, 'ne:. An 'po:le kər jə b'lo: za 'jət da'mu:, jəs sən 're:ku, 'jəs 'mu:ərən 'jət da'mu:, sən 're:ku, aŋto'bu:s 'ča:ke, d'ru:ɣəɣa prə'vo:za 'ni:əməm, bi 'rət 'šu: da'mu:. 'Ja:, 'po:le pok'li:cu 'če: 'ta:jnicu, də p'la:če mi d'ne:ŋnicu, aŋto'bu:s an ŋ'se: ən mi 'ni:əsə k'li:cəl 'və:č.

4 BESEDILNA KOHERENCA

*Govor je človeška dejavnost,
ki se od ene do druge družbene skupine neomajno razlikuje,
saj predstavlja za dano skupino povsem zgodovinsko dediščino
oziroma proizvod dolgotrajne družbene rabe.*

Sapir, Jezik. Uvod v proučevanje govora

4.1 OPREDELITEV BESEDILNE KOHERENCE

Osnovni kriterij, po katerem ločimo besedilo od niza nepovezanih izrekov, je koherenca. Pravzaprav je koherenca osnova za razumevanje besedila. Besedilo je koherentno samo, če so vsi njegovi deli med seboj povezani. Drugače povedano je koherentno besedilo tisto, ki ima smisel, oziroma kot to definirata Beaugrande in Dressler (1992: 65), tisto, v katerem obstaja »kontinuiteta smislov«. Toda smisel ne izhaja iz besedila samega, ampak je odvisen od interakcije med védenjem, ki je predstavljeno v besedilu, in splošnim védenjem vseh udeležencev diskurza. Tako lahko rečemo, da smisel besedila ne izhaja iz besedila, ampak ga v besedilo vneseta tvorec besedila in njegov sprejemnik. Pri tem je pomembno še to, da ustvarjanje smisla besedila vedno temelji na kontekstualnem védenju vsakega posameznika. Kajti »ustvariti smisel pomeni prilagoditi pomen svojemu védenju« (Seidelhofer in Widdowson 1999: 210).

Kljub taki pomembnosti za uspešno komuniciranje med ljudmi pa se zdi, da nam koncept koherence v svoji kompleksnosti še ni popolnoma razumljiv in je še vedno stvar diskusij. Medtem ko je bil pojem kohezije po objavi knjige M. A. K. Hallidayja in R. Hasan *Cohesion in English* (1976) sprejet kot dobro definiran in zelo uporaben pri analizi besedila,¹ so jezikoslovci pojem koherence še vedno jemali kot preveč ohlapen, nerazločen, celo »nekoliko mističen« ter s premajhno praktično vrednostjo² (Bublitz 1999: 1; Sanders in Spooren 1999: 235; Anderson 1995: 3).

¹ Halliday in Hasan pojma *koherenca* eksplicitno ne omenjata, ga pa pojmujeta s terminom tekstura. »Besedilo ima teksturo. To je tisto, kar besedilo loči od nečesa, kar ni besedilo« (Halliday in Hasan 1976: 2). Po njunem mnenju ima tekstura opraviti z odnosom med besedilom in situacijskim kontekstom in pomeni več kot le prisotnost kohezivnih vezi, odvisnost ene prvine od druge glede interpretacije ipd. Tekstura vključuje tudi celotno izbiro semantičnih sredstev v jeziku ter sprejemnikovo védenje o tem, kako zapolniti manjkajoče informacije (prav tam: 299). Uporabljata pa pridevnik *koherenten*, in sicer pojmujeta besedilo kot koherentno z dveh vidikov: »koherentno glede na situacijski kontekst in zato skladno z registrom ter koherentno glede na samo sebe in torej kohezivno« (prav tam: 23).

² Z besedno zvezo *premajhna praktična vrednost* je tu verjetno mišljena premajhna uporabna vrednost teorije o koherenci za analizo avtentičnih govornih in pisnih besedil. Če pogledamo razlago koherence v Beaugrandovem in Dresslerjevem *Uvodu v Besediloslovje*, ki velja za enega od osnovnih učbenikov besediloslovja, lahko ugotovimo, da pojav razlagata s pomočjo abstraktnih in kompliciranih teoretičnih modelov, manjka pa analiza konkretnih avtentičnih besedil. Glej Beaugrande in Dressler (1992: 13, 65–83). Pojav koherence definirata kot »načine, na katere so komponente besedilnega sveta, to je konstelacije pojmov in relacij (odnosov), na katerih temelji

V zadnjih desetih ali petnajstih letih pa je koncept koherence deležen temeljite spremembe v orientaciji, katere rezultat so številna znanstvena dela, ki dokazujejo hiter razvoj raziskav na tem področju, predvsem pa tudi uporabno vrednost prikazanih teorij.³ Koherenca je s tem postala ključni koncept v diskurzivni in besedilni analizi. Kljub temu pa se raziskovalci še vedno niso poenotili glede splošno sprejete definicije koherence (Bublitz 1999: 1). Pravzaprav obstaja toliko opredelitev koherence, kot je znanstvenih disciplin, ki se z njo ukvarjajo. Poleg tega pa se zdi, da se definicija koherence spreminja oziroma razlikuje glede na vrste diskurza (Ciliberti 1999: 192). Glede na povedano se je mogoče strinjati z raziskovalcem Hellmanom (v: Ožbot 1999: 52), čigar mnenje je, da je »določena ohlapnost konceptov na tej stopnji našega védenja o besedilni koherenci morda še vedno neogibna«, kar pa je važno, je to, da se te približnosti zavedamo in da jemljemo pojmovne aparate drugih raziskovalcev in tudi lastne bolj začasne kot dokončne.

Kljub neenotnosti v pojmovanju koherence pa je vsem raziskovalcem, ki uveljavljajo sodobni pristop k raziskovanju tega besediloslovnega in diskurzivnega koncepta, skupno to, da se odmikajo od definicije koherence kot produkta kohezije in/ali semantične povezanosti besedila in jo definirajo kot razumevanje besedila, ki ni odvisno toliko od jezika besedila, ampak bolj od »k uporabniku in kontekstu orientiranega interpretativnega razumevanja, ki se vzpostavlja v interakciji med tvorcem in sprejemnikom« (Bublitz 1999: 1–2).

Sanford in Moxey (1995: 181) tako koherenco opredeljujeta kot »rezultat interpretacije in integracije besedilnih elementov, ki ju opravi sprejemnik glede na namen tvorca besedila«. Koherenca jima pomeni sposobnost interpretiranja dogodkov na neprotisloven način in zmožnost povezovanja nove situacije s tem, kar že razumemo. Naloga tvorca besedila pri tem pa je proizvesti koherentno mentalno predstavitev diskurza (prav tam: 183). Če mnenji razvijemo naprej, ugotovimo, da je koherenca pravzaprav rezultat mentalnih operacij tvorca in sprejemnika besedila. V to smer definiranja koherence gre tudi Givón (1995: 61), ki ne govori o koherenci besedila, ampak o koherenci razuma, ki producira, shranjuje in vzpostavlja mentalno besedilo. Raziskovanje koherence besedila mu pomeni le uporaben pripomoček za vpogled v koherenco mentalnega besedila in v sam razum, ki koherenco vzpostavlja.

Glede na povedano lahko rečemo, da se koherenca »vzpostavlja na kognitivni ravni kot prepoznavanje različnih odnosov, npr. vzročnih, časovnih, referenčnih, v besedilnem svetu oziroma kot produciranje iz teh odnosov izhajajoče kontinuitete smislov« (Beaugrande in Dressler 1992: 65), pri čemer kontinuiteto smislov uporabniki dojemajo kot »povezanost in enovitost diskurza ali, preprosto, kot prisotnost rdeče niti« (Ožbot 1999: 69). Kar nam je torej jasno, je, da je koherenco potrebno definirati v okviru kognitivne predstavitve diskurza, kot jo vidijo udeleženci, in ne toliko v smislu jezikovnih značilnosti samega diskurza.

V tem smislu vzpostavljanje koherence definira tudi Mignolo (1989: 484). Definira ga kot »niz interpretativnih operacij, ki jih sprejemnik izvede zato, da diskurzu pripiše pomen«. Pri vzpostavljanju koherence diskurza si sprejemnik ne bo pomagal samo s svojo jezikovno kompetenco, ampak tudi s pomočjo svojega védenja o svetu in s pomočjo poznavanja

površinsko besedilo, medsebojno dostopne in relevantne« (prav tam: 13). Ob tem pa ne razložita natančneje, kaj jima pomeni medsebojna dostopnost in relevantnost konstelacij.

³ Obširno bibliografijo v zvezi s koherenco so v knjigi *Coherence in Spoken and Written Discourse* (1999) zbrali Uta Lenk, Sarah Gietl in Wolfram Bublitz. Postavljena pa je tudi na spletno stran Univerze Augsburg, in sicer pod naslovom: Online-bibliography of Coherence & Cohesion. <http://www.philhist.uni-augsburg.de/lehrstuehle/anglistik/sprachwissenschaft/>.

vrste diskurza,⁴ torej mora imeti razvito celotno sporazumevalno zmožnost (komunikacijsko kompetenco). Ta vključuje razvito jezikovno kompetenco in sposobnost inferiranja.⁵ Izrekov *Ustavili so avto. Tone se je sprehodil čez most* sprejemnik ne bo sprejel in povezal samo s pomočjo svoje jezikovne kompetence, ampak mora z inferiranjem sklepati, da je bil Tone v avtu in da mora, če hoče peš čez most, iz avta najprej izstopiti. Sprejemnik mora tudi vedeti in zato iz svojega védenja inferirati, da so mostovi objekti, ki ljudem omogočajo, da nekaj prečkajo. Za vzpostavlanje koherence torej ni dovolj, da si izreki niso nasprotujoči, razen v primeru, ko nasprotovanje gradi koherenco,⁶ ter to, da so vsi izreki relevantni glede na temo diskurza, ampak je enake pomembnosti tudi sprejemnikovo dovolj obsežno splošno védenje, s pomočjo katerega je ta sposoben določenemu izreku pripisati smisel za celoten diskurz. To pomeni, da je koherentnost diskurza odvisna tudi od sposobnosti sprejemnikovega interpretiranja (Sanford, Moxey 1995: 166). Sposobnost interpretiranja pa ne temelji samo na poznavanju jezikovnih pravil in deduktivnem sklepanju, ampak tudi na poznavanju dejstev o svetu (Bellert; v: Mignolo 1989: 483, 489) ter, kot je bilo že povedano, na poznavanju vrste diskurza.⁷

Če povzamemo: koherenca diskurza je odraz sposobnosti udeležencev diskurza za njegovo vzpostavitev. Diskurz ne more biti koherenten brez posredovanja njegovih udeležencev in njihovih sposobnosti za interpretacijo.⁸ Koherentno besedilo v tem smislu pomeni, da sprejemnik zgradi približno enako mentalno predstavitev, kot jo ima oziroma jo je imel v mislih tvorec besedila. Njun cilj je namreč vzpostaviti enako mentalno predstavitev, saj razumevanje pomeni »ustvarjanje mentalnega modela situacije, enakega tistemu, ki je opisan v besedilu« (Sanford, Moxey 1995: 165). Naloga sprejemnika je torej »zgraditi mentalno predstavitev informacije, kot je bila predstavljena v diskurzu, in jo vključiti v svoj predstavi svet« (Kintsch 1995: 140). To pomeni, da koherenca ne more biti lastnost besedila kot takega, ampak se vzpostavlja v sprejemniku, ta pa jo prenaša v besedilo. Naloga tvorca pri tem je sprejemniku omogočiti razvijanje besedila na tak način, da bo ta smisel sporočila lahko prepoznal.⁹ Potemtakem lahko rečemo, da je »koherenca dosežek človeške pameti« (Egmondson 1999: 251).

Za Reinharta (v: Sanford, Moxey 1995: 162) mora imeti idealno koherentno besedilo tri lastnosti:

1. povezanost; izreki morajo biti med seboj tudi formalno povezani z eno od kohezivnih vezi;
2. vpetost (consistency); vsak izrek mora biti logično povezan s predhodnim izrekom;

⁴ Klasifikacija posameznih vrst diskurza ni enostavna, še posebej, ker je včasih vrsto težko določiti, vendar govorci katerega koli jezika ločijo vrste diskurza med seboj intuitivno (Mignolo 1989: 484).

⁵ Pomemben del sporazumevalne zmožnosti pa tvori tudi govorceva sposobnost prepoznati potencialne vzroke motenj v vzpostavljanju koherence in se znati z ustreznimi sredstvi temu izogniti. Vendar o tem več v nadaljevanju.

⁶ O nasprotovanju kot sredstvu za vzpostavlanje in ohranjanje koherence v govorenem diskurzu bo govor v nadaljevanju.

⁷ Npr., če gre za govorni diskurz, lahko predpostavljamo veliko ponovitev, nedokončanih stavčnih vzorcev idr.

⁸ Koherenco podobno opredeljujejo tudi Trabasso, Suh in Payton (1995: 189), in sicer kot »zelo subjektiven in intuitiven koncept, ki obstaja v razumu udeleženca komunikacije in je stvar osebne presoje. Izhaja iz produkcije in vrednotenja idej ene do druge«.

⁹ Več o tem glej v Sanford, Moxey (1995: 161–187).

3. relevantno; vsak izrek v diskurzu mora biti relevanten glede na temo diskurza ter glede na svoj besedilni kontekst.

Vedeti pa je treba, da koherenca ni samo lastnost idealnega besedila. Pri govorjenih besedilih so npr. določeni deli lahko koherentni glede na situacijski kontekst in zato skladni v registru oziroma besedilni zvrsti, četudi so na videz nekoherentni. Pomembno je, da besedilo prepozna kot koherentno tisti, kateremu je namenjeno. Koherentno pa mu je takrat, ko v njem prepozna (nek) smisel (Hölker 1989: 84).

Ciliberti (1999: 200) še nadalje razvije pogoje za doseg koherentnosti diskurza, in sicer:

1. Udeleženci diskurza morajo imeti isti komunikacijski namen ali vsaj primerljive komunikacijske namene.

2. Udeleženci morajo želeli sodelovati.

3. Komunikacija mora potekati znotraj primerljivih besedilnih svetov posameznih udeležencev.

4.2 ALI KOHEZIVNOST BESEDILA PREDPOSTAVLJA TUDI NJEGOVO KOHERENTNOST IN NASPROTNO?

Besedilna kohezija je inherentna lastnost besedil, zadeva jezikovne oblike in je zato merljiva.¹⁰ Besedilna koherenca pa ni inherentna lastnost besedil, ampak vrednost, ki jo besedilom pripišemo. Z drugimi besedami, koherenca je relativna kategorija, njena vrednost je odvisna od tega, do kakšne mere sprejemniki lahko povežejo besedilo s svojimi konteksti in svojimi namerami. Zato jo je potrebno razumeti kot spremenljivo lastnost, ki ni odvisna samo od kvalitete besedila samega, ampak tudi od sposobnosti sprejemnika (Langleben; v: Vitacolonna 1989: 327).

Kohezivne vezi v besedilu so pomembne zato, da sprejemnik lahko besedilo ustrezno sprejme in interpretira. Njihova naloga je olajšati sprejemnikov trud pri vgrajevanju novih informacij v njegovo uskladiščeno vedenje. Zato lahko pomanjkanje kohezivnih vezi posledično oteži vzpostavljanje besedilne koherence. Toda ali je prisotnost kohezivnih sredstev že zadosten pogoj za razumevanje besedila? Ali je prisotnost kohezivnih vezi že dovolj za to, da bo sprejemnik besedilo razumel kot koherentno celoto? Poglejmo si izmišljen primer.

[25]

Tina si je za rojstni dan želela psa. Pes je domača žival. Tudi ovca je domača žival. Ovčje meso ima neprijeten vonj. Tudi kadar greš mimo Vrhnike, smrdi. Kako lahko ti prebivalci sploh živijo tam?

Zgled nam jasno dokazuje, da koherenca besedil ni odvisna od prisotnosti kohezivnih vezi. Zato zgornje besedilo lahko imenujemo lažno koherentno besedilo (Sanford in Moxey 1995: 162). Čeprav so posamezni izreki speti skupaj s tradicionalnimi kohezivnimi sredstvi, dejansko ne tvorijo smiselne celote. Poglejmo si še drugi primer. Tokrat gre za avtentično besedilo, in sicer odlomek iz Prešernove prepesnitve slovenske ljudske pesmi *Od lepe Vide* (Prešeren 1998: 285).

[26]

*Črn zamor'c ji reče ino pravi:
»Če doma jim dobro ni, žerjavi*

¹⁰ Podrobneje bo besedilna kohezija predstavljena v naslednjem poglavju.

*se čez morje vzdignejo; ti z mano
pojdi srčno si ozdravit rano!
Kaj ti pravim, pote, Vida zala!
je kraljica španska me poslala.»*

Odlomek je koheziven: to potrjujeta dve kataforični besedilni vezi (med zaimkom *ji* in *Vida zala* ter med zaimkom *jim* in *žerjavi*), raba konektorja *če*, ki signalizira pogojnost, in ponovna pojavitev leksema (*pravi, pravim*). Toda ali je tudi koherenten? Če hočemo odgovoriti na to vprašanje, si moramo najprej odgovoriti na nekatera druga vprašanja. Kdo je Vida zala? Kdo je zamorec? Zakaj zamorec uporabi metaforo o žerjavih? Za kakšno srčno rano gre? Odgovori presegajo kohezivnost besedilnega odlomka in zahtevajo v prvi vrsti poznavanje celotne pesmi in zgodovinskega ozadja balade o mladi ženski, ki zaradi objokovanja odločitve, da se je poročila s starim, zdaj bolehnim možem, in tudi zdaj bolnega otroka nasede tujcu, potem pa se kesa in hrepeni po domu in otroku.

Tudi ta primer nam dokazuje, da ustrezna raba kohezivnih vezi še ne zagotavlja razumevanja pomena določenega besedila ali njegovega dela, ampak je nujno tudi poznavanje besedilne teme in izvenbesedilnega konteksta. V našem primeru je tema skušnjava, odločitev in kesanje mlade matere, izvenbesedilni kontekst pa tvorijo podatki, da gre za pripovedno pesem, predvidoma nastalo na slovenskem ozemlju (čeprav je motiv znan tudi pri nekaterih drugih evropskih narodih) neznanega avtorja (tukaj sicer v Prešernovi prepešnitvi), ki se je v zgodovini ohranjala v ustnem izročilu.

Ugotovili smo, da kohezija še ne predpostavlja koherence. Kaj pa nasprotno? Ali lahko tvorimo koherentno besedilo, ne da bi uporabili eno samo kohezivno sredstvo? Poglejmo spet na primeru.

[27]

Dojenček je kar naprej jokal. Tina od utrujenosti ni imela dovolj mleka.

Med izrekoma ni nobene eksplicitne kohezivne vezi. Pa vendar sprejemnik besedilo lahko razume kot koherentno, ob predpostavki seveda, da inferira neeksplicirano propozicijo oziroma manjkajočo vez *Tina je dojenčkova mama*, in ob predpostavki, da njegovo splošno védenje o svetu vključuje tudi konvencionalizirano védenje o situaciji, to je, da lahko zaskrbljenost zaradi dojenčkovega joka pri materi povzroči izgubo mleka. Izreka seveda lahko pomensko interpretiramo tudi drugače, npr. Tina ni dojenčkova mama, ampak le njegova dojilja. Vendar navadno sprejemnik upošteva t. i. načelo pričakovane normalnosti,¹¹ po katerem bo v nizu možnih interpretacij izbral najverjetnejšo, to je v tem primeru, da doji mama, torej da je Tina dojenčkova mama.¹² Če je sprejemnik sposoben zapolniti manjkajoče vezi,¹³ potem bo to sporočilo zanj koherentno.

Pa si pogledjmo še primer iz vsakodneвне konverzacije. Fant telefonira svojemu dekletu in ga vpraša: »Lahko pridem jutri?« Dekle, ki je užaljeno, ker ga je cel dan čakalo, na koncu pa dočakalo le njegov telefonski klic, mu užaljeno zabrusi: »Kaštron,« in telefon odloži.¹⁴ Med izrekoma ni nobene kohezivne vezi, pa vendar lahko rečemo, da sta koherentna. Sprejemnik, to je fant, ki mu je odgovor namenjen, zelo dobro razume, da naslednji dan svojega dekleta nikakor ne bo videl. Toda ali sta izreka koherentna vedno, to je, ali bi v spremenjenem kontekstu ohranila koherentnost? Recimo, da je drugi izrek odgovor profesorja študentu, ki zamuja na dogovorjeno pogovorno uro, medtem ko ga profesor že celo

¹¹ Van Dijk (1992: 99). Več o tem v nadaljevanju.

¹² Take vrste interpretacija je prednostna oziroma tista, ki je pragmatično najsprejemljivejša.

¹³ O pogojih, pod katerimi v besedilu lahko pride do manjkajočih vezi, glej 4.8.1.

¹⁴ V primorskih narečjih izraz za *skopljenega ovna*; tudi slabšalno za moškega.

uro čaka, zdaj pa sprašuje, ali lahko pride naslednji dan. Če upoštevamo dejstvo, da gre za formalni govorni položaj med udeležencema konverzacije, ki sta si po družbenem položaju neenaka, je s pragmatičnega stališča odgovor popolnoma neustrezen in zato nekoherenten. Koherenten odgovor bi denimo bil *Jutri žal ne bo šlo*.

Niz izrekov *Lahko pridem jutri? Jutri žal ne bo šlo* ni koherenten samo zaradi leksikalne vezi, čeprav ponovna pojavitev leksema *jutri* gotovo vzpostavlja trdno kohezivno vez, ampak predvsem zaradi izvenbesedilnega konteksta, v katerega je besedilo zasidrano, to je pogovor med nadrejenim in podrejenim v formalnem govornem položaju na fakulteti.

Prav dokazi iz resničnih konverzacijskih besedil nas napeljujejo k razlikovanju med kohezijo in koherenco, saj so mnoga govornjena besedila koherentna kljub odsotnosti kakršne koli kohezivne vezi. Pogoj za to, da so koherentna obema oziroma vsem udeležencem diskurza, pa je, da imajo ti enako ali vsaj primerljivo splošno védenje o svetu. Da je to nujen pogoj za uspešno vzpostavitev besedilne koherence, lahko vidimo na primeru govorcev, ki prihajajo iz različnih kulturnih okolij. Komunikacija med njimi namreč lahko spodleti kljub aktivnemu obvladanju jezika sporočanja, in sicer zato, ker ni skupnega védenja oziroma ker je njihovo splošno védenje o svetu tako različno. Kot se antropologi srečujejo z nerazumevanjem nekega obreda v določeni kulturni skupnosti kljub poznavanju njenega jezika, tako se tujec lahko sreča s problemom, da sicer razume besede, ne razume pa pomena šale v nekem jeziku. Prepoznavanje besed, toda nerazumevanje tega, kar je sporočeno, je tipičen primer nepoznavanja nekega v sicer drugi kulturni skupnosti skupnega védenja, na katerem sloni razumevanje šale. Vzemimo primer pred časom zelo razširjenega dovtipa: *Danes zjutraj so na srbskem radiju povedali naslednje: »Albanija je za obrambo svoje meje s Kosovim tja poslala oba svoja tanka.«* Zato, da sprejemnik izrek prepozna za koherenten, mora inferirati propozicijo *Albanija je najrevnejša država v Evropi*. Če njegovo splošno védenje o svetu ta podatek vključuje, bo sicer karikirano šalo hitro razumel. Če tega védenja nima, mu bodo za vzpostavitev koherence besedila potrebne dodatne informacije.

Ugotovili smo torej, da kohezivna sredstva niso niti potreben niti zadosten pogoj za koherenco besedila.¹⁵ Če tezo razvijemo dalje, to pomeni, da mora koherenca vključevati mehanizme, ki zadevajo vzpostavljanje smisla v besedilu in niso toliko odvisni od vidnih, površinskih vezi. Iz tega sledi, kar je bilo v tem delu že večkrat poudarjeno, in sicer, da »koherenca ni že sama po sebi prisotna v besedilu, ampak jo mora sprejemnik s svojimi miselnimi operacijami vzpostavljati« (Seidlhofer in Widdowson 1999: 207). Ugotovili smo tudi, da koherenca ni nespremenljiva, ampak izhaja iz besedila samega oziroma je odvisna od besedila na enak način, kot je odvisna od informacij, ki jih posredujejo besedilni in situacijski kontekst, veljavna komunikacijska načela in maksime¹⁶ ter sprejemnikovo enciklopedično védenje, to je njegovo splošno védenje o svetu (Bublitz 1999: 2; Linell in Korolija 1997: 168).

¹⁵ Naše ugotovitve se skladajo z ugotovitvami Trabassa, Suha in Paytona (1995: 190–191), ki so z raziskavo dokazali, da koherence ne dosežemo samo s pomočjo površinskih, to je eksplicitnih slovničnih in leksikalnih vezi, ampak je enake pomembnosti poznavanje besedilne teme in primerljivo splošno védenje vseh udeležencev komunikacije. Kohezivne vezi med izreki so pomembne za spenjanje delov besedila, ne zadostujejo pa za njegovo razumevanje.

¹⁶ Tu so mišljene štiri konverzacijske maksime, ki jih je izdelal filozof Paul Grice in jih predstavil v svojem prispevku *Logic and conversation* (1975). Glej Beaugrande in Dressler (1992: 87–90, 165). To so: maksima količine (*Oblikuj svoj prispevek tako informativno, kot je potrebno, in ne bolj!*), maksima kakovosti (*Ne reci nič takega, kar imaš za neresnično ali za kar nimaš dokaza!*), maksima relevantnosti (*Bodi relevanten!*) ter maksima načina (*Bodi jasen! Obnašaj se tako, da bodo tvoje namere v zvezi s tem, kar imaš povedati, jasno izražene!*).

V kanonični komunikaciji, to je v komunikaciji iz oči v oči, si udeleženci praviloma prizadevajo vzpostaviti koherenco diskurza ne glede na prisotnost ali odsotnost eksplicitnih kohezivnih vezi in poskušajo na vsak način interpretirati, kar slišijo. Sprejemnikova sposobnost odkriti besedilno koherenco, kadar njeni zunanji kazalci na površinski besedilni ravni niso prisotni, tvori pomemben del njegove komunikacijske kompetence, katere pomemben sestavni člen je njegovo splošno védenje o svetu.

Verjetno pa ne gre vedno samo za vprašanje kohezije in koherence. Udeleženci diskurza se gibljejo v različnih semiotičnih sferah védenja, razumevanja in zanimanja za teme, o katerih je govor, kar pomeni, da gre za vprašanje povezovanja različnih semiotičnih svetov, ki si jih udeleženi v komunikaciji pridobijo skozi lastne izkušnje, branje, poslušanje idr. To pa že presega vprašanje kohezivnosti in koherentnosti besedila (Ventola 1999: 109).

4.3 VZPOSTAVLJANJE KOHERENCE KOT KOOPERATIVNE IN KOLEKTIVNE DEJAVNOSTI

Vzpostavljanje koherentnega diskurza pomeni kolektivno dejavnost (Wilkes-Gibbs 1995: 240), zato je v konverzaciji »odvisno od koherentnih aktivnosti vseh njenih udeležencev« (prav tam: 239). S tega stališča koherenca ni stanje, ampak proces, ki ga sooblikujejo interaktivni dejavniki med govorcami na vseh ravneh komunikacije, od prozodičnih različic do besedilne organiziranosti. Pri proizvodnji in sprejemanju diskurza govorca sodelujeta pri grajenju koherence s pomočjo vzpostavljanja iste reference, tematske strukture idr. Koherenca kot proces tako ni nekaj samoumevnega, ampak je odvisna od situacije, v kateri diskurz poteka, od prenosnika in od vrste diskurza, kar dejansko pomeni, da se je ne da določiti vnaprej, ker je odvisna od tega, kako govorniki pripisujejo svoje razumevanje temu, kar slišijo ali preberejo (Bublitz 1999: 2). Ker torej niso besedila tista, ki vzpostavljajo koherenco, ampak govorniki glede na svoje razumevanje besedila, lahko rečemo, da za isto besedilo obstajata vsaj dve koherenci: tvorčeva in sprejemnikova, nadalje lahko tudi koherenca tistega, ki besedilo analizira. Te koherence se lahko ujemajo ali pa tudi ne. Navadno tvorec besedila sprejemniku pomaga vzpostavljati koherenco, in sicer tako, da ga s pomočjo določenih bolj ali manj eksplicitnih signalov vodi do razumevanja besedila, ki se ujema z njegovim. Na drugi strani sprejemnik uporabi tvorčeve signale kot smerne kazalce ali kot navodila za vzpostavljanje koherence in tvorjenje interpretacije, za katero domneva, da ustreza tvorčevim nameram. To pomeni, da se tako tvorec kot sprejemnik trudita za ustrezno vzpostavljanje koherence, torej upoštevata načelo sodelovanja, po katerem je razumevanje besedila odvisno od tvorčeve in sprejemnikove pripravljenosti za vzpostavljanje koherence. Toda skupno razumevanje ni odvisno le od, kot je bilo že večkrat rečeno, istega socio-kulturnega okolja, iz katerega udeleženci komunikacije izhajajo, ter primerljivega skupnega védenja, ampak tudi od sposobnosti razbrati soudeležencevo védenje, to je prilagoditi svoje védenje soudeležencevemu. Tako bi lahko rekli, da sprejemnik v procesu sprejemanja besedila nenehno »vzpostavlja svojo koherenco kot dvojnik tvorčeve koherence« (prav tam: 3; Höllerker 1989: 84). Kljub njegovim prizadevanjem pa ni rečeno, da bo rezultat vedno dosežen; njegova koherenca je navadno le boljša ali slabša kopija tvorčeve koherence oziroma se koherenci lahko ujemata le do določene mere. Zato govorimo o koherenci kot o skalarnem pojavu (Bublitz 1999: 3; Halliday in Hasan 1976: 23). To pomeni, da je vsaka interpretacija koherence nekega besedila navadno le približna in zato do neke mere delna. Kljub temu pa se delna koherenca le redko pretvori v nekoherenco in iz tega sledeče popolno nerazumeva-

nje besedila, in sicer predvsem zato, ker udeleženci komunikacije upoštevajo kooperativno načelo o obojestranski pripravljenosti vzpostavljati koherenco v besedilu.

4.4 VZPOSTAVLJANJE IN OHRANJANJE KOHERENCE V KONVERZACIJI

Koherenca se v konverzaciji uresničuje skozi odnos med vlogami udeležencev interakcije. To pomeni, da pojavitev neke vloge ustvarja prostor za drugo vlogo. Odgovornost za vzpostavljanje koherence je razdeljena med oba udeleženca komunikacije, pri čemer se od govorca pričakuje, da je njegovo sporočilo poslušalcu dostopno, od poslušalca pa, da s svojo naslednjo vlogo pokaže, da je sporočilo sprejel. »Gre za neke vrste pogojevalni odnos, saj mora tisto, kar reče trenutni govorec, smiselno slediti tistemu, kar je povedal prejšnji govorec« (Schiffrin 1987: 103, 126). Vendar stvar ni vedno tako preprosta, kot bomo v nadaljevanju videli na primeru polifone konverzacije.

Po Andersonovem mnenju (1995: 3) je bistvo konverzacijske koherence v tem, da diskurz lahko interpretirata oba sogovornika, kar pomeni, da je konverzacija koherentna takrat, kadar sodelujeta oba sogovorca. To spet potrjuje dejstvo, da je vzpostavljanje koherence kolektivna dejavnost, pri čemer si govorec postavlja vprašanja, kot so: *Kaj želim povedati?, Kaj želim s tem doseči?, Je to, kar govorim, smiselno?, Je to, kar zdaj govorim, tisto, kar sem načrtoval povedati?, poslušalec pa na drugi strani vprašanja kot: Kaj mi govori?, Kaj mi želi s tem sporočiti?, V kakšni zvezi je to s tistim, kar sem povedal jaz?* (Wilkes-Gibbs 1995: 239).

Načinov vzpostavljanja in ohranjanja koherence v konverzaciji je več. **Slika 2** prikazuje najosnovnejše med njimi.¹⁷

O kohezivnih sredstvih bo govor v naslednjem poglavju. Tudi ponavljanja predstavljajo eno od oblik kohezivnih sredstev, vendar jih bomo zaradi različnih drugih funkcij, ki jih v besedilu opravljajo poleg vzpostavljanja kohezivnih vezi, obravnavali posebej. O inferencah pa glej 4.8.

4.4.1 Vprašanja

Eden od osnovnih ciljev konverzacije je izmenjava informacij, zato je eden od pogostih načinov uvajanja in razvijanja teme v diskurzu postavljanje vprašanj. Vprašanja so že po naravi interaktivna. Uspešnost zagotavljanja koherence s pomočjo vprašanja je zelo verjetna, saj govorec od sprejemnika pričakuje, da bo odgovoril na njegovo vprašanje. Koherenca se tako vzpostavlja skozi par vprašanje – odgovor.

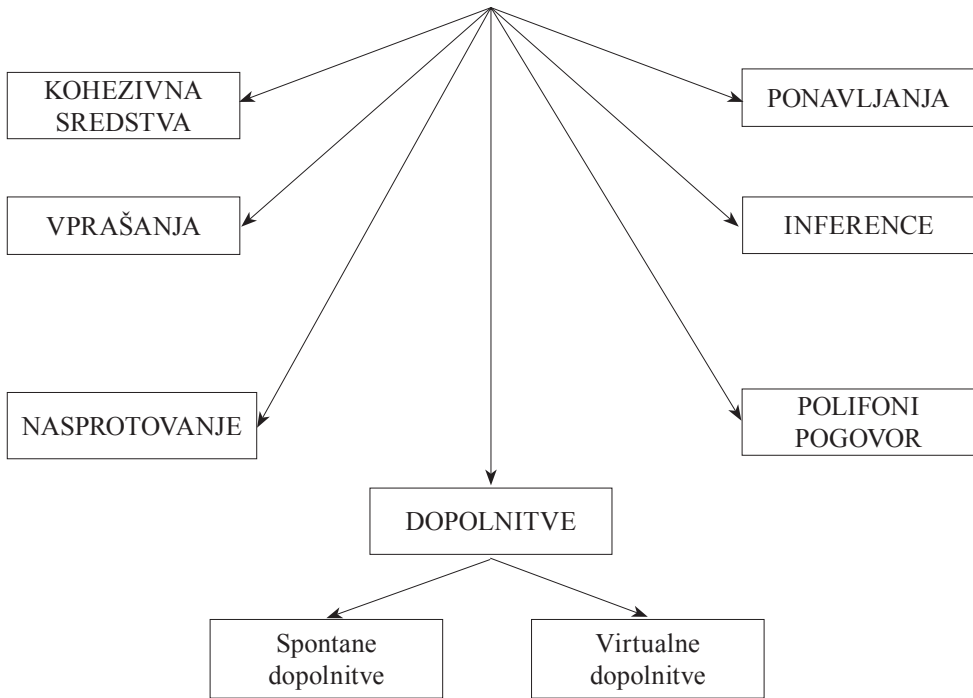
Govorec lahko postavi dopolnjevalno ali odločevalno vprašanje. Značilnost dopolnjevalnih vprašanj je, da so to nepopolne propozicije, katerih zapolnitev je naloga sprejemnika. Prislovi *kdo, kaj, kje* usmerijo sprejemnika k temu, katero informacijo mora dodati, da bo propozicija popolna oziroma da bo prispeval propozicijsko ustrezen odgovor. Ta vrsta vprašanj navadno implicira množico možnih odgovorov, kar pomeni, da je izbor pričakovanih informacij velik. Sprejemnik je tako postavljen pred korpus možnosti, izmed katerih mora izbrati. Po tem se dopolnjevalna vprašanja ločijo od odločevalnih. Pri odločevalnih vprašanjih je izbor možnih odgovorov že vsebovan v vprašanju (Schiffrin 1987: 104).

Geluykens (1999: 37) odločevalna vprašanja imenuje **predlagajoča vprašanja** (topic proposing questions), to je vprašanja, ki predlagajo novo temo, pri čemer je predlagana

¹⁷ S podrobnejšo analizo govorjenih besedil bi se dalo sliko gotovo dopolniti.

SLIKA 2

KOHERENTNA SREDSTVA V KONVERZACIJI

tema v vprašanju omenjena. Dopolnjevalna vprašanja pa imenuje **poizvedovalna vprašanja** (topic-eliciting questions), to je vprašanja, ki o novi temi šele poizvedujejo. Uspešnost uvedbe nove teme v obeh vrstah vprašanj je velika, vendar ne tudi zagotovljena. Prav neuspešne uvedbe nove teme nam pomenijo dokaz, da je vzpostavljanje koherence resnično interaktiven proces, odvisen tako od tvorca kot od sprejemnika sporočila.¹⁸

Kadar ima poslušalec z identifikacijo predlagane teme težave, bo govorca prosil za dodatna pojasnila, kar privede do različno dolgih **pogajanj** (negotiations), dokler referent ne bo identificiran, torej nova tema uspešno uvedena. Uspešna uvedba nove teme pa ni tako samoumevna, kot se na pogled morda zdi. Včasih se v diskurzu zgodi, da govorcu uspe uvesti novo temo, vendar se ta ne razvije. Tako temo Geluykens (prav tam: 48) imenuje **kratkotrajna tema** (short-circuited topic). Vzrokov, da do nadaljnega razvijanja ne pride,

¹⁸ Neuspešen poskus uvedbe nove teme je naslednji (primer je izmišljen):

Kontekst: Mama se želi s sinom pogovoriti o njegovem pretepu v šoli prejšnji dan.

[28]

M.: Andrej, kaj, ko bi se midva malo pogovorila o tvojem včerajšnjem pretepu?

A.: Mama, o tem nočem govoriti.

M.: Jaz pa hočem.

A.: Ti lahko hočeš, kar želiš, jaz o tem ne bom razpravljajl.

je več. Geluykens (prav tam: 48–51) med najpomembnejša šteje govoročevo odločitev, da temo sredi pogajanj umakne, in poslušalčev poseg v pogovor, s katerim prepreči nadaljnje razvijanje določene teme.¹⁹

Vprašanja pa niso samo pomembno sredstvo vzpostavljanja koherence v diskurzu, ampak tudi njenega ohranjanja. Z njihovo pomočjo govorci temo uspešno uvedejo v diskurz in jo tudi razvijajo. Poglejmo si primer uvajanja nove teme ter njenega razvijanja s pomočjo vprašanj.

Kontekst: Pepi pripoveduje, kako se je po kapitulaciji Italije peš vračal s Sicilije. Danila transakcijo začne z ugotovitvijo, da je Pepi prišel domov. Potem pa jo zanima, kaj je počel po prihodu domov. Z vprašanjem *An pole 'in potem'?* (1), ki je eliptična različica dopolnjevalnega vprašanja *In ko ste prišli domov, kaj ste počeli?*, poizveduje po novi temi. Po Geluykesu gre torej za poizvedovalno vprašanje o novi temi. Lojz odgovori namesto Pepija (2), potem Danila postavi odločevalno vprašanje, s katerim predlaga uvedbo nove teme (*Pole 'potem' ste delali kot pek naprej?*) (3). V naslednji vlogi Pepi pojasnjuje, kaj je počel, ko se je vrnil iz vojske (4). Danila želi temo *pek* razviti naprej. Pepiju postavlja odločevalna (*Ste hodili vsak dan v Gorico peč?*, *Dol na Pecivo?*, *S kolesom ste hodili?*, *Ma 'ampak' čez Italijo niste mogli, ne?*) ter dopolnjevalna vprašanja (*Kdaj ste šli od doma?*, *Kdaj ste začeli peči?*, *Kaj pa, če je bil dež?*). V transakciji so Danilina vprašanja podčrtana, tako da lahko lažje spremljamo razvijanje teme.

[29]²⁰

(1) D.: An 'po:le ste 'pə:ršu da'mu. An 'po:le?

(2) L.: 'Po:le bių da'ma.

(3) D.: 'Po:le ste 'di:əlu ku 'pe:k nap'ri:?

(4) P.: 'Ne: še. 'Pə:rvo sən 'bi:ų u P'lə:vix, 'ne:, / 'pə:rvo sən bių 'tə:n pər 'te:be (pri Lojzu; op. D. Z. K.), 'po:le u P'lə:vix, 'ne:, 'ja:, pər 'sa:dji u P'lə:vix, / 'po:le sən 'šu: ... / 'pe:ku 'to: na 'Do:brəvən, 'po:le sən 'šu: u 'Ku:jsko, s 'Ku:jskəɣa u 'Di:əskle an z 'Di:əskəl u ɢa'ri:cu ən u ɢa'ri:ci sən 'ko:nču.

¹⁹ Kot primer kratkotrajne teme, ki jo eden od udeležencev diskurza zaradi zadrege drugega udeleženca umakne iz diskurza, glej zgled [65]. Pepi o svoji družini ne želi govoriti, zato so njegovi izreki prekinjeni, veliko je premorov. Da bi mu iz zadrege pomagal, Lojz temo na hitro prekine z vprašanjem, ali bi kaj pili.

²⁰ [29]

(1) D.: In potem ste prišli domov. In potem? (2) L.: Potem je bil doma. (3) D.: Potem ste delali kot pek naprej? (4) P.: Ne še. Najprej sem bil v Plavah, ne, / najprej sem bil tam pri tebi (pri Lojzu; op. D. Z. K.), potem v Plavah, ne, ja, pri sadju v Plavah, / potem sem šel ... / sem pekel tu na Dobrovem, potem sem šel v Kojško, iz Kojškega v Deskle in iz Deskel v Gorico in v Gorici sem končal. (5) D.: Ste hodili vsak dan v Gorico peč? (6) P.: Seveda. (7) D.: Na /dol na Pecivo? (8) L.: Ja. S kolescem. (9) D.: S kolescem ste hodili? (10) P.: Ja, s čim pa. (11) D.: In kdaj ste šli od doma? (12) P.: O, je bilo dobro ... sem bil dober za teči, poldrugo urico, sem bil že dol, še prej. (13) D.: Pa kdaj ste začeli peči? Ob / kateri uri? (14) P.: A, dol smo imeli turnuse, ne. Smo bili ... smo imeli po tri turnuse. (15) L.: Eden ob taki, eden *ob taki.* (16) P.: *Ja, eden* ob taki, eden ob taki. (17) D.: In če ste delali ponoči, kdaj *ste šli?* (18) P.: *Kot je prišlo,* ponoči od od šeste zvečer do ene po polnoči. Ob eni po polnoči druga, do sedme, ob sedmi pa druga. /.../ (19) D.: S kolesom ste hodili vsak dan? (20) P.: In v Deskle tudi. (21) L.: Samo takrat ni bilo prometa, *ni bilo avtov* (22) P.: *ni bilo prometa.* (23) D.: Ja, ja, dobro, in če je bil dež? (24) L.: *Ja, no* (prekinitev) (25) P.: *Če je bil dež, gor gor pod pod gor na vrhu v Gonjačah, kako že pravijo əəə, oštja, kako pravijo, vrh Gonjač ... (26) D.: Ja, ja. (27) L.: na ovinku tam / (28) D.: Bale. (29) P.: na Bale. Jaz grem gor proti, sem imel za delat ob eni ponoči, takrat sem imel motor že. /.../ (30) D.: Samo niste mogli hoditi čez Italijo, ne? (31) P.: O, joj, kje in /.../

- (5) D.: Ste 'xɔ:du u'sa:k 'da:n u Γa'ri:cu 'pe:čt?
- (6) P.: Sə'vi:əda.
- (7) D.: Na / 'do:l na Pə'ci:vo?
- (8) P.: 'Ja:. S 'ku:əlɔn.
- (9) D.: S 'ku:əlɔn ste 'xɔ:du?
- (10) P.: 'Ja:, š 'če:m pa.
- (11) D.: An 'kə:t ste 'šu: od 'du:əmə?
- (12) P.: 'O:, / blo 'dɔ:bru ... sən 'bi:u 'du:əbər za 'te:čt, pud'ru:ɣu 'u:rcu, sən 'bi:u žə 'dɔ:l, šə p'ri:ət.
- (13) D.: Ma 'kə:t ste 'zə:čnu 'pe:čt? Op / 'ka:ki 'u:ri?
- (14) P.: 'A:, dɔ'li:ə smɔ 'mi:əl 'tu:rnɔ, 'ne:. Smɔ b'li: ... 'mi:əl pɔ t'ri 'tu:rne.
- (15) L.: 'A:dən op 'ta:ki 'a:dən *op 'ta:ki.*
- (16) P.: *'Ja:, 'a:dən* op 'ta:ki, 'a:dən op 'ta:ki.
- (17) D.: An čə ste 'di:əlu pɔ'no:č, 'kə:t *ste 'šu:??*
- (18) P.: *'Kur jə 'ra:tlo,* pɔ'no:č, ot ot 'še:ste z've:čər do 'a:dne pɔpuno'či. Ob 'a:dni pɔpuno'či: d'ru:ɣa, do 'sɛ:dme, op 'sɛ:dmi pa d'ru:ɣa. /.../
- (19) D.: S 'ku:ələn ste 'xɔ:du u'sa:k 'da:n?
- (20) P.: An pa u 'Di:əskle tudi.
- (21) L.: Ma 'te:kərt ni blo prɔ'mɛ:tə, *'ni: blo 'a:ɥtu*
- (22) P.: *'ni: blo prɔ'mɛ:tə.*
- (23) D.: 'Ja:, 'ja:, 'dɔ:bro, ma an čə 'bi:u 'də:š?
- (24) L.: *'Ja:, 'be:n* (prekinitiv)
- (25) P.: *Čə biu* 'də:š, 'ɣɔ:r 'ɣɔ:r pod pod 'ɣɔ:r na 'və:rx u Γun'ja:čix, ku 're:či əəə, 'o:štja, ku 're:či, 'və:rx Š'ma:rtnəɣa ...
- (26) D.: 'Ja:, 'ja:.
- (27) L.: Na o'vi:nku 'u:ənde /
- (28) D.: 'Ba:le.
- (29) P.: na 'Ba:le. Jəs ɣ'ra:n ɣɔ'ru:ən, sən 'mə:u za 'di:ələt ob 'a:dni pɔpuno'či:, 'te:kərt sən 'mi:əu mɔtɔ'ri:n žə. /.../
- (30) D.: Ma 'ni:ste 'mɔ:ɣu xɔ'di:t čəz I'ta:ljɔ, ne?
- (31) P.: 'O:, 'jo:j, 'či:ə an /.../

4.4.2 Spontana dopolnitev

Vzpostavljane in vzdrževanje koherence v konverzaciji je, kot smo že omenili, skupen proces vseh udeležencev komunikacije. To pomeni, da je koherenca struktur v diskurzu odvisna od koherentnih aktivnosti posameznih udeležencev. Eden od dokazov za to je **spontana dopolnitev** (Wilkes-Gibbs 1995: 241). »Spontana dopolnitev izhaja iz skupne odgovornosti, ki jo prevzemata govorec in poslušalec pri ohranjanju koherence v govorjenem diskurzu« (prav tam: 243). Dopolnitve niso samostojne vloge niti niso izraz poslušalčeve želje po prevzemu vloge (prav tam: 249). Govorec B (oziroma poslušalec) z dopolnitvijo samo sledi načrtu govorca A oziroma njegov načrt izpolnjuje, to je, izgovori besede, ki bi jih sicer izgovoril govorec A (prav tam: 250). Izrek pri tem ni produkt enega udeleženca diskurza, ampak dveh ali več (prav tam: 242), pri čemer je pogoj, da do spontane dopolnitve sploh pride, skupno védenje govorca in poslušalca. Spontane dopolnitve niso omejene na eno samo besedo, ampak so lahko v obliki besedne zveze ali daljšega dela izreka [34].²¹

²¹ Raziskovalka Deanna Wilkes-Gibbs (1995: 247) je v svoji večletni raziskavi zbrala več kot 700 dopolnitev in ugotovila, da jih polovica izhaja iz spontanih govorjenih besedil, polovica pa iz

Skupno vsem spontanim dopolnitvam, kot bomo videli v spodnjih zgledih, je, da jih sprejemnik uporabi takrat, kadar govorcu zmanjkujeta načrtovalnega časa, ustreznega izraza pa ni še našel. Zato uporabi premor, tako zapolnjeni [31], [32], [33], kot tihi [30], kar sprejemnik razume kot signal, naj še malo počaka s svojo nadaljnjo vlogo²² ali pa naj s spontano dopolnitvijo izrek pomaga zapolniti.

Kontekst: Stanko P. pripoveduje, kako je v začetku maja 1945 s V. Prekomorsko brigado prihajal iz Dalmacije proti Reki. V spodnji besedilni transakciji opisuje, katere vrste tank je vozil in kako ga je bilo voziti. Pove, da je bila vožnja z njim podobna vožnji s traktorjem. V nadaljevanju želi še natančneje razložiti, katere vrste traktorju je bil podoben njegov tank, vendar se imena ne spomni, pomaga mu Danila s spontano dopolnitvijo.

[30]²³

SP.: Jə biɥ və'li:k ka'no:n, 'mə:ɥ və'li:k ka'no:n, 'mə:ɥ mitral'je:z, 'mə:ɥ ɥ'se: ɥ'ko:p. An 'po:le, / əəə kə 'no:vo, sə si ... si 'u:əze ku t'ra:ktor, ku əəə o'nu:ə /

D.: gose'ni:čər.

SP.: Gə'se:ničər tək'ku:ə, ki ɥ'li:əče s 'ki:ətnəmi, 'ne:.

Kontekst: isti kot zgoraj. Stanko je bil po nesreči, ki jo je doživel s tankom, prepeljan v bolnico v Buzetu, kjer niso imeli redne oskrbe s hrano.

[31]²⁴

SP.: 'Po:le sa mi pe'ja:l u 'bo:lnicu u Lub'ja:nu, od 'u:ənde u Bu'zet u 'bo:lnicu, 'ne:. Sa 'mi:əl u Bu'zetu 'bo:lnicu, 'ne:. (nerazumljivo) 'Te:kərt jə bla 'bo:lnica 'bu:j tək'ku:ə, / za 'si:lu, 'ne:, parti'za:nska, 'ne:. 'Ni:sa 'mi:əl 'ki: 'ji:əst 'tə:n, 'ne:, 'ji:əst, 'ni:sa 'mi:əl əəə 're:dnu əəə

D.: 'ja:, 'ja: / pres'kə:rbu.

SP.: Sa no'si:l 'u:ənde əl'di:ə 'no:tər, 'ne:. /.../

Kontekst: Primorski fantje, mobilizirani v italijanski vojski, so se po kapitulaciji Italije najprej predali Angležem, potem pa prebegnili v jugoslovansko vojsko. Po ugotovitvi, da četniška vojska ni partizanska vojska, o čemer prej niso bili informirani, so se odločili za prebeg k partizanom.

[32]²⁵

SP.: 'O:ni sa 'vi:ədli, də sa 'če:tniki, 'po:tle pa 'o:ni sa nər'di:l rəvo'lu:ciju prət əəə 'ti:stən

vodenih dialogov v laboratoriju. Ena od osnovnih ugotovitev raziskave je bila, da se dopolnitve pojavljajo v različnih jezikovnih kontekstih in imajo zelo različne oblike. Prevladovali so sicer samostalniki in samostalniške zveze, vendar je bilo veliko tudi glagolov ter stavčnih struktur.

²² V tem oziru imajo isto funkcijo kot ponavljanja funkcijske besede, s katerimi si govorec »kupuje« načrtovalni čas.

²³ [30]

SP.: Je bil velik top, je imel velik top, je imel mitraljez, je imel vse skupaj. In potem, / əəə ko je novo, saj se ... se vozi kot traktor, kot əəə ono / D.: goseničar. SP.: Goseničar tako, ki vleče z verigami, ne.

²⁴ [31]

SP.: Potem so me peljali v bolnico v Ljubljano, od tam v Buzet v bolnico, ne. So imeli v Buzetu bolnico, ne. (nerazumljivo) Takrat je bila bolnica bolj tako, / za silo, ne, partizanska, ne. Niso imeli kaj jesti tam, ne, jesti, niso imeli redne əəə D.: ja, ja / preskrbe. SP.: So nosili ljudje noter, ne /.../

²⁵ [32]

SP.: Oni so vedeli, da so četniki, potem pa oni so naredili revolucijo proti əəə tistim ... so se dvignili en večer, so naredili sabotazo, so pomečkali vse tiste (nerazumljivo) in so ušli potem v v v əəə D.: v partizane SP.: v partizane, ne, so ušli, so naredili /.../

... sa si ūs'ta:l ən vi'č̣e:r, sa nər'di:l sabo'ta:ẓ̌u, sa pomeč'ka:l ū'sa:'ti:ste (nerazumljivo)
in sa u'te:kli 'pɔ:ṭle u u əəə

D.: u parti'za:ne

SP.: u parti'za:ne, 'ne:, u'te:kli, sa nər'di:l /.../

Kontekst: Vse Slovence, ki so se predali Angležem, so ti pozneje, po Stankovem prebegu, pošiljali k četnikom, ki so imeli v Egiptu eno od svojih baz. Četniki so bili lojalni kralju Petru.

[33]²⁶

SP.: In ū'si: 'ti:sti, kə sa 'pə:rṣ̌li Ang'le:ẓ̌i, kə sa ū'ja:l ū'sa: 'ti:ste u'je:tnike təl'ja:nske

D.: 'Ja:

SP.: ū'se: Slo've:nce, sa si 'ja:vli za Slo've:nce in sa 'pɔ:le jəx Ang'le:ẓ̌i k'la:dli k'ra:lju əəə

D.: 'Pɛ:tru

SP.: 'Pɛ:tru, 'ne:. Ki on jə p'ra:šu, 'ne: /.../

Kontekst: Nadrejeni v italijanski vojski niso znali izgovarjati priimkov slovenskih vojakov, zato so pri preverjanju prisotnosti vprašali le, če so vsi prisotni, niso pa jih klicali poimensko.

[34]²⁷

SP.: 'Kə:dər sa k'li:cli, rə'ci:mo, tə'ku:ə sa b'ra:l, ne, Tere'ẓ̌i:ni, D'zi:ndzi ū'sa: p'ri:iimke,
'pɔ:le sa 'pə:rṣ̌li do nəs, sa 're:kli, s'jerte 'tu:ti, sta ū'si:. Ki 'ni:sa z'na:l /

D.: 'a:, 'ja:, 'ja:, 'ja: 'Ni:sa z'na:l preb'ra:t, 'ne:.

SP.: 'Ja:, 'Biz:jak, 'ne:, S'ta:nič an 'ta:ke, Med've:ṣ̌ček, 'ne:.

D.: (smeh)

• Virtualna dopolnitev

Poleg spontane dopolnitve Wilkes-Gibbs (1995: 251–252) omenja še virtualno dopolnitev, ki se od spontane dopolnitve loči po tem, da do dopolnitve eksplicitno sploh ne pride. Govorec A izrek začne, vendar ga ne dokonča. Govorec B pa je kljub fragmentarnosti sporočilo sposoben razbrati in nanj ustrezno odgovoriti. Pogoji, da je virtualna dopolnitev uspešno sredstvo vzdrževanja koherence v diskurzu, je poslušalčevo razumevanje konteksta ter njegovo prekrivanje besedilnega sveta z govorečevim kot tudi njuno skupno enciklopedično vedenje. Do virtualnih dopolnitev prihaja navadno v konverzaciji med ljudmi, ki se med seboj dobro poznajo (npr. med zakonci ali tesnimi prijatelji).

[35]

A: *Boš?*

B: *Sem že.*

A: *O, si pa priden. Hvala.*

B: *Ni zakaj.*

²⁶ [33]

SP.: In vsi tisti, ko so prišli Angleži, ki so ujeli vse tiste ujetnike italijanske D.: Ja. SP.: vse Slovence, so se javili za Slovence in so jih potem Angleži predajali kralju əəə D.: Petru SP.: Petru, ne. Ker on je vprašal, ne /.../

²⁷ [34]

SP.: Kadar so klicali, recimo, tako so brali, ne, Terezini, Zinzi, vse priimke, potem so prišli do nas, so rekli, siete tutti, ste vsi. Ker niso znali / D.: a, ja, ja, ja. Niso znali prebrati, ne. SP.: Ja, Bizjak, ne, Stanič in taki, Medvešček, ne. D.: (smeh)

4.4.3 Nasprotovanje

Nasprotovanje ima v diskurzu lahko vlogo sredstva za vzpostavljanje in vzdrževanje koherence, in sicer v primerih, kadar ni uporabljeno v vlogi uveljavljanja udeleženčevega stališča do teme diskurza, ampak je usmerjeno k nekemu skupnemu cilju (Coates 1995: 50).

Kontekst: Marija in Helena pripovedujeta, kakšna je bila arhitekturno nekoč videti briška kuhinja. V spodnji besedilni transakciji Marija razlaga, kako so imeli na ognjišču iz železa narejeno ogrodje, na katerega so obesili *palet* (1). Helena svojo sestro popravi, da niso imeli obešenega *paleta*, ampak *korc* (3), kar Marija s strategijo ponovitve leksema potrди (4). Toda Danila Heleninega izreka ne razume kot popravek, ampak kot opis paleta s sinonimno besedo. Zato njeno vprašanje *A, palet rečete vi korcu 'palet pravite korcu'?* (5). Marija nanj odgovori nikalno, toda namen njenega nasprotovanja ni uveljavljanje svojega stališča do teme, ampak razložitev razlike med *korcem* in *paletom*,²⁸ kar je cilj te besedilne transakcije (6). Da je razlaga zadovoljiva, potrди Danila z medmetom *aha* (7).

[36]²⁹

M.: (1) 'A:, ma'ri:ja, blo tə'ku:ə, 'po:le 'ɣo:r tə'ku:ə, 'ne:, an 'to: s 'lo:žla 'dər:ve, də sa s'ta:l ot t'li:, də ɣo'ri:əlo lə'pu:ə.

(2) 'ɔ:r na 'ti:stən 'pa:nju 'po:tle, jə b'lo: na ɯ'sa:kən k'ra:ju jə blo tə'ku:ə lə'pu:ə na'ra:to z žə'li:əzmi, s 'mi:əla ob'ji:əsən *pa'le:t*

H.: (3) *'ko:rc*

M.: (4) 'ko:rc.

D.: (5) 'A:, pa'le:t 're:čta vi 'ko:rcu?

M.: (6) 'Ne:, 'ko:rc je 'ko:rc an pa'le:t je 'ti:st, kə si 'jə:me 'vo:ɣje 'u:ən.

D.: (7) A'xa.

4.4.4 Polifoni pogovor

Polifoni pogovor v preteklosti ni pritegnil velike pozornosti raziskovalcev, čeprav je v vsakodnevni komunikaciji med več govorcei običajen in spada med osnovne značilnosti dialožnega diskurza (Coates 1995: 53). O njem govorimo takrat, kadar več delov pogovora poteka hkrati (prav tam: 52). Posledici takega pogovora sta:

1. lokalna nekoherenca besedila ali besedilne transakcije oziroma linearna nekoherenca ter

2. hkratnost govora.

Prvo pomeni, da deluje izmenjava nekoherentno, ker, denimo, odgovor govorca C ne ustreza vprašanju govorca A, drugo pa, da dva ali več udeležencev pogovora istočasno prevzema vlogo govorca (prav tam: 51–52). Čeprav so iz konteksta iztrgane izmenjave [37] na videz nekoherentne, pa analiza besedila kot celote [37a] pokaže, da gre za polifoni pogovor. Kot lahko vidimo v spodnjih zgledih, predstavlja polifoni pogovor eno do pomembnih strategij ohranjanja koherence v konverzaciji, hkrati pa je to eden od dokazov, da je potrebno izjave govorcev vedno obravnavati na ravni celotnega besedila ali besedilne transakcije, ne pa le na ravni iztrganih izmenjav.

Kontekst: besedilna transakcija je iz daljšega besedila, v katerem Marija in Helena

²⁸ *Palet* je priprava za jemanje pepela iz peči, *korc* je pa zajemalka.

²⁹ M.: (1) A, marija, je bilo tako, potem gor tako, ne, in tu si postavila drva, da so stala od tal, da je gorelo lepo. (2) Gor na tistem vzglavniku potem, je bilo na vsaki strani je bilo tako lepo narejeno z železi, si imela obešen *palet* 'lopatica za oglje'. H.: (3) *korec* 'zajemalka' M.: (4) korec. D.: (5) A, palet rečete vi korcu? M.: (6) Ne, korec je korec in palet je tisti, s katerim se jemlje oglje ven. D.: (7) Aha.

pripovedujeta o briški hrani v preteklosti. V tem delu besedila Danila osredotoči svoja vprašanja na zelenjavo, ki so jo pridelovali doma.

Če spodnjo izmenjavo iztrgamo iz konteksta, se zdi, da sta izreka (12) in (13) nekoherentna. Marija (12) odgovarja na Danilino vprašanje, ali so poznali špinačo (11). Helena pa dodaja: *jerbuco, ne blede, jerbuco 'rdečo peso, ne blitvo, rdečo peso'* (13).

[37]³⁰

D.: (11) An 'ki: pa špi'na:ža, 'tu:ə sta poz'n:al?

M.: (12) *'Du:ə poz'na:ɥ ju.*

H.: (13) *Jər'bu:cu,* 'ne: b'le:du, ər'bu:cu.

Toda če pogledamo širše sobesedilo, se izkaže, da je Helenin izrek (13) popolnoma koherenten odgovor na Danilino vprašanje, izraženo v izreku (4), *In ste imeli recimo perdisin 'peteršilj'?*, s katerim dejansko sprašuje, katero zelenjavo so pridelovali doma. Da je bilo njeno vprašanje tako tudi razumljeno, dokazuje Marijin in Helenin odgovor *Vse, vse 'Vse vrste zelenjave'* (5).

[37a]³¹

D.: (1) Ma 'či:ə sta pa 'mi:əl 'və:rt, pər 'xi:šix, od'zart, zd'ra:vən 'xi:še?

M., H.: (2) *'Ja:, 'ja:.*

M.: (3) Z'me:rən zd'ra:vən 'xi:še, 'ja:.

D.: (4) An sta 'mi:əl rə'ci:mo əəə *pər'di'si:n?*

M., H.: (5) *'U'se:, 'u'se:*

D.: (6) Ma 'tu:ə sta ku'pi:l 'si:əme al s'ta: /

M., H.: (7) *'Ne:, 'ne:, 'ne:.*

M.: (8) 'Tu:ə sə 'mi:əlo 'u'se: da'ma:.

H.: (9) 'U'se: 'li:əto pə'li:əti da'ma:.

(10) Sə pus'ti:lə, də jə 'ti:ste otc've:dlo an sə pob'ra:lə 'si:ənje an sə pos'ja:lə nap'ri:.

D.: (11) An 'ki: pa špi'na:ža, 'tu:ə sta poz'n:al?

M.: (12) *'Du:ə poz'na:ɥ ju.*

H.: (13) *Jər'bu:cu,* 'ne: b'le:du, ər'bu:cu.

M.: (14) 'Pe:rje od ər'bu:ce. (nerazumljiv govor)

D.: (15) An dər'ɣa:č, 'u:əno, 'ne: vər'zə:te, əəə ta'ɣi:če, ka'ku:ə sta jəx pərp'ra:ujəl?

Dejstvo, da je med izrekoma (4), ki je vprašanje, in (13), ki je odgovor nanj, sedem izrekov, spraševalke ne zmoti pri vzpostavljanju koherence. Govorci v polifonih pogovorih brez posebnega napora sprejemajo različne polifone izmenjave, predvsem zato, ker so povezane tematsko (prav tam: 52–53). Izreki (11), (12) in (13) med seboj niso koherentni zaradi neposredne bližine, ampak zaradi svoje skupne povezanosti s predhodnim besedilom. Take vrste koherentnost ni lokalna, ampak jo lahko imenujemo tematska. Prav zaradi tematske povezanosti v besedilu sprejemniki razumemo polifone izmenjave. Da je tudi

³⁰ D.: (11) In kaj pa špinača, to ste poznali? M.: (12) *Kdo jo je poznal.* H.: (13) *Rdečo peso,* ne blitvo, rdečo peso.

³¹ [37a]

D.: (1) Ampak kje ste pa imeli vrt, pri hišah, zadaj, zraven hiše? M., H.: (2) *Ja, ja.* M.: (3) Zmeraj zraven hiše, ja. D.: (4) In ste imeli recimo əəə *peteršilj? M., H.: (5) *Vse, vse.* D.: (6) In to ste kupili seme ali ste / M., H.: (7) *Ne, ne, ne.* M.: (8) To se je imelo vse doma. H.: (9) Vse leto poleti doma. (10) Se je pustilo, da je odcvetelo in se je pobralo seme in in se je posejalo naprej. D.: (11) In kaj pa špinačo, to ste poznali? M.: (12) *Kdo jo je poznal.* H.: (13) *Rdečo peso,* ne blitvo, rdečo peso. M.: (14) Liste od rdeče pese. (nerazumljiv govor) D.: (15) In drugače, ono, ne ohrov, əəə bučke, kako ste jih pripravljali?

Danila izrek (13) razumela kot odgovor na svoje vprašanje (4), dokazuje njen naslednji izrek (15), s katerim nadalje razvija temo. Navede še dve vrsti zelenjave, za kateri predpostavlja, da so ju doma gojili, ter pogovor usmeri v načine priprave zelenjave.

Podobna primera sta tudi naslednja.

Kontekst: v Brdih je bila v preteklosti navada sušiti sadje za ozimnico. V spodnji besedilni izmenjavi Danila sprašuje Heleno in Marijo, kje so v njihovi družini sušili sadje.

[38]³²

D.: (3) Ma 'či:ə sta 'ši:l?

M.: (4) Smo 'ši:l 'ja:pke, kə bi bli kuš'či:če.

Iz konteksta potegnjena izreka ne kažeta nobene koherence. Čim pa ju pogledamo s stališča širšega besedila [38a], ugotovimo, da izrek (4) odgovarja na vprašanje (1), pri čemer je bilo vprašanje (3) popolnoma preslišano. To pa najbrž zato, ker je spraševalka hotela temo razviti prehitro, medtem ko sta Marija in Helena še premišljevali o prvem vprašanju. V tem smislu si nista koherentna tudi izreka (8) in (9) – v devetem izreku Marija še vedno odgovarja na vprašanje iz prvega izreka –, vendar pa ju drugi dve govorki ne doživljata tako, in sicer predvsem zaradi skupnega védenja in iste teme besedilne transakcije, to je sadja, ki so ga pripravljali za ozimnico.

[38a]³³

D.: (1) Ma dər'ɣa:č sta 'pu:xno 'ši:l 'sa:dje?

H.: (2) 'Ja:, 'ti:sto pa 'ja:.

D.: (3) Ma 'či:ə sta 'ši:l?

M.: (4) Smo 'ši:l 'ja:pke, kə bi b'li: kuš'či:če.

D.: (5) Ka'ku:ə sta jən 're:kli?

M., H.: (6) *Koš'či:če.*

D.: (7) Kuš'či:če.

M.: (8) 'Ne: kuš'či:če, koš'či:če.

(9) 'Fi:ɣe an 'či:əšpe.

H.: (10) 'Tu:ə smo nər'di:l 'pu:xno, ma 'pu:xno.

Kontekst: Spodnja besedilna transakcija spada v isto besedilo kot zgled [37a]. Marija, Helena in Danila se pogovarjajo o vrstah zelenjave, ki so jih v preteklosti pridelovali doma. Danila sprašuje, katero zelenjavo so jedli pozimi, ko na vrtu ni nič raslo (1). Marija pove, da so jedli repo (2), potem pa Helena (3) s ponovitvijo leksema *repa* pokaže, da se s sestrinim odgovorom strinja, hkrati pa ga razširi z natančnejšim pojasnilom; *Repe je bilo polno 'veliko', takrat smo sadili polno repe*. Marija (4) temo nadalje razvije, čeprav v izreku koreferent ni eksplicitno prisoten, koreferenčni zaimek *jo* je namreč eliptičen (*Smo kisali sami doma*), vendar je koreferenca zato, ker gre za isto transakcijo, nedvoumna. Naslednji izrek *Kapus 'kislo zelje'* (5) se ne navezuje na predhodni izrek, zato deluje nekoherentno, toda z njim se Helena pravzaprav še vedno navezuje na vprašanje o tem, ali pozimi niso imeli nobene zelenjave (1).

³² [38]

D.: (3) Ampak kje ste jih sušili? M.: (4) Smo sušili jabolka, ki so bila koščiči.

³³ [38a]

D.: (1) In drugače ste veliko sušili sadje? H.: (2) Ja, tisto pa ja. D.: (3) Ampak kje ste ga sušili? M.: (4) Smo sušili jabolka, ki bi bila koščiči. D.: (5) Kako ste jim rekli? M., H.: (6) *Koščiči.* D.: (7) Kuščiči. M.: (8) Ne kuščiči, koščiči. (9) Fige in češplje. H.: (10) Tega smo naredili veliko, ampak veliko.

[39]³⁴

D.: (1) An p'ra:ɥ po'zi:mi, ki 'ni: blo ɥ'be:ɖne zələn'ja:ve?

M.: (2) 'Ri:əpa.

H.: (3) 'Ri:əpa jə bla 'pu:xno, 'ri:əpa, 'te:kəɾt smo sa'di:l 'pu:xno 'ri:əpe /

M.: (4) Smo 'lo:žli 'ki:sət 'sa:mi da'ma: /

H.: (5) 'Ka:pus.

M.: (6) Tut 'ka:pus.

(7) 'Ja:, an tə'ku:ə 'po:le sə š'lo: čəs 'ci:əlu 'zi:mu s 'ti:stu zələn'ja:vu.

4.4.5 Ponavljanja

Ponavljanja imajo v govornem diskurzu pomembne funkcije, zato jih bomo obdelali podrobneje.

Za spontani govor so značilni napačni starti, oklevanja, nedokončani izreki in ponavljanja. Toda to še ne pomeni, da je govor nekoherenten. Razlikovati je namreč potrebno med koherenco v pisnem jeziku in koherenco v spontanem, nepripravljenem govoru ter izhajati iz predpostavke, da je govor pri komunikaciji, ki ne propade, smiselni, četudi je na videz popolnoma nekoherenten. Če je za govornjega jezik značilna določena lastnost, ki je pisni jezik nima, oziroma če se v govornem jeziku pojavljajo določene prvine, ki se v pisnem jeziku ne, lahko predvidevamo, da imajo te v govornem jeziku določeno funkcijo. O funkcijah napačnih startov, nedokončanih izrekov ipd. je bil govor v poglavju *Govornjega diskurz*. V tem poglavju pa bomo podrobneje govorili o ponavljanjih.

Pri ponavljanjih moramo razlikovati med tistimi, ki se pojavljajo samo v govornem diskurzu, in onimi ponavljanji oziroma ponovnimi in delnimi ponovnimi pojavitvami, ki jih govorniki uporabljamo v funkciji kohezivnih sredstev, ali natančneje, sredstev za vzpostavljanje in ohranjanje koreference tako v govornem kot pisni komunikaciji.³⁵ Kot bomo videli v nadaljevanju, imajo vsa ponavljanja v govornem diskurzu kohezivno vlogo ne glede na to, kako nekoherentno je zaradi njih lahko videti transkribirano besedilo (Cameron 2004: 33). Spontani govor je dejansko navadno videti zelo redundanten, v smislu veliko besed, malo informacij. Toda prvine, ki se v govornem diskurzu ponavljajo pogosto ali stalno, se poleg vzpostavljanja kohezije uporabljajo še v druge namene, kar pomeni, da lahko vzroke za njihovo pogostost iščemo še drugje. Čeprav se na prvi pogled zdi, da s ponavljanjem svojih lastnih besed govornik krši Griceovo načelo kvantitete (*Ne govori tega, kar poslušalci že vedo!*), lahko ob upoštevanju načela sodelovanja predpostavljamo, da je njegovo kršenje načela kvalitete zavestno, to je, da ima določen namen (Rees 1996: 142). Od poslušalca pričakuje, da ta inferira npr. naslednje: *To želim še posebej poudariti ali Nisi me dovolj pazljivo poslušal, zato ti to ponavljam* (Gumperz 1992: 94).

Eden od vzrokov, zakaj je govornjega jezik po svoji naravi ponavljan, ima po Biberju idr. (2000: 1049) opraviti s kratkim načrtovalnim časom pri govorniku in omejenim časom obdelovanja informacij pri sprejemniku. Podobno so za Cameronovo (2004: 34) nenačrtovana ponavljanja »strategija kupovanja časa«, katerih vloga je »ublažitev pritiska kratkega načrtovalnega časa« (Biber idr. 2000: 1055). S tega stališča opravljajo v govornem jeziku

³⁴ [39]

D.: (1) In prav pozimi, ko ni bilo nobene zelenjave? M.: (2) Repa. H.: (3) Repe je bilo veliko, repa, takrat smo sadili veliko repe / M.: (4) Smo jo dali kisat sami doma / H.: (5) Kislo zelje. M.: (6) Tudi kislo zelje. (7) Ja, in tako potem se je šlo čez celo zimo s tisto zelenjavo.

³⁵ Glej Beaugrande, Dressler (1992: 45–48). Halliday tovrstne ponovitve prišteva k sredstvom leksikalne kohezije (1976: 274–292; 1994: 330–334).

koristne funkcije. Ker smo govorce prisiljeni svoje prispevke proizvajati v omejenem času in z minimalnim načrtovalnim časom, si čas kupujemo tako, da delamo napačne starte in se ponavljamo. Ponavljanja so koristna tudi za sprejemnika. Ker mora govorec prispevek sprejeti in obdelati v omejenem času, mu njegova ponavljanja in odmori omogočijo podaljšanje časa za obdelovanje informacij, kar tudi pomeni, da mu omogočijo sprejeti več informacij, ki jih sicer ne bi mogel sprejeti.

Govorci torej lahko določeno jezikovno prvino ponavljajo zato, da sprostijo pritisk omejenega načrtovalnega časa, pri čemer so besede, ki se pojavijo na začetku ali proti koncu izreka ali vloge, temu pritisku bolj izpostavljene (prav tam: 1059). Take vrste ponavljanje lahko imenujemo lokalno ponavljanje (prav tam: 1049). Toda konverzacija je ponavljalne narave tudi v globljem smislu. V veliki meri namreč temelji na stereotipnih, že izdelanih nizih besed, ki jih Biber idr. (2000: 1049) imenuje leksikalni svežnji (lexical bundles). Tendenca po ponavljanju iste strukturne in leksikalne izbire je gotovo posledica omejitvev, ki jih prinaša nepripravljeni, spontani govor. Časovni pritisk namreč govorce onemogoča izkoriščanje drugačnih slovničnih struktur ali leksikalnih sredstev, kot jih uporablja navadno. Zaradi tega se poslužuje že ustaljenih vzorcev, hitro dosegljivih iz kratkoročnega spomina.

Nekateri raziskovalci zagovarjajo stališče, da so ponavljanja v govorenem diskurzu večinoma nenačrtovana in jih govorec uporabi takrat, ko mu zmanjkuje časa za oblikovanje nadaljnjega govora (Biber idr. 2000: 1048; Cameron 2004: 33).³⁶ Drugi menijo, da jih govorec uporablja načrtno in zavestno ter da njihovo rabo kontrolira, npr. več jih uporablja takrat, kadar poslušalec zmanjša zanimanje za komunikacijo (Mönnink 1996: 124; Rees 1996: 142), vendar se sami s tem vprašanjem nismo podrobneje ukvarjali, ker bi to oddaljilo naše osnovno zanimanje za vlogo ponavljanj pri koherenci besedila. Se je pa tudi v naših besedilih pokazala za resnično Biberjeva idr. (2000: 1056) ugotovitev, da govorce nenačrtovano največkrat ponavljajo funkcijske besede. Te vrste ponavljanje lahko imenujemo strategija za podaljšanje načrtovalnega časa pri iskanju ustreznega leksema [40]. Ponavljanje v tej funkciji govorec uporabi tudi takrat, kadar ima problem z oblikovanjem razumljivega in sprejemljivega sporočila. Na ta način poslušalcu signalizira, da svoje vloge še ni končal [41] (Mönnink 1996: 121).

Kontekst: Stanko Pulec pripoveduje, kako je kot italijanski vojak po kapitulaciji italijanske vojske potoval iz Turčije do Egipta.

[40]³⁷

SP.: An 'po:tle 'u:ənde smo b'li: nix štiər'na:jst d'ni: tə'ku:ə, 'po:le sa nəs pe'ja:l u ... š'li: na na 'cu:x, 'ne:, an smo š'li: u 'Si:riju, čes 'Si:riju u 'Li:banon, z Liba'no:na u Pales'ti:nu an kər smo 'pə:ršli u Pales'ti:nu, sa nəs spə'r'ja:l Ang'le:ži.

Kontekst: Stanko Pulec opisuje zbirno taborišče v Egiptu, kjer so Angleži nastanili prebegle italijanske vojake.

[41]³⁸

³⁶ Seveda to ne velja za tiste ponovne in delne ponovne pojavitve, ki jih govorec izbere načrtno kot sredstva, ki izkazujejo koreferenčno vez.

³⁷ [40]

SP.: In potem tam smo bili ene štirinajst dni tako, potem so nas peljali v ... smo šli na vlak, ne, in smo šli v Sirijo, čez Sirijo v Libanon, iz Libanona v Palestino in ko smo prišli v Palestino, so nas sprejeli Angleži.

³⁸ [41]

SP.: Tam, veš kako, kot da bi gledal v Ruscu, ravno tako je bil zadaj en hrib, ravno tako, na na tam na na ... in smo bili. Je bila ena cev vode in tista voda je tekla noč in dan za tiste vojake tam, ne.

SP: 'Tə:n, 'vi:əʃ ka'ku:ə, ku də bi ɣ'la:du u 'Ru:scu (ledinsko ime na Plešivem v Italiji; op. D. Z. K.), lix tə'ku:ə jə biɥ oz'da:t an x'ri:p, lix tə'ku:ə, na na 'tə:n na na ... an smo b'li:. Jə b'lo: na 'ce:ɥ u:əde an 'ti:sta u:əda 'te:kla 'nu:əʃ an 'da:n za 'ti:stix vɔ'ja:ku u:ənde, 'ne:.

Toda ob opazovanju ponavljanj v govornem diskurzu se zdi, da: 1. niso samo »stranski produkt« govornih interakcij, kar dejansko velja za nenačrtovana ponavljanja ob iskanju ustreznega leksema, ki po Biberju idr. (2000: 1055) predstavljajo eno od oblik »običajnega zaustavljanja« v govoru,³⁹ in 2. tudi ne samo kohezivna sredstva za vzpostavljanje in vzdrževanje koreference v diskurzu, kar velja za ponovne in delne ponovne pojavitve leksemov ali delov izreka,⁴⁰ ampak morajo imeti še druge, čisto določene funkcije, na kar kaže njihova pogostost v rabi pa tudi njihova obravnava v delih, ki se ukvarjajo z govornim jezikom.⁴¹ Njihova vloga v spontanem govoru pravzaprav še ni pojasnjena. Tako Bazzanella (1996: vii) meni, da se še vedno ne zavedamo raznoterosti funkcij, ki jih ponavljanja za nas opravljajo v govornem jeziku.

Prav zaradi različnih funkcij, ki jih v interakciji opravljajo, je njihova ustrežna klasifikacija težka in do neke mere vedno začasna in nepopolna. Še posebej zato, ker je ena od osnovnih lastnosti ponavljanj njihova večpomenskost (Bazzanella 1996: viii; Bublitz 1996: 18; Rees 1996: 142; Mönnink 1996: 120). To pomeni, da ponavljanje ene in iste jezikovne prvine lahko opravlja več funkcij, ki so si včasih lahko celo nasprotujoče. Bazzanella, denimo, (1996: viii) navaja primer izreka *Pridi, pridi*, pri katerem ponovitev glagola v nekem kontekstu razumemo kot ojačanje ukaza, v drugem pa kot izraz prijaznosti. Npr. če izrek izrečemo otroku, ko se nam mudi v službo, ta to razume kot ukaz *Daj, pohiti*, če pa to rečemo otroku, ki gleda od daleč, kako mu ponujamo piškot, mu s tem sporočamo *Pridi bliže, nikan se ne boj*.⁴²

Do ponavljanja lahko pride znotraj govornice vloge in preko nje. Razlikovanje med obema vrstama različni raziskovalci različno imenujejo. Bazzanella (prav tam: ix) ju imenuje samoponavljanje in halo ponavljanje (allo-repetition),⁴³ pri čemer ji samoponavljanje

³⁹ V tem smislu imajo nenačrtovana ponavljanja v spontanem govoru isto funkcijo kot zapolnjeni premori: oboje je uporabljeno kot strategija za podaljšanje načrtovalnega časa. Kot eno od oblik zaustavljanja v govoru ponavljanja definira tudi Mönnink (1996: 123).

⁴⁰ Ponavljanja predstavljajo enega od gradnikov kohezije in navadno tudi koherence v diskurzu (Bublitz 1996: 16). Še več, po mnenju Coates (1995: 44) predstavljajo »sredstvo, ki v diskurzu zagotavlja maksimalno koherenco«. Potrebno pa je poudariti, da samo ponavljanje kot kohezivno sredstvo še ne zagotavlja nujno tudi koherence. Leinfellner-Rupertsberger (1989: 473) navaja dva izreka, ki kljub istemu leksemu *načrt* ter semantični podobnosti leksemov *dodelati* in *izoblikovati* na pogled nimata veliko skupnega.

[42]

Šef mestnih redarjev je dodelal morebitne načrte za stavko.

Kraljica Wilhermina je izoblikovala svoje načrte za večer.

Če pa si zamislimo prizor, v katerem sta šef mestnih redarjev in kraljica skupaj zajeta kot talca in si prvi pripravlja načrt za gladovno stavko, kraljica pa načrt za večerni pobeg, sta izreka nenadoma postala besedilo. V ustreznem kontekstu lahko torej tudi navidezno nepovezani izreki postanejo povezani.

⁴¹ Npr. Biber idr. 2000: *Grammar of Spoken and Written Language*; Cameron 2004: *Working with Spoken Discourse*; predvsem pa Bazzanella (ur.) 1996: *Repetition in Dialogue*, v katerem posamezni prispevki osvetljujejo različne funkcije ponavljanj v govornem jeziku.

⁴² Ob pripisovanju pomena izreku je seveda potrebno upoštevati tudi njegove prozodične lastnosti, to je stavčno intonacijo, barvo glasu idr.

⁴³ Imenuje ga tudi dialoško ponavljanje (dialogic repetition) (Bazzanella 1996: ix).

pomeni, da govorec ponovi to, kar je rekel sam, pri halo ponavljanju pa gre za ponavljanje jezikovne prvine, ki jo je izrekel drug govorec, navadno predhodni.⁴⁴ Mönnink (1996: 199) in Egner (1996: 67) ju imenujeta samoponavljanje (self-repetition) in ponavljanje drugega (other-repetition). Coates (1995: 45–46) pa zanju uporablja izraza ponavljanje znotraj vloge in ponavljanje preko vloge. Podobno poimenovanje za ponavljanje preko vloge uporablja Barbaresi (1996: 104), in sicer ponavljanje preko izreka (cross-utterance repetition), kar ji pomeni ponavljanje, ki ga izvede drugi govorec. Mi smo se odločili za rabo Coatesovih poimenovanj: **ponavljanje znotraj vloge**, kar nam pomeni, da ponovitev izvede sam govorec, in **ponavljanje preko vloge**, s čimer poimenujemo ponavljanje, ki ga izvede drugi govorec.

Ob analizi briških besedil se je pokazalo, da se ponavljanja ob že navedenih funkcijah, to sta vzpostavljanje in ohranjanje koreference v diskurzu ter pridobivanje načrtovalnega časa pri iskanju ustreznega leksema, uporabljajo še v naslednjih: poudarjanje pomena določenega leksema, poudarjanje trajanja dogajanja, kot posledica velike čustvene angažiranosti govorca, po prekinitvi, odprava nejasnosti, v funkciji potrditve pravilnosti sogovorčevega izreka in v funkciji konverzacijskega dueta, vendar velja še enkrat poudariti, da je delitev le začasna. S študijem literature o ponavljanjih v govornem diskurzu so se nam namreč odpirali novi in novi problemi, ki bi se jim v prihodnje kazalo posvetiti veliko podrobneje, kot se jim posvečamo v pričujočem delu.

A) Ponavljanja znotraj vloge

Ponavljanja znotraj vloge govorec uporabi v funkciji poudarjanja pomena leksema, poudarjanja trajanja nekega dogajanja ali pa kažejo na njegovo čustveno pretresenost.

• Poudarjanje pomena leksema

Ponavljanje v spodnjih primerih se razlikuje od ponavljanj, ki nastanejo zaradi oklevanja v govoru po tem, da je namerno. Govorec želi z njimi doseči določen učinek: poudariti nek del diskurza zato, da nanj pritegne poslušalčevo pozornost. V tem smislu imajo tovrstna ponavljanja funkcijo ovrednotenja dela diskurza, to je, prispevajo k smislu, ki naj ga poslušalec v tem delu diskurza prepozna (Mönnink 1996: 123).

Kontekst: Danilo zanima, kakšni so Arabci kot ljudje. Stanko najprej pove, da jih še danes sovraži, ker da so hinavski. Danilo naprej zanima, ali so tudi Egipčani taki. Stanko pove, da je ob prihodu v Egipt prvič v življenju videl človeka na konju, ki z bičem pretepa sužnje. Toda po tednu dni bivanja tam je ugotovil, da bi sam počel isto.

[43]⁴⁵

SP: /.../ Kər smo 'pə:ršli u E'gi:pt, 'pə:rvo 'di:əlo, ki smo 'vi:dli, smo 'vi:dli 'nə:ɣa Ang'le:žə na 'ko:nju in z 'bi:čən

D: 'Ja:.

SP: z 'bi:čən. 'Tu:ə nəʒ jə prə'su:nlo. Ma jə 'ri:əs, ku sa p'rɑ:vli, də sa Ang'le:ži 'tu:kli bi..., 'ne:, 'su:žnje ən 'ta:ko, 'ne:. 'Sɑ:mə po 'o:smix d'ne:vix, ki sən biɟ 'do:l, bi 'tu:ku jəx še 'bu:j.

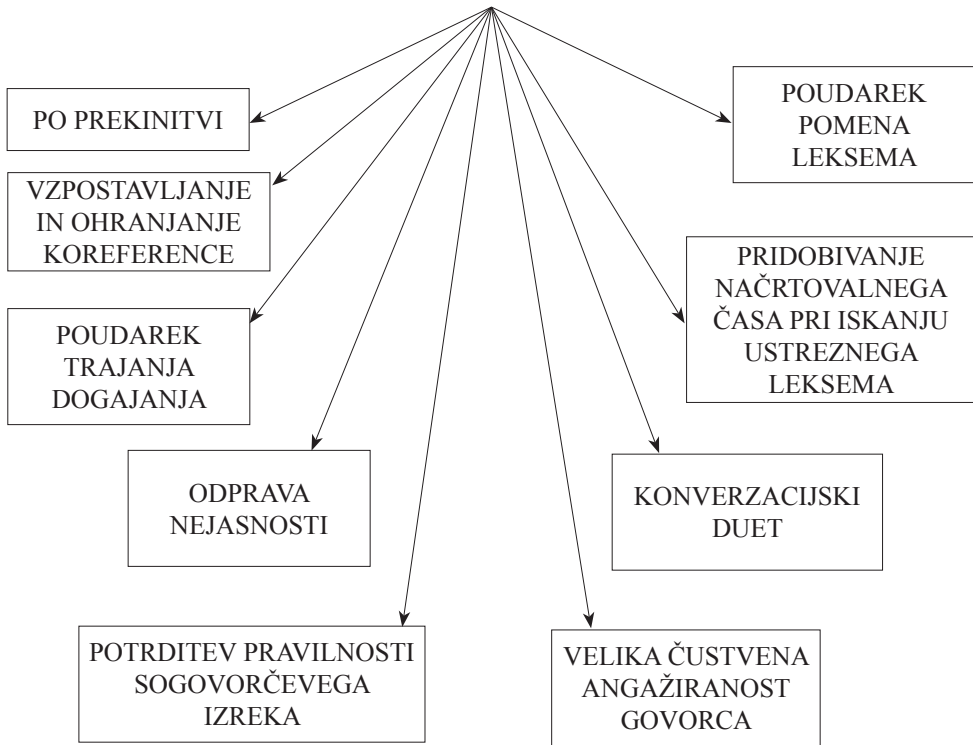
⁴⁴ V zadnjih petnajstih letih je halo ponavljanje oziroma ponavljanje preko vloge proučevalo več raziskovalcev, med drugim Johnstone, Tannen, Norrick, Fischer in Stati (Bazzanella 1996: ix).

⁴⁵ [43]

SP: Ko smo prišli v Egipt, je bilo prvo, kar smo videli, smo videli enega Angleža na konju in z bičem
D: Ja. SP: z bičem. To nas je presunilo. Ampak je res, kot so pravili, da so Angleži preteпали bi...,
ne, sužnje in take stvari, ne. Ampak po osmih dneh, ko sem bil dol, bi jih jaz pretepal še bolj.

SLIKA 3

FUNKCIJE PONAVLJANJ V GOVORJENEM DISKURZU

Kontekst: Danila sprašuje, ali je bila takrat, ko je Stanko kot italijanski vojak služil v Grčiji, tudi Turčija, podobno kot Grčija, revna država.

[44]⁴⁶

SP.: Kup'ma:jn. /.../ 'Tu:rčja tə'ku:ə 'ri:əuna dər'ža:va, st'rə:šno 'ri:əuna.

D.: 'Tu:rčja?

SP: 'O:, 'ri:əuna, 'ri:əuna, 'ri:əuna (nerazumljivo).

Kontekst: Stanko je s tankom prišel na vrh hriba, ko je naletel na mino, ki je eksplodirala.

[45]⁴⁷

SP.: Ki sən 'pər:řu na 'və:rx, 'bu:əx / 'vi:ə, ki, 'ko:ɣa, b'la: na 'mi:na, na 'bo:mba, 'ki: jəst 'vi:ən b'lo:, ustre'li:la, u'tə:ryla ɣo'se:nica an 'šu: u pre'pa:t, 'šu: u pre'pa:t.

Kot je že bilo omenjeno, lahko ponavljanje opravlja več funkcij, tudi hkrati. V zgledu

⁴⁶ [44]

SP.: Enako /.../ Turčija je tako revna država, strašno revna. D.: Turčija? SP.: O, revna, revna, revna (nerazumljivo).

⁴⁷ [45]

SP.: Ko sem prišel na vrh, bog / ve, kaj, koga je bilo, je bila ena mina, ena bomba, kaj jaz vem, kaj je bilo. Je eksplodirala, se je utrgala gosenica in sem šel v prepad, sem šel v prepad.

[45] govorec z njim poudari pomen besedne zveze *šel v prepad*, hkrati pa z njim izda(ja) svojo čustveno vznemirjenost ob spominu na to, kako se je tank prevrnil v prepad.

• Poudarjanje trajanja dogajanja

S ponavljanjem ključnega leksema ali dela izreka govorec poudarja trajanje nekega dogajanja. Namesto ponavljanja bi v spodnjih primerih Stanko lahko uporabil prislov ali prislovno zvezo, npr. *smo čakali zelo dolgo* [46] in [48] ali *je govoril kar naprej* [47], vendar učinek na poslušalca ni isti. Ponavljanje prvine vključuje stopnjevanje napetosti, česar za uporabo prislova ne bi mogli trditi, kar pomeni, da govorec ponavlja zavestno, in sicer zato, da naredi pripoved poslušalcu bolj živo.⁴⁸

Kontekst: Stanku, ki leži v Egiptu v bolnišnici, italijanski prijatelji povedo, da so v kinu srečali Slovence. Stanko nemu od njih plača, da naslednji dan stopi v stik z njimi.

[46]⁴⁹

SP: /.../ 'na: 'sa:ɹɹde, 'ju:tre, ki 'pu:jdeš u 'ki:ɹno an 'pɔ:f tɔ'ku:ə an tɔ'ku:ə, də 'to: an 'to: sa Slo've:nci. Ti 'di: 'sa:ɹɹde, 'ən mu 'da:ɹɹ, 'ne:. Γa 'ča:kmo, γa 'ča:kmo 'u:ənde, jə 'pɔ:ršɹu na'za:j, 're:ku, 'ni: blo ɹ'be:ɹdnəɹa. Sən 're:ku, mə naf'ri:ɹɹu, ɹ'vi:šno, 'ne:. An ə blo 'ri:əs.

Kontekst: Kadar je Stanko od Angležev prebegnil k jugoslovanski vojski, ni vedel, da gre za četnike. Ker je četniško vodstvo posumilo, da namerava skupina primorskih fantov prebegniti k partizanom, jim je zagrozilo s smrtjo, če to storijo. Toda fantje srbskega jezika niso razumeli.

[47]⁵⁰

SP: 'Ri:əs, 'pɔ:le kət sa kon'ča:l 'ti:stu / (nerazumljivo), s 'pɔ:ršli 'ti:sti ofi'ci:ɹrji 'u:ənde, nəš pɹeds'ta:vi, 'pɹɛt nəš jə blo 'u:ənde. 'Pɔ:ršɹu ka'pɹɛtan, 'Ba:žovič sə p'ra:ɹvu, an jə 'ɹu:əru, 'ɹu:əru, 'ɹu:əru, 'ɹu:əru, 'ni:smo 'nə:č zas'to:pli. 'Mi:əɹno ku pɹə'bi:ti, ɹ'li:x. 'Pɔ:le 're:ku, 'o:dsat 'ču: vam 'je:bet u g'ro:ɹb, ako 'i:ɹdete u parti'za:ne. Mi 'ni:smo 'vi:ədli, 'ki: nən 're:ku.

Kontekst: V Medani je bila navada, da je župnik enkrat na leto pogostil cerkvene pe-
vce. Ker so briške družine takrat jedle bolj ali manj samo polento, mleko in krompir, jim je večerja v župnišču pomenila velik dogodek. Anči Velišček pripoveduje, kako nestrpno so vsako leto čakali na to večerjo.

[48]⁵¹

AV: 'Ja:, žə s'tu:ə 'li:ət na'za:j jə bla z'me:ɹən za s'vi:əčəncu vi'če:ɹja pɹ ɹospat'nu:ncu.

⁴⁸ O tem tudi Coates (1995: 45).

⁴⁹ [46]

SP: /.../ na solde, jutri, ko pojdeš v kino in povej tako in tako, da tu in tu so Slovenci. Ti daj solde in sem mu dal, ne. Ga čakamo, ga čakamo tam, je prišel nazaj, je rekel, ni bilo nobenega. Sem si rekel, me je prinesel okoli, ne. Pa vendar je bilo res.

⁵⁰ [47]

SP: Res, potem ko so končali tisto / (nerazumljivo), so prišli tisti oficirji tam, nas predstavijo, pet nas je bilo tam. Je prišel kapetan, Bažovič se je imenoval, in je govoril, govoril, govoril, govoril, nismo ga nič razumeli. Smo stali mirno kot pribiti, vzravnani. Potem je rekel, odsat ču vam jebet v grob, ako idete u partizane. Mi nismo vedeli, kaj nam je rekel.

⁵¹ [48]

AV: Ja, že sto let nazaj je bila zmeraj za svečnico večerja pri župniku. In smo tako čakali tisto večerjo, ker smo bili lačni / takrat, nismo bili tako siti kot zdaj. In smo čakali, kdaj bo tista večerja. Take krofe je delala kuharica, potico, ker doma nismo imeli nikoli nič. (smeh) To je bilo ... / samo samo polento smo jedli doma in golaž iz samega krompirja. In smo čakali tisto večerjo, čakali.

An smo tək'u:ə 'č̣a:kli 'ti:stu vi'č̣e:rju, ki smo bli 'la:č̣ni / 'te:kərt, 'ni:smo bli tək'u:ə 'si:ti ku z'daj. In smo 'č̣a:kli, kət bo 'ti:sta vi'č̣e:rja. 'Ta:ke f'ri:tule 'di:əlla 'ku:xəca, γu'ba:cu, ki da'ma: 'ni:smo 'mi:əl an'ko:l 'nə:č̣. (smeh) 'Tu:ə blo ... / 'sa:mə 'sa:mə pu'le:ntu smo 'jə:dli da'ma: an 'to:nfu (smeh) s kram'pi:ərja. In 'č̣a:kli 'ti:stu vi'č̣e:rju, 'č̣a:kli.

• Velika čustvena angažiranost govorca

Ob ponavljanjih v stanju čustvene pretresenosti je verjetno jasno, da jih govorec ne uporablja zavestno, to je, da njihove rabe ne kontrolira. Bolj se zdi, da mu ključne besede in deli izrekov prihajajo kar sami in kar naprej na misel, da lahko razmišlja in govori le o njih. Za spodnji primer vsekakor ne bi mogli trditi, da govorec prvine, ki jih ponavlja, poslušalki sporoča načrtovano, da bi nanjo napravil nek učinek, ampak ravno nasprotno. Spomin na dogodek je govorca tako pretresel, da se mu glas trese in da mu svojega govora ne uspe kontrolirati. Na to kažejo nedokončani izreki, premori, oklevanja, napačni starti ter ponavljanja ključnih besed (*obeden 'nobeden'*), delov izreka (*še živ, v krvi, ves v krvi*) in izreka (*Jaz sem bil že odpisan*).

Kontekst: Stanko je na Učki s tankom povozil mino. Ob eksploziji je tank zgrmel v prepad. Trije vojaki so bili na mestu mrtvi. Tudi Stanka so že imeli za mrtvega, ko pa so ga potegnili iz tanka, so ugotovili, da je še živ.

[49]⁵²

SP: 'U:ənde blo ... t'ri:je 'mə:rtvi. Jəst sən žə bi:u ot'pi:sən.

D: 'Ma:rija.

SP: Jəs sən 'pə:rʃu 'no:tər an əəə 'pə:tlə sa 'xə:tro, sa p'ra:vli, sa k'li:cli ..., sa 'pə:rʃli 'pə:le 'to: po nəs an 'pə:le də 'pə:rʃu ofi'ci:ər an də 're:ku ..., ki jə 'bi:u u d'ru:γən 'ta:nku, an 're:ku, 'te: je več 'go:toγ, 'ne: 'Tə:n ... sə jəs sən 'bi:u žə ot'pi:sən, 'ne: 'Sən 'le:žə 'no:tər u kə... u 'kə:rvi an bend'zi:ni sən 'le:žə. /.../ Čeljust 'to:, 'tu:ə splox ni b'lo: ... Vəs u 'kə:rvi, 'ne: Sən 'bi:u žə ot'pi:sən, 'ne:, sə 're:ku ... An 'pə:le, ki sən 'bi:u šə 'ẓ̌i:u, sa mi pou'li:əkli 'u:ən, sa 'vi:dli, də sən šə 'ẓ̌i:u, sa 'pə:rʃli bolni'č̣a:rji (nerazumljivo) /.../

D: Ma 'də:st vəs jə blo 'no:tər u 'ta:nku?

SP: 'E:, 'ṣ̌e:st nəs jə b'lo:. O'be:dən 'vəč 'ni:, o'be:dən ...

D: An 'sa:mə 'vi: ste pre'ẓ̌i:vu?

SP: 'A:den d'rur:γi 'bi:u ṣ̌e, ki γa 'ni:sən 'pə:le ən'ku:əl 'vəč 'vi:du. /.../

B) Ponavljanje preko govorceve vloge

Ponavljanje preko vloge pomeni, da govorec B ponovi to, kar je rekel govorec A. Taka ponavljanja so relativno pogosta v sproščenih pogovorih (Coates 1995: 47). Besedila dokazujejo, da veliko tovrstnih ponavljanj ni redundantnih, ampak jih soudeleženci prepoznavajo

⁵² [49]

SP: Tam je bilo ... trije mrtvi. Jaz sem že bil odpisan. D: Marija. SP: Jaz sem prišel noter in əəə potem so hitro, so pravili, so klicali ..., so prišli potem tu po nas in potem da je prišel oficir in da je rekel ..., ki je bil v drugem tanku, in je rekel, ta je več gotov, ne. Tam ... saj jaz sem bil že odpisan, ne. Sem ležal noter v kr... v krvi in bencinu sem ležal. /.../ Čeljust tu, to sploh ni bilo ... Ves v krvi, ne. Sem bil že odpisan, ne, saj je rekel ... In potem, ker sem bil še živ, so me povlekli ven, so videli, da sem še živ, so prišli bolničarji (nerazumljivo) /.../ D: In koliko vas je bilo v tanku? SP: E, šest nas je bilo. Nihče več ni, nihče ... D: In samo vi ste preživel? SP: Eden drug je bil še, ki ga nisem potem nikoli več videl. /.../

kot eno od sredstev, ki zagotavlja visoko stopnjo koherence, mnogo višjo, kot jo zagotavlja pritrdjevanje z opornimi signali, npr. z *ja* ali *seveda*, ali mogoče samo s kimanjem. To je zato, ker ponavljajoči se leksemi preko govorne vloge v primerjavi z minimalnimi odgovori z *ja* ali *aha* signalizirajo maksimalno aktivno spremljanje diskurza (Coates 1995: 47, 56; Mönning 1996: 123; Rees 1996: 142). Medtem ko minimalni odgovori prenašajo sporočilo: *Poslušam te in se s teboj strinjam*, ponavljajoči se leksemi prenašajo mnogo močnejše sporočilo: *Popolnoma te podpiram in se s teboj strinjam* (Coates 1995: 47). Ko namreč sogovornik leksem, del izreka ali celoten izrek ponovi, s tem pokaže pozorno spremljanje tako semantične, skladenjske in celo prozodične podobe tega, kar mu je sporočano. Oporni signali v tem smislu niso pravi kazalci spremljanja govorne nastopa, saj velikokrat odgovarjamo mehanično, ne da bi ob tem resnično poslušali. Če pa hoče udeleženec soudeležencevo prvino ponoviti, to zahteva njegovo aktivno poslušanje. Torej lahko ponavljajoče se prvine preko govorne vloge označimo za kazalce aktivne udeležbe soudeleženca v komunikaciji. Včasih govorec del izreka hkrati ponovi ter predhodnemu govorniku pritrdi. Navidezno gre za redundanco v izražanju, v resnici pa s tem pokaže, da je govor sogovornika spremljal zelo pozorno. Diskurz s take vrste ponovitvami lahko označimo za visoko koherentni diskurz. Ponavljanja preko vloge se v briških besedilih pojavljajo po prekinitvi govornika, za odpravo nejasnosti, v funkciji potrditve pravilnosti sogovornikovega izreka ter v funkciji konverzacijskega dueta.

• Po prekinitvi

V obeh spodnjih primerih se ponovitev pojavi po prekinitvi. Razlika med njima je le, da gre v prvem primeru za samoprekinitev, v drugem primeru pa za prekinitve nekoga drugega. V primeru [50] Helena razlaga besede *polan* 'perutina' prekine z metabesedilnim izrekom *Kaj 'ali' zdaj posnemaš?* V primeru [51] pa vstopi Stankova žena Ana, ki jo zanima, kako pogovor napreduje (*Gre kaj, gre 'ali gre'?*). V obeh primerih govornica čuti, da ključni leksem (*polan* v prvem primeru in *za krast* v drugem) zaradi prekinitve ni več dovolj prisoten v poslušalkini aktivni hrambi, zato ga ponovita.⁵³ Govorec tovrstno ponovitev uporabi tudi v primerih prekrivajočega (hkratnega) govora, kadar meni, da sogovornik tega, kar je povedal, ni slišal, ter takrat, ko govor preglasi hrup npr. ob cesti, ko gre mimo tovornjak (Mönning 1996: 121). Vprašanje je, ali gre tu za ponavljanje preko vloge, saj govorec začeti izrek samo nadaljuje oziroma enako kot pri spontani dopolnitvi samo sledi že začetemu načrtu, kar pomeni, da vloga ni samostojna, ampak samo nadaljevanje prejšnje.

Kontekst: Helena razlaga pomen leksema *polan*.

[50]⁵⁴

H.: *Po'la:n po'mi:əne ... Ki pos'ni:əməš zdaj?*

D.: 'Ja:. 'Ja:, kər kər 'po:fte.

H.: *Po'la:n po'mi:əne ū'sə: 'və:rstə ž'va:li.*

Kontekst: Stanko Pulec pripoveduje, kakšne so bile njegove izkušnje s Palestinci, ki so bili »leni kot greh«.

[51]⁵⁵

⁵³ O ponavljanju po prekinitvi glej tudi Beaugrande, Dressler (1992: 46).

⁵⁴ [50]

H.: Polan pomeni ... Kaj posnemaš zdaj? D.: Ja. Ja, kar kar povejte. H.: Polan pomeni vse vrste živali.

⁵⁵ [51]

SP.: Marija, leni kot greh. Za krasti ... AP.: Kako je, kaj gre, gre? D.: Gre, gre. SP.: za krasti ...

SP: Ma'ri:ja, 'li:əni ku γ'ri:əx. Za k'ra:st ...

AP: Ka'ku:ə jə, γ'ra: 'ki:, γ'ra:?

D.: Γ'ra:, γ'ra:.

SP: za k'ra:st ... 'pə:rvo 'di:əlo pok'ra:dəj, kər ki 'vi:dəj.

D.: 'Ri:əs?

SP: 'Fu:rbi sa b'li: te əəə 'pə:rve k'la:se. U'si: sa pa / 'na: boj k'ra:dli za 'žive:š, sa k'ra:dli o'ro:žje, tut če sa 'pə:ršli, 'tu:ə u'se: pok'ra:dli, kər sa sa ... Ti γ'la:di u 'te:be an ti 'mə:j za 'no:rca. Če ti 'mu:əri (nerazumljivo). 'Vi:ərvi mi.

• Odprava nejasnosti

Če govorec neko jezikovno prvino, ki jo je izrekel predhodni govorec, ponovi v rastoči intonaciji, to je intonaciji, značilni za vprašanja, to, v nasprotju s ponovitvijo s padajočo intonacijo, ki signalizira razumevanje in strinjanje, pomeni, da pomena ali izgovora jezikovne prvine ni razumel. Ponovitev v obliki vprašanja je že po svoji naravi kohezivna in koherentna, saj zahteva odgovor, to je nadaljevanje konverzacije (Egner 1996: 72; Feldman in Kalmar 1996: 80). V primeru [52] Danila s ponovitvijo leksema v rastoči intonaciji preverja, ali je izgovor besede razumela pravilno. V prekrivajočem govoru jo Marija in Helena popravita.

Kontekst: Helena in Marija pripovedujeta o živalih, ki so jih redili doma.

[52]⁵⁶

H.: 'Sa:mə ot s'vi:nskəγa b'lo:, d'ru:zəγa mə'sa: 'ni:smo poz'nal 'te:krət, 'ne:. An 'po:le 'po:le sə raɥ'na:lo pər nəš 'pu:xno po'la:na.

D.: Pu'la:na?

M., H.: *Po'la:na, po'la:na, pə'la:na.*

• Potrditev pravilnosti sogovorčevega izreka

Kot je bilo že omenjeno, ponavljajoči se leksem preko govorčeve vloge signalizira maksimalno aktivno spremljanje diskurza ter višjo stopnjo koherence, kot jo dosežejo oporni signali. Izgovorjen s padajočo intonacijo pomeni strinjanje z govorcem. V zgledu [53] Danila pokaže, da besedo sprejema in razume.

Kontekst: Pepi in Lojz pripovedujeta, kako so merili alkoholno stopnjo mošta, ki so ga v grajski kleti prevzeli od kmetov. Danilo zanima, kako se je naprava imenovala (1). Lojz pove (2), Danila pa s ponovitvijo preko vloge potrdi, da je povedano razumela in sprejela (3).⁵⁷ Lojz ji pritrdi s ponovitvijo leksema in opornim signalom *ja* (4). Danila naprej sprašuje, ali je *maligan* 'naprava za merjenje alkoholne stopnje' italijanska beseda (5). Lojz izrazi verjetnost, da je (6). Pepi s dvakratno ponovitvijo leksema *italijansko* pritrdjuje vsebini Lojzovega izreka (7).

najprej pokradejo, kar vidijo. D.: Res? SP: Prebrisani so bili kot əəə hudič. Vsi so pa / ne bodo kradli za živež, so kradli orožje, tudi tja so prišli, vse so pokradli, kar so so te gledajo v tebe in te imajo za norca. Če ti morejo (nerazumljivo). Verjemi mi.

⁵⁶ [52]

H.: Samo svinjsko je bilo, drugega mesa nismo poznali takrat, ne. In potem se je gojilo pri nas veliko polana. D.: Pulana? M., H.: *Polana, polana, pəłana.*

⁵⁷ Ponavljanja preko vloge v funkciji signaliziranja, da je poslušalec govorca pozorno poslušal ter da povedano razume in sprejema, so ena od osnovnih značilnosti govornjene konverzacije. Glej tudi Mönnink (1996: 119) in Biber idr. (2000: 157).

[53]⁵⁸

D.: (1) Ka'ku:ə sə 're:klo 'ti:sti 'mi:əri?

L.: (2) Mali'ga:n.D.: (3) *Mali'ga:n.*L.: (4) *Mali'ga:n, 'ja:.*D.: (5) Təl'ja:nska 'vi:šno, 'ne:?

L.: (6) Mali'ga:no ver'je:tno, də jə təl'ja:nsko.

P.: (7) Təl'ja:nsko, 'ja:, təl'ja:nsko.Kontekst: Lojz in Pepi še vedno pripovedujeta o *maliganu*.

Pepi še enkrat pove, da so merili z maliganom. S ponovitvijo leksema *maligan* Lojz potrdi resničnost Pepijevega izreka (2). Pepi skuša potem leksem nadalje razložiti, vendar s ponovitvijo glagola *imeti* nakaže, da ustrezen leksem še išče (3). V tem trenutku vskoči Lojz in s pomočjo spontane dopolnitve prispeva potrebno informacijo (4). Pepi s ponovitvijo leksema *alkohol* potrdi resničnost predhodnega izreka (5).

[54]⁵⁹

P.: (1) 'Ja:, smo 'mi:əl 'ti:st mali'ga:n, *'re:či.*

L.: (2) *Mali'ga:n* sə 're:klo.

P.: (3) An po 'ti:stən sə 'mi:ərlo, 'ko:lko 'ma: əə 'ko:lko 'ma:

L.: (4) 'ko:lko 'ma: alko'xo:laP.: (5) alko'xo:la.

Kontekst: isti kot v prejšnji besedilni transakciji.

Danilo zanima, kako se je imenovala firma, ki je od kmetov v Brdih kupovala mošt ali vino (1). Lojz odgovori (2), Pepi s ponovitvijo leksema nakaže, da pogovor spremlja aktivno, s členkom *ja* pa dodatno pokaže, da se z odgovorom strinja (3). Danila s ponovno pojavitvijo leksema nakaže, da je odgovor sprejela (4). Toda Lojz v nadaljevanju čuti, da je potrebno sistem prevzemanja in odkupovanja Danili razložiti natančneje. Zato pove, da je bila vinska klet na Dobrovem samo prevzemno skladišče, da ljudem ne bi bilo potrebno voziti grozdja v Gorico (5). Pepi s ponovitvijo predloga *okoli* potrdi sicer neizraženo pozicijo, da bi bilo sicer potrebno grozdje voziti po stari cesti skozi Plave (6).⁶⁰ Pepi nadalje pove, da je bilo tudi v Vipolžah podobno prevzemno skladišče (7). Lojz s ponovitvijo izreka *V Vipolžah je bilo pa isto* in s členkom *ja* pokaže, da diskurz aktivno spremlja in da se s Lojzovo trditvijo strinja (8).

[55]⁶¹

D.: (1) Ka'ku:ə sə k'li:cla 'fi:ərma?

⁵⁸ D.: (1) Kako se je reklo tisti meri? L.: (2) Maligan. D.: (3) *Maligan.* L.: (4) *Maligan, ja.* D.: (5) Italijansko gotovo, ne? L.: (6) Maligano verjetno da je italijansko. P.: (7) Italijansko, ja, italijansko.

⁵⁹ [54]

P.: (1) Ja, smo imeli tisti maligan, *pravijo.* L.: (2) *Maligan* se je reklo. P.: (3) In s tistim se je merilo, koliko ima əə koliko ima L.: (4) koliko ima alkohola P.: (5) alkohola.

⁶⁰ Potem, ko se je leta 1947 meja med Jugoslavijo in Italijo zaprla, je bila Bricem najkrajša pot do Gorice čez Ločnik zaprta. Do nastajajočega mesta Nove Gorice so lahko prišli le po stari vojaški cesti skozi Plave v Soški dolini. Za to pot so uporabljali izraz *okoli*, *Moramo iti okoli*, ker je ta cesta dejansko pomenila veliko daljšo pot do Nove Gorice kot cesta čez Prevalo in Ločnik.

⁶¹ [55]

D.: (1) Kako se je klicala firma? L.: (2) *əəə Vino Gorica.* P.: (3) *Vino Gorica,* ja. D.: (4) Vino Gorica je kupovalo. L.: (5) Ja. Veš, to je bilo pa ... Dobrovo je bilo pod əəə ... kot nabiralno skladišče, ne, to je za Brda, ne, da ljudje niso vozili mošta dol / okoli. P.: (6) Okoli, ja. (7) In v Vipolžah je bilo *isto.* L.: (8) *V Vipolžah je bilo* pa isto, ja.

L.: (2) *əəə 'Vi:no ɔ'ri:ca.*

P.: (3) *'Vi:no ɔ'ri:ca,* 'ja:.

D.: (4) 'Vi:no ɔ'ri:ca ku'pa:vlo.

L.: (5) 'Ja: 'Vi:əš, 'to: je b'lo: pa ... 'Do:brovo jə b'lo: pot əəə... ku nabi'ra:lno skla'di:šče, 'ne:, 'tu:ə je za 'Bə:rda, 'ne:, də əld'je: 'ni:so uə'zi:l 'mo:št 'do:l / o'ku:ələ.

P.: (6) O'ku:ələ, 'ja:.

(7) In u 'Vi:pužix jə b'lu:ə *'i:sto.*

L.: (8) *U 'Vi:pužix jə blo* pa 'i:sto, 'ja:.

V naslednjem zgledu govorki potrđita pravilnost izgovora besede *kruh*.

Kontekst: Helena omeni, da je nekoč v njeni družini veliko pekla kruh teta. Ker ima leksem *kruh* v Brdih dve izgovorni različici: *k'ru:x* in *k'ro:x*, Danilo zanima, ali v Neblem pravijo *k'ro:x*. Helena in Marija na njeno vprašanje odgovorita pritrđilno, in sicer z dvakratno ponovitvijo leksema *kroh*.

[56]⁶²

H.: 'Ja:, 'do:st 'pu:xno 'ca:jta, kə 'o:na 'pe:kla k'ro:x.

D.: A'xa: Ki 're:čta vi k'ro:x?

M., H.: *K'ro:x, 'ja:, k'ro:x.*

D. (se obrne proti H.): Tut 'vi: 're:čta k'ro:x?

M., H.: *'Ja:, k'ro:x, k'ro:x.*

Ponovitev v funkciji potrđitve pravilnosti sogovorčevega izreka se povezuje s pojavom, ki je v spontani konverzaciji razmeroma pogost. Coates (1995: 49) ga imenuje konverzacijski duet (conversational duet) ali en glas (single voice).

• Konverzacijski duet

Pojav je v konverzaciji zlasti pogost takrat, kadar imata udeleženca veliko skupnega védenja, kot je v primeru dobrih prijateljev ali sorodnikov (zakoncev, bratov in sester, staršev in otrok) (Coates 1995: 49).⁶³ Takrat lahko nasproti tretjemu sogovorniku delujeta kot en glas, pri čemer govornica B in C ali odgovarjata govorniku A istočasno z enakim odgovorom – pri tem pride do prekrivajočega (hkratnega govora) [57] – ali z istim odgovorom odgovarjata drug za drugim [58] – pri tem gre za navidezno redundanco v izražanju, kar pa dejansko pomeni, da govornica odgovarjata skupaj, torej kakor en glas. Razlika med konverzacijskim duetom in ponavljanjem v funkciji potrđitve pravilnosti sogovorčevega izreka je včasih na pogled zelo zabrisana, saj je oblika ponavljanja enaka – gre za ponovitev sogovorčevega izreka ali njegovega dela.⁶⁴ Vendar dejansko razlika obstaja. Pri pritrđitvi sogovorčevemu izreku govornik B pritrđi temu, kar je rekel govornik A, kar pomeni, da gre za dve vlogi, medtem ko pri konverzacijskem duetu govornica B in C odgovarjata skupaj kakor en glas, kar pomeni, da je vloga le ena. Pojav konverzacijskega dueta v govornem diskurzu tako potrđuje Griceovo načelo sodelovanja ter tezo, da je konverzacija kooperativna in kolektivna dejavnost.

Kontekst: Marija in Helena razlagata, da so kotel na ognjišču postavili na *trpiš* 'kovinski podstavek', ki je imel tri noge. Danila izgovor besede preveri (1), Marija razloži, kakšen

⁶² [56]

H.: (1) Ja, kako dosti časa, da ona je pekla kroh. D.: (2) Aha. Kaj vi rečete kroh? M., H.: (3) *Kroh, ja, kroh.* D. (se obrne proti H.): (4) Tudi vi rečete kroh? M., H.: (5) *Ja, kroh, kroh.*

⁶³ Tako govorno obnašanje lahko najdemo tudi pri pogovoru med tesnimi prijatelji brez prisotnosti tretjega sogovornika (Coates 1995: 49).

⁶⁴ Poleg tega je pri obeh tipih ponavljanja izrek, ki vsebuje ponavljano prvino, za prvim izrekom ali z njim prekriven.

je bil *trpiš* (3), s sestro skupaj pa kot en glas dodata, da je imela *grdela* 'trpišu podoben podstavek', na kateri so pekli polento, štiri noge (3).

[57]⁶⁵

D.: (1) Ka'ku:ə ste 're:kla, tər'pi:š?

M.: (2) Tər'pi:š 'mi:əu t'ri: 'no:ɣe,

M., H.: (3) *ɣər'de:la 'mi:əla pa š'ti:əri.*

Kontekst: Helena in Marija Danili razlagata, kako so doma sušili sadje.

Danilo zanima, ali so posušeno sadje jedli predvsem otroci (1). Marija odgovori s členkom *tudi*, ki ga še ponovi (2). Helena njen odgovor dopolni z izrekom, da so še posebej veliko sušili fige (3). Danilo še zanima, kako so sadje posušili (4). Najprej odgovori Marija (5), potem še Helena (6). Izrek (6) je na prvi pogled odvečen, saj je Marija v izreku (5) zadovoljivo odgovorila na Danilino vprašanje, toda glede na to, da sta Marija in Helena sestri, ki imata zelo podobno skupno védenje, pa tudi vprašanje je bilo namenjeno obema, dejansko ne gre za redundanten odgovor, ampak ga lahko razumemo kot del konverzacijskega dueta oziroma del istega glasu. S tega stališča izrekov (5) in (6) ne moremo jemati kot dveh ločenih odgovorov, ampak kot skupen, združen glas.

[58]⁶⁶

(1) D.: An 'tu:ə 'su:xo 'sa:dje, sən 'ti:əla še 're:čt, ki sta 'jə:dli tək'u:ə ot'roci?

(2) M.: 'Tu:di, 'tu:di.

(3) H.: 'Fi:ɣe po'se:bno.

(4) D.: Ma ka'ku:ə sta ɣa pa po'ši:l?

(5) M.: Na 'so:ncu.

(6) H.: U'se: na 'so:ncu.

Problematika ponavljanj v govorjenem jeziku se je izkazala za kompleksno temo, ki bi zahtevala poglobljen študij ustrezne literature in široko empirično raziskavo. Kljub temu pa lahko iz razpravljanja zaključimo naslednje: ponavljanja, ne glede na to, v kakšen namen konkretno jih govorec uporabi, služijo enemu osnovnemu cilju, to je pritegnitvi pozornosti na relevantne prvine, ki jih govorec s ponovitvijo izpostavi.

4.5 MOTENA KOHERENCA

Koherenca je, kot je bilo že rečeno, skalarni pojav. To pomeni, da so nekatera besedila bolj, druga pa manj koherentna, ali natančneje, nekaterim sprejemnikom so koherentna bolj, drugim pa manj. Glede na to definicijo lahko trdimo, da so besedila za njihove sprejemnike navadno le delno koherentna oziroma da sta si tvorčevo in sprejemnikovo razumevanje besedila le podobni, zelo redko pa popolnoma identični. S tega stališča je sprejemnikova koherenca vedno le delna koherenca, ki sicer lahko doseže visoko stopnjo na lestvici med nekoherenco in koherenco, še vedno pa ni prekrivna s tvorčevo. Vsaka interpretacija besedila je zato le približna. Toda delna koherenca je še vedno koherenca in jo je potrebno ločiti od nekoherence oziroma nekoherentnega govora, ki je značilen za ljudi z moteno (npr. shizofreniki) ali še ne dovolj razvito govorno kompetenco (otroci), in motene koherence.

⁶⁵ [57]

D.: (1) Kako ste rekla, trpiš? M.: (2) Trpiš je imel tri noge, M., H.: (3) *grdela je imela pa štiri.*

⁶⁶ [58]

(1) D.: In to suho sadje, sem hotela še reči, ste ga jedli tako otroci? (2) M.: Tudi, tudi. (3) H.: Fige še posebej. (4) D.: Ampak kako ste ga pa posušili? (5) M.: Na soncu. (6) H.: Vse na soncu.

O moteni koherenci govorimo takrat, kadar sprejemnik delne razumljivosti tvorčevega besedila ne zmore več tolerirati, to je, ko predpostavlja, da se njegova interpretacija koheren- ce bistveno razlikuje od tvorčeve, ali ko verodostojne koherence sploh ne (z)more (več) vzpostaviti. Z govorčevega stališča pa je koherenca motena takrat, kadar sprejemnik »jasno pokaže, da slišanemu ne (z)more več pripisati (dovolj visoke stopnje) koherence« (Bublitz, Lenk 1999: 155). To lahko, denimo, pokaže z vprašanjem (*Prosim? Nisem vas razumel.*), z vprašanjem po dodatnem pojasnilu (*Mi to lahko še enkrat razložite?*), z uporabo členka (*A?*), z nejezikovnim sporočilom (npr. dvig obrvi) ali celo tako, da pokaže nezanimanje za nadaljevanje pogovora.

Če se strinjamo s hipotezo, da je koheriranje zapleten proces, se moramo vprašati, zakaj je potem motene koherence v našem sporazumevanju relativno malo, celo v primerih, v katerih je tvorčev jezikovni material na pogled daleč prereven za normalno vzpostavitev koherence. To si lahko razložimo z dejstvom, da govorniki na splošno izhajajo iz predpo- stavke, da je to, kar slišimo ali preberemo, koherentno, četudi mogoče od nas zahteva vzpo- stavljanje nemogočih povezav. Kljub motnjam, do katerih lahko prihaja med sprejemanjem informacij, smo sprejemniki prepričani, da tvorci ustvarjajo koherentna besedila.⁶⁷ Ko na- letimo na motnjo, torej ko besedilo nismo sposobni videti kot koherentno, upoštevamo t. i. **načelo pomanjkljive koherence** (default principle of coherence), po katerem predpostavljamo, da je besedilo vseeno koherentno, ker ne poznamo razloga, zakaj tvorec ne bi upošteval splošnega načela sodelovanja (prav tam: 156). Načela pomanjkljive koherence se zaveda tudi govorec, zato od sprejemnikov pričakuje, da bodo v tem, kar pove, kljub morebitnemu lokalnemu nerazumevanju, prepoznali koherentno celoto. To pomeni, da vsi udeleženci komunikacije upoštevajo in sprejemajo načelo pomanjkljive koherence preprosto zato, ker upoštevajo osnovno načelo sodelovanja, iz katerega izhaja načelo pomanjkljive koherence in po katerem prevzemajo odgovornost glede uspešnega vzpostavljanja koherence vsi ude- leženci komunikacije (prav tam: 157; Traxler in Gernsbacher 1995: 216).

Zaradi predpostavljanja, da koherenca mora obstajati, čeprav je trenutno ne zmore vzpostaviti, si sprejemnik za odpravo pomanjkljive koherence oziroma lokalne nekohe- rence navadno pomaga s prošnjo za pojasnilo ali s prošnjo po dodatnih informacijah, npr. *Čakajte, kaj natančno mislite s tem?, Kako to mislite?*. Na drugi strani pa govorec spreje- mnika vodi tako, da nenehno spleta (tesno) mrežo znotrajbesedilnih povezav, na primer z uporabo kohezivnih sredstev. Hkrati pa z rabo metabesedilnih izrekov kot *Ste razumeli?, Ti je jasno?, Me dohajaš?* preverja sprejemnikov interpretativni proces.

Ko udeleženci komunikacije diskurzu ne (z)morejo več pripisati koherentnosti, mo- rajo za ponovno uspešnost komunikacije že povedano skupaj rekonstruirati, kar pomeni, da morajo svojo prvotno interpretacijo zavreči. V tem smislu koherenca v interakcijskem kontekstu ne more nikoli biti statična, ampak dinamična, to je v procesu; do motenj lahko pride v trenutku in takrat je potrebna njena ponovna vzpostavitev, s pomočjo pojasnila, diskurzivnih označevalcev, samopopravkov itd.⁶⁸

Slika 4 prikazuje poenostavljen interakcijski razvoj nerazumevanja. Povzeta je po Bazzanella in Damiano (1999: 184).

⁶⁷ Motena koherenca še ne pomeni motene kohezije ali, bolje rečeno, nekohezivnosti in, nasprotno, motena kohezija še ne pomeni, da je besedilo nekoherentno. O tem je bil govor v 4.2.

⁶⁸ Pomanjkanje koherence kot simptom nerazumevanja dela besedila ali celega besedila je razisko- valo več jezikoslovcev; med njimi Schegloff in Bublitz, v računalniškem jezikoslovju pa McRoy in Hirst.

4.5.1 Vzroki prekinitve oziroma motnje koherence v konverzaciji

Čeprav je vzpostavljanje koherence zapleten proces, primerov motene koherence v vsakodnevem komuniciranju ni veliko, in sicer predvsem zato, ker udeleženci prevzemajo skupno odgovornost za vzpostavljanje koherence v diskurzu in hkrati upoštevajo načelo pomanjkljive koherence (Bublitz in Lenk 1999: 172).

Če do motenj vseeno pride, so te lahko dveh vrst: 1. namerne in 2. nenamerne (naključne). Namerno motnjo lahko sproži, denimo, učitelj v šoli, ko ugotovi, da učenci ne spremljajo njegove razlage. S tem učencem prepreči, da delu diskurza pripišejo koherenco. Cilj namerne povzročitve motnje je vnovična pridobitev pozornosti sprejemnika.⁶⁹ Do nenamernih motenj pa pride, če sprejemnik upošteva načelo sodelovanja, to je, se trudi vzpostaviti koherenco in jo dejansko lahko tudi vzpostavi, vendar drugačno, kot jo je nameraval govorec.

Potencialnih vzrokov nenamerno motene koherence je več. Bublitz in Lenk (1999 166–170) navajata naslednje: 1. nejasna ali dvoumna referenca, 2. tematski zdrs, 3. zamenjava teme in 4. zamenjava registra (besedilne zvrsti). V obravnavanih narečnih besedilih primerov motene koherence ni veliko, ker sta oba ali vsi govorniki dejansko upoštevali načelo sodelovanja ter načelo pomanjkljive koherence. To pomeni, da so se skupno trudili vzpostavljati koherenco v diskurzu, ob primerih pomanjkljive koherence pa so z vprašanji oziroma prošnjami za pojasnilo nerazumevanje sproti odpravljali. Našli smo primere nejasnega in dvoumnega vzpostavljanja reference, primere motnje, ki so nastali zaradi zamenjave jezika, ter primere motnje, katerih vzrok je bil tematski zdrs. Primerov lokalne nekoherence, ki bi jo povzročila zamenjava teme, nismo našli. Mogoče je vzrok v tem, da smo zamenjavo teme velikokrat uvajali sami z vprašanji, pa tudi v tem, da so sogovorniki nove teme najavljali z izreki kot: *Ti, pa ti povem še to*. Smo pa v besedilih zasledili še dva dejavnika, ki sta povzročila nenamerne motnje v vzpostavljanju koherence, in sicer nepoznavanje leksema ter kršenje načela pričakovane normalnosti diskurzivne vsebine.⁷⁰ **Slika 5** prikazuje vzroke prekinitve oziroma motnje koherence v konverzaciji.

A) Nepoznavanje leksema

V spodnjih primerih je do nerazumevanja besedilne transakcije in motnje v koherenci pri Danili prišlo zaradi nepoznavanja leksema in njegovega pomena. Ko Marija in Helena nerazumljeni leksem zadovoljivo pojasnita, in sicer z uporabo parafraze in v prvem primeru tudi podpomenk leksema, je koherenca besedilne transakcije spet vzpostavljena.

Kontekst: Marija, Helena in Danila se pogovarjajo o briški kuhinji nekoč. Helena in Marija razlagata, kaj so jedli za zajtrk, kosilo in večerjo ter katere vrste mesa so poznali.

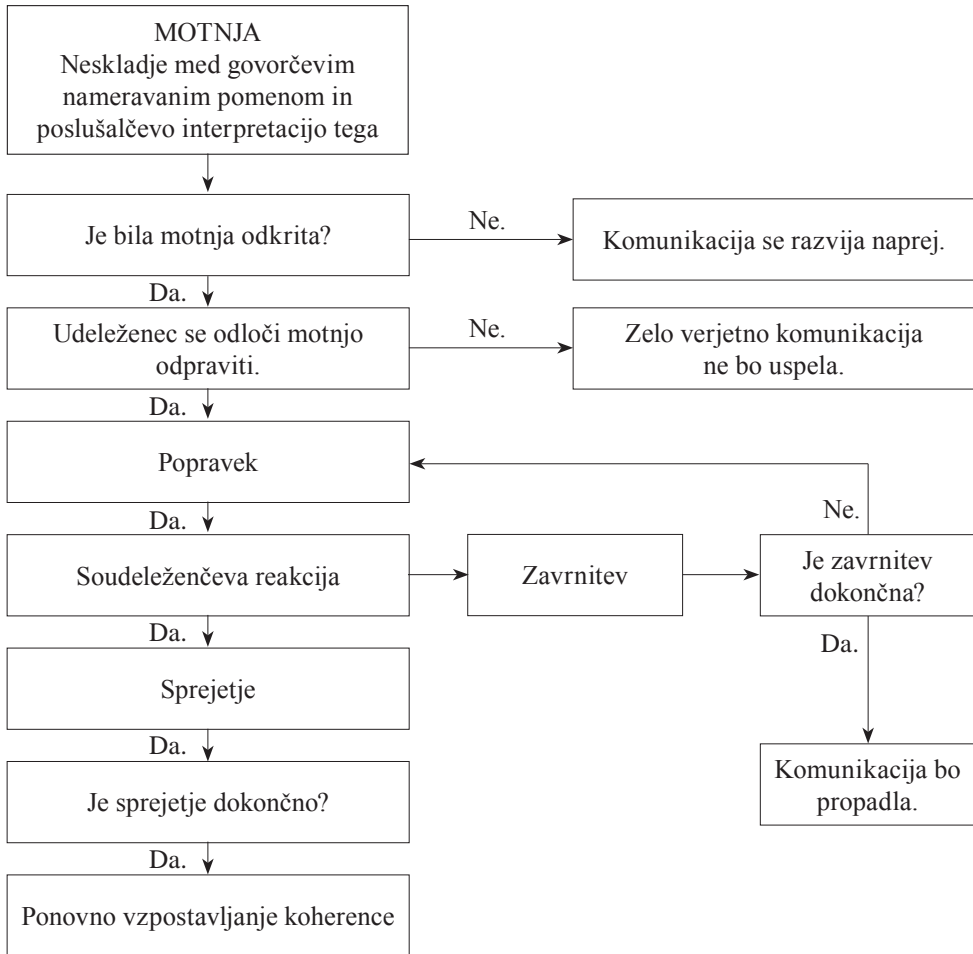
Analizirana besedilna transakcija se začne z vlogo, v kateri Helena razlaga, da so od mesa uživali največ svinjsko. Poleg tega so redili tudi polana (1). Danila pomena leksema *polan* ne razume, zato postavi eliptično vprašanje *Pulana?* (2), s katerim sprašuje po pomenu besede in hkrati po njenem pravilnem izgovoru. Helena in Marija Danilin nepravilni izgovor besede popravita in ga podkrepita z dvema ponovnima pojavitvama leksema (3), ne razložita pa njegovega pomena. Zaradi asociacije z besedo *puran*, Danila sklepa, da gre najbrž za to žival (4). Helena vidi, da Danila besede ne razume, zato začne pojasnjevati njen

⁶⁹ Primer: učitelj biologije učencem razlaga o življenjskih pogojih plazilcev. Opazi, da se učenci dolgočasijo, zato začne govoriti o posebnih kačah, ki imajo krila. Z namernim kršenjem njihovih pričakovanj o diskurzivni temi skuša ponovno pritegniti njihovo pozornost.

⁷⁰ Načelo pričakovane normalnosti diskurzivne vsebine, ki je eden od temeljnih semantičnih pogojev za vzpostavljanje in ohranjanje koherence v diskurzu, je podrobneje predstavljeno v 4.9.2.

SLIKA 4

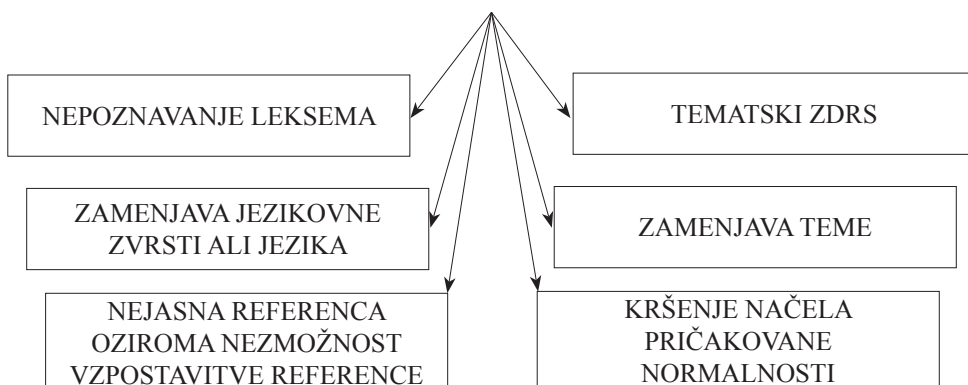
INTERAKCIJSKI RAZVOJ NERAZUMEVANJA

pomen. Vendar svojo razlago prekine z metabesedilnim izrekom *Kaj 'ali' zdaj posnemaš?* (5) Po Danilinem pritrdilnem odgovoru (6) z razlago nadaljuje (7). Danila še vedno ni vzpostavila koherence, vendar ne zato, ker še ni razumela razlage, ampak zato, ker besede *pulan* ni še nikoli slišala. Zato vnovič preveri svoje razumevanje izgovora besede (8). Helena in Marija jo ponovno popravita (9), potem pa Helena s podpomenkami (*purani, kokoši, petelini, race in gosi*) besedo razloži še natančneje (10). V besedilni transakciji se pojavi več ponovnih pojavitev. Njihova vloga v tem primeru je dvojna: razjasniti pravilen izgovor besede in pojasniti, kaj pomeni. Ko Danila izbere za temo svojega izreka del reme iz predhodnega izreka *In kaj so pa bire 'race'?*, predpostavljamo, da je njena, to je sprejemnikova, koherenca ponovno vzpostavljena.

SLIKA 5

VZROKI PREKINITVE OZIROMA MOTNJE KOHERENCE V KONVERZACIJI

[59]⁷¹

H.: (1) 'Sa:mo ot s'vi:nskəɣa b'lo:, d'ru:zəɣa mə'sa: 'ni:smo poz'nə:l tək'rət, 'ne:, an 'po:le 'po:le sə rau'nə:lə pər 'nəs 'pu:xno po'la:na.

D.: (2) Pu'la:na?

M., H.: (3) *Po'la:na, po'la:na, pə'la:na.*

D.: (4) Ma 'tu:ə jə pu'ra:n.

H.: (5) Po'la:n po'mi:əne ... Ki pos'ni:əməš z'də:j?

D.: (6) 'Ja:, 'Ja:, kər kər 'po:fte.

H.: (7) Po'la:n po'mi:əne ɥ'sə:, vər:ste ž'va:li.

D.: (8) Pu'la:n?

H., M.: (9) *Po'la:n. Po'la:n.*

H.: (10) Po'la:n so bli dind'joti, ka'ku:əše, pətə'li:ni, 'ra:ce an 'bi:əre an ku'ni:ni.

D.: (11) An 'ki: sa pa 'bi:əre?

Besedilna transakcija [60] spada v isti besedilni kontekst kot besedilna transakcija [59]. Začne se z Danilinim vprašanjem, kaj so naredili oziroma kako so si pomagali, kadar jim je zmanjkalo mesa (1). V izreku (2) je Marijin in Helenin govor prekrivajoč in nerazumljiv. Verjetno njegovo vsebino Marija še enkrat povzame v izreku (3). Helena v naslednji vlogi ponudi natančnejši odgovor in v zadnjem izreku svoje vloge (7) uvede novo temo *kumpanadih*. Toda identifikacija predlagane teme pri Danili povzroči problem, ker besede ne razume. Zato postavi poizvedovalno vprašanje *Kaj pomeni kumpanadih?* (9). Izrek (10) se zdi v lokalnem kontekstu nekoherenten, vendar z njim Helena in Marija še odgovarjata na Danilino prvo vprašanje *In recimo, ko vam je zmanjkalo klobas?* (1). V izreku (11) začne

⁷¹ [59]

H.: (1) Samo svinjsko je bilo, drugega mesa nismo poznali takrat, ne, in potem potem se je gojilo pri nas veliko polana. D.: (2) Pulana? M., H.: (3) *Polana, polana, polana.* D.: (4) Ampak to je puran. H.: (5) Polan pomeni ... Kaj posnemaš zdaj? D.: (6) Ja. Ja, kar kar povejte. H.: (7) Polan pomeni vse vrste živali. D.: (8) Pulan? H., M.: (9) *Polan. Polan.* H.: (10) Polan so bili purani, kokoši, petelini, race in bire in zajci. D.: (11) In kaj so pa bire?

Helena odgovarjati na Danilino vprašanje o besedi *kumpanadih*, vendar začne pojasnjevati, od kod izvira ta beseda. Tu spet pride do motnje v koherenci, tokrat pri Heleni. Zato Danila njen izrek prekine in vnovič postavi vprašanje o identifikaciji teme, le da tokrat namesto leksema *kumpanadih* uporabi anaforični kazalni zaimsek *to*, *Ma 'ampak' kaj pomeni to?* (12). Zanima jo namreč, na katero entiteto se beseda nanaša in ne od kod izvira. Marija v izreku (13) na vprašanje odgovori z *Meso na splošno. Tako bi bilo* (12). Danila leksem *kumpanadih* ponovi (14), kar je za Marijo najbrž znak, da ga še vedno ne razume, zato pojasnjuje naprej: *Kumpanadih je bilo, kar se tiče svinjskega mesa 'kumpanadih pomeni vse svinjsko meso'* (15). Z odločevalnim vprašanjem *Vse svinjsko meso se je reklo kumpanadih 'vsemu svinjskemu mesu ste rekli kumpanadih'?* (16) Danila še enkrat preveri svoje razumevanje. S Heleninim odgovorom *Tako se je reklo, ja 'tako smo rekli, ja'* (17) je razumevanje besedilne transakcije pri Danili ponovno vzpostavljeno.

[60]⁷²

D.: (1) An rə'ci:mo, kər vən jə z'ma:jnklo klə'bars?

H., M.: (2) *(nerazumljivo)*

M.: (3) *Ma 'ni:əs* z'ma:jnkli.

H.: (4) 'Be:n, 'kə:dər kə jə z'ma:jnkələ 'ti:ste ...

(5) Jə blo tək:u:ə nɑ'rɑ:to, də jə 'mɔ:ɣlo 'jə:t tər'kɑ:j 'ca:jta nɑ'p'ri:t, də smɔ k'ri:l 'ca:jt, 'ne:.

(6) An 'pɔ:le pɑ so b'li: 'bi:ɥ š'pɛ:x al pɑ š'pɛ:x ot pər'šur:tɑ, š'pɛ:x ot p'le:ča.

(7) 'Te:kərt smɔ tut pus'ti:l p'le:če ɥ'sɛ:, tək:u:ə də si jə pɑ 'ti:ste nɑdɑlje'vɑ:lɔ, də ni blo bres / kumpɑ'nɑ:dixɑ, kumpɑ'nɑ:dix.

(8) Sə 're:klo kumpɑ'nɑ:dix (nerazumljivo).

D.: (9) 'Ki: pɔ'mi:əne kumpɑ'nɑ:dix?

H., M.: (10) *'Ne:, 'ne:* (nerazumljivo).

H.: (11) 'Tu:ə jə s'tɑ:rɑ ...

D.: (12) Mɑ 'ki: pɔ'mi:əne 'tu:ə?

M.: (13) Mə'su:ə nɑ sp'lo:šno, tək:u:ə bi b'lo:.

D.: (14) Kumpɑ'nɑ:dix.

H.: (15) Kumpɑ'nɑ:dix jə b'lo:, kər sə 'ti:člo s'vi:nskəɣɑ, 'ne:.

D.: (16) ɥ'sɛ: s'vi:nsko mə'su:ə sə 're:klo kumpɑ'nɑ:dix?

H.: (17) Sə 're:klo, 'jɑ:.

B) Kršenje načela pričakovane normalnosti

Pomemben kognitivni pogoj za vzpostavitev koherence s stališča semantične teorije je t. i. pričakovana normalnost (assumed normality) semantične vsebine (van Dijk 1992: 106).⁷³ Če se posredovane informacije ne vključijo v sprejemnikov okvir pričakovane normalnosti,

⁷² [60]

D.: (1) In recimo, ko vam je zmanjkalo klobas? H., M.: (2) *(nerazumljivo)* M.: (3) *Saj niso* zmanjkale. H.: (4) No, kadar je zmanjkalo tisto ... (5) Je bilo tako narejeno, da je moralo iti toliko časa naprej, da smo pokrili čas, ne. (6) In potem so bili je bila mast ali pa mast od pršuta, mast od plečeta. (7) Takrat smo tudi pustili pleče vse, tako da se je pa tisto nadaljevalo, da ni bilo brez / kumpanadiha, kumpanadih. (8) Se je reklo kumpanadih (nerazumljivo). D.: (9) Kaj pomeni kumpanadih? H., M.: (10) *Ne, ne* (nerazumljivo). H.: (11) To je stara ... D.: (12) Ampak kaj pomeni to? M.: (13) Meso na splošno, tako bi bilo. D.: (14) Kumpanadih. H.: (15) Kumpanadih je bilo, kar se tiče svinjskega, ne. D.: Vse svinjsko meso se je reklo kumpanadih? H.: Se je reklo, ja.

⁷³ Več o tem glej v 4.9.2.

lahko govorimo o kršenju načela pričakovane normalnosti semantične vsebine, kar lahko povzroči trenutno prekinitev poslušalčeve koherence, kot lahko vidimo v zgledu [61]. Kontekst: Stanko Pulec pripoveduje, kako je bil leta 1943, v času, ko je kapitulirala Italija, s svojo divizijo na grškem otoku Samosu. Komandant divizije se odloči pred prihajajočimi nemškimi četami umakniti v Turčijo in se predati Angležem. Svojim vojakom ponudi na izbiro, naj se skupaj z njim vdajo Angležem ali naj počakajo na Nemce (4)–(5). Vsi vojaki se odločijo, da skupaj s svojimi nadrejenimi zapustijo Grčijo (5). Potem Stanko pove, da so ob odhodu ubili vseh triinsedemdeset mul (6). Izrek je za Danilo popolnoma nepričakovan, ker krši načelo pričakovane normalnosti semantične vsebine. Ne razume, zakaj bi morali naenkrat ubiti toliko živali. To povzroči motnjo v njenem sprejemanju diskurza. Nove informacije ne zna interpretirati in je vključiti v kontekst, hkrati pa ne ve, ali je izrek sploh razumela pravilno, zato postavi eliptično vprašanje *Ubili?* (7). Stanko s členkom *ja* in ponovitvijo leksema *ubili* potrdi njeno razumevanje (8). Danilina dvakratna ponovitev leksema skupaj z medmetom *aha* pomeni potrditev, da je vsebino razumela pravilno (9), vendar Stanko začuti, da njeno splošno vedenje o svetu ne vsebuje podatkov o tem, da so v vojski živali ubijali zato, da ne bi prišle v sovražnikove roke, zato ji ponudi pojasnilo (10)–(13).

[61]⁷⁴

SP.: (1) An 'da:j, 'u:ənde 'bi:ɥ ...

(2) Te'ne:nte 'nə:š je 'šu: na ko'ma:ndu 'do:l na (nerazumljivo) əə ko'ma:ndu divi'zi:je an nəs jə p'ra:šu ...

(3) Smo 're:kli tə'ku:ə ...

(4) 'Nə:rtta kur č'ta:, čə 'čə:sta 'jə:t x 'Ni:əmcən, 'bi:əšta x 'Ni:əmcən, jəst ɣ'ra:n z Ang'le:žmi, 're:ku gene'ra:l.

(5) 'Pə:ršu 'do:l, pə'vi:ədu lix tə'ku:ə an smo nər'di:l lix tə'ku:ə.

(6) Smo u'bu:jli trian'se:dəndeset 'mu:l. /

D.: (7) U'bu:jli?

SP.: (8) 'Ja:, u'bu:jli.

D.: (9) U'bu:jli, a'xa: *u'bu:jli.*

SP.: (10) *U'bu:jli,* 'ne:.

(11) Zə'tu:ə ki zə'ki:, ki 'lo:xko bi 'da:l 'Gə:rkən, ki sa 'nu:cli.

(12) 'Re:ku, sə 'lo:xko 'da:mo, 're:ku, 'sa:mo p'ri:di 'Ni:əmci, jəx pə'be:ri, ki jə 'ni:əmški əə vo'jaški p'le:n.

(13) U'bu:jli ɥ'sa: ɥ'sa: əə 'mu:le, 'ko:nje, ki smo 'mi:əl od ofi'ci:ərju an 'pə:le 're:ku, 'ju:tre z'ju:tro u'te:čmo u 'Tu:rčiju.

C) Nejasna referenca oziroma nezmožnost vzpostavitve reference

Dejanje identifikacije referenta je za poslušalca lahko delno ali popolnoma neuspešno. V

⁷⁴ [61]

SP.: (1) In zdaj, tam je bil ... (2) Poročnik naš je šel na komando dol na (nerazumljivo) əə komando divizije in nas je vprašal ... (3) Smo rekli tako ... (4) Naredite, kot hočete, če hočete iti k Nemcem, pojdite k Nemcem, jaz grem z Angleži, je rekel general. (5) Je prišel dol, povedal točno tako in smo naredili ravno tako. (6) Smo ubili triinsedemdeset mul. / D.: (7) Ubili? SP.: (8) Ja, ubili. D.: (9) Ubili, aha, *ubili.* SP.: (10) *Ubili,* ne. (11) Zato ker zakaj, ker lahko bi jih dali Grkom, ker so jih rabili. (12) Je rekel, saj lahko damo, je rekel, samo pridejo Nemci, jih poberejo, ker je nemški əə vojaški plen. (13) Smo ubili vse vse əə mule, konje, ki smo jih imeli od oficirjev, in potem je rekel, jutri zjutraj zbežimo v Turčijo.

primeru neuspešnosti lahko govorec referenco razjasni: 1. takoj, 2. po posredovanju poslušalca ali pa 3. je sploh ne razjasni. Posamezne stopnje ustrezajo različnim stopnjam motene koherence. Pri zadnji stopnji poslušalec referenta sploh ne identificira, kar pomeni, da je vzpostavitev koherence določene besedilne transakcije ali celotnega besedila propadla. Če je poslušalec soočen z več potencialnimi referenti, lahko z vzpostavitvijo svoje interpretacije počaka na nadaljnje informacije, to je na dopolnitev kontekstualnega védenja. Lahko pa govorca prosi za pojasnilo, to je, sproži proces skupnega vzpostavljanja reference. V zgledu [62] poslušalka reference ne more vzpostaviti, ker o referentu dobi premalo informacij, da bi ga lahko uspešno identificirala, v zgledu [63] pa jasne reference ne ponudi govorec, zato sta za poslušalko potencialna referenta sta dva, kar povzroči dve možni interpretaciji besedila.

Kontekst: Lojz je v predhodnem diskurzu pripovedoval, kdo je potem, ko je sam prenehal kupovati pri kmetih v Brdih mošt za firmo Vino Gorica, prevzel to delo, toda ni se mogel spomniti njegovega priimka. V nadaljevanju diskurza je pogovor tekkel o tem, kako je vino vozil v Žiri, tam pa so namesto z denarjem plačevali z lesenimi deskami in tramovi, ki so jih kmetje v Brdih potrebovali za obnovo hiš, ter o tem, kako se je moral na sodišču zaradi domnevnih nepravilnosti z zvezi s prodajo zagovarjati. Nenadoma se med pogovorom spomni na priimek človeka, ki je od njega prevzel kupovanje vina (*A, Ušaj je bil tisti, ki ga ljudje niso mogli videti 'niso marali'.*) (1). Pepi izreku pritrdi s ponovitvijo medmeta *a, jej jej jej* (2). Lojz v smehu priimek še enkrat ponovi (3) in Pepi temu pritrdi z dvakratno ponovno pojavitvijo istega leksema ter s členkom *ja* (4). Ko hoče nadaljevati izrek, ga prekineta Lojzova kletvica in njegov smeh (5). Pepi pravilnost izreka še enkrat potrdi s ponovitvijo priimka in členkom *ja*. Toda Danila, ki je od sogovorcev veliko mlajša in že zato ne more imeti vsaj primerljivega skupnega védenja, reference med osebo (entiteto) in priimkom, ki se tu izkaže za preohlapni referenčni izraz, ne more vzpostaviti. Oba starejša govorca sta na nek način egocentrična, ker sta slabo ocenila Danilino splošno védenje oziroma se ne zavedata različnosti njunih referenčnih polj z Danilinim. Prepričana sta, da tudi ona pozna referenta, saj ji o njem ne ponudita nobene dodatne informacije. Poleg priimka je edina dodatna informacija, ki jo Danila o osebi dobi, ta, da ljudje po Brdih Ušaja niso marali, ker se je do njih vedel oholo in vzvišeno, in da so ga podili iz hiš (10)–(13). Toda tudi omemba tega podatka v tem primeru za identifikacijo referenta še vedno ni dovolj, zato poskuša Danila o njem izvedeti še kaj. Zanima jo, ali ga morebiti niso marali zato, ker je goljufal (14). S tem vprašanjem pa sogovorca spravi v zadrego, kar lahko vidimo iz Pepijevega zapolnjenega premora (15) in Lojzovega oklevanja, kako naj odgovori (16). V izreku (17) Lojz samo namigne na njegovo goljufivost, vendar je ne omeni, saj pusti mesto za povedkovo določilo v izreku prazno *Lahko je bil ...* in nadaljuje s časovnim odvisnikom *ko je meril, ne*. Ob tem ne upošteva četrte Griceove maksime *Bodi jasen!*, vendar je njegovo dejanje zavestno. Govorec skuša poslušalki posredovati neke informacije posredno, in sicer tako, da od nje pričakuje, da bo manjkajoče vezi inferirala sama. Gre za uporabo **konverzacijske implikature**.⁷⁵ Lojz namreč poskuša s pomočjo implikature posredovati pomen, ki ga dejansko eksplicitno ne navede. S tem se pravzaprav zaščiti, saj lahko pozneje zanika, da je to, kar je poslušalka inferirala s pomočjo njegovega izreka, tudi dejansko mislil povedati. Implikature so namreč inference, ki se jih da na nek način vedno preklicati, če je to potrebno (Grice; v: Cameron 2004: 78).⁷⁶

⁷⁵ Več o tem glej v 4.8.

⁷⁶ Ni nujno, da vsako neupoštevanje Griceovih maksim pri sprejemniku odpira pot implikaturam. Sprejemnik bo implikature iskal le, če ga v to nekaj spodbode. Jasno mu mora biti, da govorec

Z uporabo implikature se torej govorec odloči, da ne bo neposreden, ampak raje pove, kakšen je bil on sam v primerjavi z Ušajem (18)–(19). S tematskim preskokom na sicer v predhodnem diskurzu, ki tu ni naveden, že omenjeni *maligan*, to je napravo za meritev alkoholne stopnje v moštu, Pepi nakaže, da o Ušaju ne želi več govoriti. To potrди tudi Lojz z izrekom (21). Danila sprevidi, da govorca o tem nočeta več govoriti, zato pri nadaljnji identifikaciji referenta ne vztraja več, kar pomeni, da zaradi pomanjkanja informacij o referentu koherence besedilne transakcije ne more vzpostaviti.

[62]⁷⁷

- L.: (1) 'A:, U'šaj: jə 'bi:ɥ 'ti:st, U'šaj:, ti... 'ti:stɣa ɣa 'ni:sa 'mo:ɣli 'vi:dət 'to: po 'Bə:rdix.
 P.: (2) 'A:, 'je:j 'je:j 'je:j.
 L.: (3) U'šaj:. (smeh)
 P.: (4) U'šaj:, U'šaj:. U'šaj:, 'ja:, z'da:j si zmi... (smeh)
 L.: (5) 'O:rko *'di:jo.* (smeh)
 P.: (6) *U'šaj:, 'ja:.*
 L.: (7) 'Po:le pa ni 'xo:du 'və:č, 'ne:.
 (8) 'Ja:, hu'di:č ...
 (9) U'šaj:, 'ja:.
 (10) Ma 'ti:stɣa 'ni:sa 'mo:ɣli 'vi:dət 'to: po 'Bə:rdix.
 (11) Ma jə bi:ɥ, 'vi:š, sə 'də:rʒu nu'ma:lə tə'ku:ə, sə 'də:rʒu, 'ki: jə 'o:n.
 (12) 'Ja:, 'to: po 'Bə:rdix z ɣa lo'vi:l. /
 (13) 'Ni:s 'ti:əl 'mi:ət. (smeh)
 D.: (14) An zə'ki: də 'ne:? Ki je ɣul'fa:ɥ?
 P.: (15) əəə
 L.: (16) Je əəə ver'je:tno 'di:əlu za pod'je:tje.
 (17) 'Lo:xko 'bi:ɥ ..., kər ə 'mi:əru, 'ne:.

Griceovih maksim namerno ne upošteva. Pravzaprav je govorec tisti, ki poslušalcu to sporoča; z neupoštevanjem maksim mu namreč implicitno namigne, naj išče implikaturu. To pa počne namerno, to je, želi, da poslušalec njegovo neupoštevanje maksim prepozna in tako sporočilo išče »med vrsticami«. Toda neupoštevanje maksim še ne pomeni njihovega kršenja. Razlika je v tem, da pri drugem govorec želi, da ostane skrito. Dober lažnivec sistematično krši maksimo o kvaliteti, vendar je uspešen zato, ker se poslušalci ne zavedajo, da govori tisto, za kar ve, da ni res. Njegovo kršenje maksime o kvaliteti sporočenega ostane zakrito (Grice; v: Cameron 2004: 78). Neupoštevanje Griceovih maksim je strategija, s katero se govorec izogne ali zmanjša tveganije, povezano z eksplicitno navedbo nekega podatka (Cameron 2004: 78). Toda zmanjšanje ali izogibanje tveganja pri eksplicitnem izrekanju nekih podatkov je povezano tudi z drugačnimi pragmatičnimi načeli, in sicer tistimi, ki zadevajo vljudnost. Če je govorec postavljen pred izbiro: upoštevati Griceove maksime (informativnost, resničnost, relevantnost in jasnost (razumljivost)) ali biti vljuden, bo verjetno izbral slednje (Leech; v: Cameron 2004: 79).

⁷⁷ [62]

L.: (1) A, Ušaj je bil tisti, Ušaj ti... tistega ga niso mogli videti tu po Brdih. P.: (2) A, jej, jej. L.: (3) Ušaj. (smeh) P.: (4) Ušaj, Ušaj, Ušaj, ja, zdaj se spom... (smeh) L.: (5) *Hudiča.* (smeh) P.: (6) *Ušaj, ja.* L.: (7) Potem pa ni hodil več, ne. (8) Ja, hudič ... (9) Ušaj, ja. (10) Ampak tistega niso mogli videti tu po Brdih. (11) Je bil, veš, se je držal malo tako, se je držal, kaj da je on. (12) Ja, tu po Brdih so ga lovili stran. / (13) Niso hoteli imeti. (smeh) D.: (14) In zakaj da ne? Kaj je goljufal? P.: (15) əəə L.: (16) Je əəə verjetno delal za podjetje. (17) Lahko je bil ..., ko je meril, ne. (18) Jaz sem bil pa tak, ko sem meril, nisem hotel jemati, nisem hotel dati. (19) Rajši sem kako črtico vseeno za podjetje (po merilu na sodu; op. D. Z. K.), ker lahko zgubim medtem kako črtico (kaj vina; op. D. Z. K.), ampak skoraj nič. P.: (20) Ja, smo imeli tisti maligan, *rečejo.* L.: (21) *Maligan* se je reklo.

(18) 'Jə:s sən 'bi:ɹ̩ pa 'tɑ:k, ki sən 'mi:əru:, 'ni:əsən 'te:ɹ̩ u'zɑ:t, 'ni:sən 'te:ɹ̩ 'dɑ:t.

(19) 'Ra:jʃ sən 'ka:kʉ 'li:nju ɹ̩se'li:x za pod'jertje, ki 'lo:xko zɹ̩u'bi:n mət təm 'ka:kʉ 'li:nju, ma s'ko:r 'nə:č.

P.: (20) 'Ja:, smo 'mi:əl 'ti:st mali'ga:n, *'re:či.*

L.: (21) *Mali'ga:n* sə 're:klo.

Do motnje v koherenci besedila lahko pride tudi v primeru, kadar govorec ne zagotovi dovolj jasne reference oziroma kadar ne priskrbi dovolj identifikacijskega materiala za vzpostavitev jasne reference. V besedilni transakciji [62] je bila referenca jasna. Govorca sta omenila priimek človeka, dovolj določno referenco, ki pa je Danila zato, ker njeno védenje o svetu ni vključevalo védenja o tem človeku, ni mogla vzpostaviti. V spodnji besedilni transakciji [63] pa referent ni jasen oziroma govorec uporabi za-oblike, za katere ni jasno, na koga se nanašajo.

Kontekst: Pepi je bil kot italijanski vojak t. i. posebnega bataljona (battaglione speciale) s slovenskega ozemlja pod takratno italijansko okupacijo premeščen na jug Sicilije, v kraj z imenom Marsciala. V tem delu diskurza Pepi pripoveduje, kako so nekega dne dobili nalog, da se morajo skriti v bunkerje. Pripoved je nerazumljiva zaradi eliptičnih izrekov, nejasne reference in tematskega preskoka. V eliptičnem izreku (3) *So naredili alarm, da ne bodo vedeli civili, ker takrat tudi civili ..., vse se je izgubilo po bunkerjih* npr. ostaja obvezno prosto mesto za patiens, če uporabimo terminologijo iz propozicijske skladnje, ki ga glagol *narediti* odpira na desni strani, v namernem odvisniku nezapolnjeno, v vzročnem odvisniku pa je eliptičen del predikatorja (prisotna je samo vez brez deležnika), vendar pa govorec vsebino tega dela izreka povzema s pasivno skladenjsko strukturo *vse se je izgubilo*, kjer se *vse* najverjetneje anaforično nanaša na *civile*. Izrek (6) *In takrat je prišel Mussolini dol, ker so povedali, da je eden mrtev* poslušalcu ni razumljiv, ker ne moremo identificirati referenta, ki ga zastopa zaimsek *eden*. Poleg tega se zdi malo verjetno, da bi Mussolini prišel v majhen kraj na Siciliji samo zaradi smrti enega človeka, čeprav tega vzroka ne moremo izključiti, imamo pa premalo informacij, da bi pomen izreka lahko interpretirali. V nadaljevanju poslušalcu tudi ni jasno, zakaj so si morali pripraviti zalogo hrane za šest mesecev (7), ker govorec tega ne pojasni. Po dveh nedokončanih izrekih (6) in (7) namreč naredi tematski preskok in začne pojasnjevati, kako so potem izvedeli, da je električar ... (8). Govorec izrek tu prekine, ker ugotovi, da manjka informacija o tem, kaj se je sploh zgodilo. Po treh eliptičnih izrekih torej govorec govor zaustavi in uporabi t. i. vrinjeno strukturo (Biber idr. 2000: 1069). To pomeni, da v svoj pripovedni tok vrine izrek, v tem primeru (9) *Zmanjkala luč tisto noč in je poklical tega električarja*, ki vsebuje potrebne informacije za pojasnitev predhodnega izreka. Določna koreferenca *tega električarja* se nanaša na leksem *električarja* v predhodnem eliptičnem izreku, toda referenca, ki jo vzpostavlja glagolska končnica za tretjo osebo ednine moškega spola /.../ *zmanjkala luč tisto noč in poklical tega električarja* /.../, sprejemniku ni razumljiva. Vendar jo govorec v nadaljevanju z uporabo katafore, pravzaprav dvakratne katafore (prvič se na leksem *gospodar* nanaša glagolski morphem za moški spol ednine, drugič pa zaoblika on) razjasni /.../, *ja, da električar ni našel nikjer, da je kak fal 'ni našel nobene napake', ne, in on, ta gospodar, da ja, da manjka luč*. Z inferiranjem lahko predpostavljamo, da je električarja poklical gospodar, saj je bil on tisti, ki je trdil, da napaka v električni napeljavi mora biti, čeprav je električar ni našel (10). Gospodar električarjevi presoji ni zaupal, zato je poklical nekega specialista, naj še on pogleda (11). Problematično nanašanje nastopi v izreku (13); *Pole 'potem' so pokontrolirali, so videli 'ugotovili', da je stik naredil on*. Kdo so bili tisti, ki so to ugotovili? Mogoče se je govorec tu zmotil in se so *videli* nanaša na specialista. Toda na koga se nanaša osebni zaimsek on?

Glede na kontekst se mogoče nanaša na elekrikarja, da je bil on tisti, ki je stik povzročil namerno. Na to interpretacijo nas napeljuje eliptični izrek (8), ki ga je govorec prekinil, ker je manjkal opis dogodka, o vzroku katerega so izvedeli šele pozneje. Če pa pogledamo niz zadnjih treh izrekov (11), (12), (13), je zaimek *on* v izreku (13) eden od členov koreferenčne verige, ki jo vzpostavi leksem *specialist* v izreku (11). Po tej interpretaciji se anaforični *on* v izreku (13) nanaša na specialista. Skratka, referenca ostaja nejasna, zato je razumevanje besedilne transakcije moteno. Prekinitev koherence je povzročilo dejstvo, da je Pepi pre-cenil očitnost reference. Napačno je ocenil, da je referenca sprejemnikoma jasna, zato je v njeno vzpostavljanje vložil minimalni napor, jo vzpostavil z zaimkom (za-obliko) in celo samo slovnično, z osebno glagolsko obliko, kar je prineslo možnost vzpostavitve reference z dvema potencialnima referentoma. Referenca je tako dvoumna.

[63]⁷⁸

- P.: (1) 'Ti:, u Mar'ša:li, 'ne:, ki smo bli 'do:l, jə 'pə:ršu 'na:log ən 'da:n, / ũ'si: sk'ri:t si, 'ne:.
(2) In 'te:kərt jə 'pə:ršu Mušo'li:ni.
(3) Sa nə'r'di:l a'la:rmi, də 'na: 'bo:j 'vi:ədli / ci'vi:li, ki 'te:kərt tut ci'vi:li ..., ũ'se: sə zɣu'bi:lo po 'bu:nkərxjɪx.
(4) Ma'ri:ja, 'ka:ko b'lu:ə.
(5) In 'tə:kərt jə 'pə:ršu Mušo'li:ni 'do:l, ki sa po'vi:ədli, də 'a:den jə 'mər:tu.
(6) 'Bu:nkəɾ smə nə'r'di:l za 'še:st 'mi:əscu 'ži:vəža an u 'bu:nkəɾ ... /
(7) In 'po:le sa 'ti:ste 'mi:əl ...
(8) In ka'ku:ə 'va:jšlo 'u:ən 'u:ənde, / də letri'či:st ...
(9) Z'ma:jnkəla 'lu:č 'ti:stu 'nu:əč in pok'li:cu 'te:ɣa letri'či:sta ...
(10) 'Ja:, letri'či:sti 'ni: 'na:jdu ən'či:ər də də 'ka:k 'fə:l, 'ne:, in 'o:n, te ɣospo'da:r, də 'ja:, də 'ma:jnkə 'lu:č.
(11) A'lo:ra s'to:ru pok'li:cət 'nə:ɣa špeč'a'li:sta, də ni pəɾɣ'la:de.
(12) 'Re:ku, 'to:, 'to:, ũ'se: u 're:du, 're:ku, 'ne:.
(13) 'Po:le / so pokontro'li:ərli, sa 'vi:dli, də 'o:n jə 'nə:rdə 'ti:st s'ti:k.

Č) Tematski zdrs (topic drift)

Do tematskega zdrsa pride, kadar govorec začasno ali sploh opusti osnovno temo komunikacije in diskurz usmeri k asociativno najbližji temi (Bublitz in Lenk 1999: 166).⁷⁹ Koherenca diskurza v tem trenutku še ni motena, saj je nova tema asociativno povezana s prejšnjo. Do lokalne motnje pride, ko ni več povezave z osnovno temo diskurza. Če se govorec spet vrne k prvotni temi, je motnja le lokalna [64]. Če se govorec k prvotni temi ne vrne več, pride do motnje v koherenci na ravni celotnega diskurza. Za primer tovrstnega tematskega

⁷⁸ [63]

P.: (1) Ti, v Maršali, ne, kjer smo bili dol, je prišel nalog en dan, / vsi skriti se, ne. (2) In takrat je prišel Mussolini. (3) So naredili alarm, ne, da ne bodo vedeli / civilisti, ker takrat tudi civilisti ..., vse je se izgubilo po bunkerjih. (4) Marija, kako je bilo. (5) In takrat je prišel Mussolini dol, ker so povedali, da eden je mrtev. (6) Bunker smo naredili za šest mesecev živeža in v bunker ... / (7) In potem so tisto imeli ... (8) In kako se je izvedelo tam, / da je elekrikar ...? (9) Je zmanjkala elekrika tisto noč in je poklical tistega elekrikarja ... (10) Ja, elekrikar ni našel nikjer, da da je kaka napaka, ne, in on, ta gospodar, da ja, da manjka elekrika. (11) Zato je naročil poklicati enega specialista, da naj pogleda. (12) Je rekel, tu tu, vse v redu, je rekel, ne. (13) Potem so kontrolirali, so videli, da on je povzročil tisti stik.

⁷⁹ Podobno tematski zdrs kot zamenjavo besedilne teme z drugo, ki je s prvo povezana, definira tudi Stenström (1994: 13).

zdrsa glej zgled [72]. V vlogi (17) Danila Cirila sprašuje, kaj je Ente rinascita agraria.⁸⁰ Ciril začne odgovarjati, kako so se fašisti bali, da bi oblast prevzeli komunisti (18), ker bi to pomenilo njihovo izgubo oblasti.⁸¹ Vendar hitro zdrsne z osnovne teme, to je, *kaj je Ente rinascita agraria*, in začne razlagati o ruski revoluciji ter v nadaljevanju o Napoleonu.

Sicer pa v obravnavanih besedilih primerov tematskega zdrsa ni bilo veliko, verjetno zato, ker smo pogovor s svojimi vprašanji bolj ali manj usmerjali. V redkih primerih tematskega zdrsa smo pogovor ponovno preusmerili na osnovno temo (zgled [64]).

Kontekst: Gabriela Peresin pripoveduje, kako so v Golem Brdu praznovali velikonočni ponedeljek, njihov največji praznik, potem ko je leta 1947 reka Idrija, ki teče ob vasi, postala mejna reka med Italijo in Jugoslavijo. Izrek, s katerim Gabriela zdrsne z osnovne teme, to je praznovanje velikonočnega ponedeljka, ter izrek, s katerim se Danila vrne na osnovno temo, sta podčrtana.

[64]⁸²

G.: /.../ t'le: jə biɥ p'le:s za vəliko'no:čən pan'd'i:əjk.

D.: 'Či:ə?

G.: U 'Tɔ:lən 'Bə:rdu, p'ra:ɥ na 'ti:sti ... / s'kə:dnju 'na:šən. Z'mi:ərən vəliko'no:čən pan'd'i:əjk 'tu:ə jə biɥ 've:lək p'ra:znik. /.../ T'le: jə bla 'pu:xna 'ci:əsta 'na:šix, /.../ po 'u:ənɪ st'ra:ni jə b'lo: pa 'pu:xno Təl'ja:nu. Pe'ro, Təl'ja:ni sa b'li: z'me:ərən 'na:ši. 'Ti:st, kə so š'li: p'ro:č, so 'pə:ršli, də 'ti:st 'da:n so si 'vi:dli, so ən'pi:ko poklepe'ta:l. 'Tu:ə jə š'lo: čəs 'ti:stu 'I:driju, bom'bo:n, ma'ra:nc, 'ta:ke rə'či, 'še: ən 'še: /.../

D.: 'Do:l pər 'ci:əsti, 'do:l pər 'I:driji?

G.: Pər 'ci:əsti, 'ja:, 'ja:, pər 'ci:əsti in po 'u:ənən k'ra:j 'I:drije 'li:x tək'ua:ə. Kə 'vi:ən, də so 'da:l (nerazumljivo) tək'ua:ə, 'ne:. Z'da:j ən 'ca:jt so b'ra:nli vo'ja:ki, vəč ku tər'ka:j 'ni:so 'mo:ɣli, 'ne:. In tək'ua:ə də zvi'če:r t'le: jə biɥ p'le:s, b'lo: tudi za to'čit alko'xo:l, tək'ua:ə, 'ne:, in t'le: ... / dər'ɣa:č, pər 'nə:s jə 'bi:ɥ ... jə b'lo: s've:to 'ri:əšnje təl'u:ə, jə na čə'tə:rk, 'po:le na nə'di:əju smo 'mi:əl pa t'le: p'ra:znik. Jə pa dovo'li:l ɣos'pu:ət, də sə jə 'lo:xko p'la:səlo. 'Ti:st 'da:n jə biɥ t'le: in 'po:le jəst sə na z'mi:slən ... // devetənd'vajsti no've:mbər /.../

D.: Ma 'po:fte mi še 'ma:lo, ka'ku:ə sta 'mi:əl 'ti:st vəliko'no:čni pan'd'i:əjk, 'ki: sta ... ka'ku:ə zɥ'le:du 'ti:st p'ra:znik.

⁸⁰ V obdobju fašizma je bila to Ustanova za »prenovo« kmetijstva, katere glavna naloga je bila odvzeti zemljo slovenskim kmetom. Več o tem glej v 4.5.1 E.

⁸¹ Fašisti so se bali, da se komunistična revolucija, ki se je zgodila v Rusiji le pet let prej, ne bi zgodila tudi na slovenskih tleh.

⁸² [64]

G.: /.../ tu je bil ples za velikonočni ponedeljek. D.: Kje? G.: V Golem Brdu, prav na tisti ... / skednju našem. Zmeraj velikonočni ponedeljek to je bil velik praznik. /.../ Tukaj je bila polna cesta naših, /.../ po oni strani je bilo pa polno Italijanov. Samo Italijani so bili zmeraj naši. Tisti, ki so šli proč, so prišli, da tisti dan so se videli, so malo poklepetali. To je šlo čez Idrijo, bomboni, pomaranče, take reči, še in še. /.../ D.: Dol po cesti, dol pri Idriji? G.: Ob cesti, ja, ja, ob cesti in po onem kraju Idrije ravno tako. Ker vem, da so dali (nerazumljivo) tako, ne. Zdaj nekaj časa so branili vojaki, več kot toliko niso mogli, ne. In tako da zvečer tukaj je bil ples, je bilo tudi za točiti alkohol, tako, ne, in tukaj ... / drugače, pri nas je bil ... je bilo sveto rešnje telo, je na četrtek, potem na nedeljo smo imeli pa tukaj praznik. Je pa dovolil župnik, da se je lahko plesalo. Tisti dan je bil tu in potem se ne spomnim ... // devetindvajseti november /.../ D.: Ampak povejte mi še malo, kako ste imeli tisti velikonočni ponedeljek, ko ste ... kako je izgledal tisti praznik.

D) Zamenjava teme

Naslednji tip motene koherence, ki je povezan s tematskim zdrsom, je zamenjava teme. Tvorec besedila novo temo lahko uvede na dva načina: 1. nenapovedano (abrupt topic change) in 2. napovedano (announced topic change) (Bublitz in Lenk 1999: 168–169).

Primerov napovedane zamenjave teme je v naših besedilih veliko. Govorec novo temo napove npr. z izrekom *Zdaj ti povem pa nekaj drugega* ali z vprašanjem *Pa se spomniš, kako ...?* Tovrstna zamenjava teme navadno ne povzroča motenj v koherenci diskurza, saj govorec poslušalca na novo temo pripravi. Motnje v koherenci pa lahko povzroči nenapovedana zamenjava teme. Včasih govorec temo zamenja namenoma, in sicer zato, ker o aktualni temi ne želi govoriti ali ker se ob njej počuti nelagodno. Udeleženci diskurza lahko motnjo v nadaljevanju odpravijo npr. z vprašanjem za pojasnilo. Če tega ne storijo, nejasnosti ostanejo in koherenca se ne more ponovno vzpostaviti.

Nenapovedana zamenjava teme vedno povzroči lokalno nekoherenco, toda na globalni ravni diskurza praviloma gradi koherenco; pod pogojem seveda, da na novo uvedena tema prispeva h globalni temi (hipertemi) ali h globalnemu cilju diskurza. Če ta pogoj ni uresničen, potem nenapovedana zamenjava teme povzroči nekoherentnost tudi na ravni celotnega diskurza (prav tam: 169–170).

Kontekst: Pepi začne pripovedovati o svojih otroških letih in o tem, kako težko mu je bilo še otroku iti za pekarskega vajenca v Gorico (1). Omeni, da je bilo v družini *troje sort 'vrst'* otrok. Ko začne govoriti o tem, kako je šel z Dobrovega k teti v Medano, so njegovi izreki kratki, s premori in samopopravki, kar kaže na to, da je govorec v zadregi (2)–(4). Danila tega ne opazi, zato sprašuje, zakaj je šel v Medano (5). Pepi v zadregi ne zmore oblikovati izreka (6), kar Lojz zazna in pomaga s pojasnilom (7), vendar to ni dovolj jasno, česar se Pepi zaveda, zato poskuša naprej, vendar tudi njegovi nadaljnji dve vlogi (9)–(10) nista dovolj informativni. V izreku (13) začne govoriti o družini, vendar z oklevanjem nakaže, da mu je o tem težko govoriti. Lojz s spontano dopolnitvijo *dvojna družina* (13) nakaže, da otroci niso imeli istih staršev. Danila pri nadaljnem poizvedovanju ne vztraja, čeprav o načeti temi ne izve ničesar drugega kot to, da je bilo v družini »troje vrst otrok«, kar pa ni jasno, kaj naj bi pomenilo, ter da je šel živeti k teti na Plešivo. Z diskurzivnim označevalcem *a* in nedokončanim izrekom (14) želi govorcu sporočiti, da razume njegovo zadrego. Pepi poskusi v nadaljevanju temo preusmeriti od primarne družine na tetino družino in na svoje nadaljnje življenje (15). Lojz, ki čuti njegovo zadrego, temo ostro prekine z vprašanjem, če bi kaj pili (16). Pepi odgovori na vprašanje (17), potem pa nadaljuje pripoved o življenju pekarskega vajenca v Gorici (18), (19), (21). Del diskurza, v katerem je govor o Pepijevi družini, ostane tako nekoherenten, ker o začeti temi govorec ne želi govoriti. Tako temo imenujemo kratkotrajna tema.

[65]⁸³

⁸³ [65]

P.: (1) Jaz sem šel kot za vajenca, ne, dol v Gorico. (2) Iti z Dobrovega otrok, nas je bilo troje vrst, / in jaz sem šel k Bo... Boštjančiču v Medano. (3) Teta, ne, na Dugem. (4) In tam sem bil ... sem hodil eno leto v šolo v Medano. D.: (5) In kako to, da ste šli z Dobrovega tja v Medano? P.: (6) əə L.: (7) On je bil iz Medane prej. D.: (8) A. P.: (9) Ja, jaz sem bil ... (10) Potem sem šel k teti, ne, tam z Dobrovega, ne, D.: (11) A, ja, ja. P.: (12) ker nas je bilo tu əə družina L.: (13) dvojna družina. D.: (14) A, vas je bilo ... P.: (15) Potem sem šel k teti na Dugo, sem bil še eno leto, no ja, sem bil pri njih / in potem sem šel ... sem imel petnajst let in pol, sem šel za vajenca. L.: Ali boste kaj spili? P.: (17) Ne, jaz. (18) In v Gorici takrat je bilo težko dobiti. (19) Je bil Dola iz Biljane, sem mu dal ne vem koliko soldov, da mi naj najde, mama je dala pravzaprav. L.: (20) Mama, ja. P.: (21) In mi je našel za peka dol /.../

- P.: (1) 'Jə:s sən 'ʃu: ku za 'va:jənca, 'ne:, 'do:l u Γa'ri:cu.
 (2) 'Jə:t z 'Do:brəvɣa ot'ro:k, nəs jə b'lu:ə t'ru:əje 'so:rt, / ən 'jə:s sən 'ʃu: x Bo...
 Bošt'ja:nčcu u Mo'da:nu.
 (3) 'Tɛ:ta, 'ne:, na 'Du:rɔ:n.
 (4) In 'u:ənde sən 'bi:ɥ ... sən 'xo:du no 'li:əto u 'ʃu:əlu u Mo'da:nu.
- D.: (5) An ka'ku:ə 'tu:ə, də ste 'ʃu: z 'Do:brəvɣa 'čɛ: u Mo'da:nu?
- P.: (6) əəə
- L.: (7) 'O:n jə biɥ z Mə'da:ne p'ri:ət.
- D.: (8) 'A:.
- P.: (9) 'Ja:, 'jə:s sən 'bi:ɥ ...
 (10) 'Po:le sən 'ʃu: x 'tɛ:ti, 'ne:, 'tə:n z 'Do:brəvɣa, 'ne:,
- D.: (11) 'A:, 'ja:, 'ja:.
- P.: (12) kər nəs jə b'lu:ə 'to: əəə dər'zi:na
- L.: (13) d'vu:əjna dru'zi:na.
- D.: (14) 'A:, vəs jə b'lo: ...
- P.: (15) 'Po:le sən 'ʃu: x 'tɛ:ti 'tə:n na na 'Du:rɣo, sən 'bi:ɥ šə no 'li:əto, ben 'ja:, sən 'bi:ɥ pər
 n'jə:x / in 'po:tle sən 'ʃu: ... sən 'mi:əɥ pət'nai:st 'li:ət an 'pu:, sən 'ʃu: za 'va:jənca.
- L.: (16) Ma ki 'bo:sta 'ki: 'pi:l?
- P.: (17) 'Ne:, 'jə:st.
 (18) In u Γo'ri:ci 'tɛ:kərt jə blo 'tə:ško do'bi:t.
 (19) Jə 'bi:ɥ 'Do:la z B'ja:ne, sən mu 'da:ɥ navjən 'do:st 'sa:ɥdu, də mi ni 'na:jde, 'ma:ma
 'da:la prauzəp'ra:ɥ.
- L.: (20) 'Ma:ma, 'ja:.
- P.: (21) In mə 'na:jdu za 'pe:ka 'do:l /.../

E) Zamenjava jezika

V primeru, da govorec v diskurzu prekrši konvencije, ki veljajo za določeno besedilno zvrst ali jezik, to lahko oteži vzpostavlanje koherence pri sprejemniku oziroma povzroči motnjo v razumevanju (Bublitz in Lenk 1999: 171). V obravnavanih besedilih se je kot potencialni vzrok motnje v koherenci besedila pokazala zamenjava jezika. Brda ležijo na trojezični jezikovni meji (slovensko-italijansko-furlanski). Veliko ljudi je dvo- ali trojezičnih. Starejši so obiskovali italijanske šole in bili zaposleni v trojezični Gorici ali dvojezičnih Vidmu in Čedadu. Moški so služili v italijanski vojski, ženske pa so do zaprtja meje leta 1947 v omenjenih mestih prodajale sadje in zelenjavo. Poleg tega starejša in srednja generacija vsaj pasivno obvlada srbski jezik (predvsem moški, ki so služili v jugoslovanski vojski).⁸⁴

V analiziranih besedilih je do jezikovnega preklopa največkrat prišlo v primerih, ko so govorniki želeli dobesedno citirati, kar je navedel italijanski, furlanski ali srbski govorec. Namen uporabe dobesednega navedka je več kot zgolj posredovanje besed, z njim želi govorec posredovati tudi kontekst in okoliščine dogodka.⁸⁵ S tem želi doseči poseben komunikacijski učinek (Gumperz 1992: 98). Sicer pa govorniki preklaplajo tudi pri ustaljenih frazah [66].

⁸⁴ Več o vplivu jezikovnega preklapljanja na vzpostavlanje koherence na primeru govornikov briških besedil glej v prispevku D. Zuljan Kumar: *The Influence of Code-Switching on the Establishment of Discourse Coherence*. Prispevek je v tisku.

⁸⁵ S preklapljanjem dvojezični govorec signalizira kontekstualne informacije, ki jih mora enojezični govorec posredovati s pomočjo prozodije, skladnje idr.

[66]⁸⁶

C.: Ma mi'žerja bla 'ta:ka, də 'ki: jə 'ra:tlə? 'Ti:sti buj p'ri:dni / za a'pe:na a'pe:na 'komaj' sa si 'u:pəl p'la:čət 'ti:stu 'li:ətno /.../. U 'ko:likor 'na: 'bo:mo 'mo:γli p'la:čət, bo bo əəə bo 'ba:nka, ū'za:la. /.../

Poslušalki jezikovne prvine iz italijanskega in srbskega jezika navadno ne povzročajo problemov pri vzpostavljanju koherence v diskurzu, ker ta dva jezika vsaj funkcionalno obvlada [67], [68]. Njeno znanje furlanščine pa je skromno. Torej lahko probleme pri vzpostavljanju koherence v diskurzu pričakujemo pri preklopih v furlanščino in pri rabi manj pogostih italijanskih in srbskih besed. Ob poslušanju besedil se je hipoteza izkazala za pravilno. Ko besede v italijanščini poslušalka ni razumela, si je pomagala s prošnjo za pojasnilo [69] ali za prevod [70], [71]. Tako je bila motnja odpravljena in diskurz se je lahko nadaljeval. Vedno pa ni šlo tako zlahka (glej zgled [72]).

Kontekst: Stanko Pulec se je po prebegu iz angleške vojske v Egiptu zatekel k jugoslovanski vojski kralja Petra. Danili pripoveduje, kako ni razumel niti ene same srbske besede.

[67]⁸⁷

SP.: /.../ 'ne:, nəs us'ta:vi Jugoslo'va:ni, 'ne: /.../ 'I:dite 'na:prijet, še z'da:j si spo'mi:njən, ku də bi blo z'da:j, 'i:dite 'na:prijet, 'ta:mo 'vi:djet če ... 'čete 'na:šu 'za:stavu i 'ta:mo t'ra:žite. Jəst 'ni:sən zas'to:pu 'nə:č. Šə slo've:nsko tər'ka:j, də smo z'na:l, 'ne: /.../ 'Re:ku, š'ta: t'ra:žite, smo s'ta:l ku 'mo:ne, 'ne:. K'li:cu de'ž:u:rnəγa ofi'ci:rja, /.../ 'pə:ršu (nerazumljivo), 'γu:əru po 'sə:rpsko, 'ne:. 'Re:ku, z'na:te tal'ja:nsko? 'O:n jə biγ s 'Šu:šaka te podofi'ci:ər. Sən 're:ku, 'ja:. Slo've:nc 'γu:əru təl'ja:nsko, də zas'to:pu, 'ne:. 'Ja:, jəs sən z'na:γ ... 'ni:sən z'na:γ əəə 'sə:rpsko, 'ne: /.../

D.: (smeh)

Kontekst: Danica Blažič je na trgu v Čedadu prodajala sadje. Poleg tega je na skrivaj prodajala tudi cigarete. Nekoč je na trg prišel policist (v slovenščini ne poznamo besedne zveze *cestna policija* za it. *polizia stradale*), ki je Danico vprašal za cigarete. Ta ni vedela, ali naj mu zaupa, zato jo je policist potolažil z izrekom: »Nikar se ne bojte, gospa, nikar se ne bojte.«

[68]⁸⁸

DB.: /.../ An an 'ja:, p'ri:dən lix 'če: na 'tə:rɪx u 'Če'də:t, jə 'pə:ršu ən əəə poli'ci:ja stra'da:le, sə 're:kli Təl'ja:ni, 'ne:,

D.: 'Ja:.

DB.: də čə 'mə:n ciγa're:t. /.../ 'Ni:sən 'vi:ədla, 'ki: 're:čt, al bi 'da:la mu al 'ne:, 'ni:sən

⁸⁶ [66]

Ampak revščina je bila taka, da kaj se je zgodilo? Tisti bolj pridni / so appena appena zmogli plačevati tisto letno / .../. Če ne bomo zmogli plačevati, bo bo əəə bo banka vzela. /.../

⁸⁷ [67]

SP.: /.../ ne, nas ustavijo Jugoslovani, ne, /.../ Idite naprijed, še zdaj se spominjam, kot da bi bilo danes, tamo vidjet če... čete našu zastavu in tamo tražite. Jaz nisem razumel ničesar. Še slovensko komaj, da smo znali, ne. /.../ Je rekel, šta tražite, smo stali kot idioti, ne. Je poklical dežurnega častnika, /.../ je prišel nerazumljivo). Je govoril po srbsko, ne. Je rekel, znate italijansko? On je bil iz Sušaka, ta podoficir. Sem rekel, ja. Slovenec je govoril italijansko, da je razumel, ne. Ja, jaz sem znal ... nisem znal əəə srbsko, ne.

⁸⁸ [68]

DB.: /.../ In in ja, pridem ravno tja na trg v Čedad, je prišel en əəə polizia stradale, so rekli Italijani, ne. D.: Ja. DB.: da če imam cigarete. /.../ Nisem vedela, kaj reči, ali bi mu jih dala ali ne, nisem vedela. Ma non avete paura signora, se avete sigarette, non non dovete aver paura, mi je govoril.

'vi:ədla. Ma non a've:te pa'u:ra, sin'jo:ra, se a've:te siga're:te, non non do've:te a've:r
pa'u:ra, mə'di:əlu an 'po:le /.../

D.: A'xai.

Kontekst: Rozalija Prinčič pripoveduje, kako je v italijanskem taborišču zbolela za tifusom.

[69]⁸⁹

RP.: 'Tə:n nəs jə 'pu:xno 'fa:slo 'ti:fu.

D.: Ma 'ti:fo je 'ti:fus, 'ne:?

RP.: 'Ja:, 'ja:.

Kontekst: Rozalija je kot dekle služila v Milanu pri bogati družini. Pripoveduje, kako je družina jedla *fave* 'bob'.

[70]⁹⁰

RP.: /.../ Z'da:j, 'o:ni 'mə:j na'va:du 'ji:əst / 'fa:ve z'da:j.

D.: 'Ki: jə 'ti:ste?

RP.: 'Fa:ve əəə 'ti:st 'bo:p.

D.: 'A:.

V naslednjem zgledu, tako kot v [70], lahko vidimo, da ob pojavitvi motnje v vzpostavljanju koherence poslušalka takoj vpraša za prevod. Tokrat je govorec preklopil v furlanščino.

Kontekst: Pepi je prišel v Gorico, da bi se izučil za peka. Ker ga njegov gospodar Furlani trenutno ni mogel vzeti pod streho, mu je prenočišče našel pri znancu dimnikarju. Ta mu je ponudil prostor, v katerega je sicer odlagal svoja dimnikarska oblačila (1), (3)–(6). Pepi je za svojega gospodarja nosil kruh po hišah (7). Italijani in Furlani so se gospodarju pritoževali, da fant smrdi po dimnikarju (9). Danila, ki furlansko ne obvlada, izreka, ki ga je Pepi izgovoril v originalu, ne razume, čeprav ga v isti vlogi Pepi tudi prevede (11).⁹¹ Ker Danila koherence ne more vzpostaviti, prosi za pojasnilo (13). Pepi začne prevajati, vendar s ponovitvijo najprej veznika *da*, potem pa še predloga *po* pokaže, da še išče ustrezno skladenjsko strukturo (*da da smrdi po po ...*) (14). Lojz začuti Pepijevo zadrego in mu hoče s spontano dopolnitvijo priskočiti na pomoč, da se diskurz ne zaustavlja, vendar tudi sam v uskladiščenem spominu ni še našel ustrezne strukture ali izraza, zato za podaljšanje načrtovalnega časa uporabi isto strategijo kot Pepi; veznik *da* ponavlja toliko časa, dokler ne najde ustreznega leksema (*da da da dimnikar*) (15). Pepijev naslednji izrek (16) je sicer ponovitev vsebine Lojzove vloge (15), vendar hkrati z njim zaključí svoj predhodni izrek (14), ki ga je sicer Lojz s spontano dopolnitvijo že dopolnil. Izreka (14) in (15) delujeta kot en glas oziroma po Coatesu (1995: 49) konverzacijski duet; oba govorca z njima odgovarjata na Danilino vprašanje (13). Z izrekom (17) Pepi vzpostavi koreferenco z izrekom (4), ki pa ni eksplicitna, saj se zaoblíka *ta uni* 'oni' (17) ne nanaša na nobeno koreferenčno sredstvo v izreku (4). Vendar sprejemnik lahko inferira zelo verjetno informacijo, da je moral Pepi dvajset dni čakati na sobo, ker je bila ta čas najbrž zasedena. Z vprašanjem v obliki trditve

⁸⁹ [69]

Tam nas je veliko dobilo tifu. D.: Tifu pomeni tifus, ne? RP.: Ja, ja.

⁹⁰ [70]

RP.: Zdaj oni imajo navado jesti fave. D.: Kaj je to? RP.: Fave je əəə tisti bob. D.: A.

⁹¹ Možno je, da slovenskega prevoda ni razumela, saj je Pepi star več kot devetdeset let in njegova izgovorjava na trenutke ni razločna, ali da ga je preslišala, ker je poskušala ugotoviti, kaj pomeni furlanski glagol *špusa*.

Tam ste se učili (18) Danila implicitno nakaže, da je pojasnilo sprejela in ga razumela, saj želi z naslednjim vprašanjem temo razviti naprej (20).

[71]⁹²

P.: (1) Sən ... ən z'da:j 'ti:st ɣospo'da:r, Fur'la:ni do ..., ki sən 're:ku ..., ə 're:ku, 'jə:st ɣa u'ze:mən, 're:ku, ma za s'pa:t

L.: (2) 'ni:mən 'či:ə

P.: (3) 'ni:mən 'či:ə / s'pa:t.

(4) Də 'mu:rən 'ča:kət nix d'va:jst d'ni: 'po:le.

(5) Ən jəst sən s'pa:u pər 'a:dnix, kə 'bi:u špəcəka'mi:nər.

(6) In jəs sən s'pa:u 'či:əki sə pərb'la:ču 'o:n, 'ne:.

(7) In 'te:kərt smo no'si:l po 'xi:šix k'ru:x, 'ne:.

L.: (8) 'Ja:, 'ja:.

P.: (9) Inu s 'pə:rišli / x ɣospo'da:rju, 'Fe:lo, Rafa'e:l, 'ne:, 'Fe:lo, 'tu:o gar'so:n, š'pu:sa di špacaka'mi:n.

(10) 'Ja:, si'vi:əda, s'pa:u 'u:ənde, 'či:əkə 'bi:u ...

(11) Səm s'mə:rdi po dimni'ka:rju, 'ne:.

(12) 'Fe:lo, (smeh) 'tu:o 'tu:o gar'so:n š'pu:sa di špacaka'mi:n.

D.: (13) 'Ki: po'mi:əne?

P.: (14) Də də smər'di: po po ...

L.: (15) də də də dimni'ka:r.

P.: (16) də smər'di: po dimni'ka:rju.

(17) 'Po:le tə'ku:ə za nix 'o:sən 'da:n 'šu: tə'u:əni p'ro:č, 'po:le 'sən 'du:bu.

D.: (18) 'Tə:n ste si u'či:u.

P.: (19) 'Ja:.

D.: (20) An 'po:le?

Toda vedno koherenca ni tako hitro ponovno vzpostavljena. V zgledu [72] poslušalka koherence v diskurzu po motnji sploh ne vzpostavi več. Za razumevanje besedilne transakcije je potrebno poznavanje širšega besedilnega konteksta. Ta je naslednji: italijanska grofica Baguer se je odločila prodati 32 kmetij v Fojani kmetom, ki so te kmetije obdelovali. Kmetje zaprosijo neko banko iz Verone za posojilo in ga tudi dobijo. Mesečni obroki so zelo visoki, tako da jih kmetje le s težavo odplačujejo. To jih skrbi, saj bi v primeru nezmožnosti odplačevanja banka kmetije zasegla. Poleg tega pride v Italiji leta 1922, samo nekaj mesecev po njihovem najemu posojila, na oblast Mussolini, ki začne takoj uresničevati asimilacijsko politiko zoper Slovence na Primorskem. Fašisti so komaj čakali, da kmetje ne bodo več zmogli odplačevati posojila, ker bi v tem primeru pokupili zemljo in v narodnostno čisto slovensko vas naselili italijanske in furlanske kmete. V spodnji besedilni transakciji Ciril Markovic Danili razlaga, za koliko denarja je grofica kmetom prodala

⁹² [71]

P.: (1) Sem ... in zdaj je tisti gospodar, Furlani do..., o katerem sem govoril ..., je rekel, jaz ga vzamem, je rekel, samo za spati L.: (2) nimam kje P.: nimam kje / spati. (4) Da moram počakati kakih dvajset dni potem. (5) In jaz sem spal pri enih, ki je bil dimnikar. (1) In jaz sem spal, kjer se je on preoblačil, ne. (7) In takrat smo nosili po hišah kruh, ne L.: (8) Ja, ja. P.: (9) In so prišli / h gospodarju, Felo, Rafael, ne Felo, tuo garson spussa di spazacamin. (10) Ja, seveda, sem spal tam, kjer je bil ... (11) Sem smrdel po dimnikarju, ne. (12) Felo, (smeh) tuo garson spussa di spazacamin. D.: (13) Kaj to pomeni? P.: (14) Da da smrdi po po ... L.: (15) da da da je dimnikar. P.: (16) da smrdi po dimnikarju. (17) Potem tako za kakih osem dni je šel oni proč, potem sem dobil. (18) D.: Tam ste se učili? P.: (19) Ja. D.: (20) In potem?

zemljo. V besedilu je nekaj italijanskih besed in besednih zvez, ki ji ne povzročajo težav pri razumevanju (1), (3), (5), (9). Problem se pojavi, ko Ciril omeni, da bi *Ente rinascita agraria* z lahkoto odkupila kmetije in nanje naselila italijanske kmete (9). V naslednji vlogi Ciril pokaže, kako se zaveda, da mogoče Danila besedne zveze ne razume, zato ji ponudi razlago *Ente rinascita agraria kot se je klicala tista ustanova italijanska 'kot se je imenovala tista italijanska ustanova'* (11). Toda pojasnilo za Danilo ni dovolj jasno, saj ne vsebuje ključne informacije o povezavi med organizacijo *Ente rinascita agraria* in fašisti, ki jih Ciril omenja v predhodnem kontekstu. Razume pomen besedne zveze,⁹³ razume tudi, da je bila to organizacija, ki so jo ustanovili fašisti, toda ne razume, kakšna je bila dejansko njena funkcija. Torej nima dovolj informacij, da bi lahko vzpostavila manjkajoče vezi. Te je namreč mogoče vzpostaviti le, če ima sprejemnik na voljo dovolj relevantnega védenja o zadevi (Kintsch 1995: 171). Vendar Danila Cirila ne želi prekiniti v njegovem pripovednem toku, zato ga ne prosi za pojasnilo. Po njegovi dolgi vlogi, v kateri pripoveduje o kmetovih skrbeh, ga vpraša o fašistih v vasi (12). Toda ker njeno vprašanje ni dovolj natančno, Ciril ne razume, kakšne informacije pravzaprav želi. Zato začne govoriti o fašizmu na splošno (13). Danila ga spet ne prekine v njegovi pripovedi, kar ima za posledico, da koherence v transakciji ne zmore več vzpostaviti. Tu se torej pojavi motnja. Čeprav Ciril upošteva načelo sodelovanja, to je, da se trudi za obojestransko vzpostavljanje koherence, ni dovolj jassen. Na drugi strani pa Danila ne sodeluje, čeprav za ponovno vzpostavitev koherence potrebuje določene informacije. Vzrok za to, da ne vztraja pri pojasnitvi vloge organizacije *Ente rinascita agraria* pri nakupu kmetij, je v tem, da Cirila ne želi prekiniti v njegovi pripovedi o tem, kako hudi so bili tisti časi za njegove starše in druge kmete. Ob koncu svoje pripovedi Ciril vpraša, ali Danilo še kaj zanima (14). Tokrat ga Danila jasno vpraša, kakšna je bila pravzaprav funkcija omenjene organizacije (15), (17). Ciril začne odgovarjati, vendar hitro zdrzne s teme (18). Čeprav Danila koherence še ni ponovno vzpostavila, se ne odloči začeti pogajanja za njeno vzpostavitev, in sicer zato, ker meni, da je Ciril, ki je star petindevetdeset let, po dvehurnem pogovoru najbrž že dovolj utrujen, zaradi spominov pa tudi vznemirjen. Ob koncu pogovora tako Danila ne uspe zgraditi interpretacije besedilne transakcije tako, kot je to želel Ciril.

Čez nekaj dni se Danila vrne s transkribiranim besedilom in Cirila znova prosi za pojasnilo glede organizacije *Ente rinascita agraria*. Tokrat ji ključno informacijo uspe dobiti: *Ente rinascita agraria* je bila fašistična organizacija z zavajajočim imenom. Njen glavni cilj ni bil pospeševati kmetijstva, ampak ponujati slovenskim kmetom oderuška posojila za nakup zemlje. Mnogi kmetje, ki so posojilo najeli, so kmalu bankrotirali. *Ente rinascita agraria* je njihove kmetije prevzela in nanje naselila italijanske in furlanske kmete.

Ovira za Danilino razumevanje besedilne transakcije v tem primeru torej ni bil jezik, saj je pomen besedne zveze v italijanščini razumela, ampak pomanjkanje védenja, s katerim bi vzpostavila ustrezne inferenice.

V tem okviru lahko zaključimo, da pri različnosti jezikov komuniciranja ni problem vedno v nerazumevanju jezika, ampak v pomanjkljivem skupnem védenju, povezanem z različnim kulturnim okoljem, iz katerega govorci izhajajo, generacijskimi razlikami, različnimi izkušnjami ipd. Tega problema se pri večjezikovni in večkulturni skupnosti, kot je Evropska skupnost, kaže zavedati.

⁹³ Ustanova za prenovu kmetijstva.

[72]⁹⁴

- (1) C.: /.../ 'tu:ə 'rartlo p'ri:ət, də sə za mil'jo:n 'li:ər p'rə'da:l / sa pər'da:l šestənt'ri:dəset kolonij, šestənt'ri:dəset dər'ži:n z 'zəmju, s 'xi:šmi 'rart, kər jə b'lu:ə. Za mil'jo:n 'li:ər. Va 'be:n, də mil'jo:n 'li:ər, də 'te:kərt de'nar: jə biu 'ca:rxən 'və:č ű'ri:ədən, 'ne: /.../
- (2) D.: 'Ja:, 'ja:, 'ja:.
- (3) C.: 'Ne:, a'lo:ra ka'ku:ə. Sa p'rə'si:li 'ba:nku, 'a:dnu 'ta:ku 'ba:nku və'li:ku, an sə ... / 'ba:nka, sə 'da:la 'da:la de'nar:, mil'jo:n za də'set 'li:ət, də'set 'li:ət. /.../ A'lo:ra 'vortstvo 'ti:ste 'za:dru:ge, /.../ sə ű'za:l. /.../
- (4) D.: 'Ja:.
- (5) C.: Ma mi'žer:ja bla 'ta:ka, də 'ki: jə 'rartlo? 'Ti:sti buj p'ri:dni / za a'pe:na a'pe:na sa si 'upə:l p'la:čət 'ti:stu 'li:ətno... /.../ U 'ko:likor na 'bo:mo 'mo:γli p'la:čət, bo bo əəə bo 'ba:nka, ű'za:la. /.../
- (6) D.: 'Ja:.
- (7) C.: In nas'tar:ve ... 'na: bo 'və:č podaj'ša:vla, kə 'rartlo pa spre'me:m̩ba, də nas'to:pu fa'ši:zəm,
- (8) D.: 'Ja:.
- (9) C.: 'te:kərt be'arta l'ora, 'ni:s 'mo:γli pla'ču:vət, s bli və'seli Təl'ja:ni, 'fa:šisti 'vortstvo, də 'na: boj 'mo:γli p'la:čət an 'ba:nka ... 'mi: p'la:čmo 'e:nte ri'na:šita ag'ra:rija /.../ 'Te:kərt fa'ši:sti s bli: žə və'seli, Təl'ja:ni, fa'ši:sti, də 'na: 'mu:əɔj p'la:čət, a'lo:ra də p'la:či 'o:ni, 'e:nte ri'na:šita ag'ra:rija, ən də 'pu:əšji u 'va:s nu dər'ži:nu təl'ja:nsku. /.../ Tə'ku:ə jə 'rartlo 'mo:čnuə, 'mo:čnuə nə'va:rno, də 'rarte 'va:s təl'ja:nška /.../ də na p'ri:de ű'mi:əs
- (10) D.: təl'ja:nška dru'ži:na
- (11) C.: 'e:nte ri'na:šita ag'ra:ria, ku sə k'li:cəla 'ti:sta usta'no:va təl'ja:nška, ki 'o:na bi z lax'ko:tu ű'se: odp'la:čla, 'u:ənix bi zalo'vi:la p'ro:č ən bi 'po:le 'lo:žla təl'ja:nške təl'ja:nške əl'di: /.../

⁹⁴ [72]

(1) C.: /.../ to se je zgodilo prej, da so za milijon lir prodali / so prodali šestintrideset kolonij, šestindrdeset družin z zemljo, s hišami vred, z vsem, kar je bilo. Za milijon lir. Va ben, da milijon lir, da takrat denar je bil veliko več vreden, ne /.../ (2) D.: Ja, ja, ja. (3) C.: Ne, alora kako. So prosili banko, eno tako banko veliko, in so ... / banka, saj je dala dala denar, milijon za deset let, deset let. /.../ Alora vodstvo tiste zadruga, /.../ so vzeli. /.../ (4) D.: Ja. (5) C.: Ampak revščina je bila taka, da kaj se je zgodilo? Tisti bolj delavni za appena appena so zmogli odplačevati tisto letno ... /.../ Če ne bomo zmogli plačevati, bo bo əəə bo banka vzela. /.../ (6) D.: Ja. (7) C.: In nastavi ... ne bo več podaljševala, ker pa se je zgodila sprememba, da je nastopil fašizem, (8) D.: Ja. (9) C.: takrat beata l'ora (srečna ura 'hvala bogu'), niso zmogli plačevati, so bili veseli Italijani, fašisti vodstvo, da ne bodo zmogli plačevati in banka ... mi plačamo Ente rinascita agraria /.../ Takrat fašisti so že bili veseli, Italijani, fašisti, da ne zmorejo plačevati, alora, da plačajo oni, Ente rinascita agraria, in da pošljejo v vas eno družino italijansko. /.../ Tako je postalo zelo zelo nevarno, da postane vas italijanska /.../ da ne pride vmes (10) D.: italijanska družina (11) C.: Ente rinascita agraria, kot se je imenovala tista ustanova italijanska, kajti ona bi z lahkoto vse odplačala, kmete bi napodila stran in potem nastavila italijanske italijanske ljudi /.../ (12) D.: Kaj pa tisto, kar ste prej pravili, da so bili fašisti tu v Fojani, kako je bilo s tem? Tisto, kar ste rekli, da so pravili, da so bili fašisti tu v Fojani, ne? (13) C.: Fašisti ... saj fašisti so bili povsod /.../ (14) C.: Če bi še kaj rada izvedela, saj ... (15) D.: Ne, saj bi bilo kar zadosti, saj je skoraj ena ura. Samo veste kaj? (16) C.: A? (17) D.: Kaj pomeni Ente rinascita agraria? (18) C.: So se bali, da pridejo komunisti, ker tisto je bilo nevarno, ne, ker tudi v Rusiji je bila revolucija, ne, in na primer tudi v Franciji Napoleon, ki je prevzel oblast. /.../

- (12) D.: Ma pa 'ti:ste, ki ste p'ra:vu, ki sa bli 'ti:sti fa'ʃi:sti 'to: u Fo'ja:ni, 'ki: pa 'ti:ste b'lo:? 'Ti:ste, ki ste 're:ku, də sa p'ra:vli, də sa bli fa'ʃi:sti 'to u Fo'ja:ni, 'ne:?
 (13) C.: Fa'ʃi:sti ... ma sə fa'ʃi:sti sa bli pou'sot /.../
 (14) C.: Če b še 'ki: 'ra:da 'vi:ədla, sə ...
 (15) D.: 'Ne:, sə bi b'lo: kər za'do:st, sə s'ko:r na 'u:ra. 'Sa:mo 'vi:əste 'ki:,
 (16) C.: 'A:?
 (17) D.: 'ki: jə 'E:nte ri'na:ʃita ag'ra:ria?
 (18) C.: Si 'ba:l, də p'ri:dəj komu'ni:sti, kar 'ti:ste b'lu:o nə'va:рно, 'ne:, ki tud u 'Ru:siji bla rəvo'lu:cja, 'ne:, an na pri'mi:ər tud u F'ra:ncji Napole'o:n, kə prə'za:u ob'la:st. /.../

4.6 RAZLIČNOST KOHERENC

V vsaki komunikaciji je seveda možnih več interpretacij sporočenega, kar pomeni, da je koherentnih lahko več različnih interpretacij. Toda govorec ima v mislih le eno samo in to mora poslušalec prepoznati. V uspešni komunikaciji deluje koherenca kot »filter, ki sprejemniku pomaga izključiti neustrezne interpretacije slišaneга oziroma prebranega« (Bazzanella in Damiano 1999: 176). Glede na to jo potemtakem lahko definiramo kot »interpretativni pojem, ki je pravzaprav odvisen od tega, kakšen pomen pripiše sprejemnik temu, kar sliši, oziroma kako to, kar sliši, razume« (Bublitz in Lenk 1999: 154). To pomeni, da je uspešnost koherence odvisna od sprejemnikove interpretativne kompetence oziroma od njegovih interpretativnih sposobnosti (prav tam: 154–155). Bolj ko smo sposobni besedilo pripisati koherenco, bolj smo ga sposobni sprejeti. To še posebej velja za stara besedila, za tista, ki pripadajo drugim kulturam, in za avantgardna dela. Velja seveda tudi nasprotno: bralec, ki nima visoko razvitih interpretativnih sposobnosti, bo, denimo, določeno literarno besedilo lahko označil za nekoherentno. Zato bistveno vprašanje tu ni, ali je besedilo koherentno ali ne, ampak ali ga je poslušalec ali bralec pripravljen prepoznati kot koherentno (prav tam: 161).

Kako bo sprejemnik besedilo sprejel, je odvisno tudi od njegovih pričakovanj (Vita-colonna 1989: 330).⁹⁵ Eno in isto besedilo lahko pri različnih sprejemnikih izzove več, če ne celo veliko interpretacij. Še več, koherentnost besedila pri enem človeku lahko pomeni popoln kaos pri drugem, odvisno od tega, kako sprejemniki besedilo povežejo s svojimi konteksti⁹⁶ in svojimi namerami. To pomeni, da bodo isto besedilo sprejemniki naredili ko-

⁹⁵ Sprejeti besedilo ne pomeni nujno pripisati mu koherenco (Vita-colonna 1989: 329). Otroški izštevanki *An ban pet podgan, štiri miši, v uh me piši, vija vaja ven* bi težko pripisali koherenco, čeprav smo jo sprejeli za besedilo, ki opravlja določeno vlogo. »Sprejeti besedilo pomeni sprejeti njegovo kontekstualno veljavnost; besedilo mora ustrezati kontekstu« (prav tam: 330).

⁹⁶ Poleg t. i. neposrednega konteksta, ki vključuje predhodni diskurz (imenovan tudi kontekst), ter konkretnega situacijskega položaja interakcije (fizični prostor, kjer se komunikacija dogaja), pojem kontekst vključuje tudi t. i. posredni kontekst, kamor Linell in Korolija (1997: 172) prištevata še:
 1. t. i. modele diskurza; to je »strukturirane nize implicitnih, predpostavljanih ali eksplicitno sporočenih propozicij o besedilnem svetu« (prav tam: 201). Gre za udeleženceva prepričanja, védenja o tem, o čemer se v diskurzu govori. Modeli posameznih udeležencev se skozi diskurz s sprejemanjem novih informacij lahko spreminjajo;
 2. osebno védenje o posameznih soudeležencih komunikacije; to t. i. subjektivno védenje temelji deloma na skupnih izkušnjah govorca in posameznih udeležencev, deloma pa na védenju, povezanem z govorečevim poznavanjem življenjske zgodbe posameznih udeležencev;

herentno na različne načine (Seidlhofer in Widdowson 1999: 210). Besedilno in diskurzivno koherenco moramo namreč vedno razumeti v smislu socio-kognitivnega razumevanja, ki je dostopno članom neke kulture ali neke skupnosti, kajti različne skupnosti in kulture se izražajo na različne načine oziroma na različne načine spreminjajo realnost v jezik in ustvarjajo svojo realnost. Zato lahko rečemo, da je »vsako besedilo lahko v določenem kontekstu koherentno ali nekoherentno glede na posebne (specifične) kulturne konvencije« (Östman 1999: 77). To nadalje pomeni, da vzpostavitev koherence, kot jo predvideva tvorec sporočila, lahko postane stvar pogajanj med njim in sprejemnikom sporočila (Egmondson 1999: 254).

Ker je koherenca, kot smo ugotovili, interpretativni pojem, ki je odvisen od tega, kakšen pomen sprejemnik pripiše temu, kar sliši, oziroma kako razume, kar sliši, mora za pravilno razumevanje sporočila tvorčevo interpretacijo rekonstruirati. Če sprejemniku to ne uspe, če torej vzpostavi drugačno interpretacijo, kot je bil tvorčev namen, potem se pojavi nesporazum, ki je dveh vrst: 1. neujemanje (mismatch) med tvorčevim nameranim pomenom in sprejemnikovo interpretacijo in 2. nezavedno nerazumevanje na strani sprejemnika (Bazzanella in Damiano 1999: 176).⁹⁷

4.6.1 Neujemanje med tvorčevim nameranim pomenom in sprejemnikovo interpretacijo tega⁹⁸

Udeleženec komunikacije, ki mu ne uspe vzpostaviti pričakovane interpretacije, navadno zgradi drugačno koherenco med svojo napačno interpretacijo in prejšnjim besedilom. Posledica tega je, da se tvorčeva (koherenca govorca A) in poslušalčeva koherenca (govorca B) ne ujemata več ali vsaj ne v dovolj veliki meri, kar ustvarja dva različna konteksta za nadaljnje vloge. To pomeni, da bo govorec B reagiral na nadaljnjo vlogo govorca A v skladu s svojo prejšnjo interpretacijo, to je, koherenco bo vzpostavil s svojo interpretacijo, ki se ne sklada več z interpretacijo govorca A (Bazzanella in Damiano: 178). V nadaljevanju to udeleženca vodi do točke, ko eden od njiju ali oba sogovorčevih sporočil ne bosta mogla več vključevati v svoje interpretacije na koherenten način. Ker se njuna konteksta, ki jima pomagata pri vzpostavljanju interpretacij novih informacij, razlikujeta, ne zmoreta več prepoznavati sogovorčeve nameravane interpretacije in iz nje izhajajočega namena sporočila. To lahko vidimo v zgledu [73], kjer pride do neujemanja med Urškinim nameranim pomenom in mamino interpretacijo tega.

Kontekst: Urška pride v kuhinjo, kjer mama pripravlja večerjo.

[73]

U.: *Mami, rabim eno mandarinčko.*⁹⁹

M.: *V košarici so, Urška, vzemi si sama.*

U.: *Ma ne tisto.*

M.: *Ja, Urška, drugih ni.*

U.: *Ma ne tisto, mama, ne tisto, ne tisto za jest.*

3. diskurzivni okvir, ki določa govorno situacijo kot določen tip komunikacije, npr. sojenje na sodišču, pogovor pri mizi v domači kuhinji itd.;

4. splošno skupno védenje, kamor spadajo osnovne ali splošne predpostavke o svetu, ki pripadajo kolektivnemu spominu v določeni kulturi.

⁹⁷ Meja med obema vrstama nesporazumov je lahko zelo zabrisana.

⁹⁸ V govorjenem diskurzu gre za neujemanje med nameranim pomenom govorca A in interpretacijo govorca B.

⁹⁹ Pogovor ni bil posnet, zato je le približen. Zapisan je bil takoj po ugotovitvi, kaj je Urška mislila z *mandarinčko*.

M.: Kakšno pa potem?

U.: Ma tisto za v lučko.

M.: Kako za v lučko?

U.: Ma, mama, ne tistih za jest, jaz rabim tisto mandarinčko za svetit.

M.: Kako za svetit?

U.: Ma za svetit, saj sem ti že rekla.

M.: In kdo ti je povedal, da se jo rabi za svetit?

U.: Ma je rekel nono.

M.: Kaj je rekel nono?

U.: Je rekel, da ni mandarinčke.

M.: Kje ni mandarinčke?

U.: V lučki.

M.: A ja, manjka lampadinčka. Lampadina.¹⁰⁰

Urška zamenja pomena leksemov *mandarina* in *lampadina*. Urškina mama tako vzpostavlja drugačno interpretacijo Urških izrekov, kot ta pričakuje, in sicer do trenutka, ko se zave, da Urška pravzaprav misli na *lampadinčko*.

4.6.2 Nezavedno nerazumevanje na strani sprejemnika oziroma govorca B

Včasih pride pri vzpostavljanju koherence do izbire napačne interpretacije, ki se je sprejemnik ne zaveda. Da je prišlo do motnje, ki je povzročila nerazumevanje, se zave šele pozneje, ko naleti na težave pri vključevanju novih informacij v svoje vedenje. Ko se pojavi nerazumevanje, ni nobenega znaka, po katerem bi udeleženci to prepoznali. Zato se udeleženec, ki je soočen z nerazumevanjem, tega sploh ne zaveda, dokler ne pride do točke, ko koherence ni mogoče več vzpostaviti. Te vrste nesporazum ponazarja zgled [74], v katerem do napačne interpretacije pride zaradi glasovne podobnosti leksemov *Maša* in *Tjaša*.

Po Bazzanelijevem in Damianovem mnenju (1999: 185) lahko učinkovitost popravkov v človekovi interakciji razložimo kot »posledico udeleženčeve intuitivne ugotovitve, kdaj se koherenca izgubi«. Navadno govorec po tem, ko ugotovi poslušalčevo napačno interpretacijo, svojo interpretacijo še enkrat ponovi, tokrat jasneje kot prvič, tudi tako, da bistvo nerazumevanja še dodatno poudari. Včasih pa lahko udeleženec sam iz govorčevega nadaljnjega diskurza razbere, kaj je razumel narobe, in to v nadaljevanju popravi.

[74]

A: Včeraj sem srečala Mašo.¹⁰¹

B: Ja? In kaj pravi?

A: Stanovanje kupuje.

B: Res? A je še vedno s tistim fantom?

A: Ne, pa koliko časa že nista več skupaj.

B: Prvič slišim.

A: Ah, daj no, saj ne hodita že več kot eno leto. Nikar ne reci, da tega ne veš. Saj ima že novega fanta, enega iz Vidma.

B: Ma kdo?

A: Maša, Maša Kolenc.

B: A ja, Maša, jaz sem pa razumel Tjaša.

A: Ne Tjaša, Maša, Maša, Maša Kolenc.

¹⁰⁰Br. žarnica.

¹⁰¹Primer je izmišljen, ker v obravnavanih besedilih ustreznega primera nismo našli, jih pa lahko najdemo v tuji literaturi, npr. Bazzanella (1999: 177, 181–182) in Bublitz (1999: 162).

4.7 OKVIRJI KOT GLOBALNI VZORCI VÉDENJA

Človek ima svoje védenje spravljeno v t. i. globalnih vzorcih in ga uporablja kot most za pridobivanje novega védenja. Nekatere vrste globalnih vzorcev so zaradi svoje večstranskosti shranjene kot celi kosi. Sem spadajo t. i. okvirji. To so globalni vzorci, ki obsegajo vsakdanje védenje o kakem osrednjem pojmu, npr. *praznovanju rojstnega dneva*. Kažejo nam, katere stvari načeloma spadajo skupaj, ne pa tudi, v kakšnem zaporedju se te stvari delajo ali omenjajo. Za to so sheme, ki predstavljajo globalne vzorce dogodkov in stanj v urejenih nizih, pri čemer predstavljata glavno povezavo časovna bližina in vzročnost. Še osnovnejši del okvirjev so scenariji. To so ustaljeni načrti, ki jih pogosto priključimo, da bi določili vloge in pričakovano ravnanje udeležencev v komunikaciji (Beaugrande in Dressler 1992: 69).

V kognitivni psihologiji je okvir definiran kot zbir védenja, povezanega s konceptom, in ne kot definicija v slovarju. Definicija nam priskrbi le potrebno informacijo za razlikovanje med koncepti. Okvir pa vsebuje povezano védenje, ki ga uporabimo pri izpeljevanju zaključkov (Mignolo 1989: 490).

Van Dijk (1992: 99) okvir definira kot »niz propozicij, ki označujejo sprejemnikovo konvencionalizirano védenje o neki situaciji (dogodku, vrsti dogodkov idr.)«. Podobno okvirje definira Mignolo (1989: 487), in sicer kot »del celotnega enciklopedičnega védenja«. Deli jih na nediskurzivne (non-discursive frames) in diskurzivne okvirje (discursive frames). Prvi vključujejo védenje o svetu, drugi pa védenje o diskurzu. Znotraj okvirjev loči sektor splošnega védenja (sector of commonsense knowledge) in sektor posebnega védenja (sector of expert knowledge). Diskurzivni okvir razume kot zbir védenja, ki se nanaša na diskurz. Vsak sprejemnik ima nek zbir védenja, povezanega z različnimi vrstami diskurza, diskurzivnih struktur in komunikacijskih situacij, ki ga uporablja pri interpretaciji diskurza. Ko se sreča z neko situacijo, bodo njegove inference, s pomočjo katerih bo v diskurzu vzpostavljajal koherenco, temeljile na diskurzivnem okvirju, ki ga aktivirajo ključne besede (Bublitz in Lenk 1999: 171), npr. *praznovanje rojstnega dne*, to je na njegovem konvencionaliziranem védenju o tem dogodku. Znotraj tega diskurzivnega okvirja bo sprejemnik diskurz najprej identificiral, ga potem ločil od drugačnih diskurzov in komunikacijskih situacij in ga nazadnje interpretiral.

Proces sprejemanja in razumevanja je v tem smislu pravzaprav »proces selekcioniranja in preverjanja neke sheme, ki pripada določenemu okvirju, in njeno prilagajanje situaciji ali diskurzu, da ga lahko razumemo« (Mignolo 1989: 503). Če to razvijemo še dalje, je vzpostavljanje koherence in produciranje smisla v bistvu »proces inferiranja, ki aktualizira že obstoječe okvirje, hkrati pa gradi nove in ob tem povečuje obseg sprejemnikovega uskladiščenega védenja« (prav tam: 494).¹⁰² Ko se človek sreča z novo situacijo, iz svojega spomina izbere okvir, to je neke vrste ogrodje, ki ga ima v spominu. Uporabi ga tako, da ga prilagodi situaciji, za katero ga potrebuje (Minsky; v: Mignolo 1989: 494). Po tej razlagi vzpostavljanje koherence v diskurzu v veliki meri temelji na diskurzivnih okvirjih.

Podobno Sanford in Moxey (1995: 169–170) zagovarjata stališče, da je interpretacija določenega izreka ali dela diskurza v veliki meri odvisna od splošnega védenja udeležen-

¹⁰²Hkrati pa vzpostavljanje koherence, kot je bilo že omenjeno, vključuje tudi identifikacijo diskurzivnega tipa (besedilne zvrsti), ki mu diskurz (besedilo) pripada, in razumevanje njegove pomenke in skladenjske organizacije. Med procesom identifikacije sprejemnik inferira iz svojega védenja o različnih diskurzivnih tipih (besedilnih zvrsteh) in iz svojega poznavanja struktur, enakih ali podobnih tistim, ki so prisotne v diskurzu (besedilu) (Mignolo 1989: 500–501).

cev komunikacije oziroma tudi pripadnikov določene skupine (narodnostne, poklicne idr.). Interpretacija izreka *Vsak učenec ima svojega učitelja*, denimo, tako ni vprašljiva – saj že predpostavka, da je nekdo učenec, implicira predpostavko, da ima učitelja, poleg tega je jasno, da vsak učenec ne more imeti učitelja samo zase –, in jo z lahkoto ločimo od interpretacije sicer zelo podobnega izreka *Vsaka spalnica ima svojo kopalnico*. Sprejemniku selekcija med možnimi interpretacijami izrekov praviloma ne predstavlja nobenega problema, ker je interpretacija vedno povezana z nečim. To nekaj pa je situacija, o kateri imamo stereotipno védenje ali, kot to imenujeta Sanford in Moxey, scenarij (prav tam).

Raziskovalca nadalje ugotavljata, da velik del naših izkustev sestavlja védenje o specifičnih situacijah. Zato naše razumevanje diskurza in vzpostavljanje koherence temelji na identifikaciji situacije, o kateri izreki govorijo. To je osnovni scenarij. Več, kot o situaciji vemo, bogatejši bo scenarij. Bogatejši, kot bo scenarij, lažje bomo odpravljali probleme, ki se bodo pojavljali pri interpretaciji situacije (prav tam: 170). Hkrati s tem pa raziskovalca še ugotavljata, da obdelovanje informacij, ki podpirajo koherenco besedila, ni popolno, ampak selektivno, kar pomeni, da se obdelovalec informacij preprosto ne ukvarja z morebitnimi nekonsistencami v diskurzu, ampak sledi poznanemu scenariju (prav tam: 174–179). To pomeni, da anomalij v diskurzu ne opazi, saj so pričakovanja glede nadaljnega diskurza povezana s scenarijem. Iz literature je v zvezi s tem poznan in velikokrat citiran primer o letalu, ki je strmoglavilo v Pirenejih, na meji med Francijo in Španijo. Avtor besedila se na koncu vpraša, kje naj pokopljejo preživele (*Oblasti so se poskušale odločiti, kje naj pokopljejo preživele*). Raziskovalca Barton in Sanford (v: Sanford in Moxey 1995: 176–178) sta opravila poskus, in sicer sta skupini ljudi razdelila napisano besedilo, ki vsebuje zgornji izrek, in ugotovila, da je napako opazilo samo 23 % bralcev. Pri poslušanju istega besedila pa napake ni opazil nihče. Avtorja sta rezultata pripisala dejstvu, da so bralci in poslušalci svoje pričakovanje prilagodili scenariju, to je letalski nesreči, za katero se pričakuje veliko mrvih, in temu ustrezno naravnali obdelovanje informacij. Potem sta besedilo spremenila, in sicer sta letalsko nesrečo zamenjala s kolesarsko. V tem primeru je napako opazilo 85 % ljudi. Sprememba vrste nesreče je imela velik vpliv na odkritje napake. To lahko pripišemo pričakovanju, da kolesarska nesreča ne predpostavlja nujno smrtnih primerov. Raziskava dokazuje, da nezavedno pričakovanje nečesa, kar temelji na določeni vrsti situacije (na določenem scenariju) oziroma na tem, kaj je v določeni vrsti situacije pričakovano, v zelo pomembni meri vpliva na interpretacijo slišane ali prebranega besedila, torej tudi na sposobnost vzpostavljanja koherence. Raziskovalca sta dokazala, da koherentnost besedila ne temelji na njegovi popolni konsistenci, ampak na delnem oziroma, natančneje, selektivnem obdelovanju informacij, pri čemer ima pomembno vlogo scenarij oziroma naše védenje o vrsti situacije, o kateri teče beseda.

4.8 VLOGA INFERENC PRI VZPOSTAVLJANJU KOHERENCE BESEDILA

Razumeti izrek pomeni veliko več kot le poznati pomen posameznih besed v njem in slovničnih odnosov med njimi. Razumevanje izreka vključuje tudi pojem **inferiranja**.¹⁰³ Inferiranje povezuje povedano s tem, kar je splošno znano, ali s tem, kar je bilo povedano predhodno, pri čemer mora sprejemnik prihajajoče jezikovne in nejezikovne informacije prilagajati svojemu védenju. Ustrezno oziroma pravilno inferiranje predstavlja pomemben predpogoj za razumevanje besedila (van de Velde 1989: 551).

¹⁰³O inferencah kot sredstvu za vzpostavljanje koherence glej tudi Stenström (1994: 15).

Da sprejemnik besedilo lahko interpretira, mora prepoznati besedilno organizacijo. Sprejemnikova identifikacija besedilne organizacije in posledično njegova interpretacija besedila temeljita na njegovi sposobnosti tvorjenja inferenc znotraj besedila, med posameznimi besedili in med besedilom ter njegovim kontekstom (prav tam: 547). To pomeni, da interpretiranje kot niz kognitivnih aktivnosti vključuje inferiranje kot svoj sestavni del. Še več, interpretiranje lahko razumemo kot rezultat inferiranja (prav tam: 544–546). Če hoče sprejemnik sporočilo razumeti, mora posamezne inferirane pomene povezati v organizirano celoto.¹⁰⁴ Inference so sistematične, kar pomeni, da jih različni sprejemniki dekodirajo na enak način. Brez tega sporazumevanje ne bi bilo mogoče (Levinson 2003: 49).

Obstaja več delitev inferenc. Van de Velde (1989: 552) jih v grobem deli na skladenjske in pomenske.¹⁰⁵ Skladenjsko inferiranje je odvisno od sprejemnikovega poznavanja slovničnih pravil in je potrebno za identificiranje skladenjskih struktur in njihovih funkcij. Za ustrezno razumevanje mora v zgledu [75] sprejemnik poznati funkcijo glagolskega vida in vedeti, da sprememba glagola iz nedovršnega v dovršni lahko spremeni interpretacijo besedila.

[75]

Ko je zazvonilo, sem gledal proti cerkvi.

Ko je zazvonilo, sem pogledal proti cerkvi.

V prvem izreku se dejanje, ubesedeno v odvisnem stavku, zgodi med dogajanjem, ubesedenim v glavnem stavku. V drugem izreku pa se najprej zgodi dejanje iz odvisnega stavka, dejanje iz glavnega stavka pa mu sledi. Sprejemnik lahko izreka ustrezno interpretira samo, če torej pozna funkcijo glagolskega vida.

Pomensko inferiranje pa temelji na logičnem sklepanju. Oglejmo si primer pomenske (semantične) inference.¹⁰⁶ *Ivan je nehal pretepati svojo ženo.* Logična predpostavka, ki jo izpeljemo iz vsebine izreka, je, da je Ivan svojo ženo pretepal, zdaj pa je ne pretepa več.

Med poseben tip inferenc Levinson prišteva t. i. **konverzacijske implikature**. Konverzacijska implikatura je eden od najpomembnejših konceptov v pragmatiki (Levinson 2003: 97).¹⁰⁷ Implikature se po definiciji ločijo od inferenc, ki jih izpeljemo s pomočjo logičnega sklepanja ali logičnega impliciranja (implikacije) oziroma samo iz semantične vsebine sporočenega, to je iz tistega, kar se nanaša na pomen besed, besednih zvez in stavkov. Implikature temeljijo na semantični vsebini, torej na tistem, kar je bilo izrečeno, ter na določenih kontekstualnih predpostavkah, ki zadevajo načelo sodelovanja (prav tam: 104).

Iz določenega sporočila seveda lahko izpeljemo različne inference, tako nameravane, torej take, za katere tvorec predpostavlja, da jih bodo sprejemniki interpretirali tako, kot on

¹⁰⁴ Sprejemnikovo inferiranje pomena vključuje tudi inferiranje govorcevega namena. Sprejemnik govorcev namen inferira tako, da si interpretira njegove kontekstualne namige, to je jezikovna (prozodična, fonološka, oblikoslovna, skladenjska) in nejezikovna sredstva, ki sporočilo kontekstualizirajo oziroma sprejemniku priskrbijo interpretativni okvir za referenčno vsebino sporočenega (Gumperz, v: Schiffrin 1987: 21–22). Po mnenju D. Schiffrin (1987: 22) namreč »tvorjenje in sprejemanje sporočil temelji na skupnem dostopu do kulturno pogojenih jezikovnih in nejezikovnih sredstev, ki odražajo kontekst, v katerega so zasidrana«. Koherenca besedila zato temelji na uspešnosti govorceve vključitve teh sredstev oziroma po Gumperzu kontekstualnih namigov v besedilo in na sprejemnikovi sposobnosti prepoznati ta sredstva ter z njihovo pomočjo sporočilo ustrezno interpretirati.

¹⁰⁵ Več o tem glej v van de Velde (1989: 543–562).

¹⁰⁶ Primer je iz Levinsona (2003: 181).

¹⁰⁷ Razvil ga je Grice. Njegovo bistvo je prepoznati, kako dejansko ljudje uporabljamo jezik. Ta vrsta pragmatičnih inferenc ne izhaja samo iz jezikovne organizacije, ampak iz nekega osnovnega načela sodelujoče (kooperativne) interakcije (Levinson 2003: 101).

želi, in nameravane.¹⁰⁸ Implikature so nameravane inference (prav tam: 101); nameravane v smislu upoštevanja konverzacijskih maksim. Te določajo, kaj naj udeleženci komunikacije naredijo, da bo sporazumevanje maksimalno učinkovito, racionalno in jasno (prav tam: 102). Če vzamemo Levinsonov primer (prav tam) [76] govorec B dejansko sporoča naslednje: *za točen čas sicer ne vem, lahko pa ti priskrbim informacijo, s pomočjo katere boš lahko izvedel sklep o približnem času.*

[76]

A: *Mi poveš, prosim, koliko je ura?*

B: *No, mlekar je že prišel.*

Poglejmo še izrek, s katerim govorec od dveh sprejemnikov želi, da izpeljeta dvoje različnih konverzacijskih implikatur, to je dvoje različnih nameravanih inferenc. Prvič ga je namenil policistu, ki se mu je približal, ker je parkiral tam, kjer je parkiranje prepovedano, drugič pa prodajalcu v trgovini z avtomobilskimi deli. Prvemu govorec sporoča, naj izrek interpretira kot *Žal mi je, vendar prav nikjer nisem našel prostega parkirnega prostora*, drugemu pa sporoča, naj ga interpretira kot *Želim, da mi zamenjate zračnico.*¹⁰⁹

Kot primer rabe konverzacijske implikature v vsakodnevnem komuniciranju glej zgled [62]. V njem govorec ne želi eksplicitno izreči, da je človek, o katerem je govora, goljufal, zato uporabi konverzacijsko implikaturu.

Če zaključimo, konverzacija je kooperativna dejavnost, v kateri morajo udeleženci z namenom, da bi lahko inferirali, kar govorec želi, uskladiti to, kar slišijo, s tem, kar menijo, da govorec od njih želi, da razumejo. Kar govorec sporoča oziroma nameravano sporočilo, to je tako, kot naj bi ga poslušalec razumel, je torej: 1. rezultat dobresednega pomena sporočila in 2. rezultat niza inferenc, ki temeljijo na načelu sodelovanja (Gumperz 1992: 94). Griceove maksime pri tem učinkujejo kot smerniki, ki naj bi se jih govorec držal.

Naslednje vprašanje, ki se pojavlja v zvezi z inferencami, je, kakšni so pogoji, pod katerimi govorec predpostavlja, da bo sprejemnik sporočeno ustrezno inferiral. Ali, povedano drugače, kdaj mora govorec določeno propozicijo izraziti eksplicitno, kdaj pa lahko ostane implicitna, pa bo sprejemnik pomen vseeno ustrezno inferiral.

4.8.1 Kdaj so vezi med propozicijami lahko implicitne?

Diskurz v naravnem jeziku ni nikoli popolnoma ekspliciten. Govorec se v njem eksplicitno nanaša le na del entitet, lastnosti in razmerij, ki zadevajo nek dogodek, stanje idr., navadno na tisti del, ki je pragmatično relevanten, to je tisti, za katerega govorec meni, da ga mora poslušalcu posredovati. Z ontološkega stališča je tak opis dogodka nepopoln. Popoln bi bil v primeru, če bi diskurz obsegal vse izreke, ki zadevajo dogodek, torej tudi tiste, za katerih propozicijo govorec meni, da bo poslušalcu razumljiva, tudi če ostane implicitna (van Dijk 1992: 97). Vendar bi bil tak diskurz negospodaren in najbrž tudi nepregleden, zato ostanejo nekatera razmerja med izreki na površinski ravni neizražena, pomen pa mora sprejemnik inferirati. Propozicije, ki gradijo koherenco diskurza, čeprav ostanejo neizražene, van Dijk (prav tam: 95, 128) imenuje **manjkajoče vezi** (missing links). Manjkajoče vezi so propozi-

¹⁰⁸S pomočjo psiholingvističnih raziskav so znanstveniki prišli do ugotovitev, da lahko sprejemniki z inferiranjem pridejo do interpretacij besedila, ki niso bile nameravane. To pomeni, da so inferirane informacije bolj prilagodili svojemu vedenju, čustvom, prepričanjem kot dejanski oziroma pričakovani vsebini sporočila (van de Velde 1989: 556). Nameravane inference lahko privedejo do motenj v vzpostavljanju koherence in posledično do nerazumevanja diskurza (besedila).

¹⁰⁹Primer je vzet iz prispevka *Pragmatics: Basic Concepts*. <http://www.ux1.ciu.edu/~cfbxb/class/1900/prag/intro.htm>. Dosegljivo: 5. 4. 2004.

cije, ki niso neposredno izražene, jih je pa mogoče inferirati iz izraženih propozicij. Njihova vloga v diskurzu je povezati v površinski zgradbi sicer nepovezane izreke. V tem oziru nas zanima, kako je diskurz lahko koherenten, če ostanejo nekatere propozicije, ki gradijo njegovo koherenco, implicitne. Vprašanje, ki se tu postavlja, zadeva pogoje, ki določajo, katere propozicije morajo biti izražene, da zadostijo koherentnosti diskurza, in katere lahko v površinski strukturi ostanejo zakrite oziroma neizražene. Če hočemo odgovoriti na to vprašanje, moramo ugotoviti naslednje:

1. katere jezikovne značilnosti izrekov in niza izrekov označujejo implicitne propozicije in dovoljujejo oziroma omogočajo njihovo predpostavlanje, in
2. katere propozicije lahko ostanejo implicitne in katere morajo biti eksplicitno izražene.

Toda najprej je seveda potrebno določiti, kaj natančno pomeni **popolni** in **nepopolni** oziroma **eksplicitni** in **implicitni diskurz**. Če je nek diskurz, denimo, opis določenega stanja ali dogodka, potem njegova popolna oblika vključuje opis vseh dejstev, ki tvorijo to situacijo. Število dejstev, to so vse zadevajoče entitete, njihove lastnosti ter razmerja med njimi, je v tem primeru veliko. Popolni opisi niso praktični in so pragmatično neustrezni. Veliko informacij je nepomembnih ali odvečnih. Zato govorniki med informacijami selekcionirajo. Izbira je odvisna od vrste diskurza, njegove teme in komunikacijske namere govornika (prav tam: 109).¹¹⁰ S tega stališča lahko rečemo, da ima popolni in nepopolni diskurz lahko različne oblike. Govorec lahko določenih dejstev ne omeni, ker niso relevantna, ali pa se nanje nanaša posredno, skozi opis drugega dejstva. Take vrste nepopolnost van Dijk (prav tam: 110) imenuje selektivna nepopolnost oziroma selektivna implicitnost. Ta je iz pragmatičnih razlogov v vsakodnevnem diskurzu naravna. Toda govorec mora biti pri selekciji pazljiv, ker nepravilna selekcija lahko privede do nekoherentnosti in zato do nerazumljivosti pri poslušalcu. Če namreč govorec propozicije, ki jih namerava izreči, in tiste, ki jih ne namerava, selekcionira nepravilno, to lahko privede do premajhne ali prevelike natančnosti. Oboje pa je lahko vir nekoherence diskurza. Govorčeva pravilna selekcija informacij se tako kaže kot pogoj koherentnosti diskurza (prav tam: 128).

Glede na opredelitev, kaj je popolni in kaj nepopolni diskurz, nas nadalje zanima, katere informacije morajo biti v njem izražene eksplicitno in katere lahko ostanejo implicitne ter kaj to pomeni za njegovo koherenco. Vendar razlikovanje med eksplicitno in implicitno informacijo ni preprosto niti lahko določljivo. Eksplicitno informacijo lahko definiramo v smislu eksplicitnosti propozicij. V izreku *Peter je poslal pismo teti*, je propozicija *Peter ima teto* izražena, ne da bi jo eksplicitno izjavili.¹¹¹ Na drugi strani propozicija *Teta je žensko človeško bitje* ni niti neposredno niti posredno izražena. Toda obe propoziciji sta kljub temu poslušalcu posredovani in ju je razumel predvsem zaradi svojega uskladičenega vedenja o svetu. Poslušalcu je znano, da je moral Peter pismo napisati, ga dati v kuverto, ga zalepiti, napisati naslov in nalepiti znamko ter ga oddati na pošti. Te informacije so del poslušalčevega in govorčevega skupnega vedenja o pošiljanju pisem oziroma spadajo v okvir njunega vedenja o pošiljanju pisem.

Število implicitnih informacij je v določenem diskurzu lahko izjemno veliko, vendar so s kognitivnega stališča le določene med njimi potrebne in nujne za interpretacijo sledečih izrekov. Te lahko definiramo kot niz implikacij, potrebnih za interpretacijo sledečih izrekov. Da bi lahko interpretirali izreke kot *Zaradi poštnih stavek je prišlo prepozno*, mora

¹¹⁰ Verjetno pa lahko v vsaki vrsti diskurza določimo zgornjo mejo posploševanja in spodnjo mejo natančnosti opisa.

¹¹¹ Primer je van Dijkov (1992: 111).

biti poslušalec sposoben sklepati, da je Peter pismo poslal po pošti. Koherentnost diskurza je v tem primeru odvisna od tega, ali je govorčevino in poslušalčevo splošno védenje o svetu prekrivno v tem smislu, da je poslušalec sposoben ustrezno zapolniti govorčeve implicitne informacije. Ta sposobnost pa po van Dijk (prav tam: 112–113) ni samo logična (deduktivna), ampak tudi sklepalna (induktivna).

V zvezi z implicitnimi informacijami oziroma manjkajočimi vezmi, to je z vezmi, ki jih mora sprejemnik sam inferirati, je potrebno ločiti še med besedilno implicitnimi in kontekstualno (situacijsko) implicitnimi informacijami (prav tam: 112). V tem okviru nas zanima, kateri so pogoji, ki določajo obvezno ali le izbirno implicitnost določenih propozicij; torej katere propozicije morajo biti v besedilu izražene eksplicitno in katere lahko ostanejo neizražene. Niz izrekov¹¹² *Prišli smo do zapuščene hiše. Imela je dimnik, iz katerega je prihajal bel dim* je manj sprejemljiv kot niz *Prišli smo do zapuščene hiše. Iz njenega dimnika je prihajal bel dim*, in sicer zato, ker informacije, da ima hiša dimnik ni potrebno eksplicitno zatrjevati, saj je najbrž jasno, da ima hiša dimnik. Nasprotno pa niz izrekov *Prišli smo do zapuščene hiše. Povedal nam je, da je do naslednje vasi deset kilometrov* ni koherenten, saj referent, ki je izražen s pomožnim glagolom biti in ničelnim glagolskim morfemom za moško osebo ednine, ni bil še identificiran. Naše védenje o zapuščeni hiši pa ne vključuje informacije o moški osebi. Zato moramo v diskurz umestiti izrek kot *Na stopnicah je sedel star možakar*, s katerim eksplicitno vzpostavimo vez z izrekom *Povedal nam je ...*

Iz navedenega sledi naslednje:

1. propozicija B je lahko implicitna pod pogojem, da B določa (pogojuje) interpretacijo propozicije C in pod pogojem, da je propozicija B določena s propozicijo A, ki v nizu stoji pred njo.¹¹³

2. Propozicija B mora biti eksplicitna, če je B potreben za interpretacijo propozicije C in če ne obstaja propozicija A, ki določa B (prav tam: 113).¹¹⁴

Seveda je potrebno poudariti, da vse eksplicitne propozicije v diskurzu niso nujne za interpretacijo sledečih propozicij. Veliko opisanih podrobnosti je lahko relativno nerelevantnih, na primer omemba belega dima v zgornjih primerih. Po drugi strani pa v veliko primerih ni dovolj samo ena implicitna propozicija za vzpostavitev koherence, ampak jih je potrebnih več. V nizu izrekov *Strmela je skozi okno. Sonce je že pripekalo in ulice so bile prašne* samo strmenje skozi okno ne vključuje videnja stvari zunaj, občutenja sončne pripeke in védenja o tem, da so bile ulice prašne.

4.9 LOKALNA IN GLOBALNA KOHERENCA

Globalna koherenca se nanaša na celotno besedilo kot makrostrukturo, lokalna koherenca pa na koherenco mikrostruktur, to je na koherenco med posameznimi propozicijami v nizu, imenovano tudi linearna koherenca.¹¹⁵ Razliko med lokalno in globalno koherenco sta z uporabo prisposode nazorno prikazala Linell in Korolija (1997: 169). Opisujeta, kako si

¹¹²Primer je van Dijkov (1992: 112).

¹¹³A) Prišli smo do zapuščene hiše. B) Imela je dimnik. C) Iz dimnika je prihajal dim.

¹¹⁴A) Prišli smo do zapuščene hiše. B) Pred njo je stal star možakar. C) Povedal je, da je do naslednje vasi deset kilometrov.

¹¹⁵Termina lokalna in globalna koherenca sta v strokovni literaturi uveljavila van Dijk in Kintsch v svoji knjigi *Strategies of Discourse Comprehension* (1983) (Ožbot 1999: 72). Glej tudi van Dijk 1992.

mravlja pot domov, kar je njen globalni cilj, utira čez peščeno plažo, čez kamenje, se vrača nazaj, ko ne more čez oviro, išče novo pot, toda cilj doseže. Vzpostavljanje koherence je očitna; govorec naredi pri sledenju svoji globalni koherentni strategiji veliko korakov, tudi v stranpot. Conte (v: Ožbot 1999: 67) pa vzpostavljanje globalne koherence primerja z zlaganjem sestavljenke, pri čemer posamezne delčke zlagamo drugega ob drugega, da dobimo prepoznavno podobo sestavljenke. Tako pri mravlji, ki gre proti domu, kot pri zlaganju sestavljenke gre za dinamičen in postopen proces. Smisel namreč ne nastane naenkrat, ampak se med mentalnim obdelovanjem besedila rekonstruira polagoma. »Proces vzpostavljanja koherence pravzaprav poteka kot nenehno konstruiranje in rekonstruiranje shem oziroma scenarijev, ki predstavljajo urejene enote informacij o standardnih situacijah in so deloma univerzalne, deloma pa kulturno-specifične« (Ožbot 1999: 70). Razumevanje diskurza oziroma besedila tako poteka hkrati na mikronivoju in makronivoju, to je kot razumevanje izrekov v nizu in kot vzpostavljanje globalnega smisla diskurza oziroma besedila, pri čemer velja, da v procesu sprejemanja diskurza globalni smisel ni nujno dokončen, ampak odprt za reinterpretacije (prav tam: 71).

Kot smo že omenili, posameznih izrekov v diskurzu ne moremo interpretirati samih po sebi, ampak vedno le glede na interpretacijo povezanih izrekov oziroma izrekov v nizu. Odnos med posameznimi izreki tako temelji na njihovih interpretacijah. V tem smislu interpretacijo določenega izreka pogojuje interpretacija predhodnega izreka, kar pomeni, da so posamezni izreki vedno lahko interpretirani le glede na aktualne entitete. Konkretnije: zveze kot *vs a dekleta* se navadno nanašajo na določeno, poprej omenjeno skupino deklet, ne na vsa dekleta na splošno. Med diskurzom govorniki uvajajo nove entitete in jih »izključujejo«. Uvajajo tudi nove lastnosti ali razmerja med entitetami ali pa spreminjajo lastnosti istim entitetam glede na čas ali situacijo. Vendar je za ohranjanje koherence v diskurzu nujno upoštevati dva pogoja: 1. izrazi, ki se nanašajo na določene entitete, morajo imeti jasno referenco in 2. lastnosti, ki jih pripisujemo določeni entiteti, morajo biti do določene mere homogene. Homogene v tem smislu, da določene lastnosti lahko pripišemo le določenemu številu potencialnih entitet ali individualnih konceptov. (Ko)referenčna enakost med izrazi, ki se nanašajo na isto entiteto, in homogenost lastnosti, ki jih pripisujemo neki entiteti, se kažeta kot pomembna semantična pogoja za zagotavljanje koherence v diskurzu (van Dijk 1992: 93). Tretji pomembni pogoj za uspešno vzpostavljanje in ohranjanje koherence s stališča semantične teorije pa je t. i. pričakovana normalnost diskurzivne vsebine.

4.9.1 Homogenost lastnosti in referenčna enakost

Različne propozicije oziroma izreki se lahko nanašajo na isto entiteto z različnimi jezikovnimi prvinami, ki med seboj niso nujno identične, npr. na istega človeka se lahko nanašamo z izrazi ali zvezami kot *Peter, moj mož, on, ta možki*. Razmerja enakosti se lahko gradijo tudi med lastnostmi ali odnosi; *Peter je plešast in Jernej je tudi plešast* ali *Tina je moja sestra in Ljubica je tudi moja sestra*. V širšem smislu lahko govorimo o enakosti tudi takrat, ko neka dejstva veljajo v določenem besedilnem svetu na istem kraju in ob istem času (van Dijk 1992: 93).

Toda v diskurzu ne govorimo ves čas istih stvari o istih entitetah, koherentni diskurz sestavljajo tudi razmerja, ki vključujejo razlike ali spremembe. V diskurz lahko uvedemo nove entitete ali že uvedenim pripišemo nove lastnosti ali razmerja. Ali pa se iste lastnosti in razmerja spreminjajo glede na čas ali različne situacije. V tem smislu izreka *Peter je bolan* in *Peter ni bolan* nista nujno izključujoča (prav tam: 96). Toda na novo uvedeno se mora podrežati določenim sistemskim omejitvam; imeti mora neko zvezo z že uvedenim.

Isto velja za na novo uvedene lastnosti in razmerja; na novo pripisane lastnosti morajo biti na nek način povezane z že uvedenimi. Tudi na novo uvedena situacija mora imeti zvezo s predhodno situacijo. Skratka, spremembe morajo biti nekako homogene. Homogene v smislu, da morajo pripadati skupinam lastnosti, ki so vsaj deloma prekrivne oziroma ki pripadajo isti dimenziji.¹¹⁶ Izreka kot *Peter je lep* in *Andrej ima gripo* nista primerljiva in zato tudi ne koherentna preprosto zato, ker lastnosti, ki ju z predikatoma pripišemo entitetama *Peter* in *Andrej*, pripadata različnim dimenzijama oziroma vrstama lastnosti, to je dimenziji fizične lepote in dimenziji bolezni. To pomeni, da lahko posamezne entitete med seboj primerjamo le znotraj določene dimenzije, torej le znotraj ene dimenzije so entitete bolj ali manj enake ali bolj ali manj različne. Spremembe morajo biti v skladu z nekim načelom na višji ravni, ki določa potencialne entitete ali lastnosti, ki se lahko pojavijo v določenem besedilnem svetu. To načelo je v tesni povezavi s temo diskurza (prav tam: 94). Jasna tematska organizacija je namreč eden od učinkovitih načinov vzpostavljanja kohezije in s tem navadno tudi koheren- ce v diskurzu (Geluykes 1999: 36). »Nova tema mora biti vedno zasidrana, to je kontekstua- lizirana in razumljena v odnosu do nečesa« (Linell in Korolija 1997: 172). Tema diskurza je namreč tista prvina izreka, ki je vezana na predhodni diskurz ali situacijski kontekst. Izreki so vedno tvorjeni v okviru določenih govornih dejanj z namenom informirati poslušalca o določeni stvari, pri čemer govorec novo informacijo priključi k že znani informaciji.

Da torej lahko izrazimo kontinuiteto diskurza, mora vsak izrek v principu izraziti raz- merje med dano in novo informacijo, zato je eden od osnovnih ciljev semantične analize diskurza opisati porazdelitev informacij v njem. Če, denimo, rečem *Nina ima gripo*, pred- postavljam, da sogovorec ve, da Nina obstaja in pozna tudi njene lastnosti. V tem primeru je splošno védenje o Nini dopolnjeno s propozicijo *Nina je zdaj bolna zaradi gripe*. Funkcija teme je odbrati določeno informacijo. »V kognitivnem smislu je topikalizacija proces, v katerem govorec védenje o določenih entitetah priključe iz uskladiščenega spomina (long term memory) v delovni spomin, pri čemer že znani informaciji pripoji novo« (van Dijk 1992: 118). Že znana informacija je pri tem lahko izražena eksplicitno ali pa tudi ne. V nizu izrekov *Med vrati se je prikazala deklica. Laski so ji nagajivo uhajali izpod čepice* leksem *laski* lahko prevzame tematsko funkcijo, četudi njen referent, to je entiteta, na katero se nanaša, ni bil eksplicitno izražen. Toda koncept *deklica* vključuje koncept *lasje*, zato je pro- pozicija *A ima lase* vključena v predhodni izrek. Temo lahko tako govorec izraža ne samo z leksemom, ki se nanaša na določeno entiteto, ampak tudi z izrazi, ki spadajo v pomensko polje leksema, ki v besedilu to entiteto zastopa, vendar pod pogojem, da poslušalec entiteto lahko identificira iz sobesedila ali iz situacije (prav tam: 119). V nizu izrekov *Zdaj so za Pivovarno Laško minila zlata leta. Cene našega največjega proizvajalca piva ne morejo tekmovati s cenami nekaterih tujih proizvajalcev* pivovarna Laško in naš največji proizva- jalec piva predstavljata referenčno identiteto (enakost), zato ima *naš največji proizvajalec piva* v drugem izreku lahko tematsko funkcijo.

Na splošno ima samostalniška beseda lahko tematsko funkcijo, četudi njen referent ni del predhodno uvedenega referenta, s katerim je povezan, npr. samostalniška zveza *slo- venski pivci* ima v izreku *Slovenski pivci radi posegajo po tujem pivu* lahko tematsko funk- cijo, čeprav referent, to je slovenski pivci, v predhodnem diskurzu ni bil uveden. Toda to je možno samo pod pogojem, s katerim predpostavljamo, da je bila propozicija *Slovenski pivci so radi posegali po pivu iz Laškega* predstavljena kot manjkajoči člen. Iz navedenega lahko zaključimo, da ima jezikovna prvina tematsko funkcijo lahko takrat, ko je bila njena

¹¹⁶ Ista dimenzija je tu mišljena kot niz lastnosti iz iste skupine.

semantična vrednost že identificirana v predhodnih eksplicitnih ali implicitnih propozicijah (prav tam: 121).

4.9.2 Načelo pričakovane normalnosti

Tretji pomembni kognitivni pogoj za uspešno vzpostavitev koherence v diskurzu s stališča semantične teorije je po van Dijk (1992: 99) »pričakovana normalnost«. ¹¹⁷ Sprejemnikova pričakovanja o diskurzivni vsebini so namreč določena z njegovim splošnim vedenjem o tej temi. Na primer v nizu izrekov *Pripeljal sem se po dovozni poti do hiše, odprl vrata in si slekel plašč. Žena me je poklicala, da je večerja že na mizi. Stopil sem v kuhinjo in zagledal, da žene sploh ni* zadnji izrek ne ustreza poslušalčevemu pričakovanju o normalnosti semantične vsebine. ¹¹⁸ V drugačnem besedilu, recimo, v znanstvenofantastičnem romanu, je ta izrek popolnoma sprejemljiv, vendar je tu tudi sprejemnikovo pričakovanje o normalnosti semantične vsebine drugačno kot v vsakodnevnem diskurzu. Okvir, kot sprejemnikovo konvencionalizirano vedenje o neki situaciji, vključuje tudi sprejemnikovo pričakovanje o običajnem nizanju dejstev, npr. od splošnega k posebnemu, od celote k delu in od vzroka k posledici, tako, kot so se zgodila v času (prav tam: 99). Niz izrekov *Zato se je Kekec z vso silo zaletel v vrata, jih razbil, potem pa si naložil Mojco štiporamo in že zdrvel prek jase v hodnik in skozi hodnik v dolino. A jih tudi Mojca ni mogla odpreti, saj jo je Pehta, ko je odšla zjutraj s svojim Volkom od doma, dobro zaklenila. »Mojca, odpri, jaz sem,« je Kekec butal po vratih* ¹¹⁹ ne deluje koherentno, ker si dejstva ne sledijo v časovnem zaporedju, kot so se zgodila. Vendar to ne velja vedno: 1. zato, ker je v diskurzu omenjen le del dejstev neke situacije; 2. zato, ker lahko zaporedju dejstev zaradi pragmatičnih ali kognitivnih omejitev ustreza drugačen vrstni red izrekov; in 3. zato, ker dejstva velikokrat niso nanizana linearno, kot so se zgodila, ampak npr. hierarhično (pomembnejše je omenjeno prej ali pozneje) ali krajevno (dogodki, ki so se zgodili v istem kraju, so omenjeni skupaj, ne glede na to, kdaj so se zgodili, denimo, prej, kot dogodki, ki so se zgodili na drugem kraju). Nelinearni potek dogodkov ima svojo posebno semantično in pragmatično funkcijo, kot lahko vidimo v spodnjem zgledu [77]. ¹²⁰ Razlika med prvim in drugim izrekom je v tem, da se v drugem izreku dogodek, ki se je zgodil prej, nahaja v remi. Glede na načelo, da je informacijsko žarišče navadno na koncu izreka, je fokus (poudarek) na dejstvu, da je avtobus že odpeljal. [77]

Avtobus je odpeljal, preden sem uspel priti na postajo.

Ko sem končno prišel na postajo, je avtobus že odpeljal.

Kot temelji nizanje dogodkov navadno na pričakovanem linearnem poteku dogodkov, kot so se zgodili v času, tako temeljijo opisi v diskurzu navadno na pričakovanih oziroma na konvencionaliziranih odnosih med entitetami ali lastnostmi, ki jih izreki ubesedujejo. To pomeni, da si nizi izrekov sledijo glede na naslednje kriterije: splošno – posebno, celota – del, veliko – majhno, zunaj – znotraj (prav tam: 106), vendar tudi to ne drži vedno. Tako zaporedje v opisih namreč med drugim temelji tudi na splošnih kognitivnih načelih, na primer percepcije in pozornosti. Navadno opazimo večji predmet pred manjšim ali celoto pred delom. Na splošno interpretacija nekega predmeta ali dejstva zahteva njegovo umesti-

¹¹⁷ Glej tudi 4.5.

¹¹⁸ Seveda je normalnost relativna kategorija.

¹¹⁹ Josip Vandot 2000: *Kekec in Pehta* (prireديل Andrej Rozman). Ljubljana: Mladinska knjiga. Izreke med seboj pomešala D. Z. K.

¹²⁰ O funkciji nelinearnega poteka dogodkov v obravnavanih narečnih besedilih glej v poglavju *Besedilna kohezija*.

tev v prostor. S tega stališča so opisi kot *Škarje so bile v delavnici. Pod njimi je bil šivalni stroj* poslušalcu težko sprejemljivi in razumljivi. Toda pod določenimi pogoji je zapovrstje entitet in lastnosti, predstavljenih v diskurzu, lahko tudi obrnjeno, na primer tako, da govorec najprej pove specifično, oziroma da specifično umesti v kontekst splošnega, to je, da specifično razloži s splošnim, kot to velja v zgledu [78].

[78]

Peter je spet zbolel. On je od vedno bolj občutljiv in hitro zboli.

Eden od pomembnih pogojev, pod katerim pride do zamenjanega vrstnega reda nizanja dejstev, je poseben vrstni red percepcije informacij. V nekaterih situacijah govorec najprej identificira posebno in potem splošno.

[79]

Najprej sem zagledala samo velika nasmejana usta, potem roza pustna očala. Seveda je bilo Matic.

Če povzamemo, lahko rečemo, da so pogoji za vzpostavitev koherence v diskurzu s stališča semantične teorije po van Dijk (prav tam: 102–103) naslednji:

1. Vsaka na novo uvedena situacija je identična (enaka) že uvedeni situaciji ali je z njo povezana.

2. Vsaka od na novo uvedenih entitet je s prvo povezana na osnovi vključenosti, dela/celote, lastnine, nad-, pod-, proti- in sopomenskosti.

3. Za vsako lastnost, ki jo pripišemo na novo uvedenim entitetam, obstaja nadpomenka, po načelu, da so te lastnosti podpomenke osnovne lastnosti (nadpomenke), npr. *Maja je prišla v pisarno, se usedla k mizi in prižgala računalnik* so aktivnosti, ki spadajo pod nadpomenko človeške aktivnosti, medtem ko so *sonce je žgalo, ulice so bile prašne, v zraku ni bilo niti sapice* lastnosti, ki spadajo pod nadpomenko vremenske razmere.

4. Za vsako dejstvo D1 v neki transakciji obstaja dejstvo D2, ki z dejstvom D1 tvori eno od pomenskih razmerij (pogojno, časovno, vzročno idr.), npr. vroče sonce je možni pogoj za to, da so ulice prašne.

5. Pri zamenjavi teme v diskurzu velja, da je niz izrekov, ki sestoji iz dveh koherentnih okvirjev, koherenten takrat, ko obstaja razmerje med entitetami ali lastnostmi obeh okvirjev.

5 BESEDILNA KOHEZIJA

Govor gotovo ni vse, toda prav tako gotovo je brez govora vse nič.

Michael Lucas Moeller, Resnica se začenja v dvoje

5.1 OPREDELITEV BESEDILNE KOHEZIJE

Besedilna kohezija nam pomeni pomensko (semantično) kontinuiteto, ki se uresničuje s pomočjo oblikoslovno-skladenjskih sredstev (Halliday in Hasan 1976: 5; Biber idr. 2000: 429). Beaugrande in Dressler (1992: 12) jo opredeljujeta kot »način, kako so sestavine površinskega besedila, se pravi besede, kot jih dejansko slišimo ali vidimo, znotraj niza med seboj povezane«, Verschueren (2000: 154) pa kot oznako, ki »se na splošno nanaša na očitno zaznamovanje povezav v diskurzu ali tekstu«.

Kohezivna sredstva predstavljajo enega od načinov vzpostavljanja in vzdrževanja koherence v besedilu, in sicer z vzpostavljanjem kohezivne vezi.¹ Njihova naloga je sprejemniku omogočiti besedilo razumeti in ga ustrezno interpretirati, to je vzpostavljati besedilno koherenco. Toda kohezivnost besedila ne vključuje nujno tudi njegove koherentnosti. Sprejemnik lahko neko besedilo prepozna za kohezivno, ne pa tudi koherentno, npr. če njegovo splošno védenje o svetu ne vključuje védenja o entiteti ali dogodku, predstavljenem v besedilu, in nasprotno. Da bi sprejemnik besedilo prepoznal kot kohezivno in koherentno, mora besedilna kohezija temeljiti na koherenci besedilnega sveta (Beaugrande in Dressler 1992: 58). Če besedilni svet ni koherenten oziroma če ga sprejemnik kot takega ne prepozna, potem samo vzpostavitev besedilne kohezije ni dovolj, da bi sprejemnik besedilo razumel in ga interpretiral tako, kot tvorec besedila od njega pričakuje.

V tesno povezanih jezikovnih strukturah, kot so besedne zveze in stavki, se besedilna kohezija ohranja z vstavljanjem besed v slovnične odvisnosti,² v besedilih, daljših od enega izreka, pa mora tvorec besedila, da bi zadostil kriteriju kohezivnosti, že uporabljene prvine in vzorce ponovno uporabiti, spremeniti ali jih strniti. Mehanizmi, uporabljeni na večje razdalje, sicer precej pripomorejo k stabilnosti in gospodarnosti besedila, niso pa slovnično obvezni. Njihovo neaktiviranje je za sprejemnika veliko manj moteče kot neaktiviranje kohezivnih mehanizmov znotraj povedi (prav tam: 45).

¹ V konverzaciji so poleg besedilne kohezije osnovni načini vzpostavljanja in vzdrževanja besedilne koherence naslednji: vprašanja, nasprotovanja, dopolnitve, polifoni pogovor ter inference. Posebne funkcije pa opravljajo tudi ponavljanja. Več o tem glej v poglavju *Besedilna koherenca*.

² Zveza med prvinami znotraj izrekov je določena s strukturo, zato so vezi znotraj stavkov ali povedi strukturne vezi. Te že po definiciji izražajo notranjo povezanost, kar jim omogoča, da so del nekega besedila. Vse slovnične enote so notranje kohezivne zato, ker so del strukture. Enako velja za fonološke enote.

5.2 KOHEZIVNE VEZI

Kot rečeno, so kohezivne vezi eno od osnovnih sredstev vzpostavljanja in vzdrževanja koherence v besedilu. O njih govorimo takrat, kadar je interpretacija neke jezikovne prvine odvisna od interpretacije neke druge jezikovne prvine.³ To pomeni, da druga prvina predpostavlja obstojanje prve, še več, brez prve druga v besedilu ne more biti ustrezno dekodirana.⁴

Kohezivne vezi so lastnost besedila kot takega, zato jih najdemo v vseh besedilnih zvrsteh, čeprav se pogostost pojavljanja določene kohezivne vezi glede na posamezne besedilne zvrsti razlikuje. V vsakem besedilu navadno obstaja več kohezivnih vezi. Te uresničujejo kohezivna sredstva.

5.3 KOHEZIVNA SREDSTVA

Beaugrande in Dressler (1992: 41–42) opredeljujeta kohezivna sredstva kot »sredstva, ki naj nakažejo, kako se lahko že uporabljene strukture in vzorci ponovno uporabijo, spremenijo ali strnejo. Ta sredstva pripomorejo k stabilnosti in /.../ gospodarnosti tako glede gradiva kot glede napora pri obdelavi«. Toda kohezivna sredstva predstavljajo le kohezivni potencial, šele odnos med njimi ustvarja kohezijo besedila.⁵

Katera kohezivna sredstva bo govorec uporabil, je odvisno od njegovega semantičnega, skladskega in sociokulturnega vedenja, toda hkrati mora izbira temeljiti na konvencionaliziranih pričakovanjih sprejemnika. Vrednotenje komunikacijske učinkovitosti posameznega govorca namreč temelji na tem, kako so ta pričakovanja izpolnjena.

V literaturi se navajajo različna kohezivna sredstva, vendar gre pri tem bolj za različne načine razvrstitve in poimenovanj kot pa dejansko za različne vrste kohezivnih sredstev. Halliday (1976: 304) jih tako deli na:

- oblikovna, kamor šteje zamenjavo, elipso ter del leksikalne kohezije (sopomenskost, podpomenskost, nadpomenskost in protipomenskost),
- referenčna, kamor šteje referenco in dobesečne ponovitve
- ter semantična sredstva, kamor prišteva konjunkcijo.⁶

Quirk (1999: 8) ločuje štiri skupine kohezivnih sredstev:

- pragmatična in semantična implikacija,⁷
- leksikalna vez,

³ Kohezivne vezi same po sebi ne ustvarjajo pomena, ampak so le namigi, ki jih tvorec besedila in sprejemnik upoštevata pri vzpostavljanju pomena (Schiffrin 1987: 9).

⁴ Leksem *fant* sam po sebi nima nobene kohezivne moči. To dobi samo pod pogojem, da je ena od naslednjih prvin: isti leksem, njegova sopomenka (*mladenič*), nadpomenska (*človek*), zaimenska beseda (*on*) idr., v besedilu že ali še bo prisotna.

⁵ Sredstva, ki tvorijo kohezivni potencial, so del celotnega pomenskega potenciala jezika in imajo neke vrste sprožitveno funkcijo v tem smislu, da bi brez njih ostali del pomenskega sistema sploh ne mogli biti uspešno aktivirani.

⁶ Gorjanc (1999: 140) Hallidayjevo delitev poenostavlja na slovnično, pod katero prišteva referenčnost, in leksikalno kohezijo ter na vzpostavitev vezi z besedilno praznim mestom – elipso. Z vidika (ne)izraženosti besedilnih vezi pa delitev še poenostavlja na dva osnovna tipa: izražena (referenčnost, leksikalna kohezija) in neizražena oziroma samo funkcijska (elipsa).

⁷ Primer semantične implikacije: *Je Tina že prišla? Na Gorenjskem je bila prometna nesreča*. Interpretacija izrekov temelji na dveh predpostavkah: 1. Tina je danes šla na Gorenjsko, in 2. Ker je šla na Gorenjsko, obstaja možnost, da je bila udeležena v prometni nesreči. S prvim izrekom

- prozodija in ločila ter
- slovnične vezi.

Beaugrande in Dressler (1992: 42) med kohezivna sredstva štejeta:

- ponovne in delne ponovne pojavitve,
- paralelizem,
- parafrazo,
- za-oblike,
- elipso,
- glagolski čas in glagolski vid,
- junkcijo
- ter v govornjenih besedilih intonacijo.

Verschueren (2000: 155–157) pa med t. i. zaznamovalce kohezije šteje:

- priredja,
- anaforo,
- kazalne zaimke (npr. *ta*),
- sopostavljanje ali nizanje izrazov,
- ponazoritev z *na primer*,
- razlago, ki pride po pomišljaju in vejici,
- druge vrste logičnih razmerij (npr. sklepanje),
- elipso,
- števnike,
- poudarjanje z navednicami,
- primerjavo,
- oblike ponavljanja,
- oblike nadomeščanja, združevanje pojmov idr.

Razvrstitev, uporabljena v pričujočem delu in prikazana na **Sliki 6**, se deloma razlikuje od zgornjih, predvsem zato, ker se nam zdi ustrezna za analizo kohezivnih sredstev (govornjenega) slovenska jezika.⁸

Glede na to, da je ustvarjanje koreferenčnih vezi v (govornjenem) diskurzu eno od osnovnih sredstev vzdrževanja kohezije, smo se odločili koreferenčna sredstva uvrstiti v eno skupino, v nasprotju s Hallidayjem, ki ima osnovna koreferenčna sredstva, to je za-oblike in oblike leksikalne kohezije, razporejene v različnih skupinah.⁹ Vsaka od teh skupin ima svoje značilnosti in posebnosti, uvrščamo jih v različna področja oblikoslovne in skladenjske ravnine, njihova skupna značilnost pa je to, da je potrebno sredstva za ustrezno in pravilno interpretacijo izbrane prvine poiskati nekje drugje.¹⁰

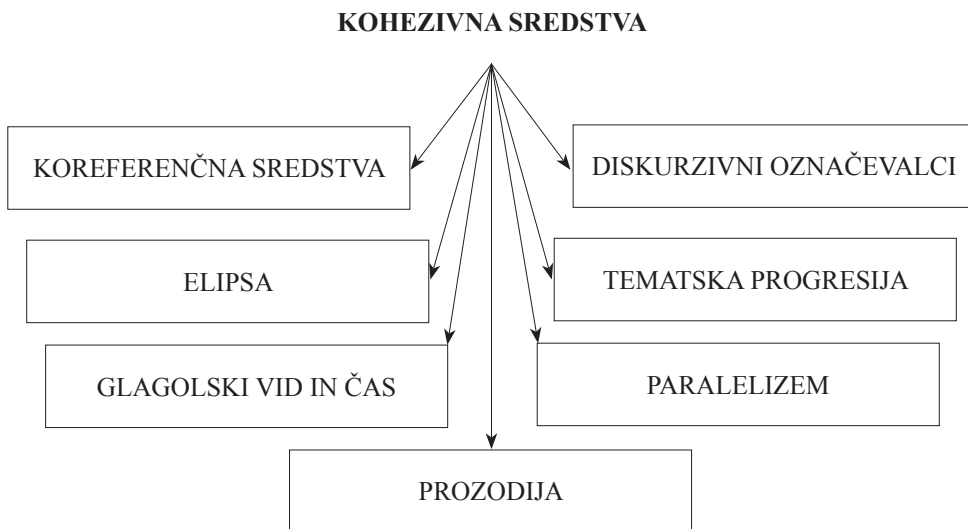
Je Tina že prišla? govorec pravzaprav izraža strah, ki izhaja iz predpostavke o možnosti, da se je nesreča zgodila Tini.

⁸ Podobno razvrstitev kohezivnih sredstev ima tudi Bucik (2001: 21).

⁹ Ob tem je potrebno poudariti, da so v razvrstitev uvrščene le najpogosteje rabljene vrste kohezivnih sredstev, nikakor pa ne vse vrste. Kohezivne vezi so namreč vse tiste vezi, ki jih uresničujejo oblikoslovno-skladenjska sredstva in ki olajšujejo sprejemnikovo delo pri vključevanju nove informacije med že znane (Bublitz in Lenk 1999: 165). Glej tudi Verschueren (2000: 154–157). Sestaviti pregled vseh vrst je najbrž skorajda nemogoče. Postavlja pa se tudi vprašanje smiselnosti in preglednosti tega.

¹⁰ Glagolski vid in glagolski čas sta le pomožni kohezivni sredstvi, zato ju posebej ne bomo obravnavali.

SLIKA 6

5.4 REFERENCA

5.4.1 Opredelitev pojma

Referenca je zveza med entiteto v zunanjem svetu in jezikovnim izrazom, ki se nanjo nanaša.¹¹ Imenujemo jo tudi eksoforična referenca, v slovenskem jezikoslovju pa se je uveljavil

¹¹ Na tem mestu bi se kazalo posebej opredeliti glede termina denotacija, katerega pomen se velikokrat zamenjuje s pomenom termina referenca. Denotacija nam pomeni označevanje. Denotat izraza je nespremenljiv in neodvisen od konteksta. Referenca pa je nanašanje, je spremenljiva in odvisna od sobesedila in situacijskega konteksta. Primer: leksem *pes* označuje vedno isto skupino živali (oziroma razločujočo lastnost te skupine), zato je to denotat. Zveza *ta pes* ali *pes*, ki je *ugriznil poštarja*, pa se nanaša na točno določenega predstavnika te skupine, zato je to referenčni izraz. Leksemi sami po sebi nimajo reference, lahko pa jih uporabimo kot referenčne prvine v določenem kontekstu (Lyons 1995: 78–79). Leksem *oljka*, denimo, ima tako dva denotata; *oljka* kot drevo in kot sadež. V izreku *Tista oljka za našo hišo je letos dobro obrodila* pa zveza *tista oljka* ni več denotat, ampak referenčni izraz. Referenca je vedno povezana z individualizacijo, denotacija pa ne. Vendar je potrebno poudariti, da individualizacije pri referenci ni potrebno vedno eksplicitno izražati. Generično ime *pes* v izreku *Pes se že ves dan potepa*, izrečenem v družini, bo za uspešno vzpostavitev reference dovolj, pod pogojem, da je v družini samo en pes. Enako velja, da v izreku *Papež je bil pred osmimi leti na obisku v Sloveniji*, leksema *papež* ni potrebno posebej individualizirati, saj je na svetu ena sama oseba s to funkcijo.

Druge razlike med denotacijo in referenco je v tem, da je referenca vedno povezana z obstojem, in sicer v tem smislu, da se ne moremo nanašati na nekaj, kar ne obstaja. Lahko se sicer uspešno nanašamo na imaginarne, domišljjske ali hipotetične entitete, toda pri tem predpostavljamo, da te v določenem imaginarnem, domišljjskem ali hipotetičnem svetu tudi obstajajo. Podobno se lahko nanašamo na mrtve ljudi, vendar v preteklem času, in sicer kot na nekaj, kar je bilo del nekega sveta, ki danes ne obstaja več. Lahko se nanje nanašamo celo v sedanjem času, vendar le v literarnih delih (*Prešeren nam s to svojo mislijo sporoča, ...*) (prav tam: 299).

Referenčno polje referenčnih izrazov je določeno z njihovim pomenom v jeziku, to pomeni z njihovo denotacijo in smislom. Toda njihova aktualna referenca je odvisna od mnogih kontekstu-

termin nebesedilna ali izvenbesedilna referenca (Vidovič Muha 1996: 118; Gorjanc 1999: 143). Druge vrste referenca je besedilna referenca, imenujemo jo tudi endoforična referenca ali **koreferenca** (Halliday 1976: 31).¹² Koreferenca je razmerje dveh jezikovnih izrazov z isto referenco (Gorjanc 1999: 142) oziroma raba različnih površinskih struktur za isto entiteto (Beaugrande 1980: 133).

Osnovna značilnost reference je referenčni pomen. Referenčni pomen imajo entitete¹³ ali nizi entitet, na katere se referenčni izrazi nanašajo. Imenujemo jih referenti. V besedilu referenta zastopa jezikovni izraz, to je nanašalnica oziroma odnosnica. Izraz, ki ima isto referenco kot nanašalnica, imenujem koreferenčni izraz (koreferirajoči izraz) oziroma naveznik.¹⁴

Sposobnost (ko)referenčne prvine leži v signaliziranju (ko)referenčnega odnosa. (Ko)referenčna prvina nam pove, da je potrebno informacijo za interpretacijo določene jezikovne prvine poiskati v besedilnem ali nebesedilnem kontekstu, pri čemer je pogoj uspešne vzpostavitve (ko)reference ta, da je entiteta, na katero se (ko)referenčna prvina nanaša, v situacijskem kontekstu ali sobesedilu prepoznavna.

Besedilno kohezijo vzpostavlja samo besedilna referenca (koreferenca).¹⁵ Nebesedilna referenca ne prispeva ničesar k integraciji posameznih izrekov v besedilo. K njegovi gradnji prispeva edino tako, da ga poveže s situacijskim kontekstom. To pomeni, da moramo informacijo, ki jo potrebujemo za dekodiranje izbrane referenčne prvine, poiskati zunaj besedila v situacijskem kontekstu.

Najobičajnejša oblika kohezivne vezi je kazanje nazaj na predpostavljeno prvino. To se imenuje anaforična koreferenca oziroma anafora. Ko je predpostavljeno kohezivno prvi-

alnih dejavnikov. Na splošno izrazu ne moremo določiti reference, če ne poznamo konteksta, v katerem je bil posredovan (prav tam: 293).

¹² Nebesedilna referenca je verjetno prvotna, kar pomeni, da se je pomen *stvar, ki jo vidiš pred seboj*, razvil pred pomenom *stvar, ki sem jo pravkar omenil*, kajti prisotnost v besedilu je na nek način tudi prisotnost v situaciji.

¹³ Lyons (1991: 174–175) ločuje tri stopnje entitet. Med entitete prve stopnje prišteva živa bitja in fizične objekte. Referenca na te entitete je osnovna. Med entitete druge stopnje prišteva dogodke, stanja ipd., kar obstaja v fizičnem svetu. Med entitete tretje stopnje pa prišteva propozicije in individualne koncepte. Entitete tretje stopnje v fizičnem svetu ne obstajajo. Ker jim ne moremo določiti krajevne in časovne lokacije, se nanje ne moremo nanašati v deiktičnem smislu, kot se lahko nanašamo na entitete prve in druge stopnje. Delitev pravzaprav sloni na tradicionalni delitvi med konkretnim in abstraktnim. Toda pomembno je poudariti, da so kljub neobstajanju v fizičnem svetu in v besedilu entitete tretje stopnje v besedilnem svetu prisotne. Primer:

[80]

A: *Berlusconiju, kot kaže, vnovič ne bo uspelo.*

B: *Kako to veš?*

Drugi izrek se ne nanaša na izrek govorca A, ampak na propozicijo *Donedavnemu italijanskemu ministrskemu predsedniku ne bo uspelo*, ki jo je govorec A s prvim izrekom sicer posredoval, čeprav eksplicitno v njem ni prisotna.

¹⁴ V slovenskem jeziku se za nanašalnico uporablja več sinonimnih besed; Kranjc (1999: 37), npr., uporablja pojem nanašalec, Toporišič (1992: 252) pa nanosnik. Za pojem nanašalnica smo se odločili, ker se zdi, da se v strokovni literaturi ta uporablja največ, npr. Kunst Gnamuš (1995: 19), Gorjanc (1999: 143).

¹⁵ Sanford in Garrod (v Sanford in Moxey 1995: 172) koreferenčna sredstva opredeljujeta kot »navodila, kako selektivno usmeriti spomin, da poišče primerno nanašalnico«.

no potrebno iskati v nadaljevanju besedila, pa govorimo o kataforični koreferenci oziroma katafori.¹⁶

Raba kataforične koreference je v primerjavi z znanstvenimi članki in časopisnimi novicami v konverzaciji majhna (Biber idr. 2000: 267), kar velja tudi za analizirana briška besedila.

Kontekst: Rudi Zuljan pripoveduje, kako so v njegovi družini v preteklosti pripravljali t. i. *prunele*, to je slive, ki so jih olupili, zložili po dve skupaj, jih na lesi posušili, potem pa prodajali kot suho sadje.

[81]¹⁷

RZ.: 'Ti:ste 'či:əšpe, 'kə:dər sa bli pa kon'čar:ne, sa si k'li:cli, sa jən 're:kli po slo've:nsko pru'ne:le. əəə Jə b'lo: pa t'ri:əba tək'u:ə: 'ti:stu 'či:əšpu o'lu:pət, 'lo:št na pi'co:n /.../

Koreferenčna prvina se lahko nanaša na en leksem, na cel izrek, lahko tudi na celotno besedilo. Razdalja med koreferenčno prvino in njeno nanašalnico je odvisna od vrste kohezivne vezi; pri elipsi je vez kratka, znotraj izreka ali med dvema stičnima izrekoma, pri diskurzivnih označevalcih¹⁸ in vzpostavljanju koreference z leksikalnimi prvini (sopomenke, podpomenke idr.) pa daljša.¹⁹

5.4.2 (Ko)referenčna sredstva

(Ko)referenčno sredstvo je vsako jezikovno sredstvo, ki ima (ko)referenčni potencial. (Ko)referenčni potencial pomeni sposobnost signaliziranja (ko)referenčnega odnosa.

Osnovnih referenčnih sredstev ne delimo na besedilna in nebesedilna,²⁰ čeprav so nekatera poimenovanja sicer istih sredstev različna.²¹ Vendar izhaja različnost njihovih poimenovanj iz različnosti funkcije, ki jo v besedilu opravljajo; funkcija referenčnega sredstva je entiteto v diskurz uvesti, funkcija koreferenčnega sredstva pa že uvedeno entiteto v diskurzu ohranjati prisotno. V tem smislu pomeni nebesedilna referenca načelo uvedbe, besedilna pa načelo ohranjanja oziroma po Lyonsu (1977: 659) načelo zamenjave.²²

Referenčna sredstva so treh vrst: samostalniška beseda, lastna imena in za-oblike, koreferenčnih sredstev pa je več. Prikazuje jih **Slika 7**.

A) Referenčna sredstva

• Samostalniške besede

Samostalniška beseda oziroma samostalniška besedna zveza je glavno leksikalno sredstvo vzpostavljanja reference, pri čemer govorec referenta identificira z opisom njegovih raz-

¹⁶ V pisnem jeziku je katafora velikokrat nakazana z dvopičjem ali podpičjem.

¹⁷ [81]

RZ.: Tiste češplje, kadar so bile končane, so se klicale, smo jim rekli po slovensko prunele. əəə Je bilo pa treba tako: tisto češpljo olupiti, dati na leso /.../

¹⁸ Konektor *po drugi strani* se, denimo, lahko nanaša na celotno besedilno transakcijo.

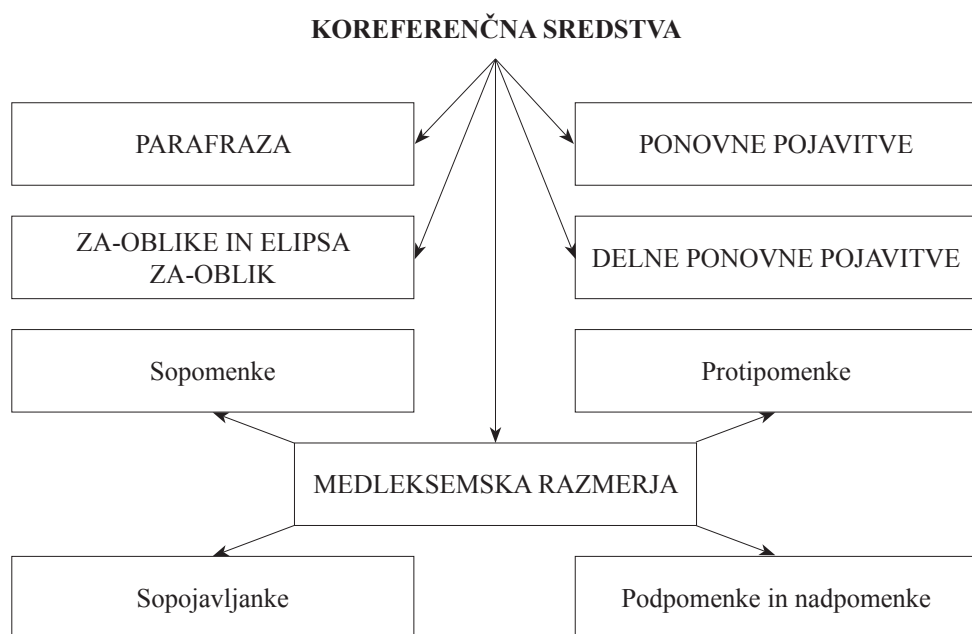
¹⁹ V romanu je razdalja med prvo omembo referenta in drugo, če seveda ne obstaja možnost referenčne dvoumnosti, lahko, denimo, celo poglavje.

²⁰ Njihova osnovna in skupna značilnost je referenčnost ali z drugimi besedami *poglej drugje*.

²¹ Npr. eno od osnovnih referenčnih sredstev je samostalniška beseda. Kot koreferenčno sredstvo ima lahko obliko ponovne pojavitve, delne ponovne pojavitve, sopomenke, nadpomenke ipd. Edini sredstvi, ki sta v funkciji koreferenčnih, ne pa tudi referenčnih prvin, sta parafraza in paralelizem.

²² Kot načelo zamenjave je mišljeno ohranjanje koreference z različnimi koreferenčnimi sredstvi, ki se v besedilu izmenjujejo (npr. za-oblike, parafraza, sopomenke ipd.).

SLIKA 7

ločevalnih lastnosti.²³ Določne samostalniške besedne zveze,²⁴ kot npr. *ta moški*, *Markov sin*, se nanašajo na določeno entiteto, ki jo s pomočjo opisne vsebine izraza tudi identificirajo, to pomeni, da jo identificirajo z opisom njenih razločevalnih lastnosti. Take zveze so sestavljene iz dveh sestavin: ena je opisna (*moški*, *sin*), druga pa referenčna (*ta*, *Markov*). Referenčna sestavina ni opisna, ker entitete, na katero se nanaša, ne identificira v smislu opisa njenih kontekstualno neodvisnih lastnosti (Lyons 1995: 297).²⁵

Druga podskupina referenčnih izrazov so samostalniške besedne zveze, ki imajo funkcijo nedoločnega (splošnega) opisa; to je vzpostavljajo nedoločno referenco (*neki moški*), tretja podskupina pa so samostalniške besedne zveze s totalnimi pridevniškimi zaimki (*vsi moški*, *vsak otrok*).

²³ Včasih so točno določeni referenti v diskurz uvedeni brez pojasnila, na kaj točno se nanašajo, npr. *levi breg*. V takih primerih je njihova identifikacija odvisna od sprejemnikove zmožnosti inferiranja. Mogoče je bila v predhodnjem besedilu omenjena reka in se *levi breg* nanaša na *levi breg te reke*. V leposlovni literaturi se tak način uvedbe referenta v besedilo uporablja kot sredstvo hitre vključitve bralca v zgodbo in »prisile«, da si ta hitro zgradi mentalno sliko (fiktivnega) dogodka, osebe ali vsebine (Biber idr. 2000: 265).

²⁴ Določni referenčni izrazi predpostavljajo, da je med vsemi obstoječimi entitetami v situaciji samo ena taka, ki ustreza opisu (Lyons 1991: 161).

²⁵ Samostalniške besedne zveze, ki vsebujejo določne opise, so veliko bolj odvisne od konteksta kot lastna imena. Ko govorec uporabi določni opis, z njegovo referenčno komponento pokaže, da gre za dejanje reference, in pri tem naslovniku implicitno nakaže, da opisni del izraza vsebuje vse potrebne informacije za identifikacijo referenta v kontekstu (Lyons 1995: 300).

• Lastna imena

Drugo sredstvo vzpostavljanja reference so lastna imena, to je osebna, zemljepisna in stvarna lastna imena. V tem primeru govorec referenta identificira tako, da ga poimenuje. Pogoj uspešne izvršitve takega referenčnega dejanja je, da sprejemnik osebo, kraj ali predmet, ki je z imenom poimenovan, prepozna. Lastna imena imajo namreč le splošno referenco in so etikete oseb, krajev in predmetov, ki jih označujejo (Kranjc 1999: 159–160).

S semantičnega stališča so lastna imena posebne vrste referenčne prvine, saj nimajo nobene opisne vsebine. Če vzamemo za primer izraz *Napoleon*. Ta entiteta je arbitrarno povezana z nedoločnim številom entitet (oseb, živali, ladij idr.), ki v principu nimajo ničesar skupnega, toda ena od entitet zaradi zgodovinske pomembnosti izstopa. Če sprejemniku ni ponujena dodatna kontekstualna informacija o določeni entiteti, bo ime *Napoleon* večina povezala z zgodovinsko osebnostjo. Vendar to še ne pomeni, da ima ime *Napoleon* kakršno koli opisno vsebino (Lyons 1995: 295).²⁶

• Za-oblike

Tretja skupina referenčnih izrazov so za-oblike. Najbolj znane za-oblike so zaimki, ki nadomeščajo samostalnike ali samostalniške besede, s katerimi koreferirajo, zato so neke vrste ekonomično sredstvo. Poleg funkcije nadomeščanja samostalnika ima večina podskupin zaimkov tudi deiktično funkcijo; služijo kot kazalci v okolico, v kateri se nahaja referent, ki ga v besedilu identificirajo. Interpretacija za-oblik zahteva sodelovanje med govorcem in poslušalcem. V raziskavi se bomo omejili predvsem na dve vrsti zaimkov: osebne²⁷ in kazalne.

B) Koreferenčna sredstva

• Za-oblike in elipsa za-oblik

Rabo za-oblik in elipse za-oblik bomo prikazali na primeru gradnje (ko)referenčnih verig v besedilu.²⁸

• Ponovne pojavitve

Ponovne pojavitve so v spontanem govoru pogosto uporabljene kot koreferenčno sredstvo, in sicer iz dveh razlogov: načrtovalni čas je kratek in površinsko besedilo udeležencem komunikacije hitro izgine iz spomina (Beaugrande in Dressler 1992: 46).²⁹ Pogoj uspešnega

²⁶ V povezavi s samostalniškimi besedami in osebnimi lastnimi imeni kot referenčnimi sredstvi je potrebno omeniti pojem referenčne omejenosti. Ta se nanaša na referenčno omejeni kontekst, to je kontekst, v katerem zamenjava enega referenčnega izraza z drugim ni možna oziroma v katerem referenca ne drži več. Poglejmo si primera: *Želel sem se srečati z Janezom Drnovškom* in *Želel sem se srečati s predsednikom Slovenije*. Izreka nista identična v tem smislu, da se osebno lastno ime *Janez Drnovšek* nanaša na nedoločeno število oseb v Sloveniji, ki nosijo to ime, in vsem tem ljudem ne moremo pripisati naziva *predsednik Slovenije*. To nam dokazuje že večkrat omenjeno dejstvo, da je (ko)referenca kontekstualno odvisna prvina; brez poznavanja konteksta ne more biti uspešno izvedena (Lyons 1995: 301).

²⁷ Osebni zaimki lahko vzpostavljajo osebno, npr. *Rada imam svoje tete in one imajo rade mene*, in splošno (ko)referenco, npr. *Tete so bile nekoč zelo koristne. Zato je bila zanje v hiši na voljo sobica do njihove smrti*.

²⁸ Glej 5.4.3.

²⁹ O ponovnih pojavitvah kot kohezivnem in koherentnem sredstvu glej tudi v poglavju *Besedilna koherenca*.

vzpostavljanja in ohranjanja koreference s ponovno pojavitvijo leksema je, da ima ta isto referenco kot njegova nanašalnica. Če ima ponavljajoči se izraz drugo referenco, se kohezivna vez ne vzpostavi, kot lahko vidimo v zgledu [82]. V njem vzpostavitev koreference spodleti, ker se ponovljeno lastno ime ne nanaša na isto entiteto kot njegova prva omemba.

Kontekst: Manca in njen bratranec Gašper se igrata v dnevni sobi.

[82]

Mama: Manca, kje je Simba?

Gašper: Ja, ja, bomo gledali Simbo.

Manca: (smeh) Ma Gašper, pomagaj mi najprej najti Simbo.³⁰

• Delne ponovne pojavitve

Pri delni ponovni pojavitvi gre za uporabo že aktiviranega pojma, vendar s spremembo v besedni vrsti (Beaugrande in Dressler 1992: 47).

Kontekst: Svinjsko meso se v Brdih suši na zraku. V kleti je navadno poseben prostor, namenjen prav temu. Če je poleti temperatura previsoka, meso lahko postane grenko.

[83]³¹

D.: An 'çi:ə bla 'ta: k'li:ət?

H.: 'Bu:j u 'tə:mnən k'ra:ju, f'ri:šnən, 'sa:mo jə 'ra:tlo (svinjsko meso; op. D. Z. K.) k'lu:p 'te:mu ɣ'rə:nko. An ʊsakəntər'ka:j so 'bu:əɣi o'çi:stəl 'do:l 'ti:stu ɣrən'çi:nu an tako'le: š'lo: nap'ri:.

• Medleksemska razmerja

▪ Sopomenke

Kontekst: Anči je vsako kapelško nedeljo, to je prvo nedeljo po veliki noči, šla s prijateljicami na Vrhovlje k maši. S seboj so nesle hrano in nekoč ji je njen brat v torbi hrano na skrivaj zamenjal s suho svinsko glavo.

[84]³²

AV.: /.../ O'do:pre 'ti:st tə'və:lč, otk'ri:je, jə bla 'no:tər na k're:pa ot svə'nai:ta. Ma'ri:ja, ma'ri:ja, ma'ri:ja.

D.: (vprašujoč pogled)

AV.: K're:pa ot svə'nai:ta, 'tu:ə bi bla 'a:dna ɣ'la:va ot ot ot p'ra:sca.

▪ Protipomenke

Kontekst: Anči pripoveduje, kako so nekoč hodili na plese bosí.

[85]³³

³⁰ Simba se imenuje Mančin hišni zajček. Gašper pa razume, da se išče videokaseta *Levji kralj*, v katerem igra levček *Simba* glavno vlogo. Besedilo ni bilo posneto, ampak zapisano takoj po govornem dejanju, zato je le približno.

³¹ [83]

D.: In kje je bila ta klet? H.: Bolj v temnem prostoru, hladnem, samo je postalo kljub temu grenko. In vsake toliko so ubogi očistili dol tisto grenčino in tako je šlo naprej.

³² [84]

AV.: /.../ Odpre tisti prtiček, odkrije, je bila noter ena krepa od svenata. Marija, marija, marija. D.: (vprašujoč pogled) AV.: Krepa od svenata, to bi bila ena glava od od od od prašiča.

³³ [85]

AV.: Ja, smo hodili res, ker takrat ni bilo ne koles, motorjev, pa kje pa sploh kje. Še ne vem, ali smo šli obuti ali bosí, ne vem, kako je bilo.

AV.: 'Ja:, əəə smo x'o'di:l 'ri:əs, 'ki: 'te:kərt 'ni: blo 'ne: 'ku:əl, moto'ri:nu, ma 'či:ə pa sp'lo:x 'či:ə. Šə 'na: 'vi:ən, al smo š'li: o'bu:jtɪ al 'bo:si, 'na: 'vi:ən, ka'ku:ə b'lo:.

▪ Nadpomenke in podpomenke

Kontekst: Pevke in pevci iz Medane so nestrpno čakali na večerjo, ki jo je župnik enkrat letno priredil za cerkveni pevski zbor.

[86]³⁴

AV.: In smo 'ča:kli, 'kə:d bo 'ti:sta vi'če:rja. 'Ta:ke f'ri:tule 'di:əlla 'ku:xərcə, γu'ba:ncu, 'ki: da'ma: 'ni:smo 'mi:əl an'ko:l 'nə:č. (smeh) 'Tu:ə b'lo: ... 'sa:mə 'sa:mə pu'le:ntu smo 'jə:dli da'ma: an 'to:nfu (smeh) s kram'pi:ərja.

▪ Sopojavljanke

Kontekst: Danila Rudija sprašuje po tem, katere vrste sadja so gojili doma. Rudi pove, da so imeli češnje, potem pa omeni še, katere vrste zelenjavo so pridelovali. V tem primeru se besedilna kohezija ne ohranja samo s pomočjo leksemskega razmerja nadpomenka – podpomenka (*sadje – češnje; zelenjava – grah; češnje – prve češnje, črne cepike, tercinke; grozdje – pika, glera*), ampak tudi s pomočjo asociativnega razmerja oziroma t. i. sopojavljanke³⁵ (kolokacije). Sopojavljanka kot sredstvo za vzpostavljanje in vzdrževanje besedilne kohezije ni odvisna od osnovnih semantičnih povezav med leksemi, kot to velja za ostala medleksemska razmerja, ampak ima t. i. sopojavitveno tendenco, kar pomeni, da vključuje pričakovanje. Zaradi prisotnosti določenega leksema je namreč verjetno, da se bo pojavil še nek drug leksem (Halliday 1994: 333). Čeprav Danila sprašuje samo za sadje, Rudi zaradi pojmov, ki sta si konceptualno blizu, od sadja preide na zelenjavo.

[87]³⁶

D.: An 'ka:ko 'sa:dje sta 'mi:əl 'te:kərt an 'ki: si z'mi:sləš slu'čajno, 'ka:ke 'so:rtə γ'ru:əzdja sta 'mi:əl?

RZ.: 'Sa:dje blo 'ti:ste, 'ki: jə 'də:nəs. Nə'r'və:č jə blo čə'ri:əšən, 'ne:, 'ki: sə prət'sə:n ot čə'ri:əšən ži'vi:əlo, də 'na: γuə'ri:mo od zələn'ja:ve, γ'rə:x jə 'bi:γu tut, srət ap'ri:la jə 'mo:γu 'bi:t žə γ'rə:x na 'tə:γu. 'Po:le sa bli 'pə:rve čə'ri:əšnje, za 'ti:stmi sa bli d'ru:γe, d'ru:γən'be:rance, 'po:le sa bli 'čə:rne cə'pi:ke an 'tə'r'ci:nke. Tə'ku:ə də čə'ri:əšnje sa 'və:γli šə 'kə:r 'li:əp 'sa:ut.

D.: An 'ki: 'za:ne ... 'za:no γ'ru:əzdje sta 'mi:əl, 'ni:əka izə'be:lə an 'ta:ke rə'či:? Si z'mi:sləš, 'ka:ke?

RZ.: Ma γ'ru:əzdje jə blo 'bu:j s'ta:ro ku z'daj, 'ja:. Z'daj sa 'ri:əs 'bu:j 'ti:ste no'vej:še 'so:rtə: 'pi:ka, γ'le:ra, tə'r'žə:ška.

³⁴ [86]

AV.: In smo čakali, kdaj bo tista večerja. Take krofe je delala kuharica, potico, ker doma nismo imeli nikoli nič. (smeh) To je bilo ... samo samo polento smo jedli doma in golaž (smeh) iz samega krompirja.

³⁵ Krek (2005: 338).

³⁶ [87]

D.: In kakšno sadje ste imeli takrat in kaj se spomniš slučajno, kakšne sorte grozdja ste imeli?
RZ.: Sadje je bilo tisto, kot je danes. Največ je bilo češenj, ne, ker se je predvsem od češenj živelo, da ne govorimo o zelenjavi, grah je bil tudi, sredi aprila je moral biti že grah na trgu. Potem so bile prve češnje, za tistimi so bile druge, drugenberence, potem so bile črne cepike in tercinke. Tako da češnje so vrgle še kar lep denar. D.: In kakšne ... kakšno grozdje ste imeli, neka izabela in take reči? Se spomniš, kakšne? RZ.: No, grozdje je bilo bolj staro kot zdaj, ja. Zdaj so res bolj novejše sorte: pika, glera, tržaška.

• Parafraza

Parafraziranje je dejavnost, pri kateri gre za »tvorjenje besedilne enote, ki je pomensko enakovredna predhodno tvorjeni enoti« (Parret 1989: 281).³⁷ To pomeni, da se ista vsebina vnovič pojavi, vendar v spremenjenem izrazu (Beaugrande in Dressler 1992: 48). Pripravljenost parafrazirati je ena od glavnih kooperativnih strategij udeležencev govorne komunikacije, in sicer z namenom, da se razjasni morebitno nerazumevanje ali nesporazum.

Kontekst: Stanko Srebrnič razlaga, kako so se vsi naborniki bali, da zdravniškega potrdila ne bi dobili, kajti to bi pomenilo, da so *škrtoci*, to je, da med prijatelji niso več cenjeni.

[88]³⁸

SS.: Sə'vi:əde, ʊ'sa:k ə 'mi:əʊ st'ra:x, də 'na: mu pə're:či, də də na bi 'bi: škər'to:c. 'Ki: škər'to:c pə'mi:əne, də 'pə:le 'nə:č na və'ja:š. Ku 'ni:s bi vo'ja:k, sa ti ʊ'sa: 'pu:pe si smə'ja:l.

Kontekst: Rudi najprej opiše, kako je bil narejen *picon* 'lesa, na kateri so sušili slive', potem pa s parafrazo razloži, kaj je pomenilo slivo *penčati* 'olupiti, izkoščičiti ter stisniti po dva sadeža skupaj'.

[89]³⁹

RZ.: Pi'co:n smo 're:kli ... je 'bi:ʊ 'ta:k ... sa bli d'va: 'ri:mənla, prib'li:žno d'va: 'me:tra 'du:yo ... 'du:ye, 'ni:x 'še:st 'ra:ʊnix 'pa:lc an ka'ne:la. S 'ti:stəʃa jə 'bi:ʊ na'ra:t pi'co:n, ki sə 'pə:le 'lo:žlo 'ši:t 'či:əšpe 'ʃo:r, 'ne:. Kər sa b'li: 'ti:ste 'či:əšpe 'su:xe, sa ... smo 'mo:ʃli ʊ'za:t kos'ti: 'u:ən z ʊ'sa:ke an smo k'la:dli d'vi:ə an d'vi:ə ʊ'ko:p. Tə'ku:ə sə 'ti:stu 'ri:əč, smo 're:kli, pən'ča:lo.

5.4.3 Koreferenčna veriga

Niz koreferenčnih izrazov, ki se nanašajo na isto entiteto, tvori koreferenčno verigo. Navadno vsako koherentno besedilo izkazuje zapleteno mrežo koreferenčnih verig, saj je koreferenca eno od osnovnih sredstev gradnje besedil. Koreferenčna veriga ima lahko različne oblike, kar je odvisno od skupnega vedenja udeležencev komunikacije in od njihovih komunikacijskih namer.⁴⁰ Gradijo jo različna koreferenčna sredstva, pri čemer imajo pomembno vlogo za-oblike in elipsa za-oblik. Raba posameznih koreferenčnih sredstev je odvisna od razdalje med nanašalnico in naveznikom ter od besedilne zvrsti, ki ji besedilo pripada.

A) Razdalja med nanašalnico in naveznikom (anaforičnim izrazom)

Razdalja med nanašalnico in anaforičnim izrazom, ki se nanjo nanaša, v pomembni meri vpliva na izbiro vrste anaforične prvine. Najkrajšo razdaljo imajo po Biberju idr. (2000:

³⁷ Enoti nista sinonimni, njuno zvezo lahko interpretiramo le s pomočjo konteksta, zato je tovrstna ekvivalenca vezana na kontekst (Parret 1989: 282).

³⁸ [88]

SS.: Seveda, vsak je imel strah, da ne mu porečejo, da da ne bi bil škrtoc 'papirnata vrečka'. Ker škrtoc pomeni, da potem nič ne veljaš. Če nisi bil vojak, so ti vsa dekleta se smejala.

³⁹ [89]

RZ.: Lesa smo rekli ... je bila taka ... sta bili dve deski, približno dva metra dolgo ... dolgi, enih šest ravnih palic in trsje. Iz tistega je bila narejena lesa, ki se je potem dalo sušiti češplje gor, ne. Ko so bile tiste češplje suhe, so ... smo morali vzeti kosti ven iz vsake in smo dajali po dve in dve skupaj. Tako se je tisto reč, smo rekli, penčalo.

⁴⁰ Razumevanje besedila med drugim v veliki meri temelji na sprejemnikovi sposobnosti identificirati referente in slediti koreferenčni mreži, to je različnim koreferenčnim verigam v besedilu.

239) kazalni zaimki,⁴¹ sledijo jim osebni, potem zveza kazalnega zaimka in samostalnika⁴² ter zveza kazalnega zaimka s ponovljenim samostalnikom. Avtor tu ni upošteval anaforične elipse,⁴³ ki ima verjetno najkrajšo razdaljo med vsemi anaforičnimi prvini. Najdaljšo razdaljo od nanašalnice pa imajo lahko ponovne pojavitve. Tu se jasno pokaže zveza med koreferenčno razdaljo in eksplicitnostjo anaforičnega izraza. Najmanj eksplicitni so eliptične oblike ter kazalni in osebni zaimki, najbolj eksplicitne pa so ponovne pojavitve, zato so te v besedilu od nanašalnice med vsemi anaforičnimi oblikami lahko navadno najbolj oddaljene.

B) Anaforične prvine glede na posamezne besedilne zvrsti

Glede na Biberjevo raziskavo tvorijo prevladujočo večino anaforičnih izrazov v konverzaciji za-oblike (Biber idr. 2000: 237), v slovenščini verjetno tudi elipsa za-oblik. Zaradi manj pogoste rabe samostalnikov, v primerjavi s publicističnimi, znanstvenimi in leposlovnimi besedili, namreč obstaja manjša tekmovalnost med potencialnimi koreferenti, zato za njihovo identifikacijo zadostujejo za-oblike (prav tam: 238). Poleg tega lahko soudeleženci v komunikaciji v primeru nejasne reference govorca za pojasnilo vprašajo takoj. V znanstvenih in publicističnih besedilih je delež samostalnikov večji, kar poveča število potencialnih referentov, zato so tu potrebni natančnejši koreferenčni izrazi, ki omogočajo dodatno identifikacijo. V konverzaciji je v vlogi anaforičnih koreferenčnih sredstev tudi veliko ponovnih pojavitev, pri čemer gre najbrž vzrok iskati v pomanjkanju načrtovalnega časa.⁴⁴ Raba sopomenk v vlogi anaforičnih koreferenčnih izrazov je največja v leposlovju, predvidoma zato, ker je leksikalna različnost v tej besedilni zvrsti cenjena. Poleg tega raba sopomenk ter določenih opisov pritegne bralčevo pozornost na različne vidike referenta.

Z izbiro različnih anaforičnih izrazov tvorec besedila sicer proizvede bolj informativno in gotovo tudi zanimivejše besedilo, vendar to od sprejemnika hkrati zahteva večjo pozornost in angažiranost pri vzpostavljanju različnih koreferenc ali koreferenčnih verig (prav tam: 238).

V tem okviru nas zanima oblikovanje (ko)referenčne mreže v govornem narečnem besedilu. Posebej nas zanima, kako se vzpostavljajo posamezne koreferenčne in referenčne verige ter katera (ko)referenčna sredstva so pogosto uporabljena.

C) Koreferenčna mreža v govornem narečnem besedilu

Kontekst: Kot mlad fant je Stanko Srebrnič igral v medanskem pihalnem orkestru. Orkester se je pripravljal, da bi za *roženco* 'veliki šmaren', največji cerkveni praznik v Medani, igral za procesijo.

[90]⁴⁵

⁴¹ Ti podatki veljajo za angleška besedila.

⁴² Majhna anaforična razdalja kazalnega zaimka je povezana z njegovim osnovnim pomenom; (ko)referenco vzpostavlja z entiteto, ki je prisotna v situacijskem kontekstu ali v v bližnjem sobesedilu. Zveza kazalnega zaimka in samostalnika je natančnejša kot sam kazalni zaimek, zato ima lahko večjo anaforično razdaljo.

⁴³ V slovenščini tudi anaforične elipse za-oblik.

⁴⁴ Veliko ponovnih pojavitev v vlogi anaforičnih koreferenčnih sredstev je tudi v znanstvenih besedilih. Vzrok za njihovo pogostost je verjetno v tem, da se za znanstvena besedila zahteva velika natančnost, ponovna pojavitev pa je sredstvo, ki vzpostavlja natančno koreferenco.

⁴⁵ [90]

D.: Sem slišala, da ste imeli tu v Medani tudi eno muziko. SS.: Ja, petinštiridesetega leta je prišel v Medano en tak Petrovič, / əəə saj so mu rekli, da je bil kapelnik muzike, pleh muzike. / Ja, in ta

D.: Sən ş'li:šla, də sta 'mi:əl 'to: u Mo'da:ni tut 'a:dnu 'mu:ziku.

SS.: 'Ja:, pətənštjərdə'sertɣa 'li:ətə jə 'pə:rʃu u Mo'da:nu an 'ta:k 'Petrovič, / əə sə sa mu 're:kli, də je ø 'bi:ɣ ka'pe:lnik 'mu:zike, p'le:x 'mu:zike. / 'Ja:, an 'te: 'Petrovič je zbr'arɣ u'ko:p 'ni:x š'ti:ər ... štjərdə'sert 'te:x 'pu:əbu, tə'ku:ə də ... / m'la:dix, tə'ku:ə də ø smo 'mi:əl po 'ni:x štjə'r'najst 'li:ət, pət'najst, 'ka:k je 'me:ɣ 'lo:xko tut 'ka:ko 'və:č, an ø nəs jə zbr'arɣ u'ko:p an ø nəs jə zə'čə:ɣ u'čit 'no:te. Tə'ku:ə də ... 'Ja:, ni š'lo: p'rə:ɣ lə'pu:ə, əə 'a:dni smo z'nə:l, 'a:dni 'ne: 'Na: 'vi:ən, ka'ku:ə bi 're:ku, ... tə'ku:ə də ... ø smo ɣuə'ri:l, də ø smo 'ɣo:dli na 'no:te, 'ne:, ma 'bu:ɣ ... / 'na: 'vi:ən ... An tər'ka:j jə blo, də ø smo sp'rə:vli u'ko:p, 'sa:mo ni blo 'sa:ɣdu za ku'pirt štru'me:nte, 'ne:. An 'po:le 'te: 'te: 'Petrovič je pok'li:cu 'na:še s'ta:rše, 'na:še o'čū:əve an 'po:le sa si zbr'al u'ko:p, tə'ku:ə də sa s'te:nfli u'ko:p nu'ma:lo 'te:x əə 'sa:ɣdu, də sa ku'p'il nu'ma:lo 'te:x štru'me:ntu, nu'ma:lo klari'ne:tu, nu'ma:lo 'ti:stix əə 'ba:su an 'ki: jəst 'vi:ən 'ki:, 'ti:ste kor'ne:te an an tam'bu:rje, tə'ku:ə də ø smo 'ni:ək ... škra'va:de 'tu:di si'vi:əda an ø smo zb... zə'čə:l si u'čit. ø Smo si na'va:dli ən par jəx an 'po:le 'te: 'Petrovič ə 'šu: do 'ti:stɣa 'na:šɣa 'fa:jmoštra 'čet, 'ja:, sə də'r'ɣə:č ni blo za 'ɣo:st 'te:kərt, sə 'kə:n ..., də ø 'bo:mo 'ɣo:dli za 'ro:žəncu, za pər'ce:sju. An 'po:le əə ... Z'daj 'te: 'fa:jmošter je 'xo:du u Kər'mi:n jəs'kat 'mu:ziku, 'do:l ø jə 'me:ɣ əə... ø jə 'da:ɣ 'sa:ɣde, ø jən je pla'čū:vu, 'ne:, an 'po:le əə tu'le: ... ø tər'ka:j ɣa prep'ri:ču, də ø 're:ku, 'ja:, 'ma: ø 'mu:ərən vəs š'li:šət 'pə:rvo, 'ne:. An 'po:le ø smo si zbr'al an ø smo š'li: 'čē: na 'po:mpu, 'čē: əə 'tə:n na p'lə:c, na do'lə:nji p'lə:c, ka'ku:ə 're:či, 'tə:n, 'čē:kə jə 'li:pa. 'Tə:n pot 'ti:sti 'li:pi ø smo ... jə 'pə:rʃu 'ti:st 'fa:jmošter an ø jə poš'lu:šu. 'U:ənde ø smo za'ɣo:dli nə d'vi:ə ko'rə:čnici an ø jə 're:ku, də 'do:bro, 'sa:mo də ø si 'mu:ərmə 'do:bro də'r'žə:t, ø jə 're:ku.

1. koreferenčna veriga

an 'ta:k 'Petrovič – mu – ø⁴⁶ – ka'pe:lnik 'mu:zike, p'le:x 'mu:zike – 'te: 'Petrovič – ø – ø – 'te: 'te: 'Petrovič – 'te: 'Petrovič – ø

2. referenčna veriga

'ni:x š'ti:ər ... štjərdə'sert 'te:x 'pu:əbu m'la:dix – ø – 'ka:k – nəs – nəs – 'a:dni – 'a:dni – ø – ø – ø – 'na:še s'ta:rše, 'na:še o'čū:əve – ø – ø – ø – ø – vəs – ø – ø – ø – ø – ø – ø

3. koreferenčna veriga

'ti:stɣa 'na:šɣa 'fa:jmoštra – 'te: 'fa:jmošter – ø – ø – ø – ɣa – ø – ø – 'ti:st 'fa:jmošter – ø – ø

Petrovič je zbral skupaj enih štir... štirideset teh fantov, tako da ... / mladih, tako da smo imeli po ene štirinajst let, petnajst, kakšen je imel lahko tudi kako več, in nas je zbral skupaj in nas je začel učiti note. Tako da ... Ja, ni šlo prav lepo, əəə eni smo znali, eni ne. Ne vem, kako bi rekel, ... tako da ... smo govorili, da smo igrali na note, ne, ampak bolj ... / ne vem ... In toliko je bilo, da smo spravili skupaj, samo ni bilo soldov za kupiti instrumente, ne. In potem ta ta Petrovič je poklical naše starše, naše očete in potem so se zbrali skupaj, tako da so spravili skupaj nekaj teh əəə soldov, da so kupili nekaj teh instrumentov, nekaj klarinetov, nekaj tistih əəə basov in kaj jaz vem kaj, tiste trobente in in timpane, tako da smo nek... činele tudi seveda in smo zb... začeli se učiti. Smo se naučili en par jih in potem ta Petrovič je šel do tistega našega župnika tja, ja, saj drugače ni bilo za igrati takrat, saj kam ..., da bomo igrali za veliki šmaren, za procesijo. In potem əəə ... Zdaj ta župnik je hodil v Krmin iskat muziko, dol je imel əəə ... je dal solde, jim je plačeval, ne, in potem əəə tukaj ... toliko ga je prepričal, da je rekel, ja, ampak moram vas slišati najprej, ne. In potem smo se zbrali in smo šli tja na črpalko, tja əəə tam na trg, na spodnji trg, kakor pravijo, tam, kjer je lipa. Tam pod tisto lipo smo ... je prišel tisti župnik in je poslušal. Tam smo zaigrali ene dve koračnici in je rekel, da dobro, samo da se moramo dobro držati, je rekel.

⁴⁶ Eliptični osebni zaimek, referenco ohranja osebna glagolska oblika.

Glavne referenčne verige v besedilu so tri. Dve sta besedilni – in sicer prva in tretja; prva se nanaša na entiteto *Petrovič*, tretja pa na entiteto *fajmošter 'župnik'* – druga referenčna veriga je nebesedilna, nanaša se na prvo osebo množine.

Prvo entiteto v besedilo uvede samostalniška besedna zveza *en tak Petrovič*, koreferenca pa se vzpostavi z za-obliko, to je z anaforičnim zaimkom v dajalniku (*mu*), ki mu sledi elipsa osebnega zaimka, potem pa raba sopomenke (*kapelnik muzike 'godbe', pleh muzike 'godbe na pihala'*). V nadaljevanju se koreferenca dvakrat zapored ohranja z elipso osebnega zaimka. Proti koncu koreferenčne verige govorec dvakrat uporabi zvezo kazalnega zaimka in samostalnika (*ta Petrovič*), to je določno koreferenco, ker predpostavlja, da je entiteta *Petrovič* v diskurzu že dovolj prisotna. Koreferenčna veriga se zaključí z eliptičnim osebnim zaimkom.

Drugi referent je v besedilo uveden z natančnejšim opisom (*enih štirideset pobov mladih 'mladih fantov'*). Z uporabo eliptičnega zaimka *mi* govorec takoj v nadaljevanju vzpostavi prvoosebno referenco, ki se naprej ohranja pretežno z za-oblikami in elipso za-oblik, dvakrat pa tudi z določno samostalniško zvezo (*naše starše, naše očete*).

V tretji koreferenčni verigi je referent uveden z zvezo kazalnega in svojilnega zaimka s samostalnikom (*tistega našega fajmoštra 'župnika'*). Čeprav je referenca določna in bi zato predpostavljali, da je referent že znan, pa dejansko besedna zveza o referentu ne pove dovolj, da bi ga poslušalka lahko uspešno identificirala. Govorec je določno referenco najbrž uporabil zato, ker je ocenil, da Danila župnika pozna, glede na to, da je iz iste vasi kot sam, vendar ni upošteval dejstva, da je župnik v Medani deloval v petdesetih letih 20. stoletja, ko Danila še ni bila rojena. V nadaljevanju se koreferenca dvakrat vzpostavi z zvezo kazalnega zaimka in samostalnika (*ta fajmošter, tisti fajmošter 'župnik'*), enkrat z za-obliko, prevladuje pa elipsa za-oblike.

Glede na povedano lahko sklenemo, da je prevladujoče (ko)referenčno sredstvo v analiziranem govornem narečnem besedilu elipsa za-oblike, kar je bilo mogoče pričakovati, upoštevajoč slovnično pravilo v slovenskem jeziku, po katerem mora biti zaimek v stavčnočlenski vlogi osebka, če ta ni posebej poudarjen, eliptičen. Poleg tega je raba eliptičnih oblik zaimka pogosta zato, ker imata govorec in poslušalka veliko skupnega védenja o svetu, glede na dejstvo, da izhajata iz iste vasi, kar pomeni, da referentov ni bilo potrebno natančneje eksplicirati z rabo določnejših (ko)referenčnih sredstev.

5.5 PARALELIZEM

Paralelizem pomeni ponavljanje enakih skladenjskih struktur z različno vsebino. Pojav ima v besedilih »močan povezovalni potencial in s tem pomembno pripomore k razvidnosti smisla« (Ožbot 1999: 119).

Kontekst: Stanko Srebrnič pripoveduje, kako so si posamezne vasi v Brdih čez leto organizirale plese.

[91]⁴⁷

SS.: U ɟ'sa:ki 'va:si blo t'ku:ə; əə Mo'da:na ə 'mi:əla au'gu:sta, ku sən 're:ku žə p'ri:ət,

⁴⁷ [91]

SS.: V vsaki vasi je bilo tako, əə Medana je imela avgusta, kot sem rekel že prej, Šmartno je imelo na kapelško (nedeljo; op. D. Z. K.), zgodaj, že prvo nedeljo po veliki noči, v Neblem so imeli meseca julija in tako naprej, vsaka vas je imela svojo navado.

Š'ma:ɪrtno ə 'mi:əlo na ka'pe:lʃku, pər'ca:ɪtju, žə 'pə:rvu nə'di:əju po və'li:ki 'no:či, u 'Ni:əblən sa 'mi:əl 'ju:lja an tək'u:ə nap'ri:, u'sa:ka 'va:s ə 'mi:əla 'so:ju na'va:du.

5.6 DISKURZIVNI OZNAČEVALCI

Funkcija diskurzivnih označevalcev je pokazati na odnos med izrekom, v katerem se nahajajo, in predhodnim besedilom ter na odnos govorca do upovedene propozicije. Diskurzivni označevalci primarno pripadajo različnih oblikoslovnim in skladdenjskim kategorijam, vendar je njihova osnovna besedilna funkcija pragmatična; delujejo kot »navodilo, ki sprejemniku namiguje, kako interpretirati izrek, v katerem se nahajajo« (Schiffrin 1987: 330). Med diskurzivne označevalce spadajo konektorji (*zato, ker, vendar, potem, zdaj* itd.),⁴⁸ medmeti (med katere štejemo tudi besede kot *mislím* in *veš*, ki so besednovrstno sicer glagoli, vendar so v besedilu po pragmatični funkciji medmeti), metabesedilne zveze (*tako da*) in metabesedilni stavki (*drugače povedano, če se ozremo nazaj*). Znotraj medmetov tvorijo posebno skupino diskurzivnih označevalcev t. i. medmetni frazemi (Ivančič Kutin 2004: 257). Mednje prištevamo besedne zveze kot: *krščen matiček, marija marija, dijo dijo, ježeš ježeš, orko porko, porko mondo, šanto dijo* ipd.

Osnovna funkcija konektorjev, metabesedilnih zvez in metabesedilnih stavkov kot diskurzivnih označevalcev je v tem, da »eksplicitno signalizirajo odnose v besedilu, krepijo razvidnost besedilnega sveta in s tem sprejemniku nudijo oporo pri interpretaciji« (Ožbot 1999: 131). Osnovna funkcija medmetov in medmetnih frazemov pa je signalizirati govorcev odnos do upovedene predmetnosti (npr. z rabo kletvic ali izrazov čustvene angažiranosti).

V nadaljevanju si bomo pogledali pragmatične funkcije v obravnavanih besedilih pogosto rabljenih diskurzivnih označevalcev, med katere spadajo konektor *in*, besedna zveza *tako da* ter medmetna frazema *dio dio* in *marija marija*.

5.6.1 Konektor *in/an* 'in'

Konektorji so površinski označevalci, ki sprejemniku »signalizirajo, katere operacije naj izvede, da bo sporočilo ustrezno interpretiral« (Rudolph 1989: 188). Najpogosteje rabljeni konektor v govornih besedilih je *in*. Njegova osnovna pomenska funkcija je povezovati stavke v vezalno priredje, vendar lahko prevzame tudi funkcijo konektorja drugih pomen-skih razmerij.⁴⁹ Njegova pragmatična funkcija pa je izražanje govorceve želje po nadaljevanju govora (Schiffrin 1987: 225).

Kontekst: Anči Velišček pripoveduje, kako se je skupina mladih Medancev pripravljala na uprizoritev gledališče igre.

[92]⁵⁰

⁴⁸ Funkcija konektorjev je »signalizirati povezavo, ki jo sprejemnik inferira iz možnih interpretacij« (Schiffrin 1987: 62).

⁴⁹ Glej v Juljan Kumar (2001: 130–132). Ob konektorju *in* se pravzaprav postavlja vprašanje, ali ima dejansko več različnih pomenov ali pa so njegove različne interpretacije določene s pomeni z njim povezanih propozicij (Schiffrin 1987: 62).

⁵⁰ [92]

AV.: Smo bile zbrane same pevke iz Medane. In smo se zbrale in smo imele tudi vaje in smo vprašale kakšne gospodarje, da bi nam dovolili v kakšni garaži (smeh), da bi naredili kakšen oder /.../ In əə res, enkrat smo bile v eni garaži, smo naredile oder s kopicami sena, smo šle v gozd po veje

AV.: Smo bli zb'ra:ne 'sa:me 'pi:əŋke z Mo'da:ne. An⁵¹ s'mo: si zb'ra:l an smo 'mi:əl tut 'va:je in smo p'ra:šli 'ka:jšne ɣospo'da:rje, də bi nən dovo'li:l u 'ka:jšnən podst're:xu, (smeh) də bi nər'di:l 'ka:jšən 'o:dər /.../ An əəə 'ri:əs, 'a:nkrət smo b'li: u 'a:dnən potst're:xu, smo nər'di:l 'o:dər z 'ba:lmi s'la:me, smo š'li: u 'bo:šk po 've:je ot kos'ta:nja an əəə za za've:su smo 'mi:əl 'a:dno p'la:tno, ki sə pok'ri:vlo sə'nuzə, čə 'bi:ŋ 'də:š in 'tə:n smo jəɣ'ra:l in p'ri:ət, ku s'mo: jəɣ'ra:l, smo po 'ma:ši u 'a:dni 'xi:ši s'mo: na ni 'o:kni smo dər'žal 'a:dnu pla'kartu, də smo po'vi:ədli, də 'bo:mo 'mi:əl 'jə:ɣru. /.../ An 'ri:əs, po vi'če:rəncix smo 'mi:əl 'to: 'jə:ɣru. /.../

5.6.2 Besedna zveza tako da

Besedna zveza *tako da* ima v udeleženski mreži ravno nasprotno pragmatično funkcijo kot konektor *in*; signalizira potencialni prehod, to je z njo govorec poslušalcu nakaže, da mu je pripravljen prepustiti vlogo govorca.

Kontekst: Stanko Srebrnič pripoveduje, kako so šli medanski fantje z vozom na vojaški nabor v Gorico. Zvečer so v vasi pripravili večerjo in ples. Fantje so bili najbolj veseli, ko so dobili zdravniško potrdilo. Tistega, ki potrdila ni dobil, so imenovali *škrtoc*, kar je narečni izraz za vrečko, v prenesenem pomenu pa za nesposobneža.

[93]⁵²

SS.: (1) Zvi'če:r / 'li:x təkuzə, smo 'pə:ršli 'ɣo:r, smo žə 'mi:əl zad'ru:žni 'do:m, 'tə:n u dvo'ra:ni smo nər'di:l vi'če:rju, pašta'šur:tu smo 'mi:əl.

(2) Po'va:bli smo 'pu:pe. /

(3) An 'po:le zvi'če:r smo 'mi:əl p'le:s an smo p'la:sli do 'ju:tra.

(4) əəə Təkuzə jə š'lo:.

(5) Təkuzə də na'va:da jə bla 'li:əpa an 'po:le sə 'tu:ə zɣu'bi:lo. /

(6) Təkuzə də ... / Ma z'daj si žə za'či:ənje na'za:j.

(7) Təkuzə də əəə sə poži'vi:əlo na'za:j.

(8) Dər'ɣa:č, əəə 'vi:žita sə š'ti:əla an si 'bo: š'ti:əla, də 'pu:əp jə po'tə:rjən, 'kə:dər ɣ'ra: na 'vi:žitu.

(9) Čə jə 'bi:ŋ pa škər'to:c, ni 'bi:ŋ pa 'nə:č ŋ'ri:ədən.

D.: (10) 'Ki: si z'mi:səlte tut, ka'ku:ə sta xo'di:l 'a:nkrət p'la:sət, 'či:ə sta 'mi:əl p'le:se an op 'ka:ki 'u:ri sə 'zə:čənlə?

S petim izrekom želi govorec svojo vlogo končati. To nakaže z zvezo *tako da* in pre-morom. Toda poslušalka ponujene vloge ne prevzame, zato govorec nadaljuje s šestim izre-kom, v katerem s ponovitvijo zveze *tako da* ponovno nakaže, da želi svojo vlogo zaključiti. Ker poslušalka pobude še ne sprejme, govorec po kratkem premoru svojo vlogo nadaljuje z

od kovanja in əəə za zaveso smo imeli eno platno, s katerim se je pokrivalo seno, če je bil dež, in tam smo igrale in prej, kot smo igrale, smo po maši v eni hiši smo na enem oknu smo držale en plakat, da smo povedale, da bomo imele igro. /.../ In res, po večernicah smo imele to igro. /.../

⁵¹ Izzgovorna različica konektorja *in* v briškem narečju je *an*; v zgornji besedilni transakciji govorka izmenjaje uporablja tako briško kot knjižno različico.

⁵² [93]

SS.: (1) Zvečer / ravno tako, smo prišli gor, smo že imeli zadružni dom, tam v dvorani smo nare-dili večerjo, pašto smo imeli. (2) Povabili smo dekleta. / (3) in potem zvečer smo imeli ples in smo plesali do jutra. (4) əəə Tako je šlo. (5) Tako da navada je bila lepa in potem se je to izgubilo. (6) Tako da ... / Ampak zdaj se že začenja spet. (7) Tako da əəə je oživel spet. (8) Drugače, nabor se je štel in se bo štel, da fant je potrjen, ko gre na nabor. (9) Če je bil pa škrtoc, ni bil pa nič vreden.

D.: (10) Ali se spomnite tudi, kako ste hodili nekoč plesat, kje ste imeli plese in ob kateri ure se je začinjalo?

izrekom o oživiljanju navade danes. V sedmem izreku poskusi svojo vlogo končati še enkrat, vendar se tudi tokrat poslušalka ne odzove, zato jo po zapolnjenem premoru nadaljuje. Ker vidi, da poslušalka vloge govorka še ne namerava prevzeti, si v osmem izreku načrtovalni čas podaljša z diskurzivnim označevalcem *drugače* in zapolnjenim premorom. Vlogo govorka poslušalka sprejme šele po devetem izreku, ki ga govorec konča s padajočo intonacijo in odmikom od mikrofona. Šele po tako jasno nakazani nameri, da bo Stanko svojo vlogo končal, Danila postavi nadaljnje vprašanje.

5.6.3 Medmetna frazema *marija in dijo 'dio, bog'*

Diskurzivni označevalec izreku, v katerem se nahaja, določa kontekstualne koordinate (Schiffrin 1987: 322). To pomeni, da ga umešča v lokalni kontekst, v katerem ga interpretiramo, in sicer tako, da kaže v besedilo nazaj ali naprej. Diskurzivna označevalca *marija marija* in *dio dio* v zgledu [94] vzpostavljata kohezivno vez s predhodnim besedilom; izražata poslušalkino čustveno reakcijo ob pogledu na rane, ki ji jih govorec kaže.

Kontekst: Stanko Pulec Danili kaže, kje vse na telesu je imel rane, ki jih je dobil ob prevrnitvi tanka.

[94]⁵³

SP.: 'Vi:ɪdəʃ, 'to: 'mə:n šə z'da:j 'nu:əs, sk'la:n 'nu:əs, 'to:, 'vi:ɪdəʃ 'mə:n, ki sən 'mə:ɥ 'ro:ku na ko'ma:ndi, kə mə s'tə:ɾɣlo mə'su:ə 'do:l z 'me:ne. 'Laj 'to:, 'laj

D.: Ma'ri:ja ma'ri:ja. /.../

SP.: 'To:, 'to:, ɥ'se: (nerazumljivo). /.../ Zmeč'ka:no, (nerazumljivo)

D.: O:, 'di:jo 'di:jo.

5.6.4 Diskurzivni označevalci in argumentacija

Diskurzivni označevalci, kot so: vezniki *ker, kajti, saj, zato*; členki *celo, nekaj, skoraj*, ter metabesedilni stavki, kot so *izhajajoč iz tega lahko sklepamo, glede na to lahko rečemo*, kažejo v besedilu na argumentacijo, zato jih lahko imenujemo argumentativni vezniki, členki in stavki (Justin 1997: 125). Argumentacija nam pomeni način prepričevanja. Van Eemeren in Grootendorst jo označujeta kot »racionalno, jezikovno in družbeno dejavnost, katere namen je narediti kako stališče za poslušalca bolj ali manj sprejemljivo oziroma bolj ali manj nesprejemljivo« (Van Eemeren in Grootendorst; v: Žagar 2000: 429), pri čemer argumente razumemo kot »dejstva, ki podpirajo določene trditve oziroma sklepe« (Žagar 2000: 432). Toda »argumentirati ne pomeni dokazovati trditev niti dokazovati logično veljavno sklepanje« (Schlamberger Brezar 1997: 107). Razliko med logično dedukcijo, kot jo poznamo iz filozofije, in argumentacijo prikazujeta zgleда [95] in [96]:

[95]

Iz grozdja se dela vino.

Rebula je grozdje.

Iz rebule se torej dela vino.

[96]

Prihaja september. Torej bo trgatav.

Čeprav vsebujeta isti konektor, sporočili nista iste vrste. Pri zgledu [95] moramo iz logično veljavnega sklepanja obvezno zaključiti, da se iz rebule dela vino. Pri zgledu [96]

⁵³ [94]

SP.: Vidiš, tukaj imam še zdaj nos, razklan nos, tu, vidiš imam, ker sem imel roko na komandi, ko mi je strgalo meso dol z mene. Glej, tu, glej. D.: Marija marija. /.../ SP.: Tu, tu, vse (nerazumljivo). /.../ Zmečkan, (nerazumljivo) /.../ D.: O, dio dio.

pa nam splošno védenje o svetu in interpretacija pomena iz prvega izreka omogočata zaključiti, da bo kmalu trgateg. Ta zaključek ni dokazan, ampak argumentiran. Dejstvo, da se bliža september, predstavlja relevanten razlog, ki nas napelje na trditev, da bo kmalu trgateg. Vsebina drugega izreka torej predstavlja zadosten razlog za zaključek *Torej bo trgateg*. »Argumentirati nam zato ne pomeni enako kot logično sklepati, ampak podati razloge za določen zaključek, ki ga izpeljemo s pomočjo argumenta« (prav tam). Ta pa ni odvisen samo od pomena konektorja, ki povezuje argumentativni niz (to je sosledje argumenta in sklepa), ampak tudi od sprejemnikove interpretacije odnosa, upovedenega s konektorjem, kar pa temelji na kulturno pogojenem védenju za izpeljavo takih interpretacij (Schiffrin 1987: 202).⁵⁴

V tem okviru nas zanima, kako so v obravnavanih briških besedilih povezani argumentativni nizi oziroma kako govorci argumentirajo na ekspliciten način, to je z uporabo diskurzivnih označevalcev, ali implicitno, to je s pričakovanjem, da bo sprejemnik z ustreznim inferiranjem argument razumel.

Pogosto rabljeni argumentativni vezniki v govorjenih briških besedilih so *alora* 'torej', *sə* 'saj' in *ki* 'kajti'.

Kontekst: Danila Lojza sprašuje, kje je bil zaposlen.

[97]⁵⁵

L.: əə u 'za:druγi, /.../ u k'li:əti, na 'Do:brəvən /.../ 'To: smo na'ba:γjəl 'mo:št / 'pə:rvo, 'ne:, in 'pə:tlə, čə p'ro:stor jə z'ma:njku, 'pə:ršli ən sə γa pə'ja:l u Γə'ri:cu, də smo 'mi:əl p'ro:stor, 'ne:. In kər jə blo 'vi:no, sən pa 'jə:st (nerazumljivo) 'xo:du po 'va:si x k'me:təm, 'du:ə pər'da: 'vi:no, 'du:ə 'ma: za pər'da:t in 'ti:st, kə 'mə:γ za pər'da:t, smo š'li: 'no:tər, smo pəγ'la:dli, 'ke:ro jə / in 'pə:le səm obves'ti:γ k'li:ət u Γə'ri:cu, də sa 'pə:ršli s kam'jo:nmi na 'du:əm. /.../ Sə'vi:ədə jəs sən 'mo:γu və'zi:ərət, əə nər'di:t 'ka:rte əl'di:ən, də 'pə:le sə do'bi:l de'nar, 'ne:. Tə'ku:ə jə b'lu:ə.

D.: Ma 'pə:le vi ste 'di:əlu 'ci:əlu 'li:əto 'γo:r u γ'ra:du u k'li:əti, ste 'mi:əγ alora 'vi:no ənčə're:s?

L.: 'Ja:, jəs sən 'mə:γ 'vi:no, 'ci:əlu k'li:ət.

P.: Γ'la:γni biγ 'o:n, 'ne: /.../

Dejstva, ki jih naniza Lojz: delal je v zadrugi, v kleti, nabavljal je mošt in vino, naročal je odvoz vina v Gorico in hodil h kmetom nakupovat vino, predstavljajo Danili dovolj argumentov za dva sklepa: da je Lojz delal v grajski kleti in da se je ukvarjal z vinom (ne pa npr. da je delal v zadružnih vinogradih kot veliko drugih Bricev). Pravilnost njenega zaključka potrjena tako Lojz kot Pepi z zadnjima izrekoma. Za izpeljavo sklepa *Potemtakem ste delali celo leto gor v gradu v kleti* je bilo poleg splošnega védenja o svetu (*Če je imel oprava* z

⁵⁴ Kulturno pogojeno oziroma kulturno specifično védenje je pomemben dejavnik pri ustreznem argumentiranju v konverzaciji. Če to védenje pri udeleženi v komunikaciji ni prekrivno, lahko pripelje do izpeljevanja različnih sklepov in posledično do nenamernega nerazumevanja med njimi. Kulturno pogojeno védenje je odvisno tudi od načina življenja na določenem geografskem območju. V Brdih ljudje september na splošno povezujejo s trgatvijo, za razliko od, denimo, Ukev v Kanalski dolini, kjer ga povezujejo z vrnitvijo kmetov s paše iz visokih planin.

⁵⁵ L.: əə v zadrugi, /.../ v kleti, na Dobrovem. /.../ Tu smo nabavljali mošt / najprej, ne, in potem, če prostor je zmanjkal, so prišli in so ga peljali v Gorico, da smo imeli prostor, ne. In ko je bilo vino, sem pa jaz (nerazumljivo) hodil po vasi h kmetom, kdo proda vino, kdo ima za prodati, in tisti, ki je imel za prodati, smo šli noter, smo pogledali, katero je / in potem sem obvestil klet v Gorici, da so prišli s kamioni na dom. /.../ Seveda jaz sem moral obvestiti, əə narediti papirje ljudem, da potem so dobili denar, ne. Tako je bilo. D.: Potemtakem vi ste delali celo leto gor v gradu v kleti, ste imeli torej vino čez? L.: Ja, jaz sem imel vino, celo klet. P.: Glavni je bil on, ne /.../

vinom, je delal v vinski kleti) potrebno tudi specifično védenje (*Vinska klet se je nahajala v gradu*), ki je v tem primeru skupno (večinoma) samo prebivalcem tega geografskega območja in je zato geografsko oziroma kulturno specifično.

Kontekst: Pepi odgovarja na vprašanje, kam je bil vpoklican kot vojak.

[98]⁵⁶

P.: U Sar'de:nju. 'Po:le / dævætəntridə'se:ɪɣa 'li:əta / u 'A:ɟduščnu, z 'A:ɟduščne mid'ru:s Slo've:nci smo š'li: oku'pi:ərət *Slo've:nce*

L.: *Slo've:niju*

P.: 'Ja:.

L.: Jugos'larvju.

P.: Jugos'larvju an u Jugos'larvji sən 'bi:ɥ u Čər'no:mlju, Čərvi... Met'li:ka. In ot 'tə:n s nəs pob'ra:l ɥ'si:x Slo've:ncu, kər nəs jə b'lu:ə 'tə:m na kam'jo:n ən 'dɔ:l u I'ta:lju ən 'dɔ:l u I'ta:lju sa nəs zde'li:l 'a:ɟnix 'to:, po 'mi:əstix, 'a:ɟnix ... (prekinittev)

D.: Batal'jo:n špe'ča:le a'lo:ra?

P.: 'Ja:, ben 'ja:, batal'jo:n špe'ča:le.

Dejstvi, da je bil Pepi kot italijanski vojak leta 1939 s slovenskega ozemlja (pod italijansko zasedbo) premeščen južneje v Italijo ter da so jih razdelili po posameznih krajih, predstavljata Danili zadosten argument za sklep, da je pripadal posebnemu odredu, t. i. *battaglione speciale*, v katerega je italijanska vojska premestila slovenske vojake. Pepi pravilnost Danilinega sklepa potrdi v zadnjem izreku. Tudi v tem primeru je bilo za ustrezno argumentacijo potrebno kulturno specifično védenje, to je, da italijanska vojska slovenskim vojakom ni zaupala, zato jih je s slovenskega ozemlja umaknila, mnoge celo na Sicilijo in Sardinijo, ter jih tam razmestila v posebne odrede, ki jim je bila odvzeta možnost bojevanja in so jim bila naložena druga dela, npr. delo v gozdu, pomoč na kmetijah, v pekarnah ipd.

Kontekst: Pepi govori o tem, kako se je s skupino Slovencev po kapitulaciji Italije z juga Italije peš vračal proti domu. Na poti so na neki kmetiji ukradli petelina, ga ubili in si skuhali juho.

[99]⁵⁷

P.: /.../ an 'lu:əžmo 'ku:ɣət, s'ku:xu si d'vi:ə 'u:ri 'ca:ɟta, smo po'jə:dli 'ti:stu 'žu:pu, 'ne:, an smo 'mi:sənli, də 'bo:mo 'jə:dli 'ti:ste mə'su:ə. / 'Bi:ɥ 'tə:rt. D'ru:ɣi 'da:n ɣa 'lu:əžmo na'za:j 'ku:ɣət, d'ru:ɣi 'da:n jə b'lu:ə pa ku žə'li:əzo. Jə 'mo:ɣu 'mi:ət nix s'tu:ə 'li:ət.

L., D.: (smeh)

Govorcu izrek *Naslednji dan je bilo meso trdo kot železo* predstavlja argument za sklep (trditev) *Torej je moral petelin imeti 'biti star' sto let*. Argumentacija je v tem primeru implicitna, sprejemnik mora argumentativni veznik inferirati sam.

⁵⁶ P.: Na Sardinijo. Potem / devetintridesetega leta / v Ajdovščino, iz Ajdovščine mi Slovenci smo šli okupirat *Slovence* L.: *Slovenijo* P.: Ja. L.: Jugoslavijo. P.: Jugoslavijo in v Jugoslaviji sem bil v Črnomlju, Červi... Metliki. In od tam so nas pobrali vse Slovence, kar nas je bilo tam na kamion in dol v Italijo in dol v Italiji so nas razdelili enih sem, po mestih, enih ... (prekinittev) D.: Posebni bataljon torej? P.: Ja, no ja, posebni bataljon.

⁵⁷ [99]

P.: /.../ in damo kuhat (petelina; op. D. Z. K.), kupal se je dve uri, smo pojedli tisto juho, ne, in smo mislili, da bomo jedli tisto meso. / Je bil trd. Drugi dan ga damo spet kuhat, drugi dan je bil pa kot železo. Je moral imeti enih sto let.

5.7 ELIPSA

Elipsa je sredstvo zgoščevanja. Biber idr. (2000: 156) jo opredeljuje kot »izpust prvin, ki so nam dostopne iz situacijskega ali jezikovnega konteksta, pri čemer manjkajoče prvine ne spremenijo pomena izreka«. Kohezivna je samo besedilna elipsa,⁵⁸ pri čemer eliptična kohezivna vez pomeni vez med nanašalnico in mestom, kjer se v strukturi nahaja elipsa. Rabimo jo zato, da se izognemo ponavljanju, kar omogoča besedilu večjo učinkovitost (Beaugrande in Dressler 1992: 55). V besedilih je pogosta anaforična elipsa, pri kateri se eliptična struktura pojavi za popolno,⁵⁹ medtem ko je kataforična elipsa v rabi redkejša. Razumevanje in ustrezno interpretiranje eliptične strukture je odvisno od sprejemnikove sposobnosti inferiranja.

Glede na slovnično ustreznost ločujemo med sistemsko in nesistemsko elipso. Sistem-ska elipsa je podrejena slovničnim pravilom nekega jezika, kot npr. v slovenščini to velja za elipso osebnega zaimka v stavčnočlenski vlogi osebka, ko so potrebne informacije za identifikacijo referenta vkodirane v glagolski končnici.⁶⁰ Nesistem-ska elipsa, ki se uporablja v govornem jeziku, pa se ne podreja slovničnim pravilom, ampak ta krši. Vzrokov za njeno pojavljanje je najbrž več, eden od njih pa je tako kot pri sistemski elipsi gotovo gospodarnost (ekonomičnost) jezika.

5.7.1 Sistemska elipsa

Pogosto eliptično strukturo v konverzaciji poleg eliptičnih odgovorov na dopolnjevalno vprašanje⁶¹ predstavljajo eliptična odločevalna vprašanja v vlogi govorničevega ponujenega odgovora na zastavljeno vprašanje.

Kontekst: Danilo zanima, na kakšne načine so v Brdih nekoč pripravljali jajca. Ob dopolnjevalnem vprašanju postavi hkrati še eliptično odločevalno vprašanje (*Ocvrta?*), ki je dejansko v vlogi enega od možnih odgovorov (1). Helena in Marija s ponovitvijo leksema odgovorita pritrdilno (2). V izreku (3) ponudi Danila novi odgovor, tudi tokrat v obliki eliptičnega odločevalnega vprašanja. Helena s ponovitvijo leksemov iz prvega in tretjega izreka (*Ocvrta ali kuhana*) pritrdi Danilinemu ponujenemu odgovoru, s tem da sicer eliptični leksem *jajca* podrobneje opiše (*v solati*), potem pa doda še tretji način priprave (*in čvrčo*) (4).⁶² Danilino eliptično vprašanje (*Cvrčo?*) pa v tem primeru ni več v vlogi ponujenega odgovora, ampak dopolnjevalnega vprašanja, s katerim poizveduje o novi temi (5). Vsebino tega ponovi z vprašanjem (*Kaj je to?*).

[100]⁶³

⁵⁸ Nebesedilna (situacijska) elipsa ni kohezivna, ker je interpretacija izpuščenih prvin odvisna od situacijskega konteksta in ne od sobesedila.

⁵⁹ O elipsi glej tudi v poglavju *Govorjeni diskurz*.

⁶⁰ Nekaj primerov sistemske elipse:

– elipsa povedka (*Ti očeta do praga, sin tebe čez prag.*)

– elipsa predmeta (*Jaz sem nji vo zoral, ti pa le povlačil.*) (Toporišič 2000: 613, 617)

– elipsa predloga (*Domov je prišel z Maticem in Markom.*)

– elipsa jedra samostalniške zveze z vrstnim pridevnikom v vlogi levega prilastka v položaju za vezjo (*Kadar so koeficienti A, B, C racionalni, /.../*) (Gorjanc 1999: 153).

⁶¹ Npr. *Kdaj se vrneš? Jutri.*

⁶² Drugo, bolj razširjeno ime za *cvrčo* je iz furlanščine prevzeta beseda *frtalja*. To je primorska jed iz umešanih jajc in zelišč.

⁶³ [100]

(1) D.: In kako ste jedli pa jajca pripravljena? *Ocvrta?* (2) H., M.: **Ocvrta.** (3) D.: *Ali kuhana?* (4)

- (1) D.: An ka'ku:ə sta 'jə:dli pa 'ja:ɟce pərp'ra:ɟjəne? C'və:ɾte?
 (2) H., M.: *C'və:ɾte.*
 (3) D.: Al 'ku:xəne?
 (4) H.: C'və:ɾte al 'ku:xəne u sə'lɑ:ti an č'və:ɾču.
 (5) D.: C'və:ɾču? 'Ki: jə 'tu:ə?
 (6) H.: C'və:ɾča z 'ze:jɑ, z mədər'ja:lce.

5.7.2 Nesistemska elipsa

Pogosto rabljeno obliko nesistemske elipse glede na knjižno normo v obravnavanih govorjenih besedilih predstavlja izpust pomožnega glagola *biti* v preteklem času. Če gre za povratni glagol, izpust zadeva tudi povratni osebni zaimsek *se* [101], vendar se glede na pogostost pojavljanja tovrstne elipse postavlja vprašanje, ali še vedno lahko govorimo o nesistemskem pojavu ali pa morebiti že gre za v obravnavanem narečnem jeziku veljavno pravilo, torej za sistemsko elipso. Pojav bi v prihodnje terjal natančnejšo raziskavo. Sicer pa se v obravnavanih besedilih pojavljajo naslednje oblike nesistemske elipse: elipsa predmeta, npr. zgleda [102], [103], in jedra prislovnega določila, zgled [104].

[101]⁶⁴

L.: Sə ɥ'se: smə'ja:lə 'dɔ:l u dvo'ra:ni. Z d'vi:əma ku'bi:kma 'də:sk, 'sən 're:ku, 'pu:ɟde Jugos'lar:vija. 'Ni:sən 'mu:ču, 'ne:. (smeh) An 'po:le 'tə:n (se je) ɥ'se: kon'ča:lə, 'ne:, 'ti:st 'dɑ:n bla ra'so:tba, 'ne:.

[102]⁶⁵

P.: 'Ja:, 'ja:. Ma 'ta:ko (vino; op. D. Z. K.) ku *'mə:ɥ* (prekinitiv)

L.: *'Ta:ko,* ku 'mə:ɥ 'Vu:ɣɑ, ni 'mə:ɥ ...

P.: 'ni: b'lu:ə. Šə ə 're:ku 'po:le, d'ru:ɣo 'li:ətə 'pu:stta nɑ'zɑj 'ti:stə 'vi:no, ma 'ni: 'mi:ələ 'tɔ:lko (alkohola).

[103]⁶⁶

P.: Sa *pe'ja:l* (prekinitiv)

D.: *An ka'ku:ə* sta k'la:dli (vino), sta k'la:dli s čə'ri:əvən 'no:tər u u kam'jo:n?

L.: 'A:, 'po:mpɑ, 'po:mpɑ.

D.: 'A:, sta 'mi:əl p'ra:ɥ 'po:mpu.

[104]⁶⁷

P.: 'A:, dɔ'li:ə smə 'mi:əl 'tu:rno, 'ne:. Smo bli ... 'mi:əl po 'tri: 'tu:rne.

L.: 'A:dən op 'ta:ki, 'a:dən op 'ta:ki (uri).

P.: 'Ja:, 'a:dən op 'ta:ki, 'a:dən op 'ta:ki (uri).

H.: Ocvrta ali kuhana v solati in s cvrčo. (5) D.: Cvrčo? Kaj je to? (6) Cvrča iz melise, iz navadne grenčice.

⁶⁴ [101]

L.: Se je vse smejalo dol v dvorani. Z dvema kubikoma desk, sem rekel, pojde Jugoslavija. Nisem molčal, ne. (smeh) In potem tam (se je) vse končalo, ne, tisti dan je bila razsodba, ne.

⁶⁵ [102]

P.: Ja, ja. Ampak takšno, kot ga je imel* (prekinitiv) L.: *Tako,* kot ga je imel Vuga, ni imel ...

P.: ga ni bilo. Še je rekel potem, drugo leto pustite spet tisto vino, samo ni imelo toliko (alkohola)

⁶⁶ [103]

P.: So *peljali* (prekinitiv) D.: *In kako* ste pretovarjali (vino), ste pretovarjali s cevjo noter v kamion? L.: A, črpalka, črpalka D.: A, ste imeli prav črpalko.

⁶⁷ [104]

P.: A, dol smo imeli turnuse, ne. Smo bili ... imeli po tri turnuse. L.: Eden ob taki, eden ob taki (uri). P.: Ja, eden ob taki, eden ob taki (uri).

5.8 TEMATSKA PROGRESIJA

Za udeležence diskurza je najpomembnejše, da izreki tvorijo smisel; to je, da so deli diskurza povezani s koherentnimi vezmi ter da so informacije dostopne bodisi v sobesedilu in situaciji, v kateri diskurz poteka, bodisi v njihovem skupnem védenju. Toda koherenca tistega, kar je že znano, ves čas tekmuje s potrebo po razvijanju, po novih informacijah. Vsak segment diskurza tako ves čas predstavlja napetost med dvema nasprotujočima si potrebama: potrebo po ohranjanju teme in potrebo po uvajanju novih tem (Linell in Korolija 1997: 167). Ko poskuša govorec v sodelovanju z drugimi udeleženci diskurza začeti pogovor o nečem novem, to navadno stori tako, da uporabi neko sredstvo iz konteksta, ki je potencialno dostopno vsem udeležencem. Nova tema mora biti namreč »zasidrana, to je kontekstualizirana in razumljena v odnosu do nečesa« (prav tam: 172). Tematska progresija v površinski strukturi besedila ni tako transparentna kot koreferenca in konektorske zveze, vendar je za koherenco besedila velikega pomena.

Skupaj s prikazom obravnave pojava v različnih funkcijskih šolah (češka, angleška in nizozemska) je tematska progresija podrobno obravnavana v magistrskem delu D. Zuljan Kumar (2001: 55–89). V njem je predstavljena tudi analiza tematske progresije na primeru govornega narečnega besedila (prav tam: 89–102), zato se tu temu pojavu ne bomo natančneje posvečali.

5.9 PROZODIJA

Med najpomembnejša sredstva, ki zagotavljajo kohezijo v govornih interakcijah, spada prozodija.⁶⁸ Večkrat je bilo že poudarjeno, da je ena od osnovnih razlik, ki loči govorni jezik od pisnega, signaliziranje informacije s prozodijo.⁶⁹ Prozodično signaliziranje temelji na univerzalnem in omejenem nizu prozodičnih informacij. Načini, kako se sicer univerzalne prozodične prvine uporabljajo v povezavi s skladnjo in semantiko za signaliziranje nove in stare informacije oziroma reme in teme, pa so konvencionalizirani v vsakem jeziku posebej.⁷⁰

Prav tako vodijo konvencionalizirana pravila poslušalca. Ta gradi svoja pričakovanja na predvidevanju, kje se bo pojavila pomembna informacija.

S tega stališča je prozodija nepogrešljiva pri interpretiranju govornega besedila. To lahko vidimo že na primeru predstavljanja med ljudmi. V ustreznem kontekstu nam intonacijski potek izrekov *Tomaž, Andreja*⁷¹ posreduje propozicijo *Andreja, to je Tomaž in Tomaž, to je Andreja*. Intonacijski potek je uporabljen kot kohezivno sredstvo; signalizira informacijo, ki je le implicitna, toda prav z njeno pomočjo je sporočilo vseeno razumljeno kot kohezivna in koherentna celota.

Prozodije kot enega od kohezivnih sredstev v obravnavanih govornih besedilih ni-

⁶⁸ Sem spadajo mesto in vrsta naglasa (jakostni, tonemski), intonacija, členitev s premori, poudarek, register, to je tonski pas, v katerem se uresničuje stavčna intonacija, hitrost idr. (Toporišič 1992: 235, 253, 308).

⁶⁹ Prozodično signaliziranje v pisnem jeziku deloma nadomeščajo oblikoslovno-skladenjska sredstva in ločila.

⁷⁰ Učenje teh pravil v veliki meri pomaga otroku pri učenju jezika ter shranjevanju informacij (Gumperz, Kaltman, O'Connor 1984: 6–7).

⁷¹ Narasčajoči v prvem in padajoči v drugem delu izreka.

smo raziskali, vendar bo v prihodnje to potrebno storiti, in sicer na večjem korpusu govorenih besedil. S tem bomo dobili vpogled v njen dejanski vpliv na vzpostavljanje besedilne kohezije in koherence v govorenem jeziku.

5.10 NEBESEDILNA REFERENCA – DEIKTIKA

Deiktika zajema širok izbor prvin, ki jim je skupna lastnost deiktičnost oziroma kazalnost. Verschueren (2000: 78) **deiktičnost** definira kot »zasidranost jezikovne rabe v stvarnost, ki jo povzroča kazanje na spremenljivke v nekaterih razsežnostih stvarnosti, zlasti v prostoru, času, družbi in diskurzu«. Termin deikt so poznali že starogrški slovničarji, v modernem smislu pa ga je utemeljil nemški psiholog K. Bühler (1879–1963) v svoji knjigi *Sprachtheorie* (1934). Deikti so tisti izrazi, ki svoj polni pomen dobijo v konkretnem govornem položaju. Mednje spadajo osebni in kazalni zaimki ter prislovi (*tu, tam, tako, tja, sem*), to je izrazi, ki upovedeni dogodek vpenjajo v čas in prostor. Njihova osnovna lastnost je, da jih ni mogoče razumeti na osnovi pomenske (semantične) definicije, ker se njihova referenca spreminja. To pomeni, da se, denimo, zaimek *ta* ne nanaša vedno na isto entiteto, ampak gre za neke vrste spremenljivko, ki je podana s kontekstom (Levinson 2003: 54). V tem smislu je deikt ekonomično sredstvo; z njegovo pomočjo govorec usmeri sprejemnikovo pozornost na entiteto, ki jo v govoru omenja (Ehlich 1998: 35).⁷² Pogoj za interpretacijo deikta je poznavanje entitete, na katero se nanaša. Da je deiktična informacija za interpretacijo izreka nujna, najlažje vidimo takrat, ko je v kontekstu ni. Vzemimo primer napisa *Vrnem se čez deset minut na vratih trgovine*. Ker ne vemo, kdaj je bilo sporočilo napisano, ne vemo tudi, kdaj se bo njegov avtor vrnil.

Deikt je organiziran na egocentričen način, kar pomeni, da je govorec središčna oseba v deiktičnem središču. Čas, ko govorec izreka svoj izrek, je časovno središče, lokacija, kjer se nahaja v času izrekanja, je prostorsko središče, točka, ko je v času izrekanja, je diskurzivno središče in govorčev socialni položaj glede na naslovnikov je socialno središče (Levinson 2003: 64).⁷³ Ko govorec in poslušalec vlogi zamenjata, se koordinate celotnega sistema prenesejo na poslušalca (zdaj govorca), ki postane krajevno, časovno, socialno in diskurzivno središče. Gramatikalizacijo in leksikalizacijo deiktov najlažje razumemo v kanični situaciji izrekanja, v pogovoru iz oči v oči.

5.10.1 Nebesedilna referenca in besedilne zvrsti (registri)

Posamezne besedilne zvrsti se med seboj med drugim ločijo tudi po večji ali manjši prisotnosti nebesedilne reference. Pogosta raba nebesedilne reference je na splošno značilna za konverzacijo (Biber idr. 2000: 267). To gre pripisati dejstvu, da je konverzacija zasidrana v določeno situacijo, ki si jo govorec in poslušalec delita. Poleg tega so udeleženci konverzacije velikokrat člani iste družine ali vsaj ljudje, ki se med seboj dobro poznajo, zato imajo veliko skupnega védenja. Pogostost rabe nebesedilne reference pa se razlikuje tudi med posameznimi vrstami konverzacije. Če igra v govornem dejanju jezik le manjšo, ob-

⁷² Rabi deikta lahko sledi govorčeva kretanja, gib z glavo ali s prstom v smeri, v katero naj sprejemnik pogleda, če želi identificirati želeno entiteto (Lyons 1991: 149).

⁷³ V povezavi s tem obstaja tudi prenos deiktičnega središča na druge udeležence govornega dejanja, kar imenujemo deiktična projekcija (Levinson 2003: 64). Tak način ni tipičen za govornjeni diskurz, večinoma se uporablja v literarnih delih, ko pripovedovalec ni avtor sam, ampak neka oseba iz literarnega dela.

robno vlogo, bo besedilo vsebovalo visok delež nebesedilne reference.⁷⁴ Tak jezik Halliday (1976: 36) imenuje omejeni kod. V njem ne najdemo nič odvečnega. Značilen je predvsem za otroški govor⁷⁵ pa tudi za tesno povezane socialne skupine, kot so sojetniki, pripadniki kriminalnih združb, vojaških skupin ali celo dolgo poročeni pari.

Uspešnost dekodiranja sporočil, ki vsebujejo visok delež nebesedilne reference, je odvisna od sprejemnikovega poznavanja situacijskega konteksta, kar pomeni, da so tovrstna sporočila veliko bolj odvisna od konteksta kot sporočila, ki vsebujejo nizek delež nebesedilne reference ali te sploh ne vsebujejo.⁷⁶

5.10.2 Deiktčne kategorije

Tradicionalne deiktčne kategorije so tri: oseba, prostor in čas. Osebni deikt zadeva vkodiranje vloge udeležencev govornega dejanja pri izrekanju določenega izreka, pri čemer 1. oseba ednine pomeni gramatikalizacijo govorceve reference na samega sebe, 2. oseba vkodiranje govorceve reference na enega ali več sprejemnikov, 3. oseba pa vkodiranje reference na osebe ali entitete, ki v določenem dejanju izrekanja niso niti tvorec besedila niti sprejemnik. Vloga govorca ali po Lyonsu (1995: 305) lokucijskega povzročitelja se v procesu izrekanja spreminja, kar pomeni, da se glede na to, kdo od v diskurzu sodelujočih ima besedo, spreminja tudi deiktčno središče, na katerem temelji celotni deiktčni sistem.

Krajevni deikt zadeva vkodiranje krajevne lokacije glede na lokacijo udeležencev govornega dejanja. Krajevna ničelna točka se, če gre za kanonični način pogovora, ne spreminja.⁷⁷ Časovni deikt zadeva vkodiranje časovnih točk ali dob glede na čas, v katerem je bil izrek izrečen.

Tem deiktčnim kategorijam dodaja Levinson (2003: 62) dve novi, in sicer socialno in besedilno/diskurzivno deiktčno kategorijo. Prva zadeva vkodiranje socialnih razlik glede na udeleženske vloge, kar pomeni posebne vidike socialnega odnosa med govorcem in poslušalcem ter med govorcem in določenim referentom. Besedilna/diskurzivna deiktika pa zadeva vkodiranje reference v dele razvijajočega se diskurza, v katerem se izrek s referenčnim izrazom nahaja.

A) Osebna deiktika

Ena od univerzalnih značilnosti jezika je, da nam ponuja sredstva za razlikovanje med govorečim, to je prvo osebo oziroma deiktčnim središčem komunikacije, naslovnikom ali sprejemnikom, to je drugo osebo, in preostalimi oziroma tretjo osebo. Specifična jezikovna

⁷⁴ Pri nogometu, denimo, je verbalna interakcija med igralci zelo skromna, omejena na kratka navodila, graje, pohvale. Podobno je pri družabnih igrah, kot je *človek ne jezi se*. V takih primerih je besedilo težko, če ne celo nemogoče interpretirati brez upoštevanja situacije, v kateri dogajanje poteka. Na drugi strani pa imamo govorne situacije, v katerih je jezik samozadosten v tem smislu, da ne potrebujemo upoštevanja situacije, v kateri diskurz poteka, na primer debata o borznem trgovanju.

⁷⁵ Otroci se pri sporazumevanju med seboj nanašajo na materialni svet, znotraj katerega se gibljejo, zato jim vzpostavljanje nebesedilne reference ne predstavlja težav pri razumevanju.

⁷⁶ Hkrati je potrebno vedeti, da besedila, v katerih je malo nebesedilne reference, niso nič bolj informativna kot tista, v katerih je nebesedilne reference veliko. Razlika med njimi je samo v tem, da je interpretacija drugih veliko bolj odvisna od situacijskega konteksta kot interpretacija prvih (Halliday 1976: 37).

⁷⁷ V primerjavi s telefonskim pogovorom, pri katerem se krajevna ničelna točka ves čas spreminja. Pri pogovoru na velike razdalje se spreminja tudi časovna ničelna točka. V tem pogledu so zanimivi tudi pogovori v t. i. klepetalnicah na spletu.

sredstva, ki nam jih za to ponujajo naravni jeziki, so zelo različna. V nekaterih jezikih so edino sredstvo za razlikovanje osebni in (deloma) kazalni zaimki, v drugih jezikih pa poleg sistema zaimkov obstaja tudi sistem glagolske spregatve; ta dva sistema v nekaterih jezikih funkcionirata samo skupaj (npr. v angleščini in nemščini), v drugih pa raba lahko variira (npr. v slovenščini, španščini, madžarščini).

Zaznamovalci osebe na različne načine združujejo čisto deiktichnost osebe z nedeiktichnimi kategorijami, kot sta število in spol. Ko se s pomočjo deikta nanašamo na določeno entiteto, hkrati s tem prenašamo informacije o njenem spolu ali oddaljenost od govorca. Zaimki za 3. osebo nosijo informacijo o spolu entitete, na katero se nanašajo, kazalni zaimki pa o oddaljenosti od govorca v času izrekanja in deloma tudi o spolu.⁷⁸

Pri prvi osebi je potrebno poudariti, da fizični izjavitelj izreka ni nujno tudi vir informacij, ki jih posreduje, oziroma vsaj ni nujno, da je prvotni vir informacij. Primer: na zapuščinski obravnavi na sodišču oporoko bere sodnik. To je sicer fizični izjavitelj in posrednik pri prenosu informacij, ne pa tudi njihov vir (Verschueren 2000: 120).

Omeniti velja še t. i. vrinjene izjave, ki jih fizični izjavitelj, to je govorec, predstavi tako, kot da jih je proizvedel vrinjeni izjavitelj. Sem spadajo izreki tipa *A je rekel, da ...* Vrinjeni izjavitelji se pojavljajo tudi v vseh oblikah neposrednega citiranja (prav tam: 123–124).

Prvo- in drugoosebni zaimki, ki se nanašajo na govorca in poslušalca, so najpogostejši v konverzaciji, saj sta sogovorca v neposrednem stiku.⁷⁹

B) Časovna deiktika

Časovna organizacija predstavlja zelo pomembno nalogo pri vsakodnevnem komuniciranju. Danes je splošno znano, da čas ne vključuje samo časovne reference, ampak tudi deiktichno časovno referenco, to je referenco na časovno točko ali časovno obdobje, ki je določeno glede na čas izrekanja. Sedanji čas se tako nanaša na trenutek izrekanja (na časovno ničelno točko zdaj, v tem trenutku) ali na neko obdobje, ki vključuje ničelno točko (Lyons 1995: 313).

Zaradi vzajemnega delovanja deiktichnih koordinat z nedeiktichno kontekstualizacijo časa in prostora sta krajevna in časovna deiktika v jeziku precej zapleteni. Analize deiktichnih procesov so pokazale, da vključuje raba deiktichnih izrazov zapleteno sodelovanje med tvorcem in sprejemnikom (Ehlich 1998: 44). Toda če hočemo razumeti te vidike deiktike, je potrebno najprej razumeti pomensko organizacijo prostora in časa na splošno.

Osnova za merjenje in določanje časa so v večini naravnih jezikov naravni ciklusi noči in dnevov, tednov, mesecev, let. Te enote uporabljamo kot merske enote (na primer ure, minute) ali kot koledarsko štetje (dnevi, meseci, leta) in predstavljajo nedeiktichno kontekstualizacijo časa. Poleg te obstaja v jeziku tudi deiktichna kontekstualizacija, ki vključuje slovnično kategorijo časa in prislove časa. Kot vsi vidiki deiktike tudi časovna deiktika referira glede na udeleženijske vloge. S tega stališča pomeni deikt *zdaj* čas, ko govorec izgovarja svoj izrek.⁸⁰ Ta čas Levinson (2003: 73) imenuje kodirni čas, čas, ko naslovnik izrek sprejema, pa sprejemni čas. V kanonični situaciji pri nezaznamovanem deiktichnem

⁷⁸ Besedna zveza *ta miza*, uporabljena v deiktichni vlogi, informira sprejemnika, da se referent nahaja v bližini govorca in da je ženskega spola.

⁷⁹ »Tretja oseba se od prve in druge osebe razlikuje po tem, da ne ustreza nobeni udeleženijski vlogi v govornem dogodku, ampak ima vlogo publike« (Levinson 2003: 72).

⁸⁰ *Zdaj* se seveda ves čas spreminja glede na čas izrekanja znotraj časovnega okvirja trajanja diskurza.

središču sta oba časa identična, kar lahko imenujemo deiktična istočasnost. Problem se pojavi, ko kodirni in sprejemni čas ne sovpadata, na primer pri pisanju pisem in vnaprej snemanih oddajah. V takih primerih se je potrebno odločiti, ali bo deiktično središče ostalo pri tvorcu sporočila ali ga bomo projicirali na sprejemnika oziroma poslušalca. Primer: *Ko boš to bral/ko to bereš, bom jaz/sem jaz že nad Pacifikom.*

Kako se deiktični in nedeiktični koncept časa dopolnjujeta, lahko opazujemo pri deiktih *danes, včeraj, jutri*. Ti izrazi predpostavljajo delitev časa v dnevne časovne razmike, pri čemer *danes* pomeni dnevni časovni razmik, ki vključuje kodirni čas.

Drugi vidik povezave med koledarskim štetjem in časovno deiktiko lahko opazujemo pri samostalniških besednih zvezah v stavčnočlenski vlogi prislovnega določila časa (npr. *prejšnjo sredo, naslednji teden, tega septembra*),⁸¹ pri katerih gre za zvezo deiktičnega določila in nedeiktičnega jedra.

Zaradi jezikovnih konvencij posameznih jezikov ali kultur, ki določajo različno rabo deiktičnih izrazov, povezano z različnim dojemanjem časa, se lahko pojavijo problemi pri pozdravih. Na primer Slovenci *dobro jutro* uporabljamo samo za jutro, ne pa za pozno dopoldne, ob enajstih uporabljamo *dober dan*. Angleži pa dopoldne uporabljajo *good morning*, popoldne pa *good afternoon*.⁸²

V slovenščini so razlike v deiktični časovni referenci tako gramatikalizirane (s slovnično kategorijo časa)⁸³ kot leksikalizirane (z veliko izbiro prislovov in prislovnih zvez).⁸⁴

C) Prostorska deiktika⁸⁵

Umeščanje entitet v prostor poteka glede na nespremenljive referenčne točke, glede na druge (premične) entitete v prostoru ali glede na položaj govorca v času izrekanja. Umeščanje glede na prvo pomeni nedeiktično konceptualno organizacijo prostora in je neodvisno od gledišča govorca, npr. *Moja hiša je 100 m od cerkve, Medana leži 220 m nad morsko gladino*. Nedeiktična konceptualna organizacija prostora vključuje tudi razlike med prednjo, zadnjo, spodnjo in zgornjo stranjo stvari, višino, širino, dolžino, globino ter površino. Tako,

⁸¹ *Ta september* ne pomeni nujno meseca, v katerem smo, ampak koledarsko leto, ki vključuje kodirni čas. Podobno pomeni *to jutro* jutro dnevne enote, ki vključuje kodirni čas (Levinson 2003: 76).

⁸² V zvezi s tem se zdi zanimiva tudi raba zveze *dober dan* v zimskem času, ki jo uporabljajo slovenski novinarji ob poročilih ob 18. uri, ko je zunaj že tema in bi torej po logiki moral biti *dober večer*.

⁸³ Podobno kot slovnična kategorija časa se kot deiktična kategorija lahko uporablja tudi slovnična kategorija glagolskega vida, in sicer takrat, kadar govorec neko situacijo predstavi kot stanje ali proces, znotraj katerega se zgodi nek dogodek (Lyons 1977: 709). S tem drugi dogodek časovno locira, npr. *Ivan je bral, ko je Maja vstopila*. Majin prihod je prikazan kot dogodek, ki se je zgodil na neki določeni časovni točki znotraj procesa Ivanovega branja.

Kot časovno določitev lahko jemljemo tudi izreke, kot je *Vlak prihaja na peron šest*, v katerem deikt *zdaj* ni eksplicitno izražen. Njegovo vlogo je prevzela nedovršniška oblika glagola (*prihajati*) in delno tudi predložna zveza *na peron šest* v stavčnočlenski vlogi prislovnega določila kraja. Če bi namesto te predložne zveze izrek vseboval prislov *točno* ali predložno zvezo *ob uri*, potem bi se njegov pomen spremenil in bi bila časovna določitev drugačna; ne *zdaj*, ampak *vedno*.

⁸⁴ Nekateri jeziki, kot na primer kitajščina ali malajščina, ne poznajo slovnične kategorije časa, kar ne pomeni, da so zato manj ekspresivni ali pomensko revnejši, saj imajo široko izbiro ustreznih leksikalnih izrazov (Lyons 1995: 312–313).

⁸⁵ Po mnenju psihologov igra prostorska organizacija v človekovi kogniciji osrednjo vlogo (Lyons 1977: 718). Od tod morebiti izhaja tudi metaforična raba v primerih kot: *Cene gredo gor*, *Kar se e-poslovanja tiče, so Italijani še veliko za nami*, *Američani pa veliko pred nami*.

npr. *ta stran hiše* pomeni površino hiše, ki je najbližja govorcu v njegovem kodirnem času, *ta stran drevesa* pa tisti del drevesa, ki ga govorec vidi s prostora, kjer je v času izrekanja.⁸⁶

Deiktična konceptualizacija prostora pa je odvisna od gledišča govorca. Sem spadajo deiktične krajevne besede kot: prislova *tu* in *tam*, označitev kraja glede na lokacijo udeležencev govornega dejanja v času izrekanja, npr. *Mestna hiša je 100 metrov od tu, Ljubljana je od tu oddaljena 150 kilometrov*, pa tudi identifikacija prostora z entitetami, ki ta prostor zasedajo, npr. *Dobiva se pri avtu*. Avto je tu posredno uporabljen v vlogi identifikatorja prostora v pomenu *Dobiva se tam, kjer je avto*. V isti vlogi se lahko uporabi tudi oseba, npr. *Ivan je pri Simonu* v pomenu *Ivan je tam, kjer je Simon*. Take zveze se v slovenščini in v mnogih drugih jezikih gramatikalizirajo v mestniku. Oba izreka namreč odgovarjata na vprašanje po kraju *Kje se dobiva?* in *Kje je Ivan?*, zato je funkcija predložnih zvez *pri avtu* in *pri Simonu* enakovredna funkciji deiktičnih prislovov (*tu, tam*).⁸⁷

Deitično funkcijo lahko opravljajo tudi velelniki, kot je na primer *Glej, knjiga!*, kar pomeni *Tam je knjiga*, ter nekateri glagoli premikanja; *prihajam* tako pomeni premikanje v smeri proti poslušalcu, *odhajam* pa premikanje stran od lokacije, kjer sem v času izrekanja ali stran od lokacije poslušalca. Vendar to ne velja vedno.

Govorec se na deiktične lokacije lahko nanaša tudi s pomočjo časovnih izrazov, in sicer takrat, ko je v gibanju, npr.: *Telovadnica je samo pet minut hoda od tu*.

V večini jezikov sloni deiktični sistem na relativni razdalji od govorca. Obstajajo pa tudi jeziki, ki ločijo tri dimenzije prostora, in sicer pod, nad in v isti ravnini z govorcem.⁸⁸ Nekateri jeziki kombinirajo tudi bolj eksotične deiktične parametre, na primer po reki navzgor/navzdol od govorca.⁸⁹

Č) Socialna deiktika

Socialna deiktika zadeva vidike socialne situacije, v kateri se govorno dejanje zgodi, to je socialna razmerja med udeleženci govornega dejanja ali med udeleženci in entitetami, na katere se govorec nanaša. Pri tem gre za vkodiranje socialne deiktične informacije v jezikovno strukturo, kar Levinson (2003: 89) imenuje deiktičnost odnosa in se razlikuje od deiktičnosti osebe. Deiktičnost odnosa pomeni izbiro zaimkov, ki signalizirajo vidike socialnega statusa, in vljudnostnih oblik. Sem spada izbira med formalnimi in neformalnimi oblikami naslavljanja v drugi osebi; npr. v slovenščini *ti* proti *vi*, v francoščini *tu* proti *vous* ali v nemščini *du* proti *Sie*. Sem spadajo tudi izdelani sistemi častnih nazivov ali izrazov, ki v jeziku označujejo višji status, na primer omenjanje izobrazbene stopnje ali poimenovanje položaja v družbi (*gospod doktor, vaša ekselencja, vaša visokost, moj lord*).

⁸⁶ Vendar obstajajo izjeme. Izrek *mačka je za avtomobilom* pomeni dvoje: avtomobil je med govorcem in mačko (deiktična vloga) ali mačka leži za zadnjim delom avtomobila (nedeiktična vloga). Prav tako je v tem smislu dvoumen izrek *Tomaž stoji desno od Lare*, kar lahko pomeni, da jo ima Tomaž na svoji levi strani (nedeiktična vloga) ali da (z gledišča govorca) Lara stoji levo od Tomaža (deiktična vloga). To velja pod pogojem, da sta Lara in Tomaž obrnjena proti govorcem (Levinson 2003: 82).

⁸⁷ V tem smislu je v funkciji deiktične označitve prostora tudi osebek v izreku *Knjigo ima Simon*. Izrek namreč odgovarja na vprašanje *Kje je knjiga?*. Na to lahko odgovorimo z odgovorom *Knjiga je na mizi* ali s popolnoma enakovrednim *Knjigo ima Simon*, pri čemer je zadnji izrek transformacijska različica izreka *Knjiga je pri Simonu*.

⁸⁸ Sem sodijo nekateri avstralski jeziki.

⁸⁹ V slovenščini je tak nenavaden deiktični parameter lociranje kraja glede na število železniških postaj od določenega kraja, npr. *Prestranek je eno postajo naprej od Postojne*.

D) Besedilna/diskurzivna deiktika

Ko je diskurz enkrat proizveden, je tudi sam razsežnost, v katero lahko zasidramo izreke. Kadar določena jezikovna prvina kaže na prejšnji, sočasni ali poznejši diskurz, gre za besedilno/diskurzivno deiktičnost (Verschueren 2000: 40). Ta vključuje načine, na katere izrek signalizira svojo vez z besedilnim kontekstom. Sem spadajo besede in zveze kot: *toda, zato, konec koncev, poleg tega, pravzaprav, nasprotno, kakorkoli že, ampak, potemtakem* idr. Nekateri izmed teh deiktičnih izrazov so podobni časovnim deiktičnim izrazom; zveza v *zadnjem odstavku/poglavju* je po svoji vlogi sorodna zvezi *prejšnji teden/mesec*, zveza v *naslednjem odstavku/poglavju* pa zvezi *prihodnji teden/mesec*.

V zvezi z besedilnim/diskurzivnim deiktom se postavlja vprašanje o njegovem odnosu do anafore. Razlika je sicer teoretično jasno opredeljena; deiktični izrazi imajo vlogo uvedbe referenta v diskurz, anafora pa zadeva rabo besede, ki se nanaša na istega referenta kot predhodni izraz. To pomeni, da je zaimек, ki se nanaša na isto entiteto kot njegova nanašalnica, v funkciji anaforične koreference, zaimек, ki se nanaša na jezikovni izraz sam po sebi, pa v funkciji besedilnega/diskurzivnega deikta.

[105]

A: *To je niktalopija.*⁹⁰

B: *Kaj je to?*

Zaimек *to* se v tem primeru ne nanaša na entiteto *niktalopija*, ampak na leksem *niktalopija*, zato gre za besedilni deikt, ne pa za anaforični izraz. Vendar odnos med deiktiko in anaforiko v besedilih ni vedno tako jaseen.⁹¹ Pri zgledu [106] se postavlja vprašanje, ali je podčrtana beseda časovni ali besedilni/diskurzivni deikt. Zdi se, da je oboje; ker gre za referenco na časovno točko, ki je določena glede na čas izrekanja (zdaj), lahko rečemo, da je časovni deikt, hkrati pa kaže tudi na predhodni diskurz, zato je tudi besedilni/diskurzivni deikt. Pojem relativne časovne bližine ničelni točki namreč povezuje besedilni/diskurzivni deikt z deiktično časovno referenco. »Bližino v prostoru pa reinterpretiramo kot bližino v času in bližina v besedilu ali sobesedilu sloni na bližini v času« (Lyons 1991: 173).

[106]

Kot sem že prej rekel,

5.10.3 Popolni in delni deikti

Deiktične informacije, ki so vkodirane v posameznih jezikih, so različne in več vrst. Lyons (1995: 307) jih v grobem ločuje na dve vrsti: **popolni** (pure) in **delni** (impure) deikti. Med prve prišteva izraze, katerih pomen je samo deiktičen, med druge pa izraze, katerih pomen je delno deiktičen, delno pa nedeiktičen.⁹² Osebna zaimка za prvo in drugo osebo ednine sta popolna deikta, nanašata se na govorca in poslušalca, pri čemer ne prenašata nobene dodatne informacije o njiju. Podobno velja za kazalni zaimек *ta* in prislova *tu/tam*. Njihova funkcija je identificirati referenta glede na lokacijo govornega dejanja in njegovih udeležencev. Tretjeosebni zaimki *on, ona, ono* pa so delni deikti, saj imajo poleg deiktične informacije vkodirane razlike v pomenu, ki jih v tradicionalni slovnici povežujemo s termini moški, ženski, srednji spol. Te razlike, ki slonijo na razločevalnih lastnostih referenta, nimajo ničesar skupnega s krajevno-časovno lokacijo ali vlogo govorca v času izrekanja,

⁹⁰ Dnevna slepota, vidna motnja, pri kateri bolnik ponoči vidi bolje kot podnevi.

⁹¹ O tem bo govor v nadaljevanju.

⁹² Nedeiktični del pomena delnega deikta je po Lyonsu (1995: 309) lahko opisni ali socialno ekspresivni. Zadnji je navadno vkodiran v pomenu posameznih zaimkov (npr. razlika med vikanjem in tikanjem) in kaže na socialne medosebne odnose med govorcem in poslušalcem.

zato so nedeiktčne. Delni deikti imajo tako vkodirane deiktčne in nedeiktčne informacije. V izreku *Kaj je to?* kazalni zaimek *to* prenaša samo deiktčno informacijo, zato je popolni deikt, medtem ko v izreku *Kaj je ta stvar?* besedna zveza *ta stvar* prenaša tako deiktčno kot nedeiktčno informacijo, zato gre za delni deikt (prav tam: 208).

Posamezni jeziki se med seboj lahko zelo razlikujejo po kombiniranju deiktčne informacije z nedeiktčno.

5.10.4 Prvotni in drugotni deikti

Lyons (1995: 310) ločuje še med osnovnim (prvotnim) in drugotnim deiktom. Osnovni deikt je tisti, ki izvira iz gestikularne reference⁹³ znotraj deiktčnega konteksta.⁹⁴ Drugotni deikt pa vključuje reinterpretacijo krajevno-časovne dimenzije. Primer: osnovna deikta *ta* in *tu* interpretiramo glede na krajevno in časovno oddaljenost od deiktčnega središča.⁹⁵ Nanašata se na entitete in prostor, ki so locirani okoli deiktčnega središča, to je prostora, kjer se nahaja govorec.⁹⁶ Kot drugotni deikt pa ima nasprotje med *tu* in *tam* oziroma *ta* in *tisti* čustveno konotacijo. Če se govorec po stvari, ki jo drži v roki, sprašuje s *Kaj je to?*, si kazalni zaimek *to* lahko razlagamo kot prvotni deikt (glede na njegovo krajevno in časovno bližino) ali kot drugotni deikt (stvar mu je simpatična, ljubka). Če pa se po isti stvari sprašuje s *Kaj je tisto?*, s tem pokaže svojo nenaklonjenost do nje. V tem primeru je *tisti* nedvomno drugotni deikt (prav tam: 310–311).

5.10.5 Deiktčne in nedeiktčne funkcije deiktov

Fillmore (v Levinson 2003: 65) razlikuje med različnimi funkcijami deiktčnih izrazov. Osnovna delitev je med deiktčno in nedeiktčno funkcijo.⁹⁷ Prvo nadalje ločuje na gestikularno in simbolično funkcijo. Izraze, uporabljene v gestikularni deiktčni funkciji, lahko interpretiramo samo, če smo v govorni situaciji prisotni ali če imamo videoposnetek celotnega govornega dogodka, npr.: *Ti, ti in ti, pridite sem., Prinesi mi tiste čevlje, ne teh., Ta roka me že nekaj časa boli.* Izraze, uporabljene v simbolični deiktčni funkciji, pa lahko interpretiramo, če poznamo osnovne krajevno-časovne parametre govornega dogodka in udeleženijske vloge, npr.: *Lani si nisem mogel privoščiti smučanja, ker sem ravno kupil nov avto., To mesto mi že preseda., Halo, Tomaž, si še tam?.*

⁹³ Gestikularna referenca (gestural reference) pomeni identifikacijo referenta z določeno telesno gesto. Ena od v mnogih jezikih in kulturah institucionaliziranih metod identifikacije s telesno gesto je tudi kazanje z roko ali s prstom. Referenčni izraz ima enake lastnosti kot omenjene telesne geste, zato je deiktčen (Lyons 1995: 303).

⁹⁴ Vsako govorno dejanje se zgodi v nekem krajevnem in časovnem kontekstu, katerega središče ali ničelna točka je *tu* in *zdaj*. Ta kontekst imenujemo deiktčni kontekst in je bistveni del situacijskega konteksta (prav tam: 305). Ker je osredotočen na govorca *tu* in *zdaj*, je v nekem smislu egocentričen.

⁹⁵ *Ta* in *tu* sta pomensko določena glede na *tisti* in *tam* (Lyons 1991: 156). Kazalne zaimke v deiktčni vlogi lahko interpretiramo kot izraze, ki sprejemniku povedo, kam v deiktčnem prostoru naj se obrne, da bo našel referenta. *Fant je tu* v tem smislu pomeni fant je na prostoru ali v njegovi bližini, kjer se nahaja govorec. *Tisti fant* pa pomeni, da se fant nahaja v deiktčnem prostoru, ki je od govorca oddaljen.

⁹⁶ Meje deiktčnega središča se lahko razširijo nedoločno daleč, *tu* ima lahko referenco ta soba ali ta galaksija, prav tako ima *zdaj* lahko referenco ta trenutek ali to stoletje.

⁹⁷ Primeri nedeiktčne funkcije deiktčnih izrazov: *Še to in ono moram postoriti, potem pridem., Dandanes pa res ne veš, kdo je fant in kdo punca., Zadnjič sem srečala Tanjo.*

5.10.6 Od nebesedilne k besedilni referenci

Referenta v besedilnem svetu zastopa referenčni izraz. Ta ga v diskurz uvede tako, da ga identificira. Nadalje ga v besedilu locirajo anaforični koreferenčni izrazi. Anaforična referenca tako predstavlja koreferenco oziroma nadaljnjo referenco na določenega refereta. V tem smislu anafora vključuje prenos prostorskih deiktičnih izrazov v časovno dimenzijo besedilnega konteksta in reinterpretacijo deiktičnega obstoja v besedilni obstoj.⁹⁸ Referenta identificira v smislu besedilne lokacije izraza, ki nanj referira (Lyons 1991: 164).

Teoretično razlikovanje med deiktom in anaforo v smislu funkcije, ki jo v besedilu opravlja, je, kot smo že omenili, jasno definirano, vendar se v aktualni rabi njuna funkcijska različnost lahko zabriše, kot kažeta zgleda [107] in [108].⁹⁹

Kontekst: Izrečem sožalje prijatelju, čigar žena se je smrtno ponesrečila v prometni nesreči.

[107]

Strašno me je prizadela novica. Videl sem jo še prejšnji teden.

V teh okoliščinah referenta ni potrebno posebej imenovati oziroma ni potrebno eksplicitno označiti, na koga se osebni zaimек *jo* nanaša. Referent je v diskurzu prisoten, četudi ni omenjen. Če pojem anafore predpostavlja pojavitev soodnosnega predhodnega izraza v besedilu, potem zaimек *jo* vsekakor ni anaforičen, ampak deiktičen. Vseeno pa se njegova funkcija čisto v ničemer ne razlikuje od naslednjega primera:

[108]

Gospo Novak sem poznal zelo dobro. Videl sem jo še prejšnji teden.

Glede na izrek [107] bi le težko trdili, da referenca v izreku [108] ni anaforična. Zaimек *jo* se v obeh primerih nanaša na osebo ženskega spola. Razlika je le v tem, da je referent v drugem besedilu eksplicitno omenjen, v prvem pa le implicitno prisoten.

Zgornja zgleda nam dokazujeta, da sta področji besedilne in nebesedilne reference veliko kompleksnejše prepleteni, kot bi lahko menili na prvi pogled, zato bomo njuno pojavljanje v aktualni rabi podrobneje analizirali na primeru govornega narečnega besedila.

• Prepletanje besedilne in nebesedilne reference na primeru govornega narečnega besedila

Kontekst: Stanko Pulec se je maja 1945 s tankovsko divizijo V. Prekomorske brigade prebijal iz Dalmacije proti Reki. Na Učki se je skupaj s še petimi vojaki s tankom prevrnil in nesrečo komaj preživel.

[109]¹⁰⁰

⁹⁸ Kazalna zaimка *ta* in *tisti*, uporabljena kot anaforični koreferenčni prvini, imata vkodirano razliko v bližini glede na trenutek izrekanja. Tako bo anaforična koreferenčna prvina *ta žival* usmerila sprejemnikovo pozornost na najbolj dostopni individualni koncept v besedilnem svetu, ki ustreza propozicijski funkciji *x je žival*. Anaforična prvina *tista žival* pa se bo nanašala na entiteto, katere individualni koncept je manj dosegljiv (Lyons 1991: 175).

⁹⁹ Zgleda sta iz Lyons (1977: 672).

¹⁰⁰[109]

D.: A, torej vi (1) ste šli s tankom gor (2) proti potem (3)? SP.: Tankom, tam (4) na Učki je bilo, ne. In gor (5) je bilo ... so ovinki tam gor (6) po hribu in mi (7) ni hotelo iti, sem šel in oficir v mene (8) s puško, moraš iti (9), češ da sabotiram. (nerazumljivo) Torej tja (10) med ljudi ... Moraš iti (11). Ja, moram (12) ... Smo prišli skoraj gor na vrh (13), ne, je bil tako (14) ovinek, veš, s ceste so ... tako tam (15), ne ... D.: Ja, ja. SP.: Zdaj (16) tank lahko gre tudi brez brez cest lahko gre. Zdaj (17) grem tu (18) čez in potem (19) pridem pa tja (20). / Ko sem prišel na vrh (21), bog / ve, kaj, kako, je bila ena mina, ena bomba, kaj jaz (22) vem, kaj je bilo, je ustrelila, se je utrgala gosnica

D.: 'A:, ma 'vi: (1) ste 'šu: s 'ta:nkən 'ɣor'u:ən (2) 'po:le (3)?

(1) Osebni zaimek *vi* skupaj z osebno glagolsko obliko za 2. osebo množine vzpostavlja nebesedilno referenco. Po Lyonsu (1995: 307) je osebni zaimek *vi* popolni deikt, saj o naslovniku ne prinaša nobene dodatne informacije. Hkrati ima tu funkcijo socialnega deikta, saj signalizira status družbene neenakosti med govorcem in poslušalcem. V tem primeru gre za neenakost v smislu različne starosti. Poslušalec je bistveno starejši od aktualne govorce.

(2) Prislov *gorven* 'gor proti' je uporabljen v funkciji anaforične koreference; nanaša se na v predhodnem besedilu omenjenega referenta, to je *cesta od Dalmacije navzgor proti Reki*.

(3) Prislov *pole* 'potem' tu verjetno ni mišljen kot deikt, saj s predhodnim sobesedilom ne vzpostavlja časovnega razmerja. Govorec ga je najverjetneje uporabil v funkciji navezovalnega členka, ki vzpostavlja kohezivno vez s predhodnim besedilom.¹⁰¹

SP.: 'Ta:nkən, 'tə:n (4) na 'U:čki blo, 'ne:. An 'ɣor: (5) blo ... sa o'vi:nki 'tə:n 'ɣor: (6) po x'ri:bu an mi (7) 'ni: 'ti:əlo 'jət, sən 'šu: an of'i:ər u 'me:ne (8) s 'pu:šu, 'mu:ərəš 'jət (9), ku də sabo'ti:ərən. (nerazumljivo) A'lo:ra 'če: (10) məd əl'di: ... 'Mu:ərəš 'jət. (11) 'Ja:, 'mu:ərən (12) ... 'Pə:ršli s'ko:r 'ɣor na 'və:rx (13), 'ne:, 'bi:ɥ tək'u:ə (14) o'vi:nk, 'vi:əš, s 'ci:əste sə ... tək'u:ə 'u:ənde (15), 'ne: ...

(4) Prislov *tan* 'tam' vzpostavlja kataforično besedilno vez s samostalnikom *Učka*.

(5)–(6) Koreferenčna veriga z nanašalnico *Učka* se nadaljuje s prislovom *gor* in prislovno zvezo *tam gor*.

(7)–(8) Osebni zaimek *jaz* v dajalniku (*mi*) in mestniku (*v mene*) v funkciji osebnega deikta. Ker se v konverzaciji vloga govorca ves čas spreminja, se spreminja tudi deiktično središče. Drugoosebna referenca iz prve vloge je v drugi vlogi prešla v prvoosebno. Oba zaimka sta popolna deikta, ker ne prinašata nobene dodatne informacije o referentih, na katere se nanašata.

(9) Govorec za oficirjev ukaz uporabi premi oziroma vrinjeni govor. To pomeni, da fizični izjavitelj (govorec) ukaz izrazi tako, kot da ga je izrekel vrinjeni izjavitelj. S tem se spremeni deiktično središče dogajanja. Ker je to temelj, na katerem se gradi celotni deiktič-

in sem šel v prepad, šel v prepad. Tam (23) je bilo ... trije mrtvi. Jaz (24) sem bil že odpisan. Jaz (25) sem prišel noter in əəə potem (26) so hitro, so pravili, so klicali ... (27), so prišli potem (28) tu (29) po nas (30) in potem (31) da je prišel oficir in da je rekel ..., ker je bil v drugem tanku, in je rekel, ta (32) je več gotov, ne. Tam ... saj jaz (33) sem bil že odpisan, ne. Sem ležal noter (34) v kr... v krvi in bencinu sem ležal. D.: Ojej. SP.: Vidiš, tukaj (35) imam še zdaj (36) nos, razklan nos, tu (37), vidiš imam, ker sem imel roko na komandi, ker mi je strgalo meso dol z mene. Glej, tu (38), glej. D.: Marija, marija. SP.: Glej, glej tu (39), vidiš tu, tu (40), D.: Ja, ja. SP.: Tu, tu (41), vse (nerazumljivo). Za menoj (42) je bil en velik sod bencina, ne, dvesto litrov, ne, tisto (43) mi (44) je padlo na glavo, tu (45) in tu (46) je ščit od tanka in tako (47), ne. Jaz (48) sem imel glavo med ščitom in bencinom. Zmečkano (nerazumljivo) Čeljust, tu (49), to (50) sploh ni bilo ... Ves (51) v krvi, ne. Sem bil že odpisan, ne, saj je rekel ... In potem (52), ker sem bil še živ, so me (53) povlekli ven (54), so videli, da sem še živ, so prišli bolničarji (55) (nerazumljivo) D.: Vi (56) ste bili v nezavesti, ne? SP.: So me peljali (57) v Lovran, od tam (58) so me peljali pa v əəə Buzet in potem (59) iz Buzeta sem šel pa v v Ljubljano. D.: Ampak koliko vas (60) je bilo noter v tanku? SP.: E, šest nas (61) je bilo. Nobeden (62) več ni, nobeden ... D.: In samo vi (63) ste preživeli? SP.: Eden drugi (64) je bil še, ki ga (65) nisem potem (66) nikoli več videl in štirje ... oni (67) drugi so bili vsi so bili mrtvi, vsi mrtvi. In ravno od tistih (69), ki se je bil ubil, od tistih je bil eden (70) tam blizu naše Mire (71) tam blizu, tam blizu Kozine (72), tam doma.

¹⁰¹ To v analizirano besedilno transakcijo ni vključeno.

ni sistem, se s premim govorom v tem primeru spremenita časovni in prostorski okvir dogajanja. To ni več kraj, kjer se nahajata Stanko in Danila v času pogovora, ampak tisti trenutek na Učki med 2. svetovno vojno, ko je oficir pomeril s puško v Stanka, češ da sabotira.

(10) Funkcijo prislova *če 'tja'* si tu lahko razlagamo na dva načina: kot prostorski deikt¹⁰² ali kot kataforično besedilno vez, ki koreferira z nanašalnico *med ljudi*. Predložna zveza *med ljudi* v tem primeru dogodek locira prostorsko. Poleg prostorskih izrazov lahko namreč prostor identificiramo tudi z ljudmi ali predmeti, ki ga zasedajo.

(11) Vnovična sprememba deiktičnega središča. Vlogo govorca oziroma vrinjenega izjavitelja vnovič prevzame oficir. Stanko je le poročevalec o dogodku. Čeprav to ni eksplicirano s spremnim stavkom, razumevanje za poslušalca ni moteno. Mogoče je koherenco zlahka vzpostaviti zaradi kohezivne vezi, ki jo s sobesedilom vzpostavi ponovna pojavitev izreka *Moraš iti*.

(12) Vlogo govorca prevzame Stanko. Prvoosebno referenco vzpostavi glagolski morfem za prvo osebo ednine (*mora-m*).

(13) Koreferenčna veriga z nanašalnico *Učka* se nadaljuje z anaforično prislovno zvezo *skor 'skoraj' gor na vrh*.

(14)–(15) Prislov *tako* in prislovna zveza *tako onde 'tako tam'* sta v tem primeru deiktična izraza v gestikularni funkciji. Ker poslušalka v govornem dejanju ni bila prisotna niti nima videoposnetka tega, si lahko zgradi le približno interpretacijo, kako naj bi ovinek potekal, dejansko pa zagotovo ne more vedeti.

D.: 'Ja, 'ja.

SP.: Z'daj (16) 'ta:nk 'lo:xko γ'ra: tut brəs brəs 'ci:əst 'lo:xko γ'ra. Z'daj (17) γ'ra:n 'to: (18) čə're:s an 'po:le (19) p'ri:dən pa če: (20) / 'Ki: sən 'pə:ršu na 'və:rx (21), 'bu:əx / 'vi:ə, 'ki:, 'kor'γa, b'la: na 'mi:na, na 'bo:m̩ba, 'ki: jəst (22) 'vi:ən 'ki: b'lo:, ustre'li:l̩a, u'tə:rɣl̩a γ'o'se:n̩i:ca an 'šu: u pre'pɑ:t, 'šu: u pre'pɑ:t. 'U:ənde (23) b'lo: ... t'ri:je 'm̩ə:rtvi. 'J̩ə:st (24) sən žə: 'bi:ɥ ot'pi:sən. 'J̩ə:s (25) sən 'pə:ršu 'no:tər an əəə 'pɔ:t'l̩e: (26) sa 'xə:tro, sa p'rɑ:r̩vli, sa k'li:cli ... (27), sa 'pə:rš̩li 'po:le (28) 'to: (29) pɔ 'nə:s (30) an 'po:le (31) də 'pə:ršu ofi'ci:ər an də 're:ku ..., 'ki: jə 'bi:ɥ u d'rur'ɣən 't̩a:nku, an 're:ku, 'te: (32) je 've:č 'go:to:v, 'ne:. 'T̩ə:n ... sə jəs (33) sən 'bi:ɥ žə ot'pi:sən, 'ne:. Sən 'le:ž̩u 'no:tər (34) u 'kə: ... u 'kə:r̩vi an bend'zi:ni sən 'le:ž̩u.

(16) Prislov *zdaj* tu ni deikt, ker je iz konteksta razvidno, da njegova funkcija ni časovno umeščanje izreka v diskurz, ampak ga govorec uporabi kot navezovalni členek, ki gradi kohezivno vez s predhodnim diskurzom.

(17) Tokrat je verjetneje, da je *zdaj* časovni deikt, predvsem glede na nadaljevanje izreka (*an pole priden pa če 'in potem pridem pa tja'*), kjer govorec načrtuje, kako naj usmerja tank proti vrhu hriba. Pravzaprav je izrek predstavljen v obliki premega govora, ki pa najbrž dejansko sploh ni bil izrečen, ampak je šlo le za govorečevu razmišljanje. Ker je deiktično središče spremenjeno, se *zdaj* ne nanaša na čas, ko Stanko izgovarja svoj izrek med pogovorom z Danilo v svoji dnevni sobi, ampak je kodirni čas trenutek, ko je na Učki razmišljal, kako naj pride s tankom na vrh.

(18) Prislova *to 'tu'* in *če 'tja'* (20) sta v tem primeru prostorska deikta v gestikularni funkciji.

(19) *Pole 'potem'* v funkciji časovnega deikta.

(21) Koreferenčno verigo z nanašalnico *Učka* nadaljuje prislovna zveza *na vrh*.

(22) Osebni zaimek *jast 'jaz'* ohranja prvoosebno referenco.

¹⁰²Po tej interpretaciji govorec predvideva, da poslušalka, ki ni bila priča dogodku v preteklosti, nebesedilne reference ne more vzpostaviti, zato jo dodatno pojasni z zvezo *med ljudi*.

(23) Kazalni prislov *onde* 'tam' je anaforično koreferenčen z besedno zvezo *v prepad*.

(24)–(25) Osebni zaimék *jaz* ponovno v funkciji ohranjanja prvoosebne reference. V stavčnočlenski vlogi osebka je ta zaimék v slovenščini praviloma eliptičen, ker so potrebne informacije vkodirane v končniškem morfemu osebne glagolske oblike. Da ga je govorec uporabil dvakrat zapored, najbrž kaže na to, da je z njima želel posebej poudariti dejstvo, da je bil odpisan on in ne kdo drug.

(26) *Potle* 'potem' je časovni deikt. Vendar zaporedje izrekov tu ne ustreza zaporedju dejstev. Govorec najprej pove, da je bil že odpisan, šele potem, da se je vrnil v notranjost tanka.¹⁰³ Zaradi vznemirjenosti Stanko prehitveva linearni potek dogodkov. Dejansko se je v notranjost tanka vrnil v trenutku, ko se je začel ta prevračati, šele potem ga je oficir iz bližnjega tanka razglasil za mrtvega oziroma komaj še pri življenju. V diskurzu govorcei dogodkov velikokrat ne nizajo linerarno, tako kot so se v kronološkem zapovrstju dejansko zgodili, ampak hierarhično. To pomeni, da pomembnejše omenijo prej kot tisto, kar je manj pomembno. Za govorce je bila izkušnja biti odpisan tako intenzivna, da jo je omenil najprej. Ker odnos med dejanji in potekom diskurza ni prekriven, interpretacija naslednjega izreka v nizu ni odvisna od predhodnega. To seveda lahko povzroči lokalno nekoherenco diskurza.

Da je spomin na skorajšnjo smrt govorcei čustveno tako pretresel, je vidno tudi v njegovem jeziku, in sicer v zaporednem nizanju paralelnih struktur: *Jaz sem bil že ... Jaz sem prišel ter So pravili ... so klicali ... so prišli tu po nas*.

Referenca pri (27) *So pravili, so klicali* /.../ ni jasna. V tem trenutku diskurza sprejemnik ne ve, kdo so bili tisti, ki so pravili in klicali, in kdo so bili tisti, ki so prišli. Šele v nadaljevanju se izkaže, da se *so pravili* in *so klicali* nanaša na vojake v sosednjih tankih, *so prišli* pa na bolničarje.

Tudi pri (28) ni jasno, kateri trenutek je deiktično središče, na katerega se nanaša deikt *pole* 'potem'.

(29) Kazalni zaimék *to* 'tu' lahko interpretiramo kot prostorski deikt, lahko pa tudi kot anaforični zaimék, ki nadaljuje koreferenčno verigo z nanašalnico *Učka*.

(30) Prvoosebno množinsko referenco vzpostavi predložna zveza *po nas*.

(31) Tudi niz stavkov, povezanih s prislovom *pole*, *So prišli pole to po nas an pole, da je prišel oficir* 'So prišli potem tu po nas in potem, da je prišel oficir', ne ustreza kronološkemu zaporedju dogodkov. Iz nadaljnjega besedila izvemo, da je k prevrnjenemu tanku najprej prišel oficir iz sosednjega tanka, za njim so šele prišli reševalci. Napačno rabo deikta *potem* gre najbrž pripisati čustveni vznemirjenosti govorcei, ki podoživlja trenutke skorajšnje smrti.

(32) Kazalni zaimék *te* 'ta' v funkciji osebne deikta, ki vzpostavlja tretjeosebno referenco. Ker gre za premi govor, se deiktično središče spremeni; *ta* se nanaša na Stanka.

(33) Z zaimkom *jaz* se ponovno vzpostavi prvoosebna referenca.

(34) Prislov *noter* je tu v funkciji kataforične koreference, ki jo govorec takoj nato pojasni: *v krvi in bencinu*.

D.: 'O:jej.

SP.: 'Vi:dəš, 'to: (35) 'mə:n šə z'daj (36) 'nu:əs, sk'lan 'nu:əs, 'to: (37), 'vi:dəš 'mə:n, ki sən 'mə:ŷ 'ro:ku na ko'ma:ndi, kə mə s'tə:rŷlo mə'su:ə 'do:l z 'me:ne. 'Laj 'to: (38), 'la:j

D.: Ma'ri:ja ma'ri:ja.

SP.: 'Laj, 'la:j 'to: (39), 'vi:dəš 'to:, 'to: (40),

D.: 'Ja:, 'ja:.

¹⁰³Njegova vloga v skupini je bila stati ob vrhnji odprtini tanka in opazovati okolico.

SP.: 'Tor, 'to: (41), ŷ'se: (nerazumljivo). Zat za mi'no: (42) jə 'bi:ŷ ən 'və:lik 'so:d bend'zi:na, 'ne:, d'vi:əstuə 'li:tru, 'ne:, 'ti:ste (43) mə (44) 'pa:dlo na ɣ'la:vu, 'to: (45) in 'to: (46) jə š'čit ot 'ta:nka pa tə'ku:ə (47), 'ne:. Jəs (48) sən 'mi:əŷ ɣ'la:vu mət š'či:tən an bend'zi:nu. Zmeč'ka:no (nerazumljivo)

(35), (37)–(41) Kazalni zaimek *to* 'tu' je v teh primerih deikt v gestikularni funkciji. Vemo sicer, da govorec kaže najprej na nos in potem na roko, ne vemo pa, natančno kam. Da gre za gestikularno rabo, dodatno dokazuje velelniška oblika glagolov *gledati* (laj 'glej') in *videti* (*videš* 'vidiš'), ki ju Stabej (2002: 340) šteje med posebno vrsto deiktičnih znakov v okviru nagovora.¹⁰⁴ Poleg tega, da sta uporabljena kot sredstvi kazanja, je njuna funkcija tudi pritegovanje in preverjanje poslušalčeve pozornosti.

(36) Prislov *zdaj* v funkciji časovnega deikta.

(42) Osebni zaimek *za mino* 'za menoj', ki vzdržuje prvoosebno referenco.

(43) Kazalni zaimek *tiste* 'tisto' koreferira z nanašalnico *sod bencina*.

(44) Osebni zaimek *mi* ponovno vzpostavlja prvoosebno množinsko referenco.

(45) Kazalni zaimek *tu* je v tem primeru najbrž v funkciji gestikularne nebesedilne reference; z njim je govorec poslušalki pokazal, kam točno mu je sod padel na glavo. Hkrati pa vzpostavlja tudi besedilno referenco, saj koreferira z leksemom *glava*.

(46)–(47) Kazalni zaimek *to* 'tu' je najbrž prostorski deikt, in sicer v gestikularni funkciji. Govorec z njim pokaže, kje je stal sod bencina. Referenca, vzpostavljena z deiktom *tako*, pa ni jasna. Iz sobesedila morebiti lahko razumemo, da nam govorec kaže, kako je bil postavljen ščit v tanku, ker nadaljuje, da je imel ob prevrnitvi tanka glavo ukleščeno med ščit in sod bencina. Vendar je to le ena od možnih interpretacij. Dejansko pa referenca ni jasna.

(48) Osebni deikt *jaz* ponovno vzpostavlja prvoosebno edninsko referenco.

SP.: Čel'ju:st, 'to: (49), 'tu:ə (50) sp'lo:x 'ni: b'lo: ... 'Və:s (51) u 'kə:rvi, 'ne: Sən 'bi:ŷ žə ot'pi:sən, 'ne:, sə 're:ku ... An 'pə:le (52), ki sən 'bi:ŷ šə 'ži:ŷ, sa mi (53) pou'li:əklɪ 'u:ən (54), sa 'vi:dli, də sən šə 'ži:ŷ, sa 'pə:ršli bolni'čə:rji (55) (nerazumljivo)

(49) Kazalni zaimek *to* 'tukaj, tu' je vlogi prostorskega deikta. Govorec nam z njim pokaže, kje je imel prebito čeljust.

(50) Kazalni zaimek *to* 'to' je najbrž uporabljen v vlogi besedilne reference, kot anaforični zaimek, koreferenčen s samostalnikom *čeljust*. Toda zaradi eliptičnosti izreka je to le ena od možnih interpretacij.

(51) Zaimek *ves* vzpostavlja referenco z govorcem (*jaz sem bil ves v krvi*). Prvoosebna edninska referenca se nadaljuje tudi v naslednjem izreku *Sem bil že odpisan, ne*.

(52) Funkcija besede *pole* 'potem' v tem kontekstu ni popolnoma jasna. Če je v funkciji časovnega deikta, se postavlja vprašanje, glede na kaj naj bi govorec z njim vzpostavljaj časovno referenco. Glede na čas, ko je bil že odpisan? Zdi se, da govorec z njim ni imel namena poudarjati zaporedja dogodkov, ampak ga je v zvezi z *an* 'in' uporabil v vlogi navezovalnega členka.¹⁰⁵

(53) Naslonska oblika zaimka *jaz* v dajalniku vzdržuje prvoosebno edninsko referenco.

(54) Smerni prostorski prislov *ven* je v tem primeru anaforično koreferenčen z nanašalnico *tank*.

¹⁰⁴Tudi po Lyonsu (1977: 648) lahko velelniki opravljajo deiktično funkcijo. Izrek *Glej, knjiga* lahko pretvorimo v *Tam je knjiga*.

¹⁰⁵Zveza *in potem* se v briških besedilih velikokrat pojavlja kot navezovalni členek, ki vzpostavlja kohezivno vez s sobesedilom. Več o tem glej v Zuljan Kumar (2002: 99–100).

(55) Šele tu se razjasni referenca iz primera (28) *so prišli potem*. Referent, na katerega se nanaša glagolska končnica za tretjo osebo množine, so bolničarji. Torej gre za kataforično koreferenco. Kataforo lahko razumemo tudi kot eno od besedilnih taktik, s pomočjo katere usmerimo sprejemnikovo pozornost na določen vsebinski odsek (Beaugrande, Dressler 1992: 51). Katafora namreč v površinskem besedilu povzroči trenutno referenčno nejasnost, ki si jo sprejemnik želi čimprej razrešiti. V tej funkciji je pogosta v umetnostnih besedilih (Stabej 2002: 342). V tem primeru pa bi kataforo težko opredelili kot zavestno strategijo pritegovanja pozornosti. Postavlja se vprašanje, ali se je govorec sploh zavedal, da poslušalnikovo referenčno polje v zvezi z izrekom *.../ so prišli /.../* ni identično z njegovim.

D.: Vi (56) ste bli u neza'vi:æsti, 'ne:?

(56) Deiktično središče se spremeni, udeleženca diskurza zamenjata vlogi, govorec prevzame vlogo poslušalca, zato drugoosebna referenca.

SP.: So pe'ja:l (57) u Lau'ra:n, ot 'tə:n (58) sa pe'ja:l pa u əə Bu'ze:t an 'po:le (59) z Bu'ze:ta sən 'šu: pa u u Lub'ja:nu.

(57) Glagolska končnica za tretjo osebo množine vzpostavlja anaforično besedilno vez z nanašalnico *bolničarji*.

(58) Prislov *tan 'tam'* tvori anaforično kohezivno vez z nanašalnico *Lovran*. Osebni zaimek *mene/me*, ki bi moral opravljati referenco na govorca, je eliptičen, vendar zaradi tega razumevanje besedila ni moteno.

(59) Prislov *pole 'potem'* je v tem primeru nedvomno časovni deikt. Deiktično središče, na katerega se nanaša, je čas, ki ga je govorec prebil v bolnišnici v *Buzetu*.

D.: Ma 'do:st vəs (60) jə b'lo: 'no:tər u 'ta:nku?

(60) Deiktično središče se spremeni. Osebni zaimek *vas* vzpostavlja drugoosebno referenco.

SP.: 'E:, 'še:st nə:s (61) jə b'lo:. O'be:dən (62) 'və:č ni, o'be:dən ...

(61) S ponovno spremembo deiktičnega središča se referenca vrne na prvoosebno, in sicer množinsko. Vzpostavljena je z osebnim zaimkom za prvo osebo množine v rodilniku (*nas*).

(62) Glede na to, da posamezni izrek v diskurzu vedno interpretiramo glede na v besedilu aktualne entitete, se pridevniški zaimek *obeden 'noben'* lahko nanaša le na poprej omenjeno skupino šestih vojakov. Je torej anaforično koreferenčen.

D.: An 'sa:mo 'vi: (63) ste pre'ži:vu?

(63) S prevzemom vloge govorca referenca od prvoosebne preide na drugoosebno.

SP.: 'A:dən d'rur'ɣi (64) 'bi:ɥ še, ki ɣa (65) 'ni:sən 'po:le (66) ən'ku:l 'və:č 'vi:du an š'ti:əjje ... 'u:əni (67) sa bli ɥ'si: (68) sa bli 'mə:rtvi, ɥ'si: 'mə:rtvi. An 'li:x ot 'ti:stix (69), ki sə 'bi:ɥ u'bi:ɥ, ot 'ti:stix jə 'bi:ɥ 'a:dən (70) 'tə:n b'li:zu 'na:še 'Mi:əre (71) 'tə:n b'li:zu, 'tə:n b'li:zu Ko'zi:ne (72), 'tə:n da'ma.

(64) Z odgovorom na vprašanje, ali je preživel samo govorec, referenca s prve osebe množine *mi* preide na tretjo osebo ednine *on, aden 'eden' drug*.

(65) Osebni zaimek *ga* je anaforično koreferenčen z zvezo *aden 'eden' drug*.

(66) *Pole 'potem'* je časovni deikt.

(67) Osebni zaimek *oni* je koreferenčen z *obeden 'noben'*.

(68) Zaimek *vsì* nadaljuje koreferenčno verigo z *oni*, v kateri govorec referenta leksmsko sploh ne eksplicira, vendar je referenca s pomočjo inferiranja iz besedila jasno razvidna; od skupno šestih vojakov v tanku sta preživela dva, torej se *oni* nanaša na *štiri umrle vojake*.

(69) Zveza *od tistih* je v isti koreferenčni verigi z osebnim zaimkom *oni*, torej *štirje mrtvi vojaki*.

(70) Koreferenčna veriga z neekspliciranim referentom *štirje mrtvi vojaki* preide na tretjeosebno edninsko *aden 'eden'* (izmed njih).

(71) Za identifikacijo prostora uporabi govorec v tem primeru osebo, *tan 'tam' blizu naše Mire*, vendar se hkrati zaveda, da njegovo in poslušalkino referenčno polje morebiti nista identični, da torej poslušalka ne bo mogla vzpostaviti krajevne reference samo s poimenovanjem osebe, ki se na tem kraju nahaja, zato prostor takoj natančneje pojasni s sopostavitvijo deikta *tam* in predložne zveze *blizu Kozine* (72).

Vzpostavljanje in vzdrževanje (ko)reference je v konverzaciji, kot je zgornja, zapletena dejavnost, predvsem zaradi pogoste rabe deiktov in za-oblik, katerih razumevanje zahteva sodelovanje med govorcem in poslušalcem. Zaradi deiktov v gestikularni funkciji poslušalka ne dobi vedno natančne predstave o entitetah in dogodkih, na katere se ti nanašajo. Zaradi rabe premege govora se deiktično središče spreminja, česar govorec ne nakaže vedno s spremnim stavkom. Poleg tega o dogodkih ne pripoveduje linearno, to je v kronološkem zapovrstju, ampak časovno »preskakuje«, tako da poslušalka ne dobi vedno jasne slike o tem, kako so dogodki dejansko potekali. To sproža pojave lokalne nekoherence, ki pa na globalni ravni vzpostavitve besedilne koherence ne motijo. To pomeni, da na pogled zelo zapleteno prepletanje besedilne in nebesedilne reference kljub lokalnemu nerazumevanju poslušalka večinoma sprejema brez posebnih težav, in sicer zato, ker upošteva načelo pomanjkljive koherence; kljub lokalni nekoherenci besedilo sprejema kot koherentno, ker verjame, da to, kar ji tvorec ponuja, tvori smiselno celoto.

6 ZAKLJUČEK

Izbrati spontani govornjeni diskurz kot osnovno enoto proučevanja je tvegano delo, še toliko bolj izbrati spontani govornjeni narečni diskurz z vsemi svojimi značilnostmi govornjenega in posebnostmi narečnega jezika. Znanstvene literature o govornjenem jeziku je danes na trgu ogromno, pristopov k raziskovanju veliko, morebiti celo toliko, kot je raziskovalcev, ki se z govornjenim diskurzom ukvarjajo, in vendar je to še precej neraziskano področje jezikoslovja. Morebiti je tako zato, ker je raziskovalno polje tako široko; vsak diskurz se od drugega diskurza razlikuje, ne samo med posameznimi diskurzivnimi zvrstmi, ampak tudi znotraj njih. Pa vendar se je potrebno omejiti in v kaotičnosti transkribiranega zapisa govornjenega diskurza poiskati pravila, ki bodo odgovorila na vprašanja, zakaj je tvorec izrek formuliral na način, kakor ga je formuliral, zakaj ga je sprejemnik sprejel, kot ga je sprejel, in nazadnje, kako sta se govorca lahko razumela, čeprav bi iz zapisa njunega pogovora to komajda verjeli.

Glede na prve korake v proučevanju spontanega narečnega govornjenega diskurza na Slovenskem naša pričakovanja pri delu niso mogla biti velika. Osnovni namen je bil oblikovati začetni ali temeljni model, kako sploh pristopiti k analizi tovrstnega diskurza. Upamo, da smo temelje postavili.

Rezultati raziskave so pokazali, da v spontanem narečnem govornjenem diskurzu obstajajo sredstva za vzpostavljanje in vzdrževanje besedilne koherence, ki jih v pisnem diskurzu ni (npr. polifoni pogovor, konverzacijski duet, spontana dopolnitev). Hkrati se je pokazalo, da govornci tudi nekatere značilnosti govornjenega jezika (npr. ponavljanja) uporabijo zato, da podkrepijo koherentnost svojega sporočila, druge značilnosti (npr. napačni starti) pa kažejo na njihove mentalne procese, kako načrtovano sporočilo najustrezneje posredovati, da bo pravilno razumljeno. To spet pripomore h koherentnosti tvorčevega sporočila, s čimer se je potrdila naša druga hipoteza, da imajo značilnosti govornjenega jezika v spontanem govornjenem diskurzu določeno funkcijo, to je, da jih govorec uporabi z določenim namenom. Raziskava je tudi pokazala, da je potrebno ločevati med besedilno koherenco in kohezijo, saj predstavljajo kohezivna sredstva le eno od skupin koherentnih sredstev.

POVZETEK

V knjigi predstavljena raziskava se ukvarja s spontanim narečnim govorjenim jezikom v rabi, to je v govorčevem družinskem okolju in med govorci, ki se med seboj poznajo. Osredotočili smo se torej na narečni diskurz med govorci v njihovem domačem okolju in s poznanimi sogovorci. Pogovori, ki so bili podlaga za analizo, so bili posneti v Brdih, na slovensko-italijansko-furlanski jezikovni in narodnostni meji, v letih 1994–2005.

Z uporabo nekaterih sodobnih jezikoslovnih teorij – konverzacijske analize, pragmatike, besediloslovja in funkcijskega jezikoslovja – smo oblikovali osnovni model opisa narečnega diskurza, ki bo uporaben tudi za nadaljnje analize narečnega diskurza. Vsi štirje omenjeni pristopi k raziskovanju pokrivajo široko raziskovalno polje, ki pravzaprav še niti ni natanko opredeljeno. Zato smo v široki izbiri možnosti raziskovali tri osnovne stvari, povezane z govorjenim diskurzom: 1. značilnosti govorjenega narečnega diskurza, 2. vzpostavljanje besedilne koherence in kohezije ter 3. dejstvo, da govorci v diskurzu dosežejo svoj sporočanski namen, četudi se raziskovalcu transkribiran zapis pogovora na trenutke zazdi kot »brez repa in glave«.

Podrobneje lahko rezultate raziskave strnemo v sledeče točke:

1. Kljub povezanosti osnovnih dveh kriterijev besedilnosti, besedilne koherence in kohezije, je raziskava pokazala, da je pojma potrebno ločevati. Ne gre samo za razmerje med površinsko in globinsko zgradbo oziroma med izrazno in pomensko organizirano-stjo diskurza, saj se je izkazalo, da so kohezivna sredstva le eden od načinov vzpostavljanja koherence v diskurzu, kar pomeni, da koherentno besedilo ne vključuje nujno prisotnosti kohezivnih vezi, hkrati pa prisotnost kohezivnih vezi ne zagotavlja nujno koherentnosti besedila.
2. Poleg kohezivnih sredstev so bila v obravnavanih briških narečnih besedilih pogosta še naslednja koherentna sredstva: vprašanja, dopolnitve, ponavljanja, polifoni pogovor, nasprotovanja in inference.
3. Sposobnost ustreznega inferiranja je bila pomemben pogoj uspešnosti komunikacije, saj so govorci z njim sprejemali najustreznejše interpretacije diskurza, ne da bi se tega razumsko zavedali. Med uporabljenimi inferencami so imele posebno mesto konverzacijske implikature, to je inference, pri katerih ne gre zgolj za logično sklepanje s pomočjo semantične vsebine sporočenega, ampak so v veliki meri odvisne od konteksta. Govorci so se jih med drugim poslužili takrat, kadar zaradi različnih vzrokov nečesa niso želeli eksplicitno izraziti, ampak so od sprejemnika pričakovali, da bo nameravano sporočilo sposoben razbrati »med vrsticami«.
4. Koherence diskurzu ne moremo pripisati vnaprej. Pri pisnih besedilih jo na eni strani gradi pisec v procesu tvorjenja besedila, na drugi strani pa bralec v procesu sprejema-

nja in interpretacije besedila. To pomeni, da se v diskurzu vzpostavljata dve koherenci, tvorčeva in sprejemnikova. V konverzaciji to poteka skorajda istočasno, pri čemer morajo govorci upoštevati načelo sodelovanja, po katerem je uspešnost komunikacije odvisna od pripravljenosti za sodelovanje vseh udeležencev. Zaradi kanoničnosti situacije, to je komunikacije iz oči v oči, imajo udeleženci možnost razumevanje diskurza preverjati sproti, upoštevajoč kontekstualne namige, to je jezikovne (prozodične, oblikoslovne in skladenjske) ter nejezikovne namige (telesne geste, mimika obraza ipd.), ki sprejemniku pomagajo sporočilo ustrezno interpretirati. Ob upoštevanju samo besednega sporočila lahko poslušalec govorcev dejanski sporočanjski namen spregleda. Upoštevanja nejezikovnih kontekstualnih namigov pri obravnavanih pogovorih nismo mogli preverjati, ker smo snemali samo s snemalnikom ne pa s kamero. Toda glede na vzpostavljanje ustrezne koherence na obeh straneh, pri govoricah in poslušalcih, predpostavljamo, da so jih oboji uspešno prepoznavali in jih upoštevali pri svojih interpretacijah.

5. Uspešna komunikacija pomeni, da sprejemnik sporočilo razume tako, kot to želi njegov tvorec, kar pomeni, da sta njuni koherenci v veliki meri prekrivni in njuni interpretaciji diskurza podobni. Če sprejemnik med diskurzom gradi drugačno koherenco kot tvorec, bo komunikacija delno ali popolnoma neuspešna. V primeru delne neuspešnosti komunikacije govorimo o moteni koherenci. To v govorenem diskurzu lahko povzroči več dejavnikov. V obravnavanih besedilih so se kot sprožitelj motene koherence pojavili naslednji dejavniki: tematski zdrs, nejasna referenca oziroma nezmožnost vzpostavitve reference, zamenjava jezika, kršenje pravila o pričakovani normalnosti semantične vsebine in nepoznavanje leksema. Nenajavljena zamenjava teme, ki je v literaturi opisana kot pogost povzročitelj motnje koherence, se v našem primeru ni pojavljala. Morebiti zato, ker smo pogovore deloma usmerjali in jih ob morebitnih poskusih zamenjave teme spet preusmerili na predhodno temo.
6. Toda tudi če je do motenj prišlo, je sprejemnik praviloma upošteval načelo pomanjkljive koherence, po katerem je predpostavljal, da to, kar mu sogovorec ponuja, tvori smisel, četudi tega trenutno sam ne (z)more vzpostaviti. Kot smo že omenili, se je pokazalo, da govorci kontekstualne namige večinoma dobro razberejo, vendar ima pri tem skupno védenje pomembno vlogo. Obširnejše, kot je bilo skupno védenje, bolj je sprejemnik razumel govorceve kontekstualne namige in uspešnejša in hitrejša je bila komunikacija, kar pomeni, da sta govorca lahko uporabila več anaforičnih za-oblik pri vzpostavljanju besedilne reference in več deiktičnih izrazov pri vzpostavljanju nebesedilne reference. Sicer pa primerov motene koherence ni bilo veliko, predvsem zato, ker smo vsi udeleženci komunikacije upoštevali načelo sodelovanja in načelo pomanjkljive koherence.
7. Poleg skupnega védenja in upoštevanja načela sodelovanja so se kot pogoj uspešnosti komunikacije pokazali še nekateri drugi dejavniki: védenje o svetu (enciklopedično védenje) posameznih udeležencev komunikacije, poznavanje diskurzivne (besedilne) zvrsti in sprejemnikove interpretativne sposobnosti. Nekateri izmed teh dejavnikov, npr. skupno védenje in posameznikovo védenje o svetu, so v vsaki kulturi specifični, kar pomeni, da komunikacija med pripadniki različnih kultur lahko spodleti zaradi različnega splošnega védenja in premajhnega skupnega védenja. Prav tako lahko različni sprejemniki iz iste kulture zaradi različnega védenja o svetu in različnih interpretativnih sposobnosti gradijo različne interpretacije diskurza, od nezmožnosti zgraditi kakršno koli interpretacijo do take interpretacije, kot je bila nameravana s strani tvorca

sporočila. Zaradi dovolj obsežnega skupnega védenja in primerljivega védenja o svetu pri vzpostavljanju koherence udeleženci posnetih konverzacij nismo imeli večjih težav. Manjše primere motene koherence pa smo sproti odpravljali z različnimi oblikami kontekstualnih namigov, npr. z vprašanjem po pojasnilu, dvigom obrvi, zmajevanjem z glavo ipd. Nekaj težav z razumevanjem v skupinskih konverzacijah je bilo le v primerih, ko sta dva od treh ali več govorcev obujala skupne spomine na dogodke in ljudi, o katerih drugi udeleženci nismo imeli nobenega védenja, govorca pa se tega nista zavedela. Pokazalo se je, da je imelo pomembno vlogo pri uspešnosti komunikacije tudi sprejemnikovo pričakovanje. Sprejemnik je namreč upošteval načelo pričakovane normalnosti semantične vsebine. Če je tvorec tega kršil, je bila uspešnost komunikacije lahko ogrožena.

8. Kot je bilo že omenjeno, je raziskava pokazala, da so bile pomembno kohezivno in koherentno sredstvo v obravnavanih konverzacijskih besedilih ponovitve. Ponovne pojavitve kot sredstvo vzpostavljanja koreference so bile pogosto uporabljeno kohezivno sredstvo zaradi pomanjkanja načrtovalnega časa na tvorčevi strani in maksimalne angažiranosti v diskurzu na strani sprejemnika, saj ponovitev neke jezikovne prvine od tvorca zahteva krajši načrtovalni čas kot npr. iskanje sinonimnega izraza, na drugi strani pa od prejemnika zahteva pozornejše spremljanje diskurza kot pritrdjevanje z opornimi signali. Hkrati pa so se ponovitve pokazale kot pomembno koherentno sredstvo, saj so nam razkrivale tvorčeve mentalne procese, npr. problem s tvorjenjem sporočila, njegovo čustveno prizadetost ipd. Tudi nekatere druge značilnosti govorjenega diskurza, kot npr. oklevanja, premori in spreminjanje skladenjske podobe izreka v procesu izrekanja, ki razkrivajo tvorčeve mentalne procese, so bili izjemnega pomena za razumevanje vzpostavljanja koherence v diskurzu.
9. Pomembno sredstvo vzpostavljanja in vzdrževanja besedilne kohezije in s tem tudi vzpostavljanja besedilne koherence oziroma globalnega smisla v diskurzu so bila v briških besedilih (ko)referenčna sredstva. Ugotovili smo, da je v tovrstni konverzaciji vzpostavljanje in vzdrževanje (ko)reference zelo zapleteno zaradi pogoste rabe deiktov, kar lahko sproža pojave lokalne nekoherence, vendar ti na vzpostavitev besedilne koherence na globalni ravni niso vplivali v taki meri, da bi ogrozili uspešnost komunikacije. Udeleženci komunikacije smo namreč navidez zapleteno prepletanje besedilne in nebesedilne reference večinoma sprejemali brez posebnih težav, in sicer predvsem zato, ker smo upoštevali načelo pomanjkljive koherence.
10. Menimo, da je novost pričujoče raziskave predvsem v aplikaciji konverzacijske analize na spontani narečni diskurz, kar prinaša vpogled v aktualno rabo narečnega jezika ter v pogoje, ki omogočajo uspešno komunikacijo, pri čemer je spoznanja o tvorjenju govorjenega narečnega diskurza mogoče uporabiti tudi pri razumevanju spontanega neformalnega diskurza na splošno. Delo prinaša strnjen povzetek sodobnih dognanj na področju besedilne skladnje, natančnejše, besedilne koherence in kohezije, ki jih bo mogoče uporabiti tudi v nadaljnjih raziskavah govorjenega diskurza.

Naj za zaključek poudarimo, da je bil osnovni namen raziskave, od proučevanja načel tvorjenja govorjenega diskurza do različnih dejavnikov, ki vplivajo na uspešno ali neuspešno vzpostavljanje besedilne koherence in s tem prepoznavanje ali neprepoznavanje tvorčevega sporočanjkega namena, v osnovi samo eden: kako skozi njegov govor bolje razumeti sočloveka.

VIRI IN LITERATURA

- ANDERSON, Anne H. 1995: Negotiating Coherence in Dialogue. V: GERNSBACHER M. A.; GIVÓN, T. (ur.). 1–40.
- BADURINA, Lada 2000. Tekst i kontekst. Rijeka: *Riječ (Časopis za filologiju) god. 6/1*. 7–17.
- BARBARESI MERLINI, Lavinia 1996: Markedness Reversal in Dialogic Repetition. V: BAZZANELLA, C. (ur.). 104–118.
- BAZZANELLA, Carla (ur.) 1996: *Repetition in Dialogue*. Beiträge zur Dialogforschung. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 193 str.
- BAZZANELLA, Carla; DAMIANO, Rossana 1999: Coherence and Misunderstanding in Everyday Conversations. V: BUBLITZ, W. et al. (ur.). 175–187.
- BEAMAN, Karen 1984: Coordination and Subordination Revisited: Syntactic Complexity in Spoken and written Narrative Discourse. V: TANNEN, D. (ur.). 45–80.
- BEAUGRANDE, Robert de; DRESSLER, Wolfgang Ulrich; DERGANČ, Aleksandra; MIKLIČ, Tjaša 1992: *Uvod v besediloslovje*. Ljubljana: Park. 202 str.
- BIBER, Douglas; JOHANSSON, Stig; LEECH, Geoffrey; CONRAD, Susan; FINEGAN Edward. 2000³: *The Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Longman. 1204 str.
- BLAKEMORE, Diane 1990: *Understanding Utterances: An Introduction to Pragmatics*. Oxford, UK/Cambridge, Mass.: Blackwell. 191 str.
- BUBLITZ, Wolfram 1996: I've bought a freezer – you've bought a freezer – they've brought a freezer. Repetition as a Text-building Device. V: BAZZANELLA, C. (ur.). 16–28.
- BUBLITZ, Wolfram et al. (ur.) 1999: *Coherence in Spoken and Written Discourse: how to create it and how to describe it*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins. 295 str.
- BUBLITZ, Wolfram 1999: Introduction: Views of Coherence. V: BUBLITZ, W. et al. (ur.). 1–7.
- BUBLITZ, Wolfram; LENK, Uta 1999: Disturbed Coherence: Fill me in. V: BUBLITZ, W. et al. (ur.). 153–174.
- BUCIK, Ksenija 2001: *Strukture kohezije. Strukture koreferenc in tematske progresije*. Diplomsko delo (mentor: prof. dr. Marko Stabej). Ljubljana: Filozofska fakulteta. Oddelek za slovenske jezike in književnosti. 146 str.
- CAMERON, Deborah 2004³: *Working With Spoken Discourse*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications. 206 str.
- CHAFE, Wallace 1997: Polyphonic Topic Development. V: GIVÓN, T. (ur.). 41–53.
- CHAROLLES, Michael 1989: Text Coherence and Text Interpretation Process-

- ing. V: CONTE, M.-E.; PETÖFI, J.; SÖZER, E. (ur.). 377–385.
- CHENG, Winnie; WARREN, Martin 2003: Indirectness, Inexplicitness and Vagueness Made Clearer. *Pragmatics (International Pragmatics Association) Vol 13, No 3/4*. 381–400.
- CILIBERTI, Anna 1999: The Effect of Context in the Definition and Negotiation of Coherence. V: BUBLITZ, W. et al. (ur.). 189–203.
- COATES, Jennifer 1995: The Negotiation of Coherence in Face-to-Face Interaction. Some Examples from the Extreme Bounds. V: GERNSBACHER M., A.; GIVÓN, T. (ur.). 41–58.
- CONTE, Maria-Elisabeth 1988: *Condizioni di coerenza: Ricerche di linguistica testuale*. Firenze: »La nuova Italia« Editrice. 115 str.
- CONTE, Maria-Elisabeth; PETÖFI, János S.; SÖZER, Emel (ur.) 1989: *Text and Discourse Connectedness*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 584 str.
- CRYSTAL, David 1997: *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Oxford, Cambridge (Mass.): Blackwell. 426 str.
- DANEŠ, František 1989: Functional Sentence Perspective and Text Connectedness. V: CONTE, M.-E., PETÖFI, J. S.; SÖZER, E. (ur.). 23–31.
- DANEŠ, František; GREPL, Miroslav; HLAVSA, Zdenek 1987: *Mluvnice češtiny (3). Skladba*. Praha: Academia. 275 str.
- DIJK, Teun van 1992: *Text and Context: Explorations in the Function of Language*. London, New York: Longman. 261 str.
- DUCROT, Oswald 1988: *Izrekanje in izrečeno*. Ljubljana: Založba ŠKUC. 262 str.
- EDMONDSON, Willis 1999: If Coherence is Achieved, Then Where Doth Meaning Lie? V: BUBLITZ, W. et al. (ur.). 251–265.
- EGNER, Inge 1996: Other-Repetition in Question Form. V: BAZZANELLA, C. (ur.). 66–77.
- EHLICH, Konrad 1989: Deictic Expressions and the Connexity of Text. V: CONTE, M.-E.; PETÖFI, J. S.; SÖZER, E. (ur.). 33–51.
- FELDMAN FLEISHER, Carol; KALMAR, David 1996: You Can't Step in the Same River Twice. V: BAZZANELLA, C. (ur.). 78–89.
- FERBEŽAR, Ina 1999: Merjenje in merljivost v jeziku. *SR 47*. 417–436.
- FERJANČIČ, Ksenija 1989: *Visoki pogovorni jezik Nove Gorice in Gorice (v Italiji)*. Diplomsko delo. Ljubljana: FF. 48 str.
- FOX, Barbara 1993: *Discourse Structure and Anaphora. Written and Conversational English*. Cambridge Studies in Linguistics. London, New York: Longman. 173 str.
- FRITZ, Gerd 1999: Coherence in Hypertext. V: BUBLITZ, W. et al. (ur.). 221–232.
- GAJDA, Stanislav; VIDOVIČ-MUHA, Ada (ur.) 2003: *Współczesna polska i słowenska sytuacja językowa*. Opole: Uniwersytet Opolski, Univerza v Ljubljani, FF. 526 str.
- GALUNIČ, Mario 1995: *Struktura povedi (problem zloženosti) govornega knjižnega jezika*. Diplomsko delo. Ljubljana: FF. 48 str.
- GELUYKENS, Ronald 1999: It Takes Two to Cohere: The Collaborative Dimension of Topical Coherence in Conversation. V: BUBLITZ, W. et al. (ur.). 35–53.
- GERNSBACHER MORTON, Ann; GIVÓN, T. (ur.) 1995: *Coherence in Spontaneous Text*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 267 str.
- GIVÓN, T. 1995: Coherence in Text vs. Co-

- herence in Mind. V: GERNSBACHER M., A.; GIVÓN, T. (ur.). 59–116.
- GIVÓN, T. (ur.) 1997: *Conversation. Cognitive, Communicative and Sociological Perspectives*. Typological Studies in Language 34. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 302 str.
- GORJANC, Vojko 1998: Konektorji v slovnem opisu znanstvenega besedila. *SR 46/4*. 367–387.
- GORJANC, Vojko 1999: Kohezivni vzorec matematičnih besedil. *SR 47/2*. 139–159.
- GUMPERZ, John J.; KALTMAN, Hannah; O'CONNOR, Mary Catherine 1984: Cohesion in Spoken and Written Discourse: Ethnic Style and Transition to Literacy. V: TANNEN, D. (ur.) 3–18.
- GUMPERZ John J. 1992²: *Discourse Strategies*. Studies in Interactional Sociolinguistics 1. Cambridge: Cambridge University Press. 225 str.
- HALLIDAY, M. A. K. 1973: *Explorations in the Functions of Language*. (*Explorations in Language Study*). London: Edward Arnold Publishers. 140. str.
- HALLIDAY, M. A. K.; HASAN, Ruqaiya 1976: *Cohesion in English*. London and New York: Longman. 367 str.
- HALLIDAY, M. A. K.; HASAN, Ruqaiya 1989: *Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective*. Oxford, New York, Toronto: Oxford University Press. 126 str.
- HALLIDAY, M. A. K. 1989: *Spoken and Written Language*. Oxford University Press. 109 str.
- HALLIDAY, M. A. K. 1994²: *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold. 434 str.
- HÖLKER, Klaus 1989: Con and Co: Continuity and Marqueurs in Oral Discourse. V: CONTE, M.-E.; PETÖFI J. S.; SÖZER, E. (ur.). 83–91.
- HRIBAR, Nataša 2000: *Govorjeni jezik politikov (razčlenjenost besedil z vidika skladenjske strukture in koreferenčnosti)*. Diplomsko delo. Ljubljana: FF. 98 str.
- IVANČIČ KUTIN, Barbara 2001: Dober pripovedovalec z zornega kota poslušalca in raziskovalca. *Traditiones 30/I*. Ljubljana: SAZU. 183–192.
- IVANČIČ KUTIN, Barbara 2003: Raziskovalni položaji pri terenskem zbiranju prozne folklore. *Traditiones 31/I*. Ljubljana: SAZU. 117–124.
- IVANČIČ KUTIN, Barbara 2004: Razmerje med vsakdanjim govornim posredovanjem in pripovedovanjem. V: KRŽIŠNIK, E. (ur.). 255–261.
- JAKOBSON, Roman 1989: *Lingvistični in drugi spisi*. Ljubljana: Studia Humanitatis. 277 str.
- JESENŠEK, Marko; RAJH, Bernard; ZORKO, Zinka (ur.) 2002: *Med dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika*. Maribor: Zora. 423 str.
- JUSTIN, Janez (ur.) 1997: *Etika, družba, država*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. 232 str.
- KARNIČAR, Andrej 1997: *Jezerške storije*. Ljubljana: Kmečki glas (zbirka Glasovi) 16. knjiga. 187 str.
- KASTELIC, Zlata; PRIMC, Jože 2001: *Krvapivc*. Ljubljana: Kmečki glas (zbirka Glasovi) 24. knjiga. 238 str.
- KAUČIČ BAŠA, Majda: 1997: Where do Slovenes Speak Slovene and to Whom? *International Journal of the Sociology of Language 124*. 51–73.
- KENDA JEŽ, Karmen 2002: *Cerkljansko narečje. Teoretični model dialektološkega raziskovanja na zgledu besedišča in glasoslovja*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FF. 156 str.
- KINTSCH, Walter 1995: How Readers Construct Situation Models for Stories: The Role of Syntactic Cues and Casual Inferences. V: GERNSBACHER M., A.; GIVÓN, T. (ur.). 139–160.
- KOROŠEC, Tomo 1998: *Stilistika slo-*

- venskega poročevalstva. Ljubljana: Kmečki glas. 381 str.
- KRAJNC, Mira 2004^A: *Besediloslovne značilnosti pokrajinskega pogovornega jezika: (na gradivu mariborščine)*. Magistrsko delo. Ljubljana: FF. 245 str.
- KRAJNC, Mira 2004^B: Začetniki oziroma sredstva za vzpostavljanje in ohranjanje stika v komunikaciji. Ljubljana: *Jezikoslovni zapiski* 10/2. 121–136.
- KRAJNC, Mira 2004^C: Besedilnoskladenjske značilnosti javne govornje besede (na gradivu mariborščine). *SR* 52/4. 475–498.
- KRAJNC, Mira 2005: Poskus oblikovanja meril za tvorbo učinkovitega javnega govornega političnega besedila. *SR* 53/1. 27–47.
- KRANJC, Simona 1997: Govorjeni diskurz. *JiS* 42/7. 307–319.
- KRANJC, Simona 1998: Posrednost in neposrednost v otrokovem govoru. V: ŠTRUKELJ, I. (ur.). 248–257.
- KRANJC, Simona 1999: *Razvoj govora predšolskih otrok*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 163 str.
- KRANJC, Simona 2003^A: Izražanje prostora v govornih besedilih otrok. *SR* 51. 181–190.
- KRANJC, Simona; MARJANOVIČ UMEK, Ljubica; FEKONJA, Urška 2003^B: Pripovedovanje zgodbe kot možni pristop za ugotavljanje otrokovega govornega razvoja. *JiS* 48/5. 51–63.
- KRANJC, Simona 2003^C: Skladenjska analiza besedil, ki nastajajo v računalniških klepetih. V: POŽGAJ-HADŽI, V. (ur.). 69–82
- KRANJC, Simona 2003^Č: Menjava vlog v govornih medijih. V: GAJDA, S.; VIDOVIČ-MUHA, A. (ur.). 301–308.
- KRANJC, Simona 2004: Jezikovna zvrstnost v sodobnih medijih. V: KRŽIŠNIK, E. (ur.). 395–406.
- KREK, Simon (ur.) 2005: *Veliki angleško slovenski slovar (A-K)*. Ljubljana: DZS. 1035 str.
- KRŽIŠNIK, Erika (ur.) 2004: *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*. Obdobja, metode in zvrsti 22. Ljubljana: FF. 529 str.
- KUNST GNAMUŠ, Olga; NIDORFER ŠIŠKOVIČ, Mojca; SCHLAMBERGER BREZAR, Mojca 1997: *Posrednost in argumentacija v govoru. F(p) – T(r)*. *Zgradba stavka med informacijo, argumentacijo in konverzacijo*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, Center za diskurzivne študije. 134 str.
- KUNST GNAMUŠ, Olga 1996: *Teorija sporazumevanja: Zgodbe*. Ljubljana: Center za diskurzivne študije. 122 str.
- LEINFELLNER-RUPERTSBERGER, Elisabeth 1989: Connexity, Coherence, and the Semantic Net. V: CONTE, M.-E.; PETÖFI, J. S.; SÖZER, E. (ur.). 463–481.
- LEVINSON, Stephen C. 2003¹⁵: *Pragmatics*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge, London, New York: Cambridge University Press. 420 str.
- LINNEL, Per; KOROLIJA, Natascha 1997: Coherence in Multi-Party Conversation. V: GIVÓN, T. (ur.). 167–205.
- LONGYKA, Marjeta 1994: *Nekatere prvine pogovornega jezika v Ljubljani*. Diplomsko delo. Ljubljana: FF. 76 str.
- LONZI, Lidia 1989: On Certain Peculiarities of Nararrative Cohesion. V: CONTE, M.-E.; PETÖFI, J. S.; SÖZER, E. (ur.). 259–269.
- LORENZ, Gunter 1999. Learning to Cohere: Causal Links in Native vs. Non-Native Argumentative Writing. V: BUBLITZ, W. et al. (ur.). 55–75.
- LYONS, John 1977: *Semantics I, 2*. Cambridge, London, New York, Melbourne: Cambridge University Press. 897 str.
- LYONS, John 1991: *Natural Language and Universal Grammar (Essays in linguistics)*

- tic theory, volume 1*). New York, Port Chester, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press. 290 str.
- LYONS, John 1995: *Linguistic Semantics: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press. 376 str.
- MARUŠIČ, Branko 1999: Brda in državne meje. V: STRES, P. (ur.). 116–131.
- MICHAELS, Sarah; COLLINS, James 1984: Oral Discourse Styles: Classroom Interaction and the Acquisition of Literacy. V: TANNEN, D. (ur.). 219–244.
- MIGNOLO, D. Walter 1989: Semiosis, Coherence, and Universes of Meaning. V: CONTE, M.-E.; PETÖFI, J. S.; SÖZNER, E. (ur.). 483–505.
- MÖNNINK, Johan: Repeating as Monitoring. V: BAZZANELLA, C. (ur.). 120–128.
- OŽBOT, Martina 1999: *Prevajalske strategije in vprašanje koherence ob slovenskem prevodu Machiavellijevih »zgodovinskopolitičnih spisov«*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FF. 160 str.
- OŽBOT, Martina 2003: *Vivace con spirito: Edward Sapir in njegovo raziskovanje jezika*. Spremná beseda v: Sapir 2003. 227–242.
- ÖSTMAN, Jan-Ola 1999: Coherence through Understanding Discourse Patterns: Focus on New Reports. V: BUBLITZ, W. et al. (ur.). 77–99.
- QUIRK, Randolph; GREENBAUM, Sidney; LEECH, Geoffrey; SVARTVIRK, Jan 1999¹⁵: *A Comprehensive Grammar of the English Language*. New York, London: Longman. 1779 str.
- PARRET, Herman 1989: Paraphrase as a Coherence Principle in Conversation. V: CONTE, M.-E.; PETÖFI, J. S.; SÖZNER, E. (ur.). 281–324.
- POŽGAJ-HADŽI, Vesna (ur.) 2003: *Zbornik referatov z Drugega slovensko-hrvaškega slavističnega srečanja*. Ljubljana: FF. 275 str.
- REES, M. Agnes van 1996: Functions of Repetition in Informal Discourse. V: BAZZANELLA, C. (ur.). 141–155.
- RUDOLPH, Elisabeth 1989: The Role of Conjunctions and Particles for Text Connexity. V: CONTE, M.-E.; PETÖFI, J. S.; SÖZNER, E. (ur.). 175–189.
- SANFORD, Anthony J.; MOXEY Linda M. 1995: Aspects of Coherence in Written Language: a Psychological Perspective. V: GERNSBACHER M., A.; GIVÓN, T. (ur.). 161–188.
- SANDERS, Ted; SPOOREN, Wilbert 1999: Communicative Intentions and Coherence Relations. V: BUBLITZ, W. et al. (ur.). 235–250.
- SAPIR, Edward 2003: *Jezik. Uvod v proučevanje govora*. (prev. Martina Ožbot). Ljubljana: Krtina. 245 str.
- SCHIFFRIN, Deborah 1987: *Discourse Markers*. Cambridge: Cambridge University Press. 364 str.
- SCHIFFRIN, Deborah 1994: *Approaches to Discourse*. Blackwell Textbooks in Linguistics 8. Oxford, Cambridge: Blackwell. 470 str.
- SCHLAMBERGER BREZAR, Mojca 1998: Vloga povezovalcev v diskuzi. V: ŠTRUKELJ, I. (ur.). 194–201.
- SEIDLHOFER, Barbara; WIDDOWSON, Henry 1999: Coherence in Summary: The Contexts of Appropriate Discourse. V: BUBLITZ, W. et al. (ur.). 205–219.
- SKUBIC, Andrej 1994: *Geografsko-socialna pogojenost govorca, funkcija in vsebina besedila ter okoliščine govornega dogodka kot dejavniki jezikovne zvrstnosti*. Diplomsko delo. Ljubljana: FF. 55 str.
- SKUBIC, Andrej 2004: Sociolekti od izraza do pomena. Kultiviranost, obrobje in eksces. V: KRŽIŠNIK, E. (ur.). 297–320.
- SMOLE, Vera 1994: Folklorist med prevajanjem in zapisovanjem. *Traditiones*

- 23 (*Naš živi jezik*). Ljubljana: ISN ZRC SAZU. 143–154.
- SMOLE, Vera 1997: O zapisu. V: KARNIČAR, A. 161–163.
- SMOLE, Vera 1999: O jezikovni redakciji in zapisu izbranih besedil. V: STANONIK, M. (ur.). 56–57.
- SMOLE, Vera 2001^A: O zapisu povedk v narečju. V: KASTELIC, Z.; PRIMC, J. 214–215.
- SMOLE, Vera 2001^B: Zahodna slovenska narečja. V: *Enciklopedija Slovenije 15 Wi–Ž*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 416 str.
- SMOLE, Vera 2004: Nekaj resnic in zmot o narečjih v Sloveniji danes. V: KRŽIŠNIK, E. (ur.). 321–330.
- SOČANAC, Lelija 2004: *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri (s rječnikom talijani-zama u standardnome hrvatskom jeziku i dubrovačkoj dramskoj književnosti)*. Zagreb: Nakladni zavod Globus. 405 str.
- SPINOZZI MONAI, Liliana 1999: Dialektologija in deiksa kot plodna instrumenta pri raziskavi morfosemantičnih pojavov. V: ZORKO, Z.; KOLETNIK, M. (ur.). 150–159.
- STABEJ, Marko; VITEZ, Primož 2000: KGB (korpus govornjenih besedil) v slovenščini. Ljubljana: Inštitut Jožef Štefan. 79–81.
- STABEJ, Marko 2002: Deiktika v slovenskih pesniških besedilih 2. polovice 19. stoletja. *Stil 2002/1*. 339–348.
- STANONIK, Marija (ur.) 1999: *Slovenska slovstvena folklor*. Ljubljana: DZS (zbirka Klasje). 343 str.
- STENSTRÖM, Anna-Brita 1994: *An Introduction to Spoken Interaction*. London, New York: Longman. 238 str.
- STILLAR, Glenn F. 1998: *Analyzing Everyday Texts. Discourse, Rhetoric, and Social Perspectives*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications. 205 str.
- STRES, Peter (ur.) 1999: *Briški zbornik*. Dobrovo: Občina Brda. 476 str.
- ŠABEC, Nada 1996: Slovenščina v diaspori: primer ameriških Slovencev. V: VIDOVIČ MUHA, A. (ur.). 107–123.
- ŠKOFIC GUZEJ, Jožica 1991: *Problemi slovenskega pogovornega jezika*. Magistrsko delo. Ljubljana: FF. 400 str.
- ŠKOFIC GUZEJ, Jožica 1994: O oblikovanju slovenskega pogovarjalnega jezika. *SR 42*. 571–578.
- ŠKOFIC GUZEJ, Jožica 1996: *Glasoslovje, oblikoslovje in besedišče govora Krope na Gorenjskem*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FF. 443 str.
- ŠTRUKELJ, Inka (ur.) 1998: *Jezik za danes in jutri*: zbornik referatov. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. 448 str.
- TANNEN, Deborah (ur.) 1984: *Coherence in Spoken and Written Discourse*. Norwood (New Jersey): Ablex Publishing Corporation. 289 str.
- TOPORIŠIČ, Jože 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba. 384 str.
- TOPORIŠIČ, Jože (ur.) 1996: *Kopitarjev zbornik*. Obdobja 15. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 620 str.
- TOPORIŠIČ, Jože 2000⁴: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja. 923 str.
- TRABASSO, Tom; SUH, Soyoung; PAYTON, Paula 1995: Explanatory Coherence in Understanding and Talking about Events. V: GERNSBACHER M., A.; GIVÓN, T. (ur.). 189–214.
- TRABASSO, Tom; ÖZYÜREK, Asli 1997: Communicating Evaluation in Narrative Understanding. V: GIVÓN, T. (ur.). 269–303.
- TRAXLER, Matthew J.; GERNSBACHER MORTON, Ann 1995: Improving Coherence in Written Communication. V: GERNSBACHER M., A.; GIVÓN, T. (ur.). 215–237.
- VALIN, Robert van 2001: *An Introduction*

- to *Syntax*. New York: Cambridge University Press. 239 str.
- VELDE, Roger van de 1989: The Role of Inferences in Text Organization. V: CONTE, M.-E.; PETŐFI, J. S.; SÖZLER, E. (ur.). 543–562.
- VENTOLA, Eija 1999: Semiotic Spanning at Conferences: Cohesion and Coherence in and across Conference Papers and their Discussions. V: BUBLITZ, W. et al. (ur.). 101–123.
- VERSCHUEREN, Jef 2000: *Razumeti pragmatiko*. Ljubljana: Založba /*cf (Rdeča zbirka). 477 str.
- VIDOVIČ MUHA, Ada (ur.) 1996: *Jezik in čas* Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 325 str.
- VIDOVIČ MUHA, Ada 1996: Določnost kot besedilna prvina v slovničnem opisu slovenskega jezika (ob Kopitarjevi slovnici). V: Toporišič, J. (ur.). 115–130.
- VITACOLONNA, Luciano 1989: Literary Coherence and Related Topics. V: CONTE, M.-E.; PETŐFI, J. S.; SÖZLER, E. (ur.). 325–336.
- VITEZ, Primož; ZWITTER VITEZ, Ana 2004: Problem prozodične analize spontanega govora. *JiS* 49/6. 3–24.
- VOGEL, Jerica 2004: Nekateri vidiki zvrstnosti govorenega besedila s stališča poslušalca. V: KRŽIŠNIK, E. (ur.). 453–466.
- WALES, Katie 1994³: *Dictionary of Stylistics*. London, New York: Longman. 504 str.
- WEINRICH, Harald 2003²: *Textgrammatik der deutschen Sprache*. Dudenverlag. 1111 str.
- WEISS, Peter 1990: *Govori Zadrečke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami: glasoslovje, oblikoslovje in skladnja*. Magistrsko delo. Ljubljana: FF. 261 str.
- WEISS, Peter 1994: *Teorija in praksa slovenskega narečnega slovaropisja – primer govorov Zadrečke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FF. 359 str.
- WILKES-GIBBS, Deanna 1995: Coherence in Collaboration: Some Examples from Conversation. V: GERNSBACHER M., A.; GIVÓN, T. (ur.). 139–267.
- ZORKO, Zinka 2002: Mariborski pogovorni jezik. *Studia Historica slovenica* 2/1. 127–150.
- ZORKO, Zinka; KOLETNIK Mihaela (ur.) 1999: *Logarjev zbornik*. Maribor: Zora. 414 str.
- ZULJAN, Danila 1994: *Briško narečje. Medanski govor*. Diplomsko delo. Ljubljana: FF. 146 str.
- ZULJAN KUMAR, Danila 2001: *Narečne interference v skladnji beneškoslovenskih besedil*. Magistrsko delo. Ljubljana: FF. 190 str.
- ZULJAN KUMAR, Danila 2002: Stava členkov v beneškoslovenskih govorih. V: JESENŠEK, M.; RAJH, B.; ZORKO, Z. (ur.). 98–107.
- ŽAGAR Ž., Igor 1997: Kaj je argumentacija in kako argumentiramo? V: JUSTIN, J. (ur.). 123–169.

NAVEDENE SPLETNE STRANI

- ŽAGAR Ž., Igor 2000: Argumentacija v jeziku: med argumentativnimi vezniki in polifonijo: esej iz intuitivne epistemologije. *Anthropos* 1/2. 81–92.
- BACH, Kent: The Semantics-Pragmatics Distinction: What It Is and Why It Matters. <http://userwww.sfsu.edu/~kbach/semprag.html>
Dosegljivo: 5. 4. 2004
- KIES Daniel: Coherence in writing. http://papyr.com/hypertextbooks/eng_101/coherent.htm
Dosegljivo: 5. 4. 2004.
- MANN, Bill 2002: What is dialogue coherence? <http://www-rcf.usc.edu/~billmann/WMLinguistic/dcoherence.htm>
Dosegljivo: 5. 4. 2004.
- MEYER, C. 2003: What is meant by »discourse analysis«? *Applied linguistics* 633. <http://www.cs.umb.edu/~meyer/courses/applying633.html>
Dosegljivo: 11. 10. 2003.
- Pragmatics: Basic Concepts. <http://www.ux1.eiu.edu/~cfbxb/class/1900/prag/intro.htm>
Dosegljivo: 5. 4. 2004
- http://www.stanford.edu/class/linguist34/Unit_02/coherence.htm
Dosegljivo: 5. 4. 2004
- LING 482: Pragmatics http://www.georgetown.edu/faculty/ballc/ling482/ling482_readings.html
Dosegljivo: 5. 4. 2004
- Linguistics 490 <http://www.owl.net.rice.edu/~ling490/>
Dosegljivo: 5. 4. 2004.
- SHAOZHONG, Liu: What is Pragmatics? <http://www.gxnu.edu.cn/personal/szlieu/definition.html>
Dosegljivo: 5. 4. 2004.
- <http://homepage.ntlworld.com/vivian.c/Linguistics/LinguisticsGlossary.htm>
Dosegljivo: 5. 4. 2004.

STVARNO KAZALO

A

anafora 109, 111, 134, 136
anaforična prvina 117, 118, 136
anaforični izraz 117, 118, 134, 136, 202
argumentacija 123, 125
argumentativni niz 124
argumentirati 123, 124
asimetrična konverzacija 31, 201

B

besedilna zvrst 25, 27, 28, 50, 76, 87, 96, 108, 117, 118, 129, 146
besedilni svet 47, 48, 50, 59, 93, 102, 103, 107, 121, 136, 201
besedilo
briško 9, 66, 70, 87, 112, 124, 140, 144–146
govorjeno 12, 13, 23, 25, 26, 29, 30, 32, 33, 50, 109, 118, 120, 121, 124, 127–129, 136
koherentno 47, 49, 50, 51, 117
leposlovno, literarno 93, 118
mentalno 48
narečno 11, 13, 14, 20, 25, 26, 33, 76, 104, 118, 120, 124, 128, 136, 145
pisno 28, 30, 47, 144
publicistično 28, 30, 118
transkribirano 63, 91
umetnostno 28, 30
znanstveno 28, 30, 118
besediloslovje 9, 22, 23
Brda 12, 13, 15, 16, 37, 39, 62, 72, 73, 81, 82, 87, 115, 120, 124, 126, 145
briški govori 12
briško narečje 9, 12, 13, 14, 16, 122

D

deikt 30, 129–132, 136, 138–140, 146, 201
besedilni 134
časovni 130, 134, 138, 139, 140, 141, 142
delni 134, 135, 201
diskurzivni 134
drugotni 135
krajevni, prostorski 138–140
osebni 130, 137, 139, 140
popolni 134, 135, 137, 138, 203
prvotni 135
deiktična časovna referenca 131, 132
deiktična funkcija 114, 135, 136
deiktična informacija 129, 133, 134, 135
deiktična istočasnost 132
deiktična kategorija 130, 132
deiktična konceptualizacija prostora in časa 131
deiktična projekcija 129
deiktični izraz 131, 132, 134–136, 138, 145
deiktični kontekst 135
deiktični sistem 130, 133, 138
deiktično središče 129–132, 135, 137–139, 141, 142
deiktičnost 22, 129
odnosa 133
osebe 131, 133
deiktika 129–131, 134
besedilna/diskurzivna 130, 134
časovna 131, 132
krajevna, prostorska 131, 132
osebna 130, 131
socialna 133
dekodiranje 29, 111, 130

denotacija 110
denotat 110
dialektologija 9, 12, 25, 26
dialektološka metoda 11, 26
diskurz
 eksplicitni 100
 govorjeni 17, 25–32, 34, 39, 41, 73, 126, 129, 143, 146
 implicitni 100
 institucionalizirani 20
 narečni 11, 12, 143, 146
 nepopolni 100, 203
 pisni 27, 28, 31, 32, 43, 143
 popolni 100, 203
diskurzivna analiza 19, 20, 22
diskurzivni označevalec 11, 14, 21, 34, 35, 44, 75, 86, 110, 112, 121, 123, 124
diskurzivno središče 129
dopolnitev 55, 57, 58, 107, 145
 spontana 38, 55, 57–59, 70, 72, 86, 89, 143, 144, 204
 virtualna 55, 59, 204

E

elipsa 14, 21, 30, 43, 44, 108, 109, 110, 112, 113, 120, 126
 anaforična 44, 118, 126
 besedilna 126
 kataforična 126
 nesistemska 126, 127
 sistemska 126, 127
 situacijska 44, 126
 za-oblik 114, 117, 118, 120
en glas 73, 74, 89, 202
entiteta 22, 36, 79, 81, 99, 100, 102–105, 107, 110–115, 117, 120, 129, 130–135, 141, 142

F

funkcijsko jezikoslovje 22, 23

G

glagolski čas 109, 110
glagolski vid 98, 109, 110, 132
govorjeni odstavek 32
gramatikalizacija 129, 130, 132, 133

H

hkratni govor 39, 40, 60, 70, 73, 202, 203
homogenost lastnosti 102, 208

I

identifikator prostora 133
implikacija 98, 100, 201, 202
 pragmatična 108
 semantična 108
inferenca 11, 54, 55, 81, 91, 96–99, 107, 145, 201, 202
inferiranje 49, 83, 96–99, 113, 124, 126, 141, 142, 145, 202
informacija
 deiktična 134, 135
 eksplicitna 100
 implicitna 100, 101, 129
 inferirana 99
 kontekstualna 30, 31, 87, 101, 114, 202
intonacija 27, 28, 32, 65, 71, 109, 123, 128
intonančna poved 32
izjavitelj
 fizični 131, 137
 vrinjeni 131, 137, 138
izmenjava 33, 34, 38, 60–62

J

jezik

 govorjeni 11, 14, 21, 25, 26, 28, 30, 32, 35, 40, 63, 65, 74, 109, 126, 128, 129, 143, 145
 pisni 11, 25, 27, 30, 32, 41, 63, 112, 128

K

kanonična situacija 129, 130, 131, 146
katafora 83, 112, 141
kataforičen 51, 112, 126 137–139, 141, 202
kodirni čas 131–133, 138
koherenca
 globalna 101, 102, 202
 lokalna 61, 101, 202
 maksimalna 65
 motena 74–76, 81, 86, 99, 144, 146, 147, 202
kohezivna vez 47, 49, 50, 51–54, 107, 108, 111, 112, 115 123, 126, 128, 137, 138, 140, 141, 145, 146

- kohezivni potencial 108
kohezivno sredstvo 11, 50–52, 54, 55, 63, 65, 75, 107–110, 114, 115, 128, 143, 145, 147
kolektivna dejavnost 53, 54, 73
kompetenca
 diskurzivna 201
 govorna 74
 interpretativna 93
 jezikovna 21, 30, 48, 49
 komunikacijska 49, 53
konektor 27, 51, 112, 121–124, 128
konjunkcija 108
kontekst
 besedilni 21, 50, 52, 58, 78, 81, 82, 90, 111, 126, 130, 134, 136, 145–147, 204
 nebesedilni, situacijski 21, 27, 28 30, 111, 204
kontekstualni namig 31, 98, 146, 147, 202
konverzacijska analiza 20–22, 147
konverzacijske implikature 81, 82, 98, 99, 145, 201
konverzacijske maksime 52, 81, 82, 99
konverzacijski duet 66, 67, 70, 73, 74, 89, 143, 202
kooperativna dejavnost 53, 73, 99
korak 33
koreferenca 41, 62, 63, 65–67, 89, 111, 112, 115, 118, 120, 128, 136, 137, 202
 anaforična 111, 134, 201
 določna 83
 kataforična 112, 139, 141, 202
koreferenčna mreža 117, 118, 202
(ko)referenčna veriga 84, 114, 117–120, 137–139, 141, 142, 202
koreferenčna vez 64, 109
koreferenčni, koreferirajoči izraz 21, 23, 28, 110, 111, 113, 114, 117, 118, 130, 135, 136, 202, 203
koreferenčni potencial 112
koreferenčno sredstvo 89, 109, 110, 112–114, 117, 118, 146
koreferent 62, 118
kratkotrajna tema 55, 56 86, 202
- L**
lastno ime 112–115
- leksikalizacija 129, 132
leksikalna kohezija 63, 108
leksikalni sveženj 64
lokalna nekoherenca 60, 75, 76, 86, 139, 142, 147
lokucijski povzročitelj 130
- M**
manjkajoča vez 51, 81, 91, 100, 101, 202
medleksemsko razmerje 113, 115, 116
medmet 26, 60, 80, 81, 121
medmetni frazem 121, 123
mentalno načrtovanje 29, 202
metabesedilna zveza 121
metabesedilni izrek 37, 70, 75, 77, 121
metabesedilni stavek 121, 123
metoda etnografske analize 20, 21
metoda interakcijske sociolingvistične analize 20
metoda kritične diskurzivne analize 20
metoda konverzacijske analize 20, 21
motnja 75–80, 83, 84, 86–91, 95, 146, 202
- N**
načelo ekonomičnosti 28
načelo pomanjkljive koherence 75, 76, 142, 145, 146, 147, 202
načelo pričakovane normalnosti 51, 75, 76, 78–80, 102, 104, 147, 203
načelo sodelovanja 31, 32, 53, 63, 73, 75, 76, 91, 98, 99, 146, 203
načelo uvedbe 112
načelo zamenjave 112
načrtovalni čas 27, 29, 30, 34, 36, 39, 41, 58, 63–67, 89, 114, 118, 123, 147, 203
nadopomenka 105, 112, 113, 116
nadpomenskost 108
nagovor 29, 140
nameravani pomen 77, 94, 202
nanašalnica 111, 112, 115, 117, 118, 126, 134, 137–141, 202–204
napačni start 11, 27, 34–36, 63, 64 69, 143, 203
nasprotovanje 49, 55, 107, 60, 145
naveznik 111, 117, 202
navezovalni členek 137, 138, 140
nedeiktična funkcija 135

nedeiktična konceptualizacija prostora in časa 131–133
nedokončanje izreka 36
nepretrganost govora 29
nezapolnjeni stavčni vzorec 28, 30
nezavedno nerazumevanje 94, 95

O

odnosnica 111
oklevanje 11, 29, 31, 34–36, 38, 63, 66, 69, 81, 86, 147, 202, 203
okvir 48, 79, 91, 96, 100, 101, 103–105, 138, 203
omejeni kod 130
oporni signal 33, 37, 70, 71, 147
opustitev izreka 36, 38

P

parafraza 76, 109, 112, 113, 117
paralelizem 109, 110, 112
podpomenska 76, 77, 105, 112, 113, 116
podpomenskost 108
pogajanje 40, 55, 56, 91, 94, 203
pojavitvev 54, 136
 delna ponovna 63–65 109, 112, 113, 115, 146
 ponovna 51, 52, 63–65, 72, 76, 77, 81, 109, 112, 113, 118, 138
polifoni pogovor 29, 54, 55, 60, 61, 107, 143, 145, 203
ponavljanje 11, 34, 35, 41, 43, 45, 54, 55, 58, 63–74, 107, 109, 120, 126, 143, 145, 203
potencialni prehod 39–41, 122
protipomenka 115
protipomenskost 108
pragmatika 9, 12, 20–22, 145
pragmatična funkcija 14, 32, 104, 121, 122
prekinitev sogovorca 27, 28, 30, 36–38, 40, 41, 70
prekrivajoči govor 17, 28, 31, 32, 35–37, 39–41, 70, 73, 78, 203
premi govor 14, 34, 45
premor 11, 28–32, 34, 35, 38–40, 56, 58, 65, 69, 81, 86, 122, 123, 147, 203
propozicija 12, 51, 52, 54, 72, 83, 93, 96, 99–104, 111, 121, 128, 136, 202, 203

prozodija 27, 31, 87, 109, 110, 128, 129, 202

R

referenca 27, 30, 53, 76, 78, 80, 81, 83, 84, 102, 108, 110, 111, 114, 129–131, 134, 135–142, 145–147, 201, 203
referenčni izraz 21, 28, 81, 110, 113, 114, 135, 136
referenčni pomen 111
referenčni potencial 112
referenčno polje 110, 141, 142
referenčno sredstvo 109
referent 30, 55, 80–84, 101, 103, 104, 111–114, 117, 118, 120, 126, 130, 131, 134–138, 141, 142, 203, 204
register 28, 47, 50, 76, 128, 129
relativnost jezikovnih strategij 37

S

samopopravek 27, 34, 36, 75, 86
samostalniška beseda, besedna zveza 58, 103, 112–114, 120, 126, 132
scenarij 96, 97, 102, 204
selektivna nepopolnost (implicitnost) 100
semantika 22, 128
slovnično nepopolni izrek 34–36, 203
skladenjska nedoslednost 35, 41
sobesedilo 26, 61, 103, 110, 111, 118, 128, 134, 136–138, 140
sopojavitvena tendenca 116
sopojavljanje 116
sopomenka 108, 113, 112, 115, 118, 120
sopomenskost 105, 108
spontani govor, diskurz 9, 11–13, 25–27, 29, 39, 41, 63–65, 114, 143, 147
spreminjanje skladenjske podobe 34, 35, 42, 147
središče 129, 130, 132, 135, 137–139, 141, 142
struktura
 dodana 35, 43, 201
 vrinjena 27, 35, 42, 43, 83, 203, 204

T

tematska progresija 110, 128
tematski zdrs 76, 84–86, 146, 204

transakcija 33, 34, 36, 37, 39, 45, 56, 58, 60,
62, 72, 78, 79, 81–84, 90, 91, 105
transkribirano besedilo 12, 32, 63, 91

V

védenje
enciklopedično 22, 52, 59, 145, 146,
201
kontekstualno 47, 81
konvencionalizirano 51, 96, 104, 203,
204
o diskurzu 96
o svetu 22, 83, 96, 124, 146, 201
posebno, specifično 125
skupno 12, 19, 29, 57, 74, 94, 146, 204
splošno 47, 49, 51–53, 80, 81, 101, 103,
104, 107, 124, 204
stereotipno 97
uskladiščeno 50
velelnik 133, 140
verbalna, govornjena interakcija 21, 28, 29,
31, 33, 65, 128, 130, 203
vkodiranje 130, 133

vprašanje
dopolnjevalno 44, 54–56, 126
eliptično 56, 76, 80, 126
odločevalno 54
poizvedovalno 55, 56, 78
predlagajoče 54
vrinjena izjava 131

Z

zaimsek
eliptični 62, 118–120, 139, 141
kazalni 79, 109, 114, 118, 120, 129, 131,
134–136, 139, 140
osebni 114, 118–120, 126, 127, 129,
134, 136–142
zamenjava
jezika 31, 76, 78, 87, 14, 1465
jezikovne zvrsti 31, 76, 78
teme 76, 78, 84, 86, 105, 145, 146, 204
za-oblika 29, 30, 83, 84, 109, 112–114, 117,
118, 120, 142, 146
zaustavljanje v govoru 29, 34, 36, 41, 65,
203
zvalnik 34, 35, 44, 45

IMENSKO KAZALO

A

ANDERSON, Anne 47, 54

B

BARBARESI MERLINI, Lavinia 66

BAZZANELLA, Carla 65, 66, 75, 93, 94, 95

BEAMAN, Karen 26, 27, 32, 41

BEAUGRANDE, Robert de 11, 23, 31, 47, 48, 52, 63, 70, 96, 107–109, 111, 114, 115, 117, 126, 141

BIBER, Douglas 23, 25, 28, 29, 30, 32, 34, 36, 39, 41–45, 63–65, 71, 83, 107, 112, 113, 117, 118, 126, 129

BLAKEMORE, Diane 19, 21, 22

BUBLITZ, Wolfram 47, 48, 52, 53, 65, 75, 76, 84, 86, 87, 93, 95, 96, 109

BUCIK, Ksenija 109

C

CAMERON, Deborah 19–21, 31, 37, 40, 41, 63–65, 81, 82

CHAFE, Wallace 26, 32, 41

CILIBERTI, Anna 48, 50

COATES, Jennifer 31, 37, 60, 65, 66, 69, 70, 73, 89

COLLINS, James 27

CONTE, Maria-Elisabeth 102

D

DAMIANO, Rossana 75, 93–95

DANEŠ, František 23

DIJK, Teun van 23, 51, 79, 96, 99–105

DRESSLER, Wolfgang Ulrich 11, 23, 31,

47, 48, 52, 63, 70, 96, 107–109, 114, 115, 117, 126, 141

E

EEMEREN, Frans H. Van 123

EGNER, Inge 66, 71

F

FERBEŽAR, Ina 25

FERJANČIČ, Ksenija 26

FIRTH, John R. 23

G

GALUNIČ, Mario 26

GELUYKENS, Ronald 54–56, 103

GERNSBACHER MORTON, Ann 75

GIVÓN, T. 48

GORJANC, Vojko 108, 111, 126

GROOTENDORST, Rob 123

GUMPERZ, John J. 20, 30, 31, 63, 87, 98, 99, 128

H

HALLIDAY, M. A. K. 23, 27, 47, 53, 63, 107–109, 111, 116, 130

HASAN, Ruqaiya 47, 53

HÖLKER, Klaus 50

HRIBAR, Nataša 26

I

IVANČIČ KUTIN, Barbara 26, 27, 121

J

JUSTIN, Janez 123

K

KALMAR, David 71
KALTMAN, Hannah 128
KENDA - JEŽ, Karmen 12, 25, 26
KINTSCH, Walter 49, 91, 101
KOROLIJA, Natascha 52, 93, 102, 103, 128
KRAJNC, Mira 26
KRANJC, Simona 9, 25, 29, 33, 36, 39, 40, 41, 111, 114
KREK, Simon 116

L

LEECH, Geoffrey 22, 82
LEINFELLNER-RUPERTSBERGER, Elisabeth 65
LENK, Uta 48, 75, 76, 84, 86, 87, 93, 96, 109
LEVINSON, Stephen C. 21, 22, 98, 99, 129–133, 135
LINELL, Per 52, 93, 102, 103, 128
LONGYKA, Marjeta 26
LYONS, John 110–114, 129–132, 134–137, 140

M

MARUŠIČ, Branko 15
MIGNOLO, D. Walter 48, 49, 96
MÖNNINK, Johan 64–66, 70, 71
MOXEY, Linda M. 48–50, 96, 97, 111

O

O'CONNOR, Mary Catherine 128
OŽBOT, Martina 23, 48, 101, 102, 120, 121
ÖSTMAN, Jan-Ola 94

P

PAYTON, Paula 49, 52
PARRET, Herman 117

Q

QUIRK, Randolph 23, 108

R

REES, M. Agnes van 63–65, 70
RUDOLPH, Elisabeth 121

S

SANDERS, Ted 47
SANFORD, Anthony J. 48–50, 96, 97, 111
SAPIR, Edward 19, 47
SCHIFFRIN, Deborah 19, 20, 44, 45, 54, 98, 108, 121, 123, 124
SCHLAMBERGER BREZAR, Mojca 123
SGALL, Peter 23
SMOLE, Vera 9, 13, 14, 16, 26
SPOOREN, Wilbert 47
STABEJ, Marko 25, 140, 141
STENSTRÖM, Anna-Brita 28, 29, 33, 39, 41, 44, 84, 97
STILLAR, Glenn F. 28
SUH, Soyounng 49, 52

Š

ŠABEC, Nada 28
ŠKOFIC GUZEJ, Jožica 26

T

TANNEN, Deborah 30, 37, 66
TOPORIŠIČ, Jože 28, 35, 111, 126, 128
TRABASSO, Tom 49
TRAXLER, Matthew 75

V

VALIN, Robert van 23
VANCE, Timothy 23
VELDE, Roger van de 97–99
VENTOLA, Eija 53
VERSCHUEREN, Jef 22, 107, 109, 129, 131, 134
VIDOVIČ - MUHA, Ada 111
VITACOLONNA, Luciano 50, 93
VITEZ, Primož 25, 32
VOGEL, Jerica 26

W

WEINRICH, Harald 23, 28, 29, 44
WEISS, Peter 9, 17, 26
WIDDOWSON, Henry 47, 52, 94
WILKES-GIBBS, Deanna 30, 53, 54, 57, 59

Z

ZORKO, Zinka 26

ZULJAN KUMAR, Danila 14, 16, 27, 87,
121, 128, 140

ZWITTER VITEZ, Ana 32

Ž

ŽAGAR Ž., Igor 123

PRILOGA 1

BESEDILA

Prvo besedilo

H. – Helena Bučinel, M. – Marija Šibav D. – Danila
Posneto v Neblem, 5. novembra 2002.

D.: 'Ki: sta 'jə:dli 'a:nkrət?

M.: U 'ɣ'la:ɥnən smo 'jə:dli 'bu:j ... za frʉ:əšk smo 'jə:dli əə m'li:əko an 'pe:čenu pu'le:ntu.
An 'tu:di 'do:stkrət əə əə 'na:ša 'te:ta je s'ku:xəla tudi brə'va:du əə s pu'le:ntu,
'ɣo:rku pu'le:ntu. əə 'Ti:sta brə'va:da jə bla o'bi:əljena s tə'ca:njən, z oc'vi:ərkmi, 'ne:.
/ U 'ɣ'la:ɥnən, za ku'si:lo jə blo 'ku:xnja, əə c'və:rt kəm'pi:ər an / 'ka:jšən 'ku:šč ot
s'vi:njškəɣa.

H.: Mu'žet.

M.: 'Be:n əə.

D.: Mu'žet. 'Ki: jə 'tu:ə, mu'žet?

H.: 'Ja:.

M.: *Krode'ɣi:n. Mu'žet al šanka'ne:l ali šan'ka:nel* al ...

H.: *Krode'ɣi:n, šan'ka:nel* ...

D.: *An 'ki: sa pa* šanka'ne:le?

M.: Kərva'vi:ce.

H.: (smeh) 'Ma: se 'tu:ə za kre'pa:t.

M.: 'Ja:, 'ne:. An / za vi'čē:rju pa na'za:j pu'le:nta. Pu'lenta, jəd'ri:k / jəd'ri:k z oc'vi:ərkən,
'ka:jšən pər'šu:t əə an tə'ku:ə.

H.: 'Sa:mo ot s'vi:nškəɣa b'lo:, d'ru:zəɣa mə'sa: 'ni:smo poz'na:l / 'tə:krət, 'ne: an 'po:le 'po:le
sə raɥ'na:lo pər nəš 'pu:xno po'la:na.

D.: Pu'la:na?

M., H.: *Po'la:na, po'la:na, pə'la:na.*

D.: 'Ma: 'tu:ə jə pu'ra:n.

H.: Po'la:n po'mi:əne ... 'Ki: pos'ni:əməš z'da:j?

D.: 'Ja: 'Ja:, kər kər 'po:fte.

H.: Po'la:n po'mi:əne ɥ'sə: 'vərste ž'va:li.

D.: Pu'la:n?

H., M.: *Po'la:n, po'la:n.*

M.: Po'la:n so bli dind'jo:ti, ka'ku:əše, pətə'li:ni, 'ra:ce an 'bi:əre an ku'ni:ni.

D.: An 'ki: sa pa 'bi:əre?

M.: Γo'si:.

D.: (smeh) An 'ki: sa pa ku'ni:ne?

M.: 'Za:rci.

M., H.: *Pər nəs* ...

H.: Ku'ni:n, ku'ni:n, po fur'la:n.

D.: 'Ja:, 'ja:.

H.: E'di: no 'ti:ste, 'nei. Za p'ra:znike 'po:le, 'nei, jə pa 'pə:ršlo 'tu:ə u poš'te:u. Čə 'nei, kə mə'sa: 'ni:smo poz'na:l, jə 'pə:ršla pa do'ma:ča ž'va:u. / Tə'ku:ə də si nər'di:lo al c'və:rt ku'ni:n, al pa əəə

M.: 'di:ndja.

H.: 'Ja:, 'di:ndja, 'ja:.

M.: Tə'ku:ə *də* ... (prekinitev)

D.: *An ka'ku:ə* sta 'tu:ə pərp'ra:vli? 'Ki: sta nər'di:l?

M.: 'Ja:, 'nə:č. 'Žu:pu za ku'si:lo an 'ti:ste mə'su:ə b'lu:ə 'ku:xəno zd'ra:vən. 'Po:le, 'kə:dər jə 'bi:u p'ra:znik, an 'li:əkč 'yu'ba:nce an k'ru:xa zd'ra:vən, kə dər'ya:č je bla 'sa:ma pu'le:nta, an dər'ya:č d'ru:go 'ni:smo mi poz'na:l kot ot'ro:ci, 'nei.

D.: An 'či:ə sta do'bi:l pa 'fe:cu rə'ci:mo? Ki sta ku'pi:l?

M.: 'Ti:stu jə pa ... jə... əəə

H.: 'Na:ša 'te:ta, 'kə:dər so ... / 'tə:γəlo si, je 'o:na nər'di:la 'sa:ma k'ua:lka

M.: 'fe:cu.

H.: 'Ja:, 'fe:cu. 'Fe:cu. Kər kə je u'ri:əlo 'vi:no, je 'o:na pos'na:la 'ti:sto na 'və:rxu, kə jə / 'ti:sto ... 'pi:əne. 'Ti:ste 'o:na jə z'mi:əšla z 'ni:ək 'mo:ke an 'ti:ste jə po'š'i:la an 'tə:n jə 'bi:u k'ua:s, ja, 'fe:ca za buə'vi:ə 'ko:lko *'ca:jtə,*

M.: *'Ne: 'ko:lko,* 'do:st.

H.: 'Ja:, 'do:st 'pu:xno 'ca:jtə, kə 'o:na 'pe:kla k'ro:x.

D.: A'xat. 'Ki: 're:čta vi k'ro:x?

M., H.: *K'ro:x, 'ja:, k'ro:x.*

D.: Tut 'vi: 're:čta k'ro:x?

M., H.: *Ja:, k'ro:x, k'ro:x.*

D.: An ka'ku:ə blo t'le: za p'ra:znike əəə čən 're:čt, 'ma:ma s'ku:xla žə z'ju:tro, ot'ro:ci sa po'ma:γli, jə blo 'bu:j p'ra:znično tək:ə. Sa ... (prekinitev)

H., M.: *'Ja:, 'ja:.*

H.: Smo š'li: u'si: x 'ma:š. An 'kə:dər smo 'pə:ršli da'mu:, blo žə 'ti:ste ku'si:lo na'ra:to, tək:ə də smo b'li: ... / Dru'zi:na bla 'ci:əla s'ku:p da'ma:.

D.: An 'pə:rvo sta po'jə:dli 'žu:pu? An 'ki: 'ki: jə 'lo:žla 'ma:ma 'no:tər u 'žu:pu, 'ja:rcje?

H.: 'Ne:, də'ma:če lə'za:nje.

D.: Jə nər'di:la?

H.: 'Ja:, jə nər'di:la də'ma:če lə'za:nje.

D.: 'Ma: sta 'mi:əl 'ma:kinju?

H., M.: *'Ne:, 'nei.*

H.: U'se: na 'ro:ku. Jə 'mi:əla m'li:nc, z'va:ljləla, an 'po:le *'ri:əzla*

M.: *an pa o'li:əvənce.*

H.: 'Ja:, tud o'li:əvənce. O'li:əvənce so bli pa z 'ja:rcən, an 'pi:kč *'mo:ke*

D.: *An* əəə 'tu:ə blo 'sa:mo op p'ra:znikix?

H., M.: *'Ja:, 'ja:, dər'ya:či, dər'ya:či* (prekinitev)

D.: *'Žu:pe* dər'ya:č 'ni: blo?

M., H.: *'Ne:, 'nei.*

H.: Dər'ya:č bla 'ku:xnja ob've:zno

M.: 'Ja:, 'ja:.

H.: al pa 'ri:əpa, vər'žo:te //

D.: 'Ja, 'ja:.

M.: vər'žo:te u pa'de:li, 'ja: //

H.: vər'žo:te u 'ku:xnji,

M.: vər'žo:te u 'ku:xnji, *'tu:ə* ... (prekinitiv)

D.: *U se'zo:ni,* kər sa bli vər'žo:te, 'ne:?

M., H.: *'Ja:, 'ja:.*

D.: An p'ra:ɥ p'o:zi:mi, ki 'ni: blo u'bɛ:dne zələn'ja:ve?

M.: 'Ri:əpa.

H.: 'Ri:əpa jə bla 'pu:xno, 'ri:əpa, 'te:kərt smo sa'di:l 'pu:xno 'ri:əpe /

M.: Smo 'lo:žli 'ki:sət 'sa:mi da'ma: /

H.: 'Ka:pus.

M.: Tut 'ka:pus. 'Ja:, an tək'u:ə 'po:le sə š'lo: čəs 'ci:əlu 'zi:mu s *'ti:stu zələn'ja:vu.*

H.: *An 'jə:drik.*

M.: 'Ja:, tut 'jə:drik.

D.: Ka'ku:ə sta 'rɛ:kli 'ti:sti 'ku:xnji z 'ri:əpe?

M.: Bra'va:da.

H.: 'Ku:xnja z bra'va:du.

D.: 'Ki: 'tu:ə *bra'va:da?*

H.: *Bra'va:da,* 'tu:ə jə *fur'la:nsko ... *

M.: *po fur'la:nsko* 'ri:əpa.

D.: 'Tu:ə bra'va:du sta 'jə:dli z'ju:tro?

M., H.: *'Ja:, 'tu:di.*

B.: 'Ne: 'ku:xnju. 'Ti:sta jə b'la: žə u pa'de:li na'ra:t.

D.: 'Ri:əpa.

M.: 'Ja:.

D.: 'Ma: ka'ku:ə, kər 'ku:xəna 'ri:əpa?

H., M.: *'Ja:, an o'bi:əljəna.*

D.: An 'ti:ste sta 'jə:dli z'ju:tro za fru:əšk?

M., H.: *'Ja:, 'ja:.*

H.: Ma 'ne:, mi, *'mi:sləm*

M.: *'bu:j 'mo:ški,* kə so š'li: 'di:ələt

D.: An o't'ro:ci, 'ki: sta 'jə:dli?

M., H.: Pu'le:ntu 'pe:čenu *an m'li:əko*

M.: *an m'li:əko.*

D.: An 'ki: pa ɣu'ba:ncu, s 'čɛ:ɣa sta ju nər'di:l?

H.: 'E:, ɣu'ba:nca bla pa bo'ɣa:ta 'te:kərt, 'ne:?

M.: 'Ja:.

H.: Z o'ri:əɣu, pove'či:ni o'ri:əxəva ɣu'ba:nca.

D.: 'Ma: sta 'mi:əl 'ma:kinju za m'li:ət?

H.: *'Ne:, 'ne:.*

M.: *'Ma: 'ka:ki.* Z m'li:ncən *zaml'ji:əl ... *

D.: *An cɛ'bi:vo* pa 'ni:sta 'mi:əl ɣ'vi:šno?

M.: Pa 'či:ə, *'du:ə 'po:znu ɣa, 'ne:, 'ne:.*

H.: *'Ne:, 'ne:.*

M.: 'Vi:əš, ma 'mi: 'ni:smo tək'u:ə s'ta:ri, 'ne:, 'po:le pər ... Ma 'da:j, kə *s'ni:əməš?*

D.: *'Nə:č 'xu:dɣa.*

- D.: Sta 'mi:əl za'do:st x'ra:ne? 'Ni: *blo, də b ...*
- M.: *Jə b'lo:,* 'vi:əš, kə sa bli k'me:tje, si jə blo ... sə 'di:əllo tə'ku:ə *(nerazumljivo)*
- D.: *Ma c'və:rt kram'pi:ər* sta pa žə poz'na:l?
- M.: 'Ja:, 'ja:.
- H.: Ka'ku:ə pomf'ri:?
- D.: 'Ja:.
- H.: 'Ne:, 'ne:. U pa'de:li.
- D.: *'Te:nfən.*
- H.: *S če'bu:lu.*
- M.: 'Te:nfən kam'pi:ər
- D.: An 'tu:ə sta 'jə:dli 'pu:xno?
- H.: Ma'ri:ja, ū'sa:ki 'da:n. Sə smo 'mi:əl kɥin'ta:le *kəm'pi:ərja.*
- M.: *kəm'pi:ərja.*
- H.: 'Tu:ə blo za əəə nəš əl'di: an pa za ž'va:ŭ.
- D.: An 'kə:rt sta 'jə:dli pa šənkə'ne:le? 'Kə:rt sta 'jə:dli 'tu:ə?
- H.: Šənkə'ne:le ... /kə:dər smo u'bu:jlj, 'kə:dər smo u'bu:jlj p'ra:sca, na 'ko:ncu smo ulo'vi:l k'ri: / an u 'ti:stu k'ri: so 'lo:žli še 'ma:lo mə'sa: ū'mi:əs an k'ru:x *an 'po:le ...* (prekinitiv)
- M.: *si jə na'pi:lo.*
- H.: An 'po:le so 'pə:ršli 'u:ən, mi smo 're:kli šənkə'ne:le. 'Ja:. 'Sa:mo jə 'do:bro.
- M.: Ma 'tu:ə jə *ŭ'se: fur'la:no* ... (prekinitiv)
- D.: *Ma 'tu:ə* sa 'ti:ste s'lə:tke?
- M., H.: *'Ne:, 'ne:.*
- M.: 'Ni: ku 'ɣo:ɾ, 'tu:ə jə d'ru:x na'či:n.
- D.: An əəə 'u:ə:ne ..., kla'ba:s pa 'ni: blo?
- M., H.: *'Ja:, 'ja:.*
- H.: Sa bli kla'ba:se.
- D.: Ma 'tu:ə sta 'jə:dli *'bu:j ...* (prekinitiv)
- H.: *'Ti:ste pa 'bu:j,* Ma'ri:ja, 'kə:dər kər so 'pə:ršli kla'ba:se, 'da:la 'te:ta ... / 'a:ɾnu spə'r'ti:la na t'ri: k'ra:je, ū'sa:kmu an 'ko:šč.
- M.: 'Mi:slən, kla'ba:sa bla 'bu:j za vi'če:rju.
- H.: Za vi'če:rju, 'ja:.
- D.: Za ku'si:lo 'ni: bla kla'ba:sa?
- H.: 'Ne:, 'ne:.
- D.: Za ku'si:lo bla 'ku:xnja
- H.: mu'že:t al pa šanka'ne:l.
- D.: Mu'že:t je pa krude'ɣi:ni, 'ne:?
- H., M.: *'Ja:, 'ja:.*
- D.: An rə'ci:mo kər vən jə z'ma:njklə klə'ba:s?
- H., M.: *(nerazumljivo)*
- M.: *Ma 'ni:əs* z'ma:njkli.
- H.: 'Be:n, 'kə:dər kə jə z'ma:njkəlo 'ti:ste ... jə blo tə'ku:ə na'ra:to, də jə 'mo:ɣlo 'jə:t tər'ka:j 'ca:jta nap'ri:, də smo k'ri:l 'ca:jt, 'ne:. An 'po:le pa so ... 'bi:ŭ š'pe:x al pa š'pe:x ot pər'šu:ta, š'pe:x ot p'le:ča. 'Te:kərt smo tut pus'ti:l p'le:če ū'se:, tə'ku:ə də si jə pa 'ti:ste nadalje'va:lo, də 'ni: blo bres ... / kumpa'na:dixa, kumpa'na:dix sə 're:klo kumpa'na:dix (nerazumljivo)
- D.: 'Ki: pə'mi:əne kumpa'na:dix?

- H.: M.: *Ne:, 'ne: (nerazumljivo)
 H.: 'Tu:ə jə sta:ra ... (prekinitev)
 D.: Ma 'ki: pə'mi:əne 'tu:ə?
 M.: Mə'su:ə na sp'lo:šno, tək'u:ə bi b'lo:.
 D.: Kumpa'na:dix.
 H.: Kumpa'na:dix jə b'lo:, kər sə 'ti:člo s'vi:nskəγa, 'ne:.
 D.: U'se: s'vi:nsko mə'su:ə sə 're:kle kumpa'na:dix?
 H.: *Sə 're:kle, 'ja:.*
 M.: *Ma je tək'u:ə 'γə:rda* 'ti:sta bə'si:əda.
 D.: Ma 'či:ə sta γa 'mi:əl pa sp'ra:ujəno?
 M.: U 'ta:ki k'li:ətci.
 D.: An ka'ku:ə sə pa 're:kle?
 M.: Šəlvə'ru:əfca.
 D.: Šəlvə'ru:əfca.
 H.: Šəlvə'ru:əva.
 D.: An 'či:ə bla ta k'li:ət?
 H.: 'Bu:j u 'tə:mnən k'ra:ju, fri:šnən, 'sa:mo jə 'ra:tlo klub 'te:mu γ'rə:nko. An u'sa:kən
 tər'ka:j so 'bu:əγi o'či:stəl 'do:l 'ti:stu γrən'či:nu an tako'le: š'lo: nap'ri:. (nerazumljivo)
 D.: 'Ni: 'pə:ršla 'mu:xa?
 M., H.: *Ma 'ne:,*
 M.: jəx 'ni: blo še 'te:kərt (nerazumljivo)
 D.: An 'ki: si vən z'di:, 'də:nəs, si dər'zi: še 'te:x na'vat? Sa 'no:ve na'va:de? 'Ni: vəč tək'u:ə,
 ku jə blo 'a:nkrət?
 H.: Na 'mu:əəš pri'mi:əɾjət da'na:šnji 'ca:jt *(nerazumljivo)*
 D.: *Si vən z'di:,* də 'te:kərt sə 'jə:dlo 'bu:j zd'ra:vo?
 H., M.: *Ja:, 'ja:, sə'vi:əda.*
 M.: Jə blo 'bu:j na'ra:ūno, u'se: jə blo na'ra:ūno.
 H.: 'Də:nəs klub u'si: o'bi:lnosti, kə 'mə:š, pa na s'mi:əš 'ji:əst. (nerazumljivo)
 D.: An, əəə 'ča:kte, 'ki: sən 'ti:əla šə p'ra:šət? əəə 'Ja:, rə'ci:mo, 'ki: pa za əəə u'sa:k p'ra:znik
 sta 'mi:əl 'i:sto p'ra:znično ku'si:lo?
 H.: 'Ja:, 'ja:, 'ni: blo, 'ni: blo raz'li:ke.
 D.: 'Ni: blo raz'li:ke. 'Ra:zən 'ra:zən γu'ba:nce jə bla še 'ka:ka 'ta:ka s'lə:tka 'jet?
 H.: 'Ja:, 'ra:zən γu'ba:nce jə 'bi:u, 'ne: kuγ'luf, ka'ku:ə sə 're:kle?
 M.: 'Ja:, kuγ'luf.
 D.: An ka'ku:ə sta γa nər'di:l?
 H.: 'Ti:ste jə pa 'pə:ršlo ku ən s'lə:tk k'ru:x. Lix tək'u:ə s əəə s *'fe:cu.*
 M.: *Ma smo bli* ot'ro:c.
 H.: 'Ja: 'be:n, 'ma: so nər'di:l, 'ne:?
 D.: So 'lo:žli 'tu:ə u 'ka:k š'tə:mp?
 M., H.: *Ja:, al pa u pa'de:lu.*
 D.: 'A:, kər u pa'de:lu?
 M., H.: *Ja:, 'ja:.*
 H.: Kər u pa'de:li.
 D.: An 'tu:ə u š'pa:ryetu sa 'pe:kli?
 M.: 'Ja:, 'ja:. 'Te:kərt kər u š'pa:ryətu.

D.: *An p'ri:ət?*

M.: *Ma: zani'mi:vo* p'ri:ət, ki blo oγn'ji:šče, ka'ku:ə jə 'bi:u ən 'ta:k š'tə:mp jə 'bi:u, ka'ku:ə si 'pə:klo tut k'ru:x.

D.: 'Ka:k š'tə:mp 'bi:u?

H.: Jə bla na 'ta:ka 'ba:nda ok'ro:γla, 'ne:, tək'ku:ə və'so:ka, pok'ri:to na 'və:rxu. An 'to: otc'p'ri:ət je 'mi:əlo ne u'ra:tce. An s'po:da bla na p'lo:šč... na p'lo:šča, na 'ba:nda, kə si 'lo:žu 'γo:r pin'jo:kce k'ru:xa *tək'ku:ə ...*

M.: *Pin'jo:ke.*

D.: Pin'jo:ke? Št'ru:ce.

M., H.: Št'ru:ce, št'ru:ce. 'V:dəš, 'tu:ə 'ni:smo 'pu:xno (nerazumljivo).

D.: 'Ja:.

H.: An 'po:tle s 'lo:γla 'γo:r 'ti:st ... kər kət si za'ku:rla s pa'no:kmi an də blo 'vo:γje an s 'lo:γla k'ru:x, š'tə:mp an 'ti:ste 'vo:γje o'ku:əle an 'γo:r *po 'və:rxu.*

M.: *po 'və:rxu.*

D.: Tut po 'və:rxu?

M.: 'Ja:, 'ja:, 'ma:lo tut po 'və:rxu, də sə s'pə:ku. An 'po:le u'sa:kən tər'ka:j s poγ'la:dlā, ka'ku:ə u's'ta:je.

H.: 'Ja:, an še 'ni:əki. 'Kə:dər kə blo γon'ji:šče, 'ne:, 'ti:ste si tut spo'mi:njən, pa'γa:ču, smo 'di:əlli pa'γa:ču s 'fi:γ, povə'či:ni jə *bla 'te:kərt.*

M.: *Oc'vi:ərku.*

H.: Oc'vi:ərku, 'ja:. Si je pa lix tək'ku:ə za'ku:rla γon'ji:šče, an 'kə:dər je blo za'ku:rjəno, si je po'či:stəlo an sə 'da:lo s'po:di 'pə:rje vər'žo:tu. 'Te:ta *jə ...* (prekinitev)

M.: *pok'ri:la*

H.: 'Ča:ki. 'Te:ta jə nər'di:la 'ti:stu 'pa:štu za pa'γa:ču, jə bla 'si:ərkəva 'mo:ka, 'fi:γe an 'u:ədu. An 'ti:ste jə 'lo:žla 'γo:r na 'ti:ste 'pə:rje vər'žo:təvo, lə'pu:ə poγ'li:xla, də 'ra:tlə ok'ro:γlo, d'ru:γe 'pə:re / vər'žo:təve na'zaj na 'və:rx an 'ti:stu pər'xa:fcu / na 'və:rx, də se s'pə:kla 'ti:sta pa'γa:ča. ...

D.: Ma 'ki: vər'žo:te si 'ni:sa əə ...?

M.: 'Ja:, so si po'si:l, *ja: ...*

H.: *'Ja:,* ma 'ne: p'ra:u, zə'tu:ə kə jə dər'žā:lo z'me:rən 'ti:ste təs'tu:ə v'la:žno, 'u:mitno 'γo:r ...

D.: 'Ti:sta vər'žo:ta bla tək'ku:ə ops'to:jna, də dər'žā:la ...

M., H.: *'Ja:, 'ja:.*

D.: Ma dər'γa:č sta 'pu:xno 'jə:dli 'ti:stu pa'γa:ču?

M.: 'O:, ma'ri:ja.

H.: U'sa:ki 'da:n, 'po:le 'kə:dər si u'bu:γlo p'ra:sca.

M.: H.: *Kə sə bli oc'vi:ərki*

M.: so nər'di:l 'ti:stu əə pa'γa:ču.

D.: Na'mi:əsto k'ru:xa.

M., H.: *(nerazumljivo)*

H.: Ma 'ne:, jə bla ku ən do'da:tek pər ku'si:li.

M.: Na'mi:əsto kom'p'i:ərja

M., H.: *(nerazumljivo)*

D.: Čə blo po ku'si:li, blo ku s'lə:dko na 'miz:i?

M., H.: *'Ja:, 'ja:.*

D.: Ma dər'γa:č sta 'pu:xno 'ši:l 'sa:dje?

H.: 'Ja:, 'ti:sto pa 'ja:.

- D.: Ma 'či:ə sta 'ši:l?
M.: Smo 'ši:l 'ja:pke, kə bi bli kuš'či:če.
D.: Ka'ku:ə sta jən 're:kli?
M., H.: *Koš'či:če.*
D.: Kuš'či:če.
M.: 'Ne: kuš'či:če, 'ko:šči:če.
M.: 'Firyə an 'či:əšpe.
H.: 'Tu:ə smo nər'di:l 'pu:xno, 'ma: 'pu:xno.
M., H.: *Də smo 'mi:əl za 'ci:əlu 'zi:mu, də smo 'ku:xəl* /
M.: Praɥzap'ra:ɥ zvi'čei:r jə bla na'va:da, jə 'lo:žla 'te:ta p'ra:ɥ nu pin'ja:tu 'ɣo:r na 'o:ɣen, də
smo ... / po vi'čei:rji smo ũ'si: 'jə:dli 'ti:ste 'sa:dje.
D.: An zə'ki: na 'o:ɣin jə 'lo:žla?
H.: 'Ja:, də zaɥ'ri:əlo.
D.: 'A:, ma nər'di:la kom'po:t?
M.: 'Ja:, ma 'ni:smo 're:kli kom'po:t. 'Ni:smo 'vi:ədli, kə 'ti:ste. Z'daj 'lu:əžmo 'ku:xət
kuš'či:če.
H.: 'Ja:, smo 're:kli.
D.: Sta 'lo:žli pin'ja:tu 'ɣo:r an 'no:tər zaɥ'ri:əla 'u:ədu, 'nə:č 'cu:kra?
M.: 'Ja:, kə blo ɣon'ji:šče. Jə 'bi:ɥ 'ti:st 'ki:ətunik, 'ne:, an 'ɣo:r na 'ti:st 'ki:ətunik si jə
o'bi:əslo.
H.: 'A:nkrət ũ'sa:ka 'xi:ša 't'le:, z'daj so d'ru:x 'so:rt 'xi:š, so 'mi:əl žbata'fu:r 'Vi:əš, 'ki:
'ti:ste, 'ne:?
D.: 'Ja:.
H.: Na 'ti:stən žbata'fu:rju u 'ti:stən žbata'fu:rju jə blo ɣon'ji:šče an jə bla na 'na:pa. Z'daj
so bli 'ra:zne 'və:ste 'na:p. 'Mi: smo 'mi:əl ok'ro:ɣlu ku z'ɣo:nc. 'To:r jə blo žə'li:əzo
poč'e:re:s an 'ɣo:r jə 'bi:ɥ o'bi:əsən 'ki:ətunik. 'Vi:əš, 'ki: jə 'ki:ətunik?
D.: 'Ja:.
M.: 'Ti:'ste ...* (prekinitēv)
H.: *'Vi:dəš,* 'ti:ste ku ne 'ki:ətne an 'do:l jə 'mi:əlo rəm'pi:n an tək'u:ə pole 'u:ənde si jə
ũ'se: 'ku:xlo 'u:ənde.
M.: 'Po:le, 'mi:sləm, 'ɣo:r na 'ti:stən ɣon'ji:šči jə biɥ 'pa:nj.
D.: 'Ki: jə ...?
M.: 'Pa:nj, 'pa:nj kə si je pərslo'ni:lo 'də:rve 'če: ...
H.: də si jəx ni 'lo:žlo pot'le:x.
M.: 'A:, 'na: 'vi:əš, 'ki: jə 'pa:nj?
D.: *'Ne:.*
M.: *'A:, ma'ri:ja,* blo tək'u:ə, 'po:le 'ɣo:r tək'u:ə, 'ne:, an 'to: s 'lo:žla 'də:rve, də sa s'ta:l
ot 'li:, də ɣo'ri:əlo lə'pu:ə. 'To:r na 'ti:stən 'pa:nju 'po:tle jə blo na ũ'sa:kən k'ra:ju jə blo
tək'u:ə lə'pu:ə na'ra:to z žə'li:əzmi, s 'mi:əla o'bi:əsən *pa'le:t* (prekinitēv)
H.: *'ko:rc*
M.: 'ko:rc.
D.: 'A:, pa'le:t 're:čta vi 'ko:rcu?
M.: 'Ne:, 'ko:rc je 'ko:rc an pa'le:t je 'ti:st kə si 'jə:me 'vo:ɣje 'u:ən.
D.: A'xa.
M.: Pa'le:t an na 'a:dnən k'ra:ju so 'mi:əl 'a:dni o'bi:əsənu tut ɣər'de:lu za pu'le:ntu 'pə:čt an
tə'pi:š, kə si je 'ku:xlo zd'ra:vən, əə si je po'ta:ɣəno 'vo:xje 'če: x k'ra:ju an si 'mi:əla
'ɣo:r 'ka:ku pa'de:lcu, si c'və:rla kom'pi:ər *an tək'u:ə ...* (prekinitēv)

- H.: *al pa vər'žo:te* (prekinitev)
 D.: Ka'ku:ə ste 'rəkla, tər'pi:š?
 M.: Tər'pi:š 'mi:əu t'ri: 'norγe,
 M., H.: *γər'de:la 'mi:əla pa š'ti:əri.*
 M.: An je bla 'bu:j 'vo:ska, tək'u:ə də *sta:la pu'le:nta 'γo:r*
 H.: *s'ta:la pu'le:nta 'γo:r*
 D.: Za 'pe:čt pu'le:ntu?
 M.: 'Ja:, sə 'ti:ste smo 'mi:əl u'si:
 D.: A'xar. An 'u:əno blo pa za o'bi:əsət 'lo:nc za 'ku:xət?
 M.: 'Ka:ko?
 D.: 'Ti:ste s t're:mi 'norγmi.
 M.: 'Ne:, 'ti:ste blo 'tə:n pər k'ra:ju.
 D.: Za 'če:s jə blo 'ti:ste?
 M.: Za 'lo:št 'γo:r 'ka:ku pa'de:lu. Čə si c'və:rla kam'pi:ər al pa vər'žo:te, 'ri:əpu, si po'ta:γənlə
 'vo:γje 'če: x k'ra:ju, blo tək'u:ə və'so:ko, 'γo:r jə bla pa'de:la an s'po:da 'vo:γje.
 D.: A'lo:ra də sə c'və:rlə 'bu:j po'ča:su. An 'tu:ə 'su:xo 'sa:dje, sən 'ti:əla še 're:čt, 'ki: sta
 'jə:dli tək'u:ə ot'ro:ci?
 M.: 'Tu:di, 'tu:di.
 H.: 'Fi:γe po'se:bno.
 D.: Ma ka'ku:ə sta γa pa po'ši:l?
 M.: Na 'so:ncu.
 H.: U'se: na 'so:ncu.
 M.: Pər'vi:č si γa je ūb'ra:lo, si γa je poka'di:lo. So 'mi:əl an 'ta:k kə'rə'te:l al pa ən 'čə:bəřč,
 'ne:, 'no:tər si jə nər'di:lo 'vo:γje s pa'no:kmi, kə so b'li: .. jə 'bu:j dər'žə:lo, 'no:tər s 'lo:γlə
 ən 'ko:rc, 'ko:rc ot st'ri:əxe, sə boš 'po:le u'se: 'tu:ə pop'ra:vla, 'ne:, 'ko:rc ot st'ri:əxe,
 'no:tər si 'lo:γlə 'vo:γje, pot'ro:sla 'žə:plo an 'lo:γlə 'no:tər 'ti:st d'ze:j, ma 'ti:st d'ze:j, də
 s'ta:γ ot t'li:, də ni 'ti:kəlo.
 D.: Ma 'bi:u 'pu:xən, ma jə š'lo: tut u sre'di:nu?
 M.: 'Ja:, 'ja: sə pok'ri:la na 'və:rx z nu škla'vi:nu, 'ja:. 'Po:le si jə 'mi:əlo 'u:ənde, na 'vi:ən,
 d'va:jst, 'pu: sta:la pu'le:nta 'γo:r *'u:re ...*
 D.: *A'xar, a'xar.*
 H.: *'A:, 'ne:,* tut 'və:č.
 M.: Al pa tut 'ci:əu 'da:n, də 'rə:tlə 'ti:ste u'se: ... an 'po:tle 'ti:ste smo ər'su:gli na pi'co:n /
 an na 'so:nci sə po'ši:lo.
 D.: An 'po:le 'kə:n sta sp'ra:vli 'ti:ste?
 M.: U d'ze:je.
 M., H.: *(nerazumljivo)*
 H.: 'Ča:ki, 'kə:dər kə so bli 'su:xe 'fi:γe, smo jəx 'mo:γli spen'čart, so 'pə:řli 'ta:ke ok'ro:γle,
 'li:əpe an 'po:le əə 'na:ši, 'be:n ta stari, 'tə:ta, jə 'mi:əla ən 'ta:k ka'so:nč, an 'o:na u'se:
 'ti:ste z'lo:žla 'no:tərka an 'zo:pərla. So 'rə:tlə 'po:le čəs 'ca:jt blo u'se: /
 M.: 'bi:əle.
 H.: 'Bi:əlo ot 'cu:kra, 'ja:. An 'po:le 'ti:ste smo 'jə:dli po'zi:mi, 'ne:.
 D.: Ma sta 'jə:dli 'bu:j ot'ro:ci al u'si:?
 M.: 'Bu:j ot'ro:ci, ot'ro:ci.
 H.: Ot'ro:ci po və'či:ni.
 D.: 'Ki: sta do'bi:l pa za Mik'la:uža?
 M., H.: *(nerazumljivo)*

M.: 'Da:j 'da:j, 'po:vi.

H.: Za Mək'la:uža pər nəs / jə bla povə'čini ... 'jə:st sən do'bi:la z'me:rən 'ši:bu.

D.: 'Ši:bu. (smeh)

H.: 'Ši:bu. (smeh) Dər'γα:č so bli 'ja:pke, o'ri:əxe, *'li:əšnike*

M.: *'ka:k ma'ra:nc*

M., H.: *(nerazumljivo)*

H.: Pe'ro:, 'ni:smo 'vi:ədli 'nə:č. 'Sa:mo zani'mir:vo blo pa 'tu:ə pər 'me:ne. 'Jə:st sən bla že s'ta:ra skor dva'najst 'li:ət, kə jəst sən 'vi:ərvəla še u Mək'la:uža.

D.: A'xar.

H.: Ma mə si z'di:əlo tək'ua 'ču:dno ušey'li:x, də jə ... / 'te:ta bla st'rə:šno / 'lu:mpa, zə'tu:ə jə 'o:na nəs je tək'ua pəp'ri:čla nəs ot'ru:ək. / An lə'pu:ə 'kə:dər no 'li:əto, 'ti:ste 'li:əto, ki jə blo 'za:dnye 'li:əto jə b'lo:, jə ... / sən si 'mi:sənla, ma 'ča:k, jəst tə bom 'mo:γla 'najst 'ka:k Mək'la:uš pər'xaje, 'ne:. A'lo:ra 'bu:əγa 'ta: 'že:na, 'tə:n, 'na: 'vi:ən, po puno'či: jə u's'ta:la 'u:ən an u'se: 'ti:ste 'o:na jə 'mi:əla že nap'ra:ujəno an nab'ra:no, / 'lu:əže 'no:tər u ən 'fi:ərtəx an 'ne:se 'če: u 'ti:ste 'šu:əlne 'tə:n 'zu:na na 'o:kni //

M.: 'co:kle.

H.: 'Co:kle, 'jar, 'ne: 'šu:əlne. An jəs sən ju š'li:šla, lə'pu:ə u's'ta:la 'u:ən po'ča:su an γ'ra:n za n'jo:. 'O:na 'me:ne 'ni: 'vi:dla, 'ne:. An 'kə:dər jə ot'pi:ərla 'o:kno, kə k'la:dəla 'no:tər u u 'co:kle 'ti:ste bla'γu:ə, sən 're:kla, a'xar, sən 're:kla, z'daj 'vi:ən 'ka:k Mək'la:uš. Tək'ua sə zje:zla. Pres'ner:ta 'mu:la, jə 're:kla, bot 'ti:xo, 'γe:n po'vi:əst tə'u:ənən d'vi:əma. (smeh)

D.: 'Vi: ste b'la: ta s'ta:rš 'vi:šno?

H.: 'Jar, 'ja: (smeh). Ot 'te:kərt sən 'vi:ədla 'ka:k Mək'la:uš. Ma 'mi:sli si, so b'li: ənk'rət, ka'ku:ə so pəp'ri:čli, 'ne:, də sən b'la: že s'ta:ra tər'ka:j, sən še 'vi:ərvəla.

D.: Ma sə jə lə'pu:ə.

H.: 'Jar, 'ja:.

D.: Sə lə'pu:ə.

H.: 'Tə:čno, 'to:čno.

D.: An dər'γα:č, 'ti:ste 'su:xo 'sa:dje sta *'mi:əl ...*

H.: *'Ja:, 'ja:.*

D.: Ma 'ki: sa γa 'lo:žli u 'ka:k škər'to:c al 'kə:n sta 'lo:žli ... (prekinitəv)

M.: 'No:tər, 'no:tər (nerazumljivo)

D.: Sa vən 'lo:žli kər tək'ua ... Ž...

H.: Kər tək'ua ...

M.: Ma od Mək'la:uža?

D.: 'Ja:, 'ja:.

M.: 'No:tər tək'ua, 'jar, 'ki: škər'to:c.

H.: *'Či:ə, 'či:ə.*

M.: *'Ma: 'mu:č.*

H.: U'si: s're:čni d'ru:γi 'da:n, 'ki: s 'du:biu 'ti:, 'ki: s du'bi:u 'ti:. Jəs sən b'la: / po 'mo:γən 'ma:lo 'ti:xo, 'ne: /

M.: Jə 'mi:əla 'ši:bu.

H.: Sən do'bi:la 'ši:bu (smeh).

D.: D'ru:γi ot'ro:ci 'ni:s do'bi:l 'ši:be?

M.: 'Ne:, 'ne:, 'o:na bla və'li:ka, bla u'se: k'ri:va 'o:na, tut če smo 'mi: nə'di:l.

H.: 'Ja:, 'ja:, sa z'me:rən 'me:ne z'ja:l, 'ne:. Sə'vi:əda, ki sa 'mi:sənli, / bi 'mo:γla 'ti: podu'čit jəx.

- D.: 'Ja:, 'ja:. An 'ki: pa kət jə bla 'vo:jna, sə op'čutlo, də 'mə:nj x'ra:ne al 'ne:, 'mi:slən?
M.: 'Ja:, 'ja:.
D.: *Sə op'čutlo.*
M.: *Za 'ca:jt 'Ni:əmcu 'mi:sləš?*D.: 'Ja:.
M.: Si 'ni: du'bi:lo 'nə:č.
H.: Si 'ni: du'bi:lo 'nə:č, 'ne:, kər s 'mi:əla da'ma:, *sə po'jə:dlo.*
M.: *'Mi:slən,* st'ra:x smo 'mi:əl, 'ta:k st'ra:x. 'Ja: /
D.: Dər'ɣa:č 'ni:sa xo'di:l po 'xi:šix, də b 'ki: ɥ'za:l al tək'ku:ə?
M.: 'Ni:əmci?
D.: 'Ja:.
M.: Ma'ri:ja.
D.: 'A:, 'ja:? An 'po:le 'kə:n sta sk'ri:l?
H.: 'Do:l po 'bo:škix, 'ɣo:r po 'da:blix, smo no'si:l pər'šute, š'pe:x, də 'ni:s 'na:jdli. //
D.: Sk'ri:l.
H.: Si'vi:əda.
D.: Ma an pər'šute dər'ɣa:č sta pər'da:jli 'vi:šno, 'ne:?
H.: ʋ'se: 'Ti:sti kə ..., 'ne:, 'mi: 'ne:, *'mi: ni'ko:li.*
H.: *(nerazumljivo)*
M.: Mis'lə:n, d'rurɣi u 'va:si sa 'mi:əl 'bu:j əə mi'ze:rjəsto, tək'ku:ə, 'ne:, 'ne:, pər 'nə:s, 'ne:.
D.: 'Ja:, 'ja:, 'ja:, 'ja:.
H.: Smo 'mi:əl za 'ji:əst an 'pi:t.
D.: Ma dər'ɣa:č sa pər'da:jli 'do:l u Kər'mi:n al tut u Čə'də:t?
H., M.: *U Kər'mi:n, 'ja:, u Kər'mi:n.*
D.: ʋ sta 'bu:j u Kər'mi:n, 'ja:jce ...
H.: ʋ'se:.
D.: An ka'ku:ə sta 'jə:dli pa 'ja:jce pərp'ra:ujjəne? C'və:рте?
M., H.: *C'və:рте.*
D.: Al 'ku:xəne?
H.: C'və:рте al 'ku:xəne u sə'lə:ti an č'və:rču.
D.: C'və:rču? 'Ki: jə 'tu:ə?
H.: C'və:rča z 'ze:ja, z mədər'ja:lce.
M.: *Fər'ta:ja.*
D.: 'A:, č'və:rča jə fər'ta:ja. An 'ki: sta 'lo:žli 'no:tər?
M.: 'Sa:mo 'ja:jce an 'ze:je.
D.: 'Sə:rčno 'ze:je.
M.: 'Sə:rčno 'ze:je,
H.: an komə'rə:č.
M.: Komə'rə:č.
D.: An 'u:əno əə...
M., H.: *mədər'ja:lcu*
H.: 'ni:smo k'la:dli
M.: əə 'a:dni ki 'so:, ma 'mi: 'ni:smo.
D.: 'Pe:lin?
M., H.: *'Ne:, 'ne:.*
H.: 'Ti:ste pa 'ne:, jə ɣər'ju:po. (smeh)
D.: An 'ti:ste sta 'jə:dli za vi'če:rju al za ku'si:lo?

- M.: Jə preγər'ju:po.
 D.: An 'ti:ste sta 'jə:dli za vi'čei:rju al za ku'si:lo?
 M.: 'A:, za vi'čei:rju zd'rɑ:vən jəd'ri:ka.
 H.: 'Mi: smo za vi'čei:rju.
 D.: Ma 'jə:drik jə 'bi:ɥ čəs 'ci:əlo 'li:əto?
 M.: 'Ja:.
 D.: Sə'lɑ:ta 'ne:, 'jə:drik?
 H.: 'Ne:, tut sə'lɑ:ta. 'Kə:dər jə *bla 'ca:jt sə'lɑ:te əə... *
 M.: *pə'li:əti* ... (prekinitev)
 D.: Ma 'či:ə sta pɑ 'mi:əl 'və:rt, pər 'xi:šix, od'zɑ:t, zd'rɑ:vən 'xi:še ?
 M., H.: *'Ja:, 'ja:*
 M.: Z'me:rən zd'rɑ:vən 'xi:še, 'ja:.
 D.: An sta 'mi:əl rə'ci:mo *pərdi'si:n ...*
 M., H.: *Ū'se:, ũ'se:.*
 D.: Ma 'tu:ə sta ku'pi:l 'si:əme al sta ...?
 M., H.: *'Ne:, 'ne:, 'ne:.*
 M.: 'Tu:ə sə 'mi:əlo ũ'se: da'mɑ:.
 H.: Ū'se: 'li:əto pə'li:əti da'mɑ:. Sə pus'ti:lo, də jə 'ti:ste otc've:dlo an sə pob'rɑ:lə 'si:ənje an
 sə pos'ja:lə nɑp'ri:.
 D.: An 'ki: pɑ špi'nɑ:žɑ, 'tu:ə sta poz'nɑ:l?
 M.: *'Du:ə poz'nɑ:ɥ ju.*
 H.: Jər'bu:cu, 'ne: b'le:du, ər'bu:cu.
 M.: 'Pe:rje od ər'bu:ce. (nerazumljiv govor)
 D.: An dər'γɑ:č, 'u:əno, əə 'ne: vər'žo:te, əə ta'γi:če, ka'ku:ə sta jəx pərp'rɑ:ɥjəl?
 M.: 'Ja:, ta'γi:če, ta'γi:če, ta'γi:čeva 'ku:xnja.
 H.: 'Ku:xnja ta'γi:čeva, u pɑ'de:li ta'γi:če.
 D.: Ka'ku:ə bla 'ku:xnja ta'γi:čeva, s 'če:γɑ b'la:?
 M.: Z'ri:bəne ta'γi:če ku 'ri:əpɑ
 H.: kəm'pi:ər an fɑ'žu:.
 D.: An dər'γɑ:č sta 'di:əlli pɑ u pɑ'de:li ta'γi:če, 'ne:?
 M., H.: *'Ja:, 'ja:.*
 D.: An vər'žo:te tut?
 H.: An fər'tɑ:ju s ta'γi:č.
 D.: Fər'tɑ:ju s ta'γi:č, ka'ku:ə pɑ 'tu:ə?
 H.: M'lɑ:de ta'γi:če z'ri:əzəne u 'pə:nu, si pəc'və:rlɑ an 'pə:ile *'ja:jce 'no:tər*
 M.: *Pɑ sə še z'dɑ:j,* čə nər'di:š, jə 'də:bro.
 H.: Ma ka'ku:ə blo 'də:bro, ma ka'ku:ə blo 'də:bro. Ma pər'vi:ər, boš 'vi:dla. Ma ka'ku:ə jə
 'də:bro.
 D.: An tut zd'rɑ:vo, čən 're:čt, 'ne:?
 M., H.: *'Ja:, hmm.*

Drugo besedilo

SP– Stanko Pulec, AP– Ana Pulec

Posneto v Medani, 15. november 2003.

SP: Sən 'bi:ɥ 're:dno ɥpok'li:cən u 'vo:jsku, 'ne:. Sən š... 'bi:ɥ u Mi'la:nu.

D.: 'Ja:.

SP: Z Mi'la:na sən 'šu: u 'Gə:rčiju / pət'najstəɣa 'ju:nja enaanštiərdə'sertə. An sən 'bi:ɥ u 'Gə:rčiji / do d'va:jst no've:mbrə trianštiərdə'sert, še po kon'čə:ni 'vo:jski. 'Vɔ:jska kon'čə:la 'o:sməɣa še'te:mbrə əə (nerazumljivo) məd l'ta:lju an ...

D.: 'Ja:.

SP: Mi smo b'li: u 'Gə:rčiji na o'to:kix / an 'tə:n 'ni: blo u'be:dne ko'ma:nde, u'be:dne 'və:č, 'ne:. 'Ti:st 'da:n 'po:tle, kə kon'čə:la 'vo:jska, sa 'pə:ršli Ang'le:ži na 'te: 'o:tok, 'ne:, na 'o:tok 'Sa:mos. An 'tə:n smo b'li: ž n'ji:mi do / osən'najst no've:mbrə ž n'ji:mi. 'Kə:dər sa šl... 'Ni:əmci 'po:tle os'va:jəli ɥ'sa: o'to:ke, 'ne:, sa 'mi:sənli tut na 'nə:š 'o:tok p'ri:t, 'sa:mo 'tə:n jə bla 'və:č / 'mu:əč, jə 'bi:ɥ 'ci:əɥ regi'me:nt əə artile'ri:je an 'ta:ko, 'ne:. Sa 'čə:kli na'zə:dnje. Kər ki sa 'vi:dli, də 'mi:əlo za 'bi:t 'hu:do, Ang'le:ži sa u'te:kli u 'Tu:rčiju. An sa 're:kli, če č'ta: vi u'te:čt z 'na:mi, vəs sp'ri:mno, če 'ne:, 'bi:əšta pa x 'Ni:əmčən. An 'da:j, 'u:ənde 'bi:ɥ ... Te'ne:nte 'nə:š je 'šu: na ko'ma:ndu 'do:l na (nerazumljivo) əə ko'ma:ndu divi'zi:je an nəs jə p'ra:šu ... Smo 're:kli tək'ua:ə ... 'Nə:rtta kur č'ta:, čə 'čə:sta 'jə:t x 'Ni:əmčən, 'bi:əšta x 'Ni:əmčən, 'jə:st ɣ'ra:n z Ang'le:žmi, gene'ra:l. 'Pə:ršu 'do:l, po'vi:ədu lix tək'ua:ə an smo nər'di:l lix tək'ua:ə. Smo u'bu:ɥli triansedənde'sert 'mu:l. /

D.: U'bu:ɥli?

SP: 'Ja:, u'bu:ɥli.

D.: U'bu:ɥli, a'xa:, *u'bu:ɥli.*

SP: *U'bu:ɥli,* 'ne:. Zə'tu:ə ki zə'ki:, ki 'lo:xko bi 'da:l 'Gə:rkən, ki sa 'nu:cli. 'Re:ku, sə 'lo:xko 'da:mo, 're:ku, 'sa:mo p'ri:di 'Ni:əmci, jəx pə'be:ri, ki jə 'ni:əmški əə vo'ja:ški p'le:n. U'bu:ɥli ɥ'sa: ɥ'sa: əə 'mu:le, 'ko:nje, ki smo 'mi:əl od ofi'ci:ərju an 'po:le 're:ku, 'ju:tre z'ju:tro u'te:čmo u 'Tu:rčiju. 'Sa:mo, 're:ku, 'nu:cən de'sert prosto'vo:lju, də 'kə:dər mi 'bo:mo že na 'mu:ərji, splo'di:əri ka'no:ne, də na os'ta:ni ka'no:ne / 'Ni:əmčən. Smo nər'di:l lix tək'ua:ə. Smo š'li:, 'sa:mo 'li:x tər'ka:j, də smo 'ta:ɣənli 'jə:t, ki kər smo žə b'li: s'ko:r na 'me:ji, 'mu:ərje, 'ne:, s 'Tu:rčiju, sa 'pə:ršli 'Ni:əmci / 'če: na 'o:tok. Smo 'pə:ršli 'če: u u 'Tu:rčiju, 'tə:n 'pə:vi əə 'pə:va st'ra:za nəs ni 'ti:əla 'mi:ət. Sp'lo:x, jə 're:ku, 'pu:šu u nəs, 'ne:. Ki smo 'ti:əl, smo š'li: na d'rurɔ 'o:tok, smo š'li: 'če: (nerazumljivo) 'Tə:n smo b'li:. 'Tə:n smo si 'mo:ɣli v'ri:əč ɥ'se: o'ro:žje, ki smo 'mi:əl 'pu:še, ki smo 'mi:əl ɥ'se:, u 'mu:ərje, 'ne:, an 'po:le sa nəs spə'ja:l na 'ba:rku an smo š'li: 'če: na na 'ti:stu, 'če: u u 'Tu:rčju. 'Tə:n, 'vi:əš ka'ku:ə, ku də bi ɣ'la:du u 'Ru:scu, lix tək'ua:ə jə 'bi:ɥ od'za:t an x'ri:p, lix tək'ua:ə, na na 'tə:n na na na an smo b'li:. Jə blo na 'ce:ɥ 'u:əde an 'ti:sta u:əda 'te:kla 'nu:əč an 'da:n za 'ti:stix vo'ja:ku 'u:ənde, 'ne:. 'Tə:n si u'mu:ɥli 'tə:n. / 'Tə:n jə b'lo: əəə bla na və'li:ka, ku ən 've:lik ka'zo:n 'ži:veža od Ang'le:žu, ki sa ... 'du:əviə ot 'kə:t, kə biɥ 'tə:n. 'Tə:n sa nən 'da:ɥli 'ji:əst an 'tə:n smo 'jə:dli. 'tə:ke ban'do:ne, 'ne: 'ku:ne, 'ta:ke od d'va:jst 'li:tru, 'ne:, 'ka:nte, 'vi:əš, kə 'no:tər (nerazumljivo)

D.: A'xa:

SP: Smo 'ku:ɣli s'la:mu, smo / zaɥ'ri:əla 'u:əda an 'u:ənde smo b'li:. 'Mo:ɣli si ob'r'it, ɥ'se:, kər jə b'lo: vo'ja:škəɣa u'ni:čət. Rə'ci:mo z'vi:əzdice, ki smo 'mi:əl (nerazumljivo), də 'ni:smo 're:dna 'vo:jska, smo praɥ əə u'be:žniki.

D.: A'xa:.

SP. An 'po:tle 'u:ənde smo b'li: nix štiər'naijst d'ni: tək'u:ə, 'po:le sa nəs pe'jarl u ... š'li: na na 'cur:x, 'ne:, an smo š'li: u 'Si:rəiju, čes 'Si:rəiju u Liba'no:n, z Liba'no:na u Pales'ti:nu an kər smo 'pə:ršli u Pales'ti:nu, sa nəs spər'jarl Ang'le:ži. 'Tə:n sa nəs pərb'li:əkli an 'tə:n smo b'li: an 'tə:n smo 'di:əlli. An 'tə:n ... 'Po:le smo 'di:əlli pər Ang'le:žix, 'po:le smo š'li: u E'gi:pt, 'po:le smo 'pə:ršli na'zaj u Pales'ti:nu / an kər smo b'li: u Pales'ti:ni, jə / smo 'di:əlli pər Ang'le:žix, 'me:ne mə 'pa:dla na əə 'o:s, 'ti:ste o'si: əə, mə 'pa:dla na 'no:ɣu an sən biɥ 'do:l u šo'to:ru, 'ni:sən s'mi:əɥ 'di:ələt. Sa 'pə:ršli 'no:tər 'ni:əki Təl'ja:ni, 'mo:ji pər'ja:tli 'u:ənde, 'ne:, sa 're:kli, 'Pu:lec, 'Pu:lec, v'je:ni k'ɥar. (nerazumljivo) U'čeri smo bli u 'ki:nu, 're:ku, an sa ɣuər'i:l š'či:k š'čək, jə 're:ku, 'ko:me 'tu:, slo've:nsko, 'ne:. An 're:ku, šk'ri:ve k'ɥar: jugoz'la:vo, 'ne:. 'Po:irko 'bo:ja, 'me:ne lə'sa: u z'ra:k.

D.: (smeh) 'Ja:, 'ja:, 'ja:.

SP. Pok'li:čən d'ru:ɣe pri'jartelje, 'fa:ntje tək'u:ə tək'u:ə. S 're:kli, ma nemo'ɣo:če. 'Re:ku, 'ši:, 'ši:, 'ši:. Ə 're:ku, 'o:irko, 'vi:əš 'ki:, 'jə:st, po p'ra:vi:ci po'vi:ədəno, 'ni:sən 'pi:ɥ, 'ni:sən ka'di:ɥ tək'u:ə, kər 'ti:stu p'ja:stɾu kə ... 'Na: 'sa:ɥde, 'ju:tre, ki 'pu:jdeš u 'ki:no an 'po:f tək'u:ə an tək'u:ə, də 'to: an 'to: sa Slo've:nci. Ti 'di: 'sa:ɥde, sən mu 'da:ɥ, 'ne:, ɣa 'čəkmo, ɣa 'čəkmo 'u:ənde, jə 'pə:ršu na'zaj, 're:ku, ni blo u'be:dnəɣa. Sən 're:ku, mə naf'ri:ɣu, ɣ'vi:šno, 'ne:. An ə b'lo: 'ri:əs.

D.: 'Ja:, 'ja:, 'ja:.

SP. D'ru:ɣ 'da:n, kə 'bi:ɥ biɥ čə'tə:rk. Ki 'sa:mo op čə'tə:rkix an ob nə'di:əjix jə biɥ p'ro:st iz'la:z, də sa š'li: 'u:ən, 'ne:. D'ru:ɣu nə'di:əju ɣ'ra:j 'u:ən 'na:ši pri'jartelji an 'nai:jdəj 'ri:əs, 'nai:jd d'va: 'ti:stɣa əə Slo've:nca ot 'to:. An sa ɣuər'i:l ž n'ji:mi, po'vi:ədli ɥ'se:, sə jən 'da:l an 'fu:nt, blo s'tu:ə 'li:əɣ jə biɥ razdəl'je:n na s'tu:ə p'ja:stər an 'fu:nt, 'ne:, jə biɥ šə kər 'sa:ɥd 've:lik, 'ne:. 'Re:ku, 'to: 'mə:ta, 're:ku, za 'və:s, 're:ku, za 'ka:ku 'pi:vɥ vəl'i:ku tək'u:ə, 're:ku, 'sa:mo, 're:ku, čə p'ri:tta x 'nə:n, 'ne:. / 'Po:tle ... 'ja:, 're:ku, 'sa:mo 'na: 'vi:ən, čə vəs sp'ri:mi. 'O:irko s'vi:ət, za 'ma:lo, Slo've:nci, ka'ku:ə də nəs na sp'ri:mi, 'ne:. 'A:, 're:ku, ma je prəvə'li:ka st'va:r za po'vi:əst, 're:ku, vən 'na: po'vi:ən. Čə č'ta: p'ri:tta, 're:ku an 'po:le 'bo:sta žə 'vi:dli. Jə blo 'ri:əs, 'ti:sti sa bli 'čə:tniki.

D.: 'A:.

SP. P'ri:ət sa u'te:kli d'ru:ɣi u parti'za:ne, 'ne:. 'Sa:mo mi 'te:ɣa / splox 'ni:smo 'nə:č 'vi:ədli. Smo 'vi:ədli za Jugos'la:vju,

D.: 'Ja:.

SP. 'ni:smo 'vi:ədli, də sa bli parti'za:ni, 'čə:tniki u 'to:ji 'ze:mji, ki sp'lo:x 'ni:məš 've:ze (nerazumljivo).

D.: 'Ja:.

SP. An 'ri:əs, 'po:le smo 're:kli, 'vi:əš 'ki:, mi u'te:čmo. 'Sa:mo ka'ku:ə u'te:čt. Smo 're:kli, 'a:dən 'da:n, 'kə:dər 'na: bo tər'ka:j st'ra:že. Blo 'li:x na 'da:n vəl'i:ke 'no:či, nə'di:əja, vəl'i:ka 'nu:əč, 'ne:. Za əə na nə'di:əju blo 'bu:jš ku'si:lo an še p'la:ča b'la:, 'ti:stix 'pa:r 'sa:ɥdu, 'ne:.

D.: 'Ja:, 'ja:, 'ja:.

SP. 'Kə:dər boj ɥ'si: ... / po'te:čəj za p'la:ču, 'ne:, (nerazumljivo) mi 'te:kərt u'te:čmo. An lix tək'u:ə b'lo:. Jə blo əə blo ku'si:lo, 'ne:, stra'žar: ɥ'si: 'čəkli, ɥ'si: 'čəkli 'sa:ɥde, za 'ji:əst, 'u:ənde, 'ne:, əə vəl'i:ka 'nu:əč, bo 'ka:ko 'i:ce, 'ki:, 'ne:, mi smo u'te:kli. An smo 'te:kli 'u:ən skuəs əə m'ri:əžu, 'ne:, smo š'li:, 'xu:ədmo u nu s'mi:əɣ 'ni:smo 'vi:ədli 'kə:n, smo 'vi:ədli, də də / po ni 'ci:əsti 'tə:n, žə p'ri:dəš 'u:ən, 'ne:, ɣ'ra:mo an p'ri:de bzzz / an kam'jo:n, 'vi:əš, si us'ta:ve. 'Tə: sa nəs u'jarl, sa bli 'Gə:rkli.

D.: A'xa:.

SP. Sa nəs pok'li:čli 'ɣo:ɣ sa 're:kli, 'ta:lja 'ta:lja, ki 'ni:smo 'mi:əl u'be:dnix z'na:ku, sa

'mi:sənli, də smo ū'si: Təl'ja:ni, 'ne:. 'Ne:, 'ne:, sə smo Juγoslo'va:ni. Ma zə'ki: 'ni:mta 'to: əə 'ti:stu əə z'nə:k, 'ne:. Z'də:j, kər smo b'li: u 'Gə:rčiji, ən 'pi:kč smo z'nə:l, (nerazumljivo), 'na: s'tu:əre, p'rə:va 'ri:əč, 'ne:. 'O:, sa 're:kli ... Kər sa 'pə:ršli do njəx, əəə, tabo'ri:šča, sa b'li: / šə pets'tu:ə 'me:tru nap'ri:, 'ne: ... (nerazumljivo) γ'ra:mo, 'ne:, nəs us'ta:vi Juγoslo'va:ni, 'ne: (nerazumljivo) P'ri:de ta'ko:j, 'vi:əš, ən, ku bi 're:ku, ən na're:dnik, 'ne:, 'vi:šji 'vo:dnik tə'ku:ə, 'ne:, š'li: 'čei, γa pozd'rə:vli, 'ne:. On jə 'mi:əy 'si:lu za jət po'xə:jət, 'ne:. (smeh) 'I:dite 'na:prijet, še z'də:j si spo'mi:njən ku də bi blo z'də:j, 'i:dite 'na:prijet, 'ta:mo 'vi:djet če ... 'čei:te 'na:šu 'za:stavu i 'ta:mo t'rə:žite. Jəst 'ni:sən zas'to:pu nə:č.

D.: A'xar.

SP. Šə slo've:nsko tər'ka:j də smo z'nə:l, 'ne:. T'rə:žite, 'ki: 'ti:ste t'rə:žite, 'ne:. 'Za:stavu bla zasta:va, 'za:stava, 'ne:, bla zasta:va. An 'tə:n, 'ri:əs sa 'mi:əl zas'ta:vu. P'ri:dmo 'čei, s'ta:γ 'tə:n də'žu:mi, s'to:j, 'ne:. (nerazumljivo) 'Re:ku, š'ta: t'rə:žite (nerazumljivo) smo s'ta:l ku 'mo:ne, 'ne:. K'li:cu podofi'ci:ərja, de'žu:mi, de'žu:mi, 'pə:ršu (nerazumljivo), 'γu:əru po 'sə:rpsko, 'ne:. 'Re:ku, z'nə:te tal'ja:nsko? On jə 'bi:γ s 'Šu:šaka te podofi'ci:ə

D.: A'xar.

SP. Sən 're:ku, 'ja:. (nerazumljivo) Slo've:nc 'γu:əru təl'ja:nsko, də zas'to:pu, 'ne:. 'Ja:, on je z'nə:γ ... 'ni: z'nə:γ əə 'sə:rpsko, 'ne: ...

D.: slo've:nsko

SP. 'Mi 'ni:smo z'nə:l 'sə:rpsko an 'o:n 'ni: z'nə:γ slo've:nsko, 'ne:. An 'po:le smo po'vi:ədli. 'Ja:, 're:ku 'do:džite, 'do:džite, 're:ku. Ste g'la:dni? 'Tə'ko:j 'ta:ke f'ri:tule 'da:γ za 'ji:əst, 'ta:ke pas'ti:əje za s'pat, 'ta:ke 'tu:le 'no:tə, m'ri:əže za pruət ko'ma:rjən, ū'sei, 'o:rkko, ku də b 'pə:ršli u 'ra:j.

D.: A'xar.

SP. Jə 're:ku, d'rur:γo 'ju:tro, 're:ku, ə 're:ku, bo z'bo:γ 're:ku. So bli tud ofi'ci:ərji, an 'po:le 're:ku, vəs pret'starvən 'u:ənde an 'bo:, kər po're:če ma'jo:γ 're:ku, 'ne:. Smo 're:kli, ma 'ki: tə'ku:ə 'xu:do. 'Ri:əs, 'po:le kət sa kon'čai: 'ti:stu / (nerazumljivo), s 'pə:ršli 'ti:sti ofi'ci:ərji 'u:ənde, nəs pret'starvi, 'pə:t nəs jə blo 'u:ənde. 'Pə:ršu ka'pə:tan, 'Ba:žovič sə p'rə:vu, an jə 'γu:əru, 'γu:əru, 'γu:əru, 'ni:smo 'nə:č zas'to:p'li. 'Mi:əno ku prə'bi:ti, γ'li:x. 'Po:le 're:ku, 'o:dsat 'ču: vam 'je:bet u g'rə:b, ako 'i:dete u parti'zane. Mi 'ni:smo 'vi:ədli, 'ki: nən 're:ku. Ste ra'zu:mjeli? 'Ja:. (smeh)

D.: (smeh)

SP. Mi smo 'mi:sənli, də nəs sprə'šur:ve, čə smo z'vi:əsti za n'jə:x, 'ne:. 'Ja:. Š'tar, 'nə:rdi 'čei: u nəs. (nerazumljivo) Jə 'pə:ršu ma'jo:γ jə 're:ku, 'pu:sti jih 'mo:mce, 'pu:sti. Jer ste ra'zu:mjeli? Mi 'nə:č. 'Po:le 'po:šju po 'nə:γa ofi'ci:ərja slo've:nskəγa an on nən jə po'vi:ədu, 'ne:. 'Ja:, 're:ku, tə'ku:ə jə, 're:ku, 'to: b'lo:, 're:ku və'li:ka 'vo:jjska, 'pu:xno Pri'mu:ərcu, 're:ku an ū'si: sa š'li: u parti'zane, 're:ku, 'sa:mo 'ti:sti 'bu:j z'vi:əsti sa osta:l, 're:ku. 'Da:j, jə 're:ku, na 'vi:ən, čə 'bo:sta z'vi:əsti z 'na:mi ... tə'ku:ə mi smo ... 'Ki: 'čə:š s'to:rt?

D.: (smeh)

SP. Če sa Təl'jani, 'na: γ'ra:mo 'və:č. 'Ja:, 'bo:mo. (smeh) 'Ti:, an 'u:ənde nəs pərb'li:əči, 'ri:əs, 'da:j 'ji:əst, ū'sei. (nerazumljivo) / Z'ju:tro, d'rur:γ 'da:n z'ju:tro 're:ku ofi'ci:ə, 're:ku, 'du:ə od vəs bi 'bi:γ za 'ke:lnerja, 're:ku, 'to: 'ni:mno u'be:dnəγa, 're:ku, sa š'li: ū'si: po'xə:jət, 're:ku. Jəst ta'ko:j, sən s'to:ru. Γ'rə:n 'čei, 'ne:, an 'ki: bon 'di:əlu? 'Re:ku, 'nə:č, jə 're:ku, boš 'sa:mo 'no:su ofi'ci:ərjən za 'ji:əst, jə 're:ku, 'to: ti bo 'do:bro, 're:ku, 'na: boš 'mi:əy u'be:dnəga 'ta:kγa 'di:əla. 'Ja:, ma jəst jəst na ra'zu:mən 'nə:č. Jə 're:ku,

kər ti p'o:re:če 'o:n, jə 're:ku, čə boš zas'to:pu, čə boš ra'zu:mu, 'ne:s mu, an če na boš zas'to:pu, 're:č 'jo:š 'ni:je 'go:tovo.

D.: (smeh)

SP: P'ra:šli, sa p'ra:šli kla'ba:se, 'ja:jce, əə

D.: 'Ja:, 'ja:.

SP: U'si:x 'so:rt re'čir, 'ne:. Če 'ni:s zas'to:pu, 're:č 'jo:š 'ni:je 'go:tovo an 'po:le ti p'o:vi:əš 'me:ne, jəs ti p'o:vi:ən an ti p'o:ne:sən, 're:ku. U 're:du, Z'ju:tro u's'ta:nən, sa bli 'ta:ke šo'to:re, 'tu:ə blo 'no:tər po s'tu:ə an 'və:č ofi'ci:ərju 'no:tər, u'sa: 'ki:kərce γ'li:x, pər'ti:če, ž'li:čce, 'nu:əže, 'vi:lce, u'se:, u'se: sta:lo ku ša'jert, 'ne:. An 'zə:čnəj xo'di:t 'no:tər ofi'ci:aji. Pə:ršu an 'mi:čkən ma'jo:rč, 'ne:, 'no:tər / Jə γ'la:du tək'u:ə, γ'la:du. / Ma 'ki: ... 'Ko:nobaru, 'do:dži 'va:mo, jə 're:ku. 'Ko:nobar jə əə 'ke:lənə 'ne:. (nerazumljivo) Jə 're:ku, 'do:nesi 'ma:lo 'še:čera, 're:ku, 'ne:. Gos'po:dine 'ma:jore, 'jo:š 'ni:je 'go:tovo. (smeh). Ki 'vi:əš ti, 'ki: je 'še:čer?

D.: (smeh) 'Cu:kəγ 'ne:?

SP: 'Ja:, ma z'da:j / z'da:j 'vi:ən u'se:, ma 'te:kərt / sən 'vi:ədu 'sa:mo za 'cu:kəγ 'ne:. 'Te: ma'jo:r sə 'mə:u us'rə:t, us'cart ot s'mi:əxa, 'ne:.

D.: (smeh)

SP: 'Jo:j, 'mo:mci, 'ču:jte 'mo:mci. (nerazumljivo) Jəst ə'rda:č ku 'fa:γla. Sən 'šu: 'če: x 'u:ənəmu, sən mu 're:ku, ma 'ki:, ma 'ki: s mi 're:ku. 'Ki:, 'ki: blo bo, 'ki: 'ra:tlo, 're:ku. Ma 'mo:na, ma sə 'če:šer jə 'cu:kəγ 're:ku. (nerazumljivo) 'Po:le an 'ca:jt smo bli 'u:ənde əə ma nəš jə 'mi:əlo, 'ne:, 'to: na 'bo:mo tako'le:, 'ne:. Smo š'li: š'li: əə ot parti'za:nu an 'ta:ko, 'ne:, 'tu:ə 'mu:ərho 'jə:t, 'mu:ərho u'te:čt an tək'u:ə an tək'u:ə. 'Po:le smo u'te:kli, 'ne:.

D.: Tut 'u:ənde sta u'te:kli?

SP: 'Ja:, smo u'te:kli na'za:j, smo u'te:kli, 'po:le smo š'li: u Port'sa:jd, əə je ee u ... jə b'li:zu 'Su:za, 'ne:, jə Port'sa:jd. 'Tə:n jə jə b'lo: no və'li:ko tabo'ri:šče an 'tə:n sa bli Dalma'ti:nci, ki sə ... blo 'to: nə'va:rho, sa jəx uə'zi:l x Ang'le:žən əə sa uə'zi:l 'ci:əle dru'zi:ne x Ang'le:žən 'do:l u u tabo'ri:šče, 'do:l, 'ne:.

D.: 'Do:l u 'ka:ku dər'ža:vu, u Pales'ti:nu?

SP: U u E'gi:pt.

D.: 'A:, u E'gi:pt.

SP: U E'gi:pt. Port'sa:jd jə u E'gi:ptu, 'ne:. (nerazumljivo) 'Tə:n sa bli ot'ro:ci, sa bli Dalma'ti:nke, Dalma'ti:nci, 'tə:n sa b'li:, 'ne:. (nerazumljivo) Ot 'tə:n 'po:le smo u'te:kli an 'po:le smo 'pə:ršli / 'do:l, smo 'pə:ršli u əə 'pə:ršli 'do:l u I'ta:lju, 'ne:, 'pə:ršli na 'Vi:s, z 'Vi:sa š'li: əə š'li: u Dal'ma:cju, 'ne:, u 'pe:tu Preko'mo:rsku, 'ne:, an 'po:le γor'u:ən. An 'ti:st 'da:n, p'ri:ət ku jə blo 'ko:nc 'vo:jske, sən 'šu: na 'mi:nu.

D.: Ma 'ja:.

SP: 'Ti:st 'da:n p'ri:ət ku kon'ča:la. / 'O:sməγa 'ma:ja, də've:təγa 'ma:ja kon'ča:la, 'ne:. 'O:sməγa 'ma:ja 'tə:n na 'U:čki. Sən 'šu: ... Sən 'mə:u əə ... Kər sən 'pə:ršu 'γo:r 'po:le sən 'bi:u pər 'pe:ti preko'mo:rski, 'tə:n sa 'nu:cli šo'fe:rje, 'do:l, ki smo bli u 'A:friki, smo si na'va:dli uə'zi:t tək'u:ə. 'Do:l smo š'li: na ən te'čaj za tan'ki:ste. In 'tə:n sən 'bi:u tudi əəə u lə'te:či 'če:ti, čə ki 'nu:ci ... 'Po:tle sa poš'jal Məri'ka:nci 'ni:əkne əə və'li:ke 'ta:nke və'li:ke, 'ne:, ma je 'bi:u 'ni: 'bi:u 'ta:nk, 'sa:mo bi:u 'γo:r ka'no:n, 'ne:, 'to:p tək'u:ə. (nerazumljivo)

D.: 'Ja:, 'ja:.

SP: Sə kər jə b'lo: ... samo'xo:dna arti'le:rija, 'tə:n sa 'nu:cli 'nə:γa šo'fe:rja (nerazumljivo) sə'vi:əda sən sən fra:j, ki sən 'bi:u, sən 'šu: 'če: an 'tə:n smo 'pə:ršli γor'u:ən, 'ne:. Jə bi:u

və'lik ka'no:n, 'mə:u 've:lik ka'no:n, 'mə:u mitral'je:z, 'mə:u u'se: u'ko:p. An 'po:le, / əə
kə 'no:vo, sə si ... si 'u:əze ku t'ra:ktor, ku əə o'nu:ə /

D.: gose'ni:čər

SP. go'se:ničər tək'u:ə, ki u'li:əče s 'ki:ətnəmi, 'ne:. An 'a:dna mi ni 'di:əlla tək'u:ə, 'ne:,
tək'u:ə, sp'lo:x, 'a:dna mi ni 'di:əlla. Sən 're:ku, mi 'na: 'di:əle. Jə 're:ku, 'vi:əš 'ki:, jə
're:ku, p'ri:t od'zart, kər boš 'mər'yu, jə 're:ku, žə p'ri:dəš 'yor'u:ən, 'ne:. (nerazumljivo)
'Tə:n na 'U:čki, 'to: u u / 'I:stri, 'tə:n na 'U:čki.

D.: 'A:, ma vi ste 'šu: s 'ta:nkən 'yor'u:ən 'po:le?

SP. 'Tə:nkən, 'tə:n na 'U:čki b'lo:, 'ne:. An 'yor: b'lo: ... sa o'vi:nki 'tə:n 'yor: po x'ri:bu an
mi 'ni: 'ti:əlo 'jə:t, sən 'šu: an of'i:čər u 'me:ne s 'pu:šu, 'mu:ərəš 'jə:t, ku də sabo'ti:ərən.
(nerazumljivo) Alora 'če: məd əl'di: ... 'Mu:ərəš 'jə:t. 'Ja:, 'mu:ərən ... 'Pə:ršli skor 'yor:
na 'və:rx, 'ne:, 'bi:u tək'u:ə o'vi:nk, 'vi:əš, s 'ci:əste sə sə ... tək'u:ə 'u:ənde, 'ne: ...

D.: 'Ja:, 'ja:.

SP. Z'da:j 'ta:nk 'lo:xko 'ra: tut brəs brəs 'ci:əst 'lo:xko 'ra:. Z'da:j 'ra:n 'to: čə're:s, an
'po:le p'ri:dən pa 'če: ... Ki sən 'pə:ršu na 'və:rx, / 'bu:əx 'vi:ə, 'ki: 'ko:ra, bla na 'mi:na,
na 'bo:mba, ki jəst 'vi:ən b'lo:, ustre'li:la, u'tə:ryla 'yo'se:nica an 'šu: u pre'part, 'šu: u
pre'part. 'U:ənde b'lo: ... t'ri:je 'mə:rtvi. Jəst sən žə 'bi:u ot'pi:sən.

D.: Ma'ri:ja.

SP. Jəs sən 'pə:ršu 'no:tər an əə 'po:tle sa 'xə:tro, sa p'ra:vli, sa k'li:cli..., sa 'pə:ršli 'po:le
'to: po nəs an 'po:le də 'pə:ršu of'i:čər an də 're:ku ... ki jə 'bi:u u d'ru:əən 'ta:nku, an
're:ku, 'te: je 've:č 'go:toy 'ne:. 'Tə:n ... sə jəs sən 'bi:u žə ot'pi:sən, 'ne:. Sən 'le:žu 'no:tər
u kə... u 'kə:rvu an bend'zi:ni sən 'le:žu.

D.: O'je:j.

SP. 'Vi:dəš, 'to: 'mə:n šə z'da:j 'nu:əs, sk'la:n 'nu:əs, 'to:, 'vi:dəš 'mə:n, ki sən 'mə:u 'ro:ku na
ko'ma:ndi, kə mə s'tə:rylo mə'su:ə do:l z 'me:ne. 'La:j 'to:, 'la:j

D.: Ma'ri:ja, ma'ri:ja.

SP. 'La:j, 'la:j 'to:, 'vi:dəš 'to:, 'to:.

D.: 'Ja:, 'ja:.

SP. 'Tə:, 'to:, u'se: (nerazumljivo). Zat za mi'no: jə 'bi:u ən və'lik 'so:t bend'zi:na, 'ne:,
d'vi:əstua 'li:tru, 'ne:, 'ti:ste mə 'pa:dlo na 'ra:vu, 'to: in 'to: jə š'čit od 'ta:nka pa tək'u:ə,
'ne:. Jəs sən 'mi:əu 'ra:vu mət š'čitən an bend'zi:nu. Zmeč'ka:no, no (nerazumljivo)

D.: 'O:, 'di:jo, 'di:jo.

SP. Čel'ju:st 'to:, 'tu:ə splox ni b'lo: ... Vəs u 'kə:rvu, 'ne:. Sən 'bi:u žə ot'pi:sən, 'ne:, sə
're:ku ... An 'po:le ki sən 'bi:u šə 'ži:u, sa mi pou'li:əkli 'u:ən, sa 'vi:dli, də sən šə 'ži:u,
sa 'pə:ršli bolni'čar:ji (nerazumljivo)

D.: V ste bli u neza'vi:əsti, 'ne:?

SP. So pə'ja:l u Lau'ra:n, ot 'tə:n sa pə'ja:l pa u əə / Bu'zet an 'po:le z Bu'ze:ta sən 'šu: pa
u u Lub'ja:nu. //

D.: Ma 'do:st vəs jə b'lo: 'no:tər u 'ta:nku?

SP. 'E:, 'še:st nəs jə b'lo:. O'be:dən 'və:č 'ni:, o'be:dən ...

D.: An 'sa:mə 'vi: ste pre'ži:vu?

SP. 'A:den d'ru:gi 'bi:u še, ki 'ya 'ni:sən 'po:le ən'ku:l 'və:č 'vi:du an š'ti:ərje / 'u:əni sa bli
u'si: sa bli 'mə:rtvi, u'si: 'mə:rtvi. An 'li:x ot 'ti:stix, ki sə bi:u u'bi:u, od 'ti:stix jə bi:u
'a:dən 'tə:n b'li:zu 'na:še 'Mi:əre, 'tə:n b'li:zu, 'tə:n b'li:zu Ko'zi:ne, 'tə:n da'ma:.

D.: 'Ja:, 'ja:.

SP. əə, jəst šə z'da:j na 'vi:ən, / 'ti:st mə 're:ku, jə 're:ku, jə 're:ku, 'fa:ntje 'ri:əšta si, kə ...
'fa:ntje, 'ri:əšta si, də sən 're:ku, 'ne:, priət ku smo š'li: u pre'part, 'ne:, an 'ti:st jə 'ta:ynu

skoč'ni:t 'do:l, də sə 'ri:əšu. / D'ru:x pri'mi:ər 'Tə:n pər 'na:ši 'Mi:əri, smo b'li: an smo 'ri:l kam'pi:ər tək'u:ə. An jə 'pə:ršu 'u:ənde 'a:dən an jə 'ɣu:əru z 'na:šu 'Mi:əru, 'tə:n jə 'tu:əj 'ta:ta, 're:ku, 'ja:, 'ja:, sə z'da:j s'tə:r, 'ja:, 'ja:. 'Či:ə 'bi:u? 'Bi:u tut 'bo:rc, 're:ku. 'Ja:, 'ja:, sə bi:u preko'mo:rc. 'Ja:, sə tut 'mu:əj 'ta:ta 'bi:u preko'mo:rc. Tək'u:ə 'pə:ršlo, 'pə:ršlo 'u:ən, də 'ti:st kə mə 'ri:əšu.

D.: Ma 'ja:.

SP: 'Ti:st, ki sə 'ri:əšu, jə jə 'bi:u nə'vu:əd ot 'ti:ste 'ti:ste ... An ɣa jə ... 'ni:sən 'vi:du nik'da:r 'və:č. 'Te:kərt sən si ... smo ... 'pə:ršu on 'u:ənde, smo si 'vi:dli. 'O:n an mə pə'vi:ədu 'pə:rtle, də ka'ku:ə 'pə:rtle b'lo:. Də jəs sən 're:ku, 'fa:ntje, 'ri:əšta si. Sən 'šu: 'do:l x 'fa:ntən. On jə s'ko:ču 'u:ən 'u:ən an sə 'ri:əšu. Ti s 'ri:əšu 'me:ne, jə 're:ku, 'nei, sə blo tud 'ri:əs, an jəs sən 'ri:əšu 'te:be.

D.: Sta bli s'ku:p 'no:tər u 'ta:nku, s 'ti:stən 'tə:n?

SP: S 'ti:stən 'tə:n.

D.: Ma'ri:ja.

SP: 'Mi:slən, jə ən p'ri:m... 'ta:k 'ču:dən pri'mi:ər, tək'u:ə, də smo si u'ku:p 'na:jdli, pə pəda'sertix, pə pəda'sertix 'li:tix. 'Sa:mo də sən jəst 're:ku, 'fa:ntje, 'ri:əšta si, 'nei, jəs sən 'vi:ədu žə, də ɣ'ra:mo žə u pre'pa:t, 'nei, on ə s'ko:ču tək'rət, 'nei, *an sə 'ri:əšu.*

D.: *Ma bi:u od'zu:na* s 'ta:nka?

SP: 'Ja:, 'ta:nk jə bi:u otk'ri:t na 'və:rxu.

D.: A'xar.

SP: Bi:u otk'ri:t, kə 'bi:u ... jə p'ra:u 'ci:əu 'ta:nk, 'sa:mo na 'və:rxu

D.: Ma 'ki: jə bi:u od'zu:na s 'ta:nka?

SP: 'Ja:, 'ta:nk jə bi:u otk'ri:t na 'və:rxu ... (prekinitev)

D.: 'A:

SP: Bi:u otk'ri:t, kə 'bi:u ... jə p'ra:u 'ci:əu 'ta:nk, 'sa:mo na nən 'mi:əstu 'bi:u pok'ri:t, jə blo p'lo:šča, 'ɣo:r ka'no:n, 'nei, də sə ob'ra:člo, 'nei, samo'xo:dna artile'ri:ja bla, 'nei. 'Ni: bi:u ... 'ta:k ... p'ra:u 'ta:nk, p'ra:u 'ta:nk, 'sa:mo na'mi:əsto 'mi:ət čə'la:du na 'və:rxu 'ɣo:r bit pok'ri:t, də sa ɣ'la:dli o'ku:əle jə 'mi:əu ka'no:n, də sə 'və:rtu o'ku:əle, 'nei. In kər 'vi:du, də sən 're:ku tək'u:ə, on jə s'ko:ču 'do:l an sə 'ri:əšu, 'nei. Jə 're:ku, 'ti: s 'ri:əšu 'me:ne an 'jə:s 'ri:əšən 'te:be. Ki čə 'na: bi b'lo: n'jə:ɣa, 'me:ne 'na: bi blo 'və:č, 'nei. Ki 'o:n, kər jə 'pə:ršu 'do:l, 'vi:du 'u:əndə, də 'u:ənde sən ... ki poz'na:š člo'vi:əka, al jə 'zi:u al jə mə'rtu, ki na 'ɣi:be, 'nei. *'Po:le ...* (prekinitev)

D.: *An 'kə:n* sa vəs pe'ja:l 'po:le?

SP: 'Po:le sa mi pe'ja:l u 'bo:lnicu u Lub'ja:nu, od 'u:ənde u Bu'zret u 'bo:lnicu, 'nei. Sa 'mi:əl u Bu'zretu 'bo:lnicu, 'nei. (nerazumljivo) 'Te:kərt jə bla 'bo:lnica buj tək'u:ə, / za 'si:lu, 'nei, parti'za:nska, 'nei. 'Ni:sa 'mi:əl 'ki: 'ji:əst 'tə:n, 'nei, 'ji:əst, 'ni:sa 'mi:əl əə 're:dnu əə

D.: 'ja:, 'ja: / pres'kə:rbu.

SP: Sa no'si:l 'no:tər əld'je: 'u:ənde, 'nei. An u'sa:k, kə 'pə:ršu, jə 'rət 'vi:du 'ti:ste ... əə tut 'ti:, čə p 'pə:ršla, bi 're:kla, p'ka:š mi 'ti:stɣa ki ... vo'ja:ka, 'nei. Jəs sən bi:u 'ci:əu za'vi:t, u 'gi:psu, 'to: sən 'mi:əu (nerazumljivo), 'to: sən 'mi:əu (nerazumljivo),

D.: 'Ja:.

SP: 'la:stike 'to:, də sa mi dər'za:l čel'ju:st, 'to: nap'ri: žə'li:əze 'to: an 'ro:ku tək'u:ə s'tə:ɣənu tək'u:ə / Ki u'mə:rje, 'tu:ə sən pa š'li:šu, ki u'mə:rje p're:č, jə 're:kla... (smeh)

D.: Ma'ri:ja. Ma vi ste 'bi:u pər za'vi:əsti *žə 'te:kərt?*

SP: *'Ja:, 'ja:,* pər za'vi:əsti, pər za'vi:əsti, sən 'bi:u u nəza'vi:əsti nix de'sert d'ni:, u

- nəza'vi:əsti, 'sa:mo 'ni:sən 'mo:ɣu ne 'ɣi:bət ne 'ji:əst tud 'ne:. San 'jə:du s čə'ri:əvən, 'ne:, ki čel'ju:st 'to: niə 'di:əlla 'to:, ki od u'da:ra 'po:kənla 'to:, 'ne:.
- D.: 'Ja:, 'ja:, 'ja:.
- SP. An 'po:le sa mi 'mo:ɣli mi 'ji:əst, 'ne:, an 'po:le sən biɥ tək'u:ə ... an 'po:le pa ... Kə 'pə:ršlo za 'Tə:rst, kər sa 'pə:ršli / Mə'ri'ka:nci u 'Tə:rst, 'ne:, u'ənde blo nə'va:mo, sa mi poš'ja:l u Lub'ja:nu.
- D.: A'xar. Ma 'ča:kte, an ka'ku:ə, ki ste 're:ku u 'Gə:rčji, sa bli 'čə:tniki. Ma ki 'čə:tniki sa 'te:kərt žə u'te:kli al ki, də sa b'li: u *'Gə:rčiji?*
- SP. *'Ja:, 'ja:, 'ja:, 'ja:, 'ja:.* 'Tu:ə blo u E'gi:ptu, sa bli *'čə:tniki.*
- D.: *'A:, u E'gi:ptu.*
- SP. U E'gi:ptu, u E'gi:ptu. 'Ja:, si'vi:ədə, oni / sa u'te:kli ... 'Ti:sta kral'je:va 'vo:jska ...
- D.: 'Ja:.
- SP. əə rə'ci:mo, 'kə:dər jə bla ras'pa:t l'ta:lje, 'ne:, oni sa 'vi:ədli ... mo'r'na:rji al 'ka:ke (nerazumljivo) sa u'te:kli nap'ri:, 'pə:ršli 'do:l do do do So'lu:na, do 'Gə:rčije, so u'te:kli u E'gi:pt, 'ne:, u'te:kli u E'gi:pt. Tut k'ra:l jə u'te:ku u E'gi:pt, k'ra:l jə əə
- D.: k'ra:l jə 'Pe:*te*
- SP. *'Pe:te, 'ja:.* Jə on 'do:l 'po:tle k'li:cu po 'ra:dju 'do:l ɥ'sa: 'ti:ste dəržəul'ja:ne, kə sa ... ku zdaj rə'ci:mo, 'do:st Slo've:ncu jə u A'me:riki al pa Aɥst'ra:lji ... ɥ'si:x jə k'li:cu kot əə /dəržəul'ja:ne Jugos'la:vje, p'ri:ta 'to: an 'to:, si bo for'mi:ərla 'no:va v'la:da, 'no:va 'vo:jska, 'ne:. Zə'tu:ə so bli 'čə:tniki 'čə:tniki do'li:ə.
- D.: A'xar.
- SP. In mi smo b'li: ... əə 'ti:ste, kə blo p'ri:ət əə bli ɥ'se: 'ti:sti u'je:tniki əə Ang'le:ži, kə sa bli u Təl'ja:nski 'vo:jski, sa bli u 'A:friki, 'ne:, u o'n'u:ə ...
- D.: 'Ja:.
- SP. In ɥ'si: 'ti:sti, kə sa 'pə:ršli Ang'le:ži, kə sa u'ja:l ɥ'sa: 'ti:ste ujet'ni:ke təl'ja:nske
- D.: 'Ja:.
- S.P. ɥ'se: Slo've:nce, sa si 'ja:vli za Slo've:nce in sa 'po:le jəx Ang'le:ži k'la:dli k'ra:lju əə
- D.: 'Pe:tru
- SP. 'Pe:tru, 'ne:. Ki on jə p'ra:šu, 'ne: ... In sa ... 'po:le sa ..., jə 'ni:əki 'bu:jšix əə batal'jo:nu əə 'po:le so nəš ... so bli m'la:di 'fa:ntje, / ɥ'si: prosto'vo:jci, ɥ'se: ... 'tu:ə blo ...
- D.: 'Tu:ə so bli 'po:le prak'ti:čno 'čə:tniki?
- SP. 'Ja:, 'čə:tniki sa b'li:, *'čə:tniki.*
- D.: *Slo've:nski 'čə:tniki?*
- SP. Oni sa 'vi:ədli, də sa 'čə:tniki, 'po:tle pa oni sa nə'di:l rəvo'lu:ciju prət əə 'ti:stən ... sa si us'ta:l ən vi'čə:; sa nə'di:l sabo'ta:žu, sa pomeč'ka:l ɥ'sa: 'ti:ste (nerazumljivo) in sa u'te:kli 'po:tle u u əə
- D.: u parti'za:ne
- SP. u par'ti:zane, 'ne:, u'te:kli, sa nə'di:l
- D.: Ma Slo've:nci ver'je:tno, 'ne:?
- SP. 'Sa:mi ...
- D.: Slo've:nci, ne?
- SP. Sa:mi Pri'mu:ərci, 'sa:mi Pri'mu:ərci.
- D.: A'xar.
- SP. Sə 'mə:n šə 'ɣo:r (nerazumljivo)
- D.: A'xar.
- SP. In 'tə:n ... ma mi ... ka'ku:ə 'čə:š ti 'vi:dət, də sa 'čə:tniki. / Mi smo 'vi:ədli, də jə 'ni:əka

us'ta:ja u Jugos'la:rvi, 'tu:ə smo 'vi:ədli, sa nəs 'mi:əl za ban'di:te an 'ta:ko, 'ne:, 'sa:mə də sa parti'za:ni, də sa 'čɛ:tniki, də sa *'u:staši ...*

D.: *də sa 'bi:əli*

SP. U'sa: 'pi:sme, kə smo pər'ja:l, jə blo u'se: cenzu'ri:əreno, čə kul'ki: jə b'lo:, sa (nerazumljivo), də 'ni:smo 'vi:ədli. 'Pi:sət ... Tut jəst sən 'pi:su da'mu:, sən u 'Gə:rčiji, ma 'ne: 'či:ə (nerazumljivo). Mi ki smo b'li: u 'Gə:rčiji, ən'či:ər na'pi:səno, əə 'či:əki smo, ki 'na:še 'pi:sme sa bli cenzu'ri:ərene, 'kə:dər sa 'pə:ršli u l'ta:lju, 'ne:. Čə blo 'ki: nəvə'ja:uno, blo u'se: zb'ri:səno, 'ne:, də smo zd'ra:vi an 'ta:ko, pa 'pi:še, d'ru:γo pa 'nə:č, 'ne:. Ki mi 'ni:smo nər'di:li ... Də je us'ta:ja, smo 'vi:ədli, ma də sa ta ta 'ta:ke rə'či: 'to:, ...

D.: An 'do:st 'li:ət ste 'mi:əu 'te:kərt?

SP. 'Jə:st?

D.: 'Ja:.

SP. Dvaand'va:jst, triənd'va:jst 'li:ət, o... od enaand'va:jstja ... od d'va:jst, ki 'ni:sən šə 'mi:əu d'va:jst, sən 'šu: x və'ja:kən, 'ni:sən šə 'mə:u d'va:jst 'li:ət, an sən 'pə:ršu da'mu:, sən 'mə:u pətəd'va:jst. / 'Pɛ:t 'li:ət 'vo:jске.

D.: A'xar. An 'pə:le 'do:st 'ca:jta sa vəs zd'ra:ujəli 'tə:n u *'bə:lnici?*

SP. *De'vert* 'mi:əscu. Od 'mi:əscə 'ma:ja do do do pərv... skor de'ce:mbrə, sən 'pə:ršu da'mu: na d'va:, t'ri: janu'a:rja.

D.: A'xar. An 'du:ə 'bi:u šə 'te:kərt 'do:l z 'va:mi?

SP. Sa b'li: pɛəd mi'no:, 'ne: z mi'no:, sa b'li:, jə 'bi:u 'Ru:do s Pod'do:ba,

D.: 'Ja:.

SP. 'Pa:uli K'li:nču, 'do:l 'Pa:uli me'ka:nik

D.: A'xar, a'xar, 'ja:, 'ja:.

SP. 'Do:lfɪ K'li:nču, 'su:əj b'rət, 'Da:rko od 'E:me, 'ti:st 'Da:rko, ki sa γa u'bu:jli 'do:l, 'do:l ..., 'Da:rko, 'na: poz'na:š?

D.: 'Ne:.

SP. 'Či:əkə 'Du:šən.

D.: 'A:, 'ja:, 'ja:, 'ja:, 'ta:ta od *'Du:šəna.*

SP. *'Du:šən, * 'ne:, b'rət, b'rət.

D.: 'A:, b'rət, 'a:.

SP. Tə sta're:jši b'rət. On jə 'bi:u, 'ča:ki, 'Ru:di, oni sa b'li:, 'o:ni sa b'li:, 'ja:. 'O:ni sa bli ujet'ni:ki ...

D.: 'Ja:.

SP. 'A:, 'ja:, Ci'ri:l əə (potrka po mizi) Pə'ršo:lju, b'rət od 'I:fcu

D.: A'xar, a'xar.

SP. ki jə um'ra:u, kə 'mə:u 'O:lgicu 'Na:ndə... əə Kop'ra:ljuvu.

D.: A'xar. 'Ti:ste pa 'na: 'vi:ən.

SP. 'Ja:, za 'ž:enu 'mə:u 'O:lgicu Kop'ra:ljuvu.

D.: A'xar, a'xar.

SP. 'O:n jə biu u'jart, jə 'bi:u tud do'li:ə. 'Ti:sti sa b'li:. Ma jəst jəx 'ni:sən ... 'sa:mə 'te:γa sən 'vi:du, 'sa:mə 'te:γa Cə'ri:lə sən 'vi:du, d'ru:γix 'ni:sən ...

D.: Ma vi ste a'lo:ra 'γu:əru po təl'j:ansko skuəs s 'te:mi ...?

SP. S 'ku:əm?

D.: S 'te:mi əə və'ja:ki 'do:l, 'ne:, 'mi:slən, 'ni:ste 'mi:əu u'be:dnəγa Slo've:nca?

SP. 'Ne:.

D.: Ka'ku:ə sa pa 'vi:ədli, də ste Slo've:nc?

SP: 'Ja:, sən si 'ja:vu.

D.: 'Ne:, 'ne:, d'rur:γi vo'ja:ki.

SP: 'A:, d'rur:γi vo'ja:ki, 'ja:, 'ja:, 'ja:, 'ja:, 'ja:, 'pe:ɪt nəs jə blo 'to:, 'pe:ɪt nəs jə b'lo:, sa sa ... , ma ne ot 'to:, z M'pə:ve, s Pos'tu:əjne, 'ne:. In 'a:dən jə 'bi:γ, 'ti:st jə um'ra:γ, jə bi:γ e'di:ni pər buj b'li:zu, də bi:γ 'to: s Ka'nə:lə, S'ta:nič, 'to: z An'xə:vγə. 'O:n jə 'bi:γ, 'po:le 'ni:əkən 'Vi:čič 'do:l z əə / Tre'bu:še an pa s Pos'tu:əjne. 'Ru:stja, 'o:n jə šə z'da:j 'ži:γ. On jə 'tə:n u u Pi'ra:nu. 'Ti:stix 'pe:ɪt smo bli ŷ'ko:p Slo've:nci. 'Kə:dər smo bli ŷ'ko:p, smo sə'vi:rəda Slo've:nci ... Tut po p'rii:mkix, 'ne: ...

D.: 'Ja:, 'ja:, 'ja:.

SP: 'Kə:dər sa k'li:cli, rə'ci:mo, tək'u:ə sa b'ra:l, 'ne:, Tere'ži:ni, D'zi:ndzi ŷ'sa: p'rii:mke, 'po:le sa 'pə:ršli do nəs, sa 're:kli, s'je:ɪte 'tu:ɪ, sta ŷ'si:. Ki 'ni:sa z'nə:l /

D.: 'A:, 'ja:, 'ja:, 'ja:. 'Ni:sa z'nə:l preb'ra:t, 'ne:.

SP: 'Ja:, 'Bi:zjak, 'ne:, S'ta:nič an 'ta:ke, Med've:šček, 'ne:.

D.: (smeh)

SP: Kə jə b'lu:ə ... 'Ja:, te sa bli z mi'no:, ma 'po:tle 'ni:sa bli 'və:č. Jə bi:γ 'tə:n əə z 'Ni:əbləγə, d'va: sa bli u Mi'la:nu, 'ja:, an tud 'o:ni, Po'le:nčič, 'Jo:ško Po'le:nčič, 'ti:sti Po'le:nčiči, ki sa s Sne'žə:č.

D.: A'xə:, a'xə:.

SP: Ki sa u k'li:əti.

D.: 'Ja:, 'ja:.

SP: 'Ti:sti, 'ti:sti ... 'Ti:st jə bi:γ z mi'no:, 'po:le bi:γ 'ni:əkən Koren'ja:k an Med've:šček sa ... 'to: od B'ri:cu u Mi'la:nu, u Mi'la:nu. 'Po:le kən sa š'li: z Mi'la:na, nəs razpore'di:l, 'a:dni sa š'li: 'če:, 'a:dni 'sə:n, 'ne:.

D.: Ma 'vi: ste bi:γ ŷpok'li:cən u 'vo:jjsku an ste 'šu: di're:ktno u Mi'la:n.

SP: Di're:ktno u Mi'la:n. *'Vi:əš ... * (prekinitev)

D.: *Zək'i:* pa u Mi'la:n?

SP: Sa ki ... 'kə:mər ti 'pu:əšji, 'ne:. 'Te:kart sa poš'ja:l tək'u:ə, 'te:kərt blo tək'u:ə, 'e:dən 'bi:γ u Mi'la:nu, 'e:den u Tə'ri:ni, 'e:den u 'Ri:mu, 'e:den u Bo'lo:nji.

D.: A'xə:.

SP: Bluə tək'u:ə. 'Či:əki ... Tək'ka:j regi'me:ntu ... ŷ'si: regi'me:nti, kə sa b'li:, rə'ci:mo (nerazumljivo) sa 'ra:ɪbli ... jəs 'nu:cən 'o:sənstuə vo'ja:ku, jəs 'nu:cən 'se:dənstuə / an 'po:tle sa poš'ja:l poš'ja:l na nə əə 'ti:ste əə 'o:pčinu ku jə Γo'ri:ca ən 'ta:ko, 'ne:, an 'tə:n 'kə:dər raspore'do:j vo'ja:ke, 'ne:, 'ti: 'pu:jdəš 'to:, 'ti: 'pu:jdəš 'to:, 'ti: 'pu:jdəš 'to:, 'me:ne dolə'ti:əlo u u Mi'la:no.

D.: Ki pa 'do:l ki sta bli rə'ci:mo u 'Gə:rčiji an 'do:l u E'gi:ptu, sta 'mi:əl ki s'ti:ka s tem s 'te:mi prebi'va:ɷcmi, 'Gə:rkmi an *tuə?*

SP: *'Ne:, 'ne:, *'nə:č, 'nə:č. 'Pə:ɪvo 'di:əlo, A'ra:pci šə z'da:j, šə 'də:nəs ..., jəs jəx soŷ'ra:žən (nerazumljivo), ki sa *xi'na:ɷski*

D.: *'Ri:əs?*

SP: 'Tu:ə jə na 'ta:ka ... ən 'ta:k 'na:rod, də də ...

D.: A'ra:pci? Te Pales'ti:nci 'do:l?

SP: Te Pales'ti:nci, 'ja:, 'ja:.

D.: An zək'i:?

SP: 'Ja:, tək'u:ə, 'o:ni əə si žə'li:əl, na 'vi:ən 'ki:, sa... samos'to:jnu dər'žə:vu, 'sa:mo sa sa 'li:əni lju'd'ji:ə, 'ta:ki lə'nuxi, *'ta:ki ... *

D.: *Ma tud* u E'gi:ptu, 'ne:?

SP: 'Ja:, u E'gi:ptu, 'ja:, 'ja:. 'Tu:ə so b'li: ... Kər smo 'pə:ršli u E'gi:pt, 'pə:rvo 'di:əlo, ki smo 'vi:dli, smo 'vi:dli 'nə:ɣa Ang'le:ža na 'ko:nju in z 'bi:čən

D.: 'Ja:.

SP: z 'bi:čən. 'Tu:ə nəs jə prə'su:nlo. Ma jə 'ri:əs, ku sa p'ra:vli, də sa Ang'le:ži 'tu:kli bi..., 'ne:, 'su:zɲje ən 'ta:ko, 'ne:. 'Sa:mə po 'o:smix d'ne:vix, ki sən 'bi:ɣ 'do:l, bi 'tu:ku jəx še 'bu:j.

D.: (smeh)

SP: Ma'ri:ja. Sa 'di:əlli pi'to:n,

D.: 'Ja:.

SP: tək'u:ə də pə'lo:ta, 'ne:, ... Na pə'lo:tu jə biɣ z'va:zən š't'ri:k, 'ne:. 'A:dən jə 'lo:žu tək'u:ə pə'lo:tu, 'u:əni jə 'mi:əu s š't'ri:kən, jə pə'tarɣnu ...

D.: (smeh)

SP: 'U:ədu sa 'dajli 'u:ədu u t're:x. Blo 'lo:ɣko d'va:ɲst 'mɛ:tru, u t're:x s 'ti:stən 'ti:stən žbanja'du:əɲən. U'li:vli tər'ka:j də də ni š'lo: čə're:s, 'ne:. Ma 'li:əni ... T'rə:m za 'ne:st, an t'rə:mč, š've:lər 'ta:k, 'ne:,

D.: (smeh)

SP: tər'ka:j də sa ə'rva:l u'si:, 'ne:, 'a:dən otcp'ri:ət, 'a:dən od'za:t, u 'šei:stix, 'a:ɲnu 'ri:əč bi 'lo:ɣko pə'r'ne:sli u d'vi:əx, šə bi na blo 'ki: 'ne:st. U'sa:k 'e:na 'ra:ma, sa xo'di:l tək'le: ...

D.: (smeh)

SP: 'Po:le də sa 'mi:əl ɣ'li:x ko'ra:k, sa 'pi:əl, 'e:ni 'ɣa:li 'e:ni o 'e:ni 'xu:. An kər sa 'pə:ršli do do do 'či:əki 'mə:ɣ za 'bi:t t'rə:m, 'ti:sti kə so b'li: na 'li:əvo, so š'li: p'ro:č, 'ti:sti, ki so b'li: na 'di:əsno, so nər'di:l 'sa:mə tək'u:ə ...

D.: (smeh)

SP: 'Pa:du t'rə:m, pa sa si o'bə:rənli.

D.: (smeh)

SP: Ma'ri:ja, 'li:əni ku ɣ'ri:əx. Za k'ra:st ...

AP: Ka'ku:ə jə, ɣ'ra: 'ki:, ɣ'ra:?

D.: Γ'ra:, ɣ'ra:.

SP: za k'ra:st ... 'pə:rvo 'di:əlo pok'ra:dəj, kər ki 'vi:dəj.

D.: 'Ri:əs?

SP: 'Fu:rbi sa b'li: te əəə 'pə:rve k'la:se. U'si: sa pa / 'na: boj k'ra:dli za 'ži:veš, sa k'ra:dli o'ro:žje, tut če sa 'pə:ršli, 'tu:ə u'se: pok'ra:dli, kər sa sa ... ti ɣ'la:di u 'te:be an ti 'mə:ɲ za 'no:rca. Če ti 'mu:əri (nerazumljivo). 'M:ərvi mi.

D.: An 'te: 'Si:ərci an 'te: 'dol, u'se: kum'pa:ɲn?

SP: Kup'ma:ɲn, sə sə smo š'li: skuəs 'to: 'do:l, 'ni: blo 'vi:dət ... / 'Tu:rčja tək'u:ə 'ri:əɣna dər'ža:va, st'rə:šno 'ri:əɣna.

D.: 'Tu:rčja?

SP: 'O:, 'ri:əɣna, 'ri:əɣna, 'ri:əɣna (nerazumljivo)

AP: 'Ja:, 'te:kərt, ma z'da:j 'lo:ɣko 'bu:ɲš.

D.: 'Te:kərt.

SP: 'Ja:, 'te:kərt, 'te:kərt, 'ne: vo'ja:ki ... / sə Bal'ka:n jə (nerazumljivo). 'V:jska, 'ne:, ki bi mo..., ni b'lo:, 'ne:. əəə Kər smo š'li: čə're:s, 'po:le sə'vi:ədə, kə ɣ'ra:š ... ɣ'ra: 'cu:x nap'ri:, / sə us'ta:vu zarət pot'ri:əbe, 'ni:ɣdar u 'mi:əsti. Niɣ'da:r də bi na 'ko:ɣa ..., də bi na 'ki: ... Sə 'vi:əš, 'u:ənde rə'ci:mə us'ta:ve 'cu:x, bi 'lo:ɣko 'ki: ..., də 'na: bo 'ta:kix əəə džum'bu:su, da us'ta:vli 'tə:n na srət / pol'ja:n, čə blo pot'ri:əbno, 'ne:, an 'tə:n, sə 'vi:əš, ta'ko:j sa 'pə:ršli əld'je: 'pə:ršli b'li:zu, 'ne:, an sa nəs p'ra:šli, 'ne:, an 'mi:, 'ki:

smo nər'di:l, pər'da:l 'šur:əlnə za nu 'li:əru al 'ki: tək'ur:ə. 'Pə:tlə, 'ti:sti, ki sa 'mi:əl əəə bəryə'si:ne təl'ja:nske, 'ti:ste, ki sa b'li: ... 'ti:ste, ki sa bli 'dur'ye, s 'dər:bu nu 'li:əru, tut pud'rur'yu 'li:əru. Sə ... ki 'o:ni sa 'nu:cli za bər'ye:še. 'Bi:əle.

D.: 'Bi:əle, 'ja:.

SP. Ki 'o:ni 'nu:ci 'bi:əl... sa bli 'bi:əle... čə sa bli 'bi:əle, sə jəx pər'da:u, kər s jəx 'mə:u. K'rar:tkə pa 'nirti (smeh) 'nirti nu 'li:əru 'ni:sa 'di:əlli.

D.: 'Ja:, 'ja:.

SP. 'Mi smo u'si: pər'ri:əzli jəx, 'ne: 'Sa:mo čə jə 'du:ə 'mə:u še 'dur'ye, *jə par'da:u.*

D.: *Jə pər'da:u, 'ja:.*

SP. An tək'ur:ə blo (nerazumljivo)

D.: 'Ja:, 'ja:. An 'ka:ki sa pa 'Gər:ki?

SP. 'Ja:, 'Gər:ki lix tək'ur:ə sa b'li: ... 'ja:, 'be:n, 'Gər:ki ..., zdaj 'na: 'mu:ərəš ra'ču:nt, ki 'vi:əš, də si 'bi:u / pər'si:l'ni vo'ja:k 'u:ənde.

D.: 'Ja:, 'ja:, sə'vi:əda

SP. əəə 'ni:sa bli tud u'l'ju:dni. 'Si:cər pa 'ni: blo tək'ur:ə 'xu:do u 'Gər:rčji, sa b'li: ... 'Sa:mo 'vi:əš, kə b'lo: / 'la:kota an za 'la:kotu nər'di:š u'se:. Kər jə 'la:kota, əəə si iz'da:j 'a:dən d'ru:z'ya. Tək'ur:ə smo bli 'mi: 'la:čni, sa bli 'o:ni 'la:čni, sa 'o:ni u'mi:ərli od 'la:kote an 'mi:, 'ne:. Tək'ur:ə də zarət 'la:kote ... 'Na: 'mu:ərəš 'və:č prə'so:dət, kər jə č'lo:vək 'la:čən, jə γər'du:ə po'vi:əst, ma jə jə ... 'Tə:ta 'vi:ədu za x'č'e:r, də š'la: z vo'ja:kən an jə 'pu:stu, 'sa:mo də mu 'da:la ən 'ko:šč k'ru:xa. Jə bla *'la:kota.*

D.: *'Ni:sa nor'ma:lne* raz'mi:əre, 'ne:.

SP. Ni b'lo:, 're:cmo x'ra:ne ni b'lo: / 'Mi: smo 'mi: smo 'mi:əl 're:ndu x'ra:nu u'sa:ki 'da:n, 'ne:, 'sa:mo lix tər'ka:j jə b'lo:, də lix tə z'je:zlo, də bi 'jə:du šə 'və:č.

D.: Lix tər'ka:j, də sta prəži'vi:əl.

SP. Prəži'vi:əl, 'ja:.

Tretje besedilo (Dobrovo, Drnovk)

L. – Alojz Markočič (Lojz), P. – Jožef Sirk (Pepi)

Posneto v Drnovku, 27. avgusta 2003

D.: 'Ki:, ste 're:ku, zə'ča:l sta osənštiərde'se:to, 'ne:?

L.: 'Ja:, mi si z'dir, də osənštiərde'se:tya smo zə'ča:l, 'pe:tə... , pet'na:jstya, se'te:mbrə, ob vən'di:mi, 'ne:, 'ja:.

P. Ob vən'di:mi.

L.: 'Ja: 'Kə:dər ki smo to ɥdə'bi:l 'na:log ot Kodər'mə:ca 'Do:lfo:ta, 'ne:, mi, / 'ti: si və'či:na 'xə:du (nerazumljivo), smo š'li: po əəə va'si:əx, po klə'ti:əx, po'ku:šət in p'ra:šət po 'ko:lk prə'da:j in (nerazumljivo) 'vi:no, 'ke:ro u'ze:məmo, 'ne:.

P. 'Ja:.

L.: Na bə'to:n za'pi:səl al pa ši'ni:ərəl. Te smo mi ... do... b'li: do'ko:rdo, də si ɣə u'za:me, 'ne:. 'Sa:mə zd'ra:vən smo tut 're:kli, če pa 'ti:sti, ki p'ri:di, boj 'vi:dli, də (nerazumljivo), si ɣə 'lo:xko z'be:rəj, 'ne:. 'Ni: blo 'mu:s, də sa 'ti:stya ɥ'zə:l, 'ne:. In tək'ue də / 'na:rod ni 'mə:ɥ op'ra:ɥka, ni 'mə:ɥ nə:č fa'di:ɣe za 'da:t 'vi:no (nerazumljivo) ... 'E:nkrət sən biɥ 'jə:s, 'ti:, pa biɥ 'Ru:əc. /

P. 'Ja:, 'ja:.

L.: Jəs sən və'či:na 'mo:ɣu 'tə:n ki sən rəzər'vi:əru.

P. 'Ja: 'Ni:smo ɥ'se: 'da:jli, 'ne:.

L.: 'Ja:.

P. ɥ'se: 'vi:ədli na 'pər:ste, 'ne:.

L.: (nerazumljivo) 'Ka:ke 'so:de ... z 'vərxa 'dɔ:l po čə'ri:əvix.

P. An 'di:əlli s 'ti:stən k'ɥi:nč, smo 're:kli k'ɥi:nč 'te:kərt.

L.: 'Ja: 'Tu:ə jə əəə 'so:d o ot s'tu:ə 'li:tru.

P. 'Ja:, 'ja:.

L.: Jə 'ta:k əəə k'ɥi:nč, 'ne:.

P. 'Ja:, 'ja:.

L.: in əəə z'ju:tro jə blo p'ra:ɥ pər 'te:n, 'ne: 'Di:əllo u 're:du, 'ne:. An tək'ue də əəə o'be:dən ni 're:ku 'nə:č, šə 'də:nəs na 're:či, *'ne:*

P. *'Tu:ə* jə blo 'sa:mə 'ma:lo, ki sa 'mo:ɣli 'čə:kət, ki bla 'vər:sta, *'ne:*

L.: *'Ja:, 'ja:, * sə'vi:əda bla 'vər:sta, kər jə bla s'po:da 'vər:sta, sa 'mo:ɣli 'čə:kət ɣo'tu:əvo, 'ne: *Dər'ɣa:č pa ...*

D.: *'Ča:kte, * ma 'vi: sta ku'pa:vli 'vi:no?

L.: 'Mo:št, *'mo:št.*

D.: *'A:, 'mo:št.*

L.: 'Mo:št, 'mo:št.

P. 'Mo:št.

L.: 'Vi:no smo pa xə'di:l po n'jə: na 'du:əm, ker sa 'mi:əl da'ma: 'vi:no, kə'du:ər jə 'mə:ɥ šə 'ki:. Dər'ɣa:č 'mo:št, kər jə 'mi:əɥ 'du:ə 'vo:ju, ɣə jə pər'pe:ju u k'li:t. In 'mi:slən, də blo 'te:kərt po 'se:dən ..., *na 'vi:ən, 'na: bon 'ɣu:əru* 'ce:ne, ki 'na: 'vi:ən.

P. *'Na: 'vi:ən, 'na: 'vi:ən.*

L.: An tək'ue də də kər jə b'lo: 'vi:na po 'Bə:rdix, smo mi pob'ra:l na 'Do:brəvo u ɣ'ra:t.

P. In xə'di:l z ɢo'ri:ce 'ɣo:ɣ uə'zi:l ... (prekinitev)

L.: 'po:le po nje, s uə'zi:l 'kə:mər kə b'lo:.

P. 'Do:stkrət jə b'lu:ə (nerazumljivo)

L.: 'Ja:, 'ja:, jəs sən ra'čunu 'tə:kuə prəb'li:žno 'ta:užənt 'xe:ktu, 'ta:užənt s'tu:ə al 'ni:əki
'ta:kɣa ɣa je b'lu:ə / al pa *d'vi:əstua*

P: *ki 'və:č, ki 'və:č.*

L.: *Ma 'do:bro,* ma 'mu:ərəš ... Pa'so:de b'lo: za 'ta:užənt t'ri:stua 'xe:ktu, pa'so:de. 'Sa:mo
'po:le za'te:n kə bla 'li:ətna. Smo tut ki 'ni: blo 'kə:n 'lo:št an 'po:le smo 'lo:žli 'če: / an
'po:le 'mi:əl 'tə:n, 'ne:. Tut təkua b'lo:, 'ne:. Təkua də 'ni: blo na raspo'larɣu ku 'də:nəs,
kər sə 'ti:əlo, 'ne: pa po'so:t, 'ne: op're:me d'ru:ɣe, no'be:dne re'či:. Smo ɣ'se: 'ro:čno
'di:əlli.

P: ɥ'se: 'ro:čno.

L.: 'Ja:, 'ja:.

P: əəə

L.: Tə'či:l, spor'nur:vəl, 'ne:. In 'po:tle, 'ne:, 'tə:n kə sə mə / za'di:əvlo, 'ne:, sə ɥ'za:lo 'ka:rtə,
'ne:, an 'po:tle sə do'bi:l d'nar: 'ne:, ɥ'sa:k jə 'du:bu s'vo:ju,

P: 'Ja:, 'ja:.

L.: 'ne: ta'ko:j, nap'ri:mer ot ɣ'la:ɣne direk'ci:je s Sou'ka:na 'do:l. 'Ni:smo 'mi: pla'ču:vəl,
'ne:. Mid'ru:s smo 'sa:mo na'ba:uəl in 'mi:əəl alko'xo:l. *In* ... (prekinitev)

D.: *Ka'ku:ə* sə k'li:cla 'fi:ərma?

L.: *əəə 'V:ino ɔ'ri:ca.*

P: *'V:ino ɔ'ri:ca,* 'ja:

D.: 'V:ino ɔ'ri:ca ku'pa:vlo.

L.: 'Ja: 'Vi:əš, 'to: je b'lo: pa ... 'Do:brovo jə b'lo: pot əəə... ku nabi'ra:lno skla'di:šče, 'ne:
'tu:ə je za 'Bə:rda, 'ne:, də əl'di:ə 'ni:so uə'zi:l 'mo:št 'do:l / o'ku:ələ.

P: O'ku:ələ, 'ja:. In u 'Vi:pužix jə b'lu:ə *'i:sto.*

L.: *U 'Vi:pužix jə blo* pa 'i:sto, 'ja:.

P: 'Bi:ɥ Ško'lairis.

L.: 'Do:l je 'bi:ɥ Ško'lairis, 'ja:. 'Sa:mo 'to: ɣ'la:ɣni 'di:əl / sə uə'zi:l 'to: na 'Do:brəvo ɣ'la:ɣni
'di:əl 'Bə:rt. Aaaa, sə b'lo: kər ži'va:xno.

P: Uuuu

L.: Əl'di:ə sə bli zado'vo:lɔni, pa əəə 'sa:mo 'te:kərt 'ni: bluə 'vi:na ku 'də:nəs, 'ni:sa bli
vi'nu:əɣradi 'no:vi

P: *Pa 'či:ə.*

L.: 'Ni: bluə ob'di:ələno, blo 'xi:tro po 'vo:jski, 'ne:, blo 'ma:lo 'vi:na, *'ma:lo.*

P: *'ma:lo 'ma:lo*

L.: 'Ni: əəə əl'di:ə ... čə 'mə:ɥ ... 'ɣo:r 'Zu:za ɣa 'mi:əl pədə'se:t 'xe:ktu an nu'be:dən d'ru:ɣ
tər'ka:j.

P: 'Ti:, sa b'li: s Š'lu:ərənca, əəə

L.: Aaaa, 'Ma:ɣrič

P: 'Ma:ɣrič, 'ja:, 'ne: Z'du:əru, *Z'du:əru*

L.: *'A:aa, 'Mi:ərko* Z'du:əru

P: 'Mi:rko Z'du:əru, 'ja:.

L.: 'O:ni, *'o:ni ...*

P: *'O:n jə 're:ku,* s'po:rənta mi, də pər'pe:jən d'ru:ɣo. Pa ɥ'sa:kərt jə 'ni:əki 'še:nku, 'ne:

L.: ma əəə 'mo:šta, 'ne: nən 'nə:č

P: 'mo:šta

L.: 'ka:k 'li:tro 'və:č, 'ni: ɣ'la:du 'ka:ku 'mi:əru. 'Ma:ɣriči 'li:x təkua. Smo jən 'mo:ɣli
pəp'ra:ft po'so:du, də kər so 'pə:ršli, so spor'ni:l. Ma so obves'ti:l p'ri:ət, də čə 'mu:ərmo,
ni jən nap'ra:vmo

- P: 'ki: sa 'mi:əl d'rur:γo za 'tə:rγət 'za:di, 'ne:.
 L.: In tək'u:ə də də ... kar sə 'da:lə, smo ukunte'na:l.
 D.: An ka'ku:ə sa uə'zi:l, s 'č'e:n sa uə'zi:l 'č'e:?
 L.: S pa'so:du.
 P: Štər'ti:ne, *s pa'so:du*
 L.: *štər'ti:ne,* na 'u:əzu.
 P: Na 'u:əzu, na 'u:əzu.
 L.: Pa'so:de əəə 'pe:t 'še:st 'xe:ktu, ku jə b'lo:, od lod'ri:ce od d'va:jstix 'xe:ktu, de'sertix. Ma əəə po'so:da və'či:noma. 'Tə:n na 'u:əzix na'va:dnix. 'O:rko, jə b'lo: ...
 P: 'Po:le 'γo:r tə'či:l u 'ti:ste o'nurə
 L.: 'ja:, 'tə:n kə sə 'mi:ərlo, sə to'či:lo u 'ta:k k'qi:nč ən 'po:le pre'li:vəlo ən 'tə:n jə 'te:klo u d'rur:γ 'do:l u k'li:ət.
 P: U k'li:əti, 'ja:.
 L.: 'Po:le jə bla 'lu:knja na 'və:rɣu, kə sə 'lo:žlo čə'ri:əvo, də š'lo: u k'li:ət. 'Sa:mə u k'li:əti jə b'lo: pa ũ'se: nap'ra:γjəno, kar jə b'lo: po'su:əde, ũ'se: nap'ra:γjəno b'lo:. Zə'tu:ə ki 'po:le, čə je pa əəə z'ma:jnku p'ro:stə: sə 'pə:ršli z Γo'ri:ce 'γo:r odpe'ja:l, də nəm sə 'da:l p'ro:stə: / də smo d'rur:γo nap'ra:vli, 'ne:. Jə jə š'lo: kər u 're:du. Tə'ku:ə də əəə, də 'ni:əsmo 'mi:əl / o'be:dnix əəə
 P: əəə 'do:bro, je ũ'se: š'lu:ə, 'ja:, ma 'ti: si biũ nu'ma:lo p're:vič obremen'je:n, si *'bi:ũ.*
 L.: *'Ja:, ben* sən 'bi:ũ, ... si'vi:əda, sən 'di:əlu 'ta:ke rə'či: brəs 'šu:əl. Jəst sən 'mi:əũ 'sa:mə d'vi:ə 'li:əti 'šu:əle, 'a:dnə 'šu:əlu mə u'či:l γospat'nu:nc s Kož'ba:ne an 'a:dnə na 'Do:brəvən, də'r'γa:č 'sa:mə kn'ji:γa / ən časo'pi:s. Kn'ji:γe pa s'ta:lno b'ra:ũ. In kər ... pod I'ta:lju sən 'bi:ũ po'mo:žni tər'γo:ũc, 'li:əni tər'γo:ũc. Sən 'du:bu pri'ja:tla u I'ta:lji, jə əəə, ku 're:či 'do:l, / pod 'Li:γən ... tər'ka:j jə za'u:pu u 'me:ne, də sən sən 'du:bu 'di:əluce, 'ku:pu 'γo:st an si 'lo:tu 'si:əčt 'də:rve.
 D.: 'Ki: ste 'ku:pu?
 L.: 'Bo:ške.
 D.: 'A:, 'bo:ške.
 L.: 'Ja:
 P: 'A:, 'ja:, 'ja:.
 L.: Sən 'mə:ũ petənd'va:jst, t'ri:dəset 'di:əluce / na Vər'xu:ji, 'po:tle b'lo: γo... 'γo:r pər Ko'ba:lərju, sə 'po:l pa pər (nerazumljivo) jə 'bi:ũ 'Lu:dvik, jəx jə blo: 'še:st, 'di:əlli za 'me:ne 'γo:r *'ne:.*
 P: *Və'či:noma 'ko:stin b'lu:ə.
 L.: 'Ja:, 'to:, ma 'po:le (nerazumljivo) 'Tu:ə b'lo: pa 'za:dnje 'ca:jte, ki 'po:le sa bli are'ti:ərəni 'o:ni an 'po:le pa šə 'jə:s sən 'bi:ũ. Tə'ku:ə də jəs sən 'du:bu po'mo:žno dovo'le:nje tər'γo:ũsko mə 'a:dnə 'da:ũ. Jəs sən na'ba:vu 'γo:st, / əl'di: za 'di:əlo, 'jə:s sən 'mi:əũ nu 'li:əru, 'di:əluce nu 'li:əru an za pre'vo:s nu 'li:əru (nerazumljivo)
 /.../
 D.: An 'po:le ot 'kə:di do 'kə:di ste 'di:əlu u 'za:druγi?
 L.: 'Ko:γa?
 D.: Ot 'kə:di do 'kə:di ste 'di:əlu u 'za:druγi?
 L.: əəə u 'za:druγi, 'a:, u k'li:əti, na 'Do:brəvən
 D.: 'Ja:.
 L.: 'Ja:, sə p'ra:vən, əəə əəə ot osənənənštjərdə'se:t do dvaənpədə'se:t.
 D.: Ste *'di:əlu.*
 L.: *Š'ti:ər 'li:ətə,* š'ti:ər 'li:ətə, 'ja:

D.: Ma 'vi: sta ũ'za:l ɣ'ru:əzdje əə *'mo:št*

L.: *'mo:št*

D.: 'to: 'no:tər ən 'po:le sta ɣa pe'ja:l 'do:l u ɢa'ri:cu, 'ni: blo t'le: *nu'be:dneɣa*

L.: *'Tɔ: smo na'ba:ujəl* 'mo:št / 'pə:rvo, 'ne:, in 'po:tle čə p'rɔ:stɔr jə z'ma:njku, 'pə:ršli ən sə ɣa pe'ja:l u ɢə'ri:cu, də smo 'mi:əl p'rɔ:stɔr, 'ne:. In kər jə blo 'vi:no, sən pa 'jə:st (nerazumljivo) 'xo:du po 'va:si x k'me:təm, 'du:ə pər'da: 'vi:no, 'du:ə 'ma: za pər'da:t in 'ti:st, kə 'mə:u za pər'da:t, smo š'li: 'no:tər, smo pɔɣ'la:dli, 'ke:ro jə / in 'po:le səm obves'ti:ɣ k'li:ət u ɢa'ri:cu, də sa 'pə:ršli s kam'jo:nmi *na 'du:əm.*

P: *na 'du:əm.*

L.: Sə'vi:ədə jəs sən 'mo:ɣu və'zi:ərət, əə nə'r'di:t 'ka:rtə əl'di:ən, də 'po:le sə do'bi:l de'nai: 'ne:. Tə'ku:ə jə b'lu:ə.

D.: Ma 'po:le vi ste 'di:əlu 'ci:əlo 'li:ətɔ 'ɣo:r u ɣ'ra:du u k'li:ətɔ, ste 'mi:əu alora 'vi:no ənč'e:re:s?

L.: 'Ja:, jəs sən 'mə:u 'vi:no, 'ci:əlu k'li:ət.

P: ɢ'la:ɣni biɣ 'o:n, 'ne: /

D.: 'M: ste biɣ ɣ'la:ɣni kle'ta:r 'Do:st vəs jə b'lo: še?

L.: ɢ'ri:je, 'ti:, 'Ru:əc ən 'jə:st.

P: Ma 'po:le 'pə:ršu ... 'ni: 'pə:ršu še 'De:lko?

L.: əə 'De:lko jə 'bi:u ... ki 'o:n jə 'bi:u 'po:le ... 'me:u ɣos'ti:lnu 'po:le. On jə 'pə:ršu ne'ka:ko ... Praɣzap'ra:u jə blo tə'ku:ə. On jə 'pə:ršu 'no:tər, kər ki F'rə:nc sə (nerazumljivo) 'Po:le smo šə n'jə:ɣa ũ'za:l, jə p'o'ma:ɣu. 'Sa:mɔ 'o:n 'ni biɣ 'du:ɣo, ki jə pər'ja:u ɣos'ti:lnu əə 'De:lko əə Ma'ra:š.

P: Ma'ra:š. 'Ti:, pa 'kə:dər kə jə ən 'kə:dər jə 'u:əni ... F'rə:nc 'Ru:əcu, ki jə z'lo:mu 're:bre. (smeh)

L.: Ki jə 'pa:du 'no:tər u 'so:t. (smeh)

D.: Ki jə 'pa:du u 'so:t?

L.: Čəs 'so:t.

D.: 'A:, čəs 'so:t.

L.: N'jə:ɣa smo 'mi:əl, kə biɣ 've:lik, 'tə:n pər 'so:du, də dər'žə:u čə'ri:əvo 'tə:n u ba'to:nu, ki sə bli və'so:ki ba'to:ni,

P: 'Ja:.

L.: də 'tə:n biɣ 'o:n, də 'pa:zu, də 'te:klo 'no:tər 'Ja:, əə ver'je:tno ɣa 'me:u pod 'ka:pu ən jə 'pa:du 'do:l, jə z'lo:mu ən d'vi:ə 're:bri, 'ne:, ki je 'pa:du 'do:l na na na 'ti:ste, ki sa bli 'so:di, na na / 'ta:je.

P: Ma 'ni: z'ma:njku d'ru:ɣ 'da:n za xo'di:t 'ɣo:r ma'ɣa:r z'va:zən, 'sa:mɔ də jə 'lo:xko 'pi:u. (smeh)

L.: 'Ja:, 'ja:, ma jə 'bi:u 'lu:štən tud 'o:n.

P: 'Ja:, 'ja:, 'ja:.

L.: 'Sa:mɔ smo si ra'zu:mli, tə'ku:ə də 'ni:mte 'po:jma. 'Do:l 'ni: blo əə od'vi:sno, 'ki: si 'ti:, 'ki: sən 'jə:st.

P: 'Ne:, 'ne:.

D.: Ma 'kə:d jə 'pə:ršlo 'po:le pa 'do:l?

D.: 'Tɔ: 'ɣo:r u 'za:druɣu?

L.: U 'za:druɣi ... 'to: 'ni:sən 'bi:u.

/.../

L.: 'Ti:st 'ca:jt, ki sən 'bi:u u k'li:ətɔ 'jə:st, 'ne:, 'ja:, 'vi:əš, ka'ku:ə b'lo:. 'Tɔ: bla mi'žer:ja, p'o'də:rti x'ra:mi, 'ma:jnkəlo 'tu:ə, 'ma:jnkəlo 'u:əno, 'ne:. In 'jə:s sən 'me:u 've:zu u

Ži'ri:əx, /'ne:, ki smo pər'da:jli tut 'čei, 'ne:. A'lo:ra, 'tə:n sə 'mi:əl pa 'li:əs. (nerazumljivo)
Z'da:j 'to: vəč od n'jə:x s mi p'ra:šəl, 'či:ə bi si do'bi:lo 'də:ske. Z'da:j jəst sən si p'o'γu:əru
ž n'ji:mi, 'ne:, an sa 'da:žel ku'bi:k 'də:sk za 'xə:ktə 'vi:na. Kər 'vi:no si 'tə:ško udu'bi:la
'te:kərt.

D.: A'xar.

L.: 'Sa:mə də jəs sən 'šu: u k'li:ət po 'u:ri. Sa 'ča:kli, də sən o'do:pru ən 'po:le smo s'li:
o'ku:əle. / An smo əə 'da:l əə ... 'Ti:st kə 'te:γ, jə 'du:bu ən ku'bi:k 'də:sk za 'xə:ktə
'vi:na, 'ne:. An 'za:dnye kə b'lo:, lix tə'ku:ə, u X'li:əγnik 'tə:n pər əə ... Sə z'da:j ni
u'be:dnəγa 'tə:n. 'Ka:pəlo poy'sot, 'ta:ko blo:, də blo γ'ro:za ən 'po:le sən s'to:ru əə
pərpe'jət z Ži... 'Ži:ri əə / 'də:ske, d'va: ku'bi:ka 'də:sk. In 'te: u Ži'ri:əx, kə 'bi:γ, jə 'bi:γ
əə u 'za:druyi əə 'ta:jnik, 'Pa:γle, sə p'ra:vu, 'ne:. An 'o:n momen'ta:lno, kə sə 'pə:ršli
po 'vi:no, 'ni: 'mi:əγ 'də:sk, də bi ... kə on jə na'ba:γju pri'va:tno 'də:ske, 'ni:ə 'mo:γu
γ'zət 'u:ən z / 'za:druyə in 'te:kərt ni 'mə:γ, γ'zə:γ z 'za:druyə. D'va: ku'bi:ka 'də:sk, 'ne:.
In pər'pe:ju 'sə:n. Si'vi:əda s 'te:m, də 'po:le so 'di:əluci 'no:tər ..., də 'po:le na'ba:ve jəx
ən 'lu:əže na 'mi:əsto. Mət'te:n nək'du:ə γa jə ošp'ja:γ, də γ'zə:γ 'də:ske 'u:ən, ki bi na
s'mə:γ. Ma 'o:n ə γ'zə:γ, kər jə 'mə:γ pre'vo:s 'sə:m, za 'ne: 'ča:kət, də 'ri:əše 'to: əl'di:
'ne:, an 'po:le si'vi:əde 'tə:m / n'jə:γa sə za'to:žli, 'jə:st sən 'bi:γ tut k'li:cən, 'ne:, an sən
'bi:γ na 'so:tbi u Ži'ri:əx / 'te:kərt. An əə 'tə:n sə b'li: ... 'A:dən od puli'ci:je 're:ku, 'ja:
're:ku, 'Ma:rkəčič, jə 're:ku, bi 'rət 'və:ryu Jugos'la:vju, 're:ku, na'ro:be, jə 're:ku.

D.: /smeh)

L.: 'Ja:, sən 'reku, z d'vi:əma ku'bi:kma 'də:sk, sən 're:ku, 'və:ržən Jugos'la:viju, sən 're:ku.
Sə γ'se: smə'ja:lo 'do:l u dvo'ra:ni. Z d'vi:əma ku'bi:kma 'də:sk, sən 're:ku, 'pu:jde
Jugos'la:vija. 'Ni:sən 'mu:ču, 'ne:. (smeh) An 'po:le 'tə:n γ'se: kon'ča:lo, 'ne:, 'ti:st 'da:n
bla ra'sotba, 'ne:. 'Te: 'Pa:γle əə 'mo:γu 'jət 'u:ən z 'di:əla, jə u'du:bu / d'va: 'mi:əsca
za'po:ra in 'me:ne pa əə 're:ku sod'nik, jə 're:ku, 'vi: 'bo:ste pa p'la:ču 'ka:zən. U 're:du,
sən 're:ku, čə me do'ka:žəte, də sən 'ki: poy're:šu, sən 're:ku, p'la:čən. Zə'ki: də 'ne:, sən
're:ku, čə sən k'ri:γ, sən 're:ku. Na'za:j si sme'ja:l do'li:ə, 'ti:sti, ki sa b'li: u dvo'ra:ni, 'ne:.
An 'po:le kər jə b'lo: za 'jət da'mu:, jə:s sən 're:ku, 'jə:s 'mu:ərən 'jət da'mu:, sən 're:ku,
aγto'bu:s 'ča:ke, d'ru:γəγa prə'vo:za 'ni:əməm, bi 'rət 'šu: da'mu:. 'Ja:, 'po:le pok'licu 'čei:
'ta:jnicu, də p'la:če mi d'ne:γnicu, aγto'bu:s an γ'se: ən mi 'ni:əsə k'li:cəl 'və:č. / 'Te:kərt
pa so ju (nerazumljivo). 'O:, sən jəx pər'vi:əru 'pu:xno, 'sa:mə z'me:rəm / 'ka:lma.
'Mu:ču, 'tu:ə jən pa 'ni:sən. An 'po:le te 'bu:əγi 'mo:š, 'te: 'du:bu 'ka:zən, jə 'bi:γ zo'pə:rt,
'po:le 'bi:γ ən d'ru:γ, 'po:le pərpe'ja:γ, 'po:le sə 'pə:ršli na'za:j, ki sə xo'di:l po 'vi:no 'to:.
Čə sə na'ba:γjəl 'vi:no od əl'di:, sə 'pə:ršli pa x 'me:ne pri'va:t ən smo nakə'γa:l 'vi:no.
Ma z'me:rən po 'u:rix. Ni'ko:li ... Ki tut 'tə:n jə 're:ku 'u:əni mi, mə op'so:ju, vi ste 'di:əlu
u k'li:əti, ste 'bi:γ dər'žə:γni 'di:əluc, jə 're:ku, ən ste 'xo:du əə o'ku:əle, ste pər'da:ju
'də:ske. 'Ne:, sən 're:ku, 'mə:n p'ri:če / 'to:, sən 're:ku, 'da:n *nə'di:əje.*

P: *'Ja:, * po *u:rix s 'xo:du, 'ja:.*

L.: *'Ja:. 'Da:n nə'di:əje.*

P: Slu'čə:j, də s ti k'li:cli u Γa'ri:cu, si 'šu:

L.: 'Ja:, 'ja:.

P: in dər'γa:č ...

L.: dər'γa:č ..., ən'ka:mər, 'mo:je 'vo:lje 'sa:mə. Tə'ku:ə də mə 're:ku 'ti:st, kə mə 'da:γ 'u:ən
'sa:γde, mə 're:ku, 'fa:jn ste se od'ri:əzu, mə 're:ku. 'Ja:, sən 're:ku, kər jə 'ri:əs. / Kər
čə 'da:j (nerazumljivo). Sən 'mə:γ tut 've:zu. Ma sə 'jə:st 'na: 'vi:əm, / si 'mu:ərəš tut
nu'ma:lo z'na:jt, 'ne:. Nə s'mi:əš 'bit ode'ru:x, / nə s'mi:əš si pus'tit bit 'ču:ja, 'mu:ərəš
're:sno 'di:ələt, čə 'mi:sləš 'ki: 'di:ələt, čə 'ne: na p'ri:dəš an'ka:mər Tə'ku:ə də 'jə:st,

- / h'va:la bo'γu: al na 'vi:ən 'ko:mu, mi jə š'lo: kər p'ra:u, 'ne:. In šə 'də:nəs mi γ'ra:
(smeh)
- P: 'Be:n, 'ja:, 'do:l pod'je:tje əə Γo'ri:ca, 'ne:, sa za'u:pal u 'te:be an 'tu:ə blo γ'la:uno.
L.: 'Ja:, 'tu:ə pa *'ri:əs.*
P: *'Tu:ə* blo γ'la:uno.
L.: Kər sən 're:ku, kar smo nər'di:l, 'tu:ə blo u'se: u 're:du. 'Tu:ə blo za'u:pənje 'ta:ko ...
Kodər'mə:c 'Tə:ni 'bi:u ən 'po:le 'bi:u 'Ča:deš.
P: 'Ča:deš.
L.: 'A:, Ušaj jə 'bi:u 'ti:st, U'šaj, 'ti:, 'ti:stja γa 'ni:sa 'mo:γli 'vi:dət 'to: po 'Bə:rdix.
P'A:, 'je:j, 'je:j 'je:j.
L.: U'šaj. (smeh)
P: U'šaj, U'šaj.U'šaj, 'ja:, z'daj si zmi... (smeh)
L.: 'O:rko *'di:jo* (smeh)
P: *U'šaj, 'ja:.*
L.: 'Po:le pa 'ni: 'xo:du 'və:č, 'ne:. 'Ja:, xu'di:č ... U'šaj, 'ja:. Ma 'ti:stja 'ni:sa 'mo:γli 'vi:dət
'to: po 'Bə:rdix. Ma jə 'bi:u, 'vi:əš, sə 'dər:zu nu'ma:lo tək'u:ə, sə 'dər:zu, 'ki: jə 'o:n. 'Ja:,
'to: po 'Bə:rdix s γa lə'vi:l. / 'Ni:s 'ti:əl 'mi:ət. (smeh)
D.: An zə'ki: də 'ne:, 'ki: je γul'fa:u?
P: əəə
L.: Je əəə ver'je:tno 'di:əlu za pod'je:tje p're:vič. 'Lo:xko 'bi:u ... , kər ə 'mi:əru, 'ne:. 'Jə:s sən
'bi:u pa 'ta:k, ki sən 'mi:əru: 'ni:əsən 'te:u u'z'a:t, 'ni:sən 'te:u 'd'a:t. 'Ra:jš sən 'ka:ku 'li:nju
u'se'li:x za pod'je:tje, ki 'lo:xko zγu'bi:n mət təm 'ka:ku 'li:nju, ma s'ko:r 'nə:č.
P: 'Ja:, smo 'mi:əl 'ti:st mali'ga:n, *'re:či*
L.: *Mali'ga:n* sə 're:klo.
P: an po 'ti:stən sə 'mi:ərlo, 'ko:lko 'ma: əəə 'ko:lko 'ma:
L.: 'ko:lko 'ma: alko'xo:la
P: alko'xo:la.
L.: An 'jə:st kər sən 'nə:rdi, 'tu:ə və'ja:lo. Ma 'ni:sən u'z'a:u 'ne: 'te:mu 'ne: 'u:ənəmu 'da:u.
'Sa:mo sən γ'la:du, də (nerazumljivo), 'ne:, ker na p'ri:mer əəə
P: s 'ra:jš 'nə:rdi 'do:bro, ku s'la:bo.
L.: 'Ja:, 'tu:ə pa 'ja:
D.: Ma 'tu:ə bla 'ta:ka ... ki ka'ku:ə sta 'mi:ərli s 'ti:stu 're:čju?
P: Jə bla 'ta:ka 'mi:əra, *'ne:.*
L.: *əəə* na na na əəə na o'γi:n, 'či:ə kə u'ri:əlo. 'Tu:ə bla 'ta:ka 'mi:əra əəə 'mi:ədəno b'lo:,
'ne:
D.: Ka'ku:ə?
L.: Mede'ni:na.
D.: A'xa:
L.: 'Ja: in 'po:le 'mi:əlo tak'o:le: də də əəə sə 'ku:rlo, 'ne:
P: Sə 'ku:rlo, 'ne:, / in 'ti:sta 'mi:əra, kə š'la:, 'ne:, 'te:klo əəə ku na p'ri:mər
L.: 'do:st alko'xo:la
P: ki p'ri:de 'so:nce, 'ko:lko γ'ra:du, ki 'ma: əəə in tək'u:ə blo: tut 'ti:ste. An kər jə kon'ča:lo,
ki ni š'lu:ə vəč nap'ri:, sə usta:vlo.
L.: Sə usta:vlo. 'Te:kərt si za'pi:su 'ti:stu 'mi:əru.
D.: Ka'ku:ə sə 're:klo 'ti:sti 'mi:əri?
L.: Mali'ga:n.
D.: *Mali'ga:n.*

- L.: *Mali'ga:n,* 'ja:.
 D.: Təl'ja:nska 'vi:šno, 'ne:?
 L.: Mali'ga:no ver'je:tno, də jə təl'ja:nsko.
 P. Təl'ja:nsko, 'ja:, təl'ja:nsko.
 L.: Mali'ga:n. 'Tu:ə jə b'lo: əəə mə'ri:təy alko'xo:la, 'ja:
 P. Si spo'mi:njəš, kə jə pər'pe:..., kə pər'pe:ju 'Vürɣa 'ɣo:r / 'vi:no? (smeh)
 L.: 'A:, 'ja:, 'ja:.
 P. 'Do:st ə 'mi:əlo, dva'na:jst?
 L.: 'Ja:, 'ja,
 P. ən 'ni: b'lu:ə u'be:dən, də bi 'me:ɥ dva'na:jst alko'xo:la.
 L.: 'A: 'ja:, 'te:kərt ni b'lo:.
 P. Ni b'lu:ə.
 P. In d'rurɣ ... di're:ktor ə 're:ku, / 'ti:ste 'vi:no 'pu:stta pər k'ra:ju.
 L.: 'Ja:, 'ta:ke 'bu:jšə 'vi:ne smo 'mo:ɣli pa dode'li:t.
 P. 'Ja:, 'ja:. Ma 'ta:ko ku *'mə:ɥ*
 L.: *'Tə:ko, ku 'mə:ɥ*'Vürɣa, ni 'mə:ɥ /
 P. 'Ni: bluə. Šə ə 're:ku 'po:le, d'rurɣo 'li:əto, 'pu:stta na'zaj 'ti:sto 'vi:no, ma ni 'mi:əlo
 'to:lko.
 L.: 'Ja:, 'tu:ə jə od'vi:sno ... 'li:ətna 'po:le.
 P. Za'ra:di ki 'pə:rvi 'li:ətnik 'ma: 'do:st alko'xo:la, 'po:le ne 'və:č *'to:lko.*
 L.: *'Po:le, 'ne:, tək'ue.* Jə ku p'ri:de ob'lo:žəna 'tə:rtə.
 P. 'Ja:, 'tu:di, 'tu:di.
 D.: A'lo:ra 'ta:ko kə blo ta'bu:jš 'vi:no, sta 'mo:ɣli 'lo:št x k'ra:ju?
 L.: Kə pa 'vi:ne od dva'na:jst ..., ma'ɣa:r od dva'na:jst jəx skor 'ni: b'lo:
 P. 'Ni: bluə, 'ni: bluə, 'ni: b'lu:ə
 L.: Alora 'ti:ste ... zə'tu:ə ki 'ti:ste dva'na:jst ni 'me:ɥ ɥ'be:dən, nə'r'və:č jə b'lu:ə de'sert,
 de'sert
 P. de'sert
 L.: an 'pu:. 'Tə:n jə bla 'mi:əra do naj'va:nčəɣa. In so 'mi:əl do'lo:čəno, ku 'ma: dva'na:jst,
 'lo:št po'se:be. Tək'ue də sa 'po:le nə'r'di:l 'bu:jš 'vi:ne 'Vü:no ɢo'ri:ca, ne 'mi: . Sa 'o:ni
 'po:le 'tu:ə 'vi:no regu'li:ərli 'po:le.
 D.: Ən 'či:ə sa regu'li:ərli, 'to: u ɣ'ra:du al 'do:l u ɢa'ri:ci?
 L.: Do'li:ə, do'li:ə u ɢa'ri:ci.
 P. ɥ'se: u ɢa'ri:ci.
 D.: Ma sa uə'zi:l ɥ'se: 'po:le u ɢa'ri:cu?
 L.: 'Ja:.
 D.: Ma s 'čə:n sa uə'zi:l 'po:le, s kam'jo:nən?
 L.: S kam'jo:nən an əəə 'so:de.
 P. Sa *pe'ja:l*
 D.: *An ka'ku:ə* sta k'la:dli, sta k'la:dli s čə'ri:əvən 'no:tər u u kam'jo:n?
 L.: 'A:, 'po:mpa, 'po:mpa,
 D.: 'A:, sta 'mi:əl p'ra:ɥ 'po:mpu.
 L.: 'Tu:ə bla 'po:mpa an čə'ri:əvo 'no:tər
 D.: A'xa:.
 P. 'Vü:no ɢo'ri:ca sa xo'di:l z'me:rən 'ɣo:r s kam'jo:nən ɥ'sa:ki 'da:n, ɥ'sa:ki 'da:n po 'vi:no.
 D.: An 'po:le sk'la:dišče an ɥ'se: jə blo 'do:l u ɢa'ri:ci?
 P. 'Ja:.

L.: 'Do:l ə blo p'ra:ɥ / 'do:l ə blo: əə ɣ'la:ɥna k'li:ət. 'Tə:n jə biɥ ko'me:rčo. 'O:ni so 'sa:mə na'ba:ɥjəli an do'li:ə p'ro'da:li, 'ne:. 'Mi: 'to: smə 'sa:mə na'ba:ɥjəl (nerazumljivo) 'Mi: smə / mi 'ni:smə 'ni:əsmo pər'da:jəl 'nə:č, kər smə po'pi:l 'ki:.

/.../

D.: 'Vi:, 'Pe:pi, ste 'bi:ɥ pə 'pe:k, 'ne:?

P: 'Po:le

D.: 'Po:le ste 'bi:ɥ 'pe:k. 'Či:ə ste 'bi:ɥ *'po:le 'pe:k?*

L.: *Ma p'ri:ət* 'ni: 'bi:ɥ i'zu:čən 'pe:k?

P: 'A:?

L.: 'Ja:, 'ni:s biɥ i'zu:čən 'pe:k?

D.: I'zu:čən 'pe:k?

L.: Pop'ri:ət?

P: 'A:, 'ja:, 'ja:.

L.: 'Ja:, zə'tu:ə 'po:le si pər'ja:ɥ peka'ri:ju na 'Do:brəvən.

P: Na 'Do:brəvən.

L.: 'To:r 'pə:rvo /

P: 'Pə:rvo sən 'bi:ɥ pər 'V'le:rju, od 'V'le:rja smə š'li: u Γa'ri:cu, ku'pi:ɥ 'V'le:ri 'do:l u Γa'ri:ci

L.: 'Ja:, 'ja:.

P: an 'do:l 'do:l ɣa je (nerazumljivo) an an puli'ca:j, ki 'ti:st puli'ca:j jə biɥ 'no:tər u 'ti:sti s'ta:ɥbi. Ve'le:rij ku'pi:ɥ

L.: 'Ja:.

P: ma Ve'le:rij 'ni: 'vi:ədu, də 'pe:č jə / ot 'ti:stɣa puli'ca:ja. An 'ti:st puli'ca:j jə 'zə:čnu ... sa si 'to:žli, təkua də Və'le:rij zɣu'bi:ɥ ɥ'se:

L.: 'Po:le 'mo:ɣu 'jət.

P: an Və'le:rij ə 'šu: fə'li:t 'u:ənde, ki 'na: 'vi:ən 'ko:lko 'mo:ɣu p'la:čət 'ti:stmu puli'ca:ju, ki sa si 'to:žli. Od 'u:ənde smə š'li: u 'Tə:rst. 'Po:le smə b'li: u 'Tə:rstu, s 'Tə:sta ...

L.: Blo t'ri:əba 'jət 'u:ən, 'ne:.

P: 'Ja:.

D.: Ma 'či:ə ste 'bi:ɥ, ki ste si 'u:ču, ki ste 're:ku?

P: U Γo'ri:ci.

D.: Pər 'te:mu, ki ste p'ra:vu?

P: Fur'la:ni, 'ne:.

P: Jəs sən 'šu: ku za 'va:jənca, 'ne:, 'do:l u Γa'ri:cu. 'Jət z 'Do:brəvɣa o'tr:ok, nəs jə b'lu:ə t'ru:əje 'so:rt, / ən jəs sən 'šu: x Bo... Bošt'ja:nčču u Mo'da:nu. 'Te:ta, 'ne:, na 'Du:zən. In 'u:ənde sən 'bi:ɥ ... sən 'xo:ɥdu no 'li:əto u 'šu:əlu u Mo'da:nu.

D.: An ka'ku:ə 'tu:ə, də ste 'šu: z 'Do:brəvɣa 'če: u Mo'da:nu?

P: əəə

L.: 'O:n jə 'bi:ɥ z Mə'da:ne p'ri:ət.

D.: 'A:.

P: 'Ja:, jəs sən 'bi:ɥ ... 'po:le sən 'šu: x 'te:ti, 'ne:, 'tən z 'Do:brəvɣa, 'ne:.

D.: 'A, 'ja:, 'ja:.

P: Kər nəs jə b'lu:ə 'to: əəə dər'ži:na

L.: d'vu:əjna dru'ži:na.

D.: 'A:, vəs jə b'lo: ...

P: 'Po:le sən 'šu: x 'te:ti 'tən na na 'Du:ɣo, sən 'bi:ɥ šə no 'li:əto, ben 'ja:, sən 'bi:ɥ pər n'jə:x / in 'po:tle sən 'šu: ..., sən 'mi:əɥ pət'nə:jst 'li:ət an 'pu:, sən 'šu: za 'va:jənca.

L.: Ma ki 'bo:sta 'ki: 'pi:l?

P: 'Ne:, 'jə:st. In u Γo'ri:ci 'te:kərt jə blo 'tə:ško do'bi:t. Jə 'bi:ɹ̩ 'Do:la z B'ja:ne, sən mu 'da:ɹ̩ na 'vi:ən 'do:st 'sa:ɹ̩du, də mi ni 'na:jdə, 'ma:ma 'da:la praɹ̩zap'ra:ɹ̩

L.: 'Ma:ma, 'ja:.

P: in mə 'na:jdə za 'pe:ka 'do:l. Sən ... ən z'da:ɹ̩ 'ti:st ɣospo'da:ɹ̩ Fur'la:ni do ..., ki sən 're:ku, ə 're:ku, jəst ɣa ɹ̩'zə:mən, 're:ku, ma za s'pa:t

L.: 'ni:mən 'či:ə

P: 'ni:mən 'či:ə / s'pa:t. Də 'mu:ərən 'čə:kət nix d'va:ɹ̩st d'ni: 'po:le. Ən jəst sən s'pa:ɹ̩ pər 'a:dnix, kə biɹ̩ špəçəka'mi:nər In jəs sən s'pa:ɹ̩, 'či:əkə 'bi:ɹ̩ ... səm s'mərdu po dimni'ka:ɹ̩ju, 'ne:. In 'te:kərt smo no'si:l po 'xi:šix k'rurɹ̩, 'ne:

L.: 'Ja:, 'ja:.

P: Inu s 'pə:ršli / x ɣospo'da:ɹ̩ju, 'Fe:lo, Rafa'e:l, 'ne:, 'Fe:lo, 'tu:o gar'so:n š'pu:sa di špacaka'mi:n. 'Ja:, si'vi:əda, s'pa:ɹ̩ 'u:ənde, 'či:əkə 'bi:ɹ̩ ... səm s'mərdu po dimni'ka:ɹ̩ju, 'ne:. 'Fe:lo, (smeh) 'tu:o 'tu:o gar'so:n š'pu:sa di špacaka'mi:n.

D.: 'Ki: pə'mi:əne?

P: Də də smər'di: po po ...

L.: də də də dimni'ka:ɹ̩

P: də smər'di: po dimni'ka:ɹ̩ju. 'Po:le tə'ku:ə za nix 'o:sən 'da:n 'šu: tə'u:əni p'ro:č, 'po:le sən 'du:bu.

D.: 'Tə:n ste si u'či:ɹ̩.

P: 'Ja:.

D.: An 'po:le?

P: An 'po:le /, 'ja:, 'po:le sən 'šu: x vo'ja:kən.

D.: 'Kə:n ste 'šu:?

P: D'vi:ə 'li:əti u Sar'de:niju brəs 'vi:dət 'du:əma.

D.: Di're:ktno u Sar'de:nju ste 'šu:?

P: 'Ja:, x vo'ja:kən, 'ja:.

D.: Tə'ku:ə 'de:lič?

P: U Sar'de:nju. 'Po:le / dəvetəntridə'se:ɹ̩ɣa 'li:əta / u 'A:jdūščnu, z 'A:jdūščne mid'ru:s Slo've:nci smo š'li: oku'pi:ərət *Slo've:nce*

L.: *Slo've:niju*

P: 'Ja:.

L.: Jugos'lar:vju.

P: Jugos'lar:vju an u Jugos'lar:vji sən 'bi:ɹ̩ u Čər'no:mlju, Čərvi... Met'li:ka. In ot 'tə:n s nəs pob'ra:l ɹ̩'si:ɣ Slo've:ncu, kər nəs jə b'lu:ə 'tə:m na kam'jo:n ən 'do:l u I'ta:lju ən 'do:l u I'ta:lju sa nəs zde'li:l 'a:dnix 'to:, po 'mi:əstix, 'a:dnix... (prekinitev)

D.: Batal'jo:n špe'čə:le a'lo:ra?

P: 'Ja:, ben 'ja:, batal'jo:n špe'čə:le. In jən sən 'šu: u Ši'či:lju, praɹ̩ 'do:l na na 'o:tok.

D.: S Sar'de:nije ste 'pə:ršu u 'A:jdouščinu an 'po:le ste 'šu: na... na'za:ɹ̩ na Ši'či:lju?

P: 'Ja:.

L.: 'Ja:, 'po:le kə bla ta 'ɣo:nja 'to: po Jugos'lar:vji.

P: Z Jugos'lar:vje sa nəs pos'la:l 'do:l po I'ta:lji. S nəs poš'ja:l u Ši'či:lju, praɹ̩ 'do:l 'do:l na 'ko:nc, Mar'ša:la sə k'li:clo.

L.: Və'li:ko jəx jə blo u / Ban'jo:lix.

P: 'Ti:, u Mar'ša:li, 'ne:, ki smo bli 'do:l, jə 'pə:ršu 'na:log ən 'da:n, / ɹ̩'si: sk'ri:t si, 'ne:. In 'te:kərt jə 'pə:ršu Mušo'li:ni. Sa nər'di:l a'lar'mi, də 'na: 'bo:j 'vi:ədli / ci'vi:li, ki 'te:kərt tut ci'vi:li ..., ɹ̩'se: sə ɣɹ̩'bi:lo po 'bu:nkərjix. Ma'ri:ja, 'ka:ko b'lu:ə. In 'te:kərt jə 'pə:ršu

Mušo'li:ni 'do:l, ki sa po'vi:ədli, də 'a:ɔden jə 'mə:rtu. 'Bu:nkər smo nər'di:l za 'še:st 'mi:əscu 'ži:vəža an u 'bu:nkər ... / In 'po:le sa 'ti:ste 'mi:əl ... In ka'ku:ə 'vajšlo 'u:ən 'u:ənde, / də letri'či:st ... Z'ma:njkəla 'lu:č 'ti:stu 'nu:əč / in pok'li:cu 'terγα letri'či:sta ... 'Ja:, letri'či:sti 'ni: 'na:jdu ən'či:ər də də 'ka:k 'fə:l, 'ne:, in 'o:n, 'te: γospo'da:ɔ də 'ja:, də 'ma:njkə 'lu:č. Alora s'to:ru pok'li:cət 'nə:γa špeč'a'li:sta, də ni pə:γ'la:de. 'Re:ku, 'to:, 'to:, ɥ'se: u 're:du, 're:ku, 'ne:. 'Po:le / so pokontro'li:ərli, sa 'vi:dli, də 'o:n jə 'nə:rdu 'ti:st s'ti:k.

L.: 'Ja:, (nerazumljivo) γ'la:ɥnu 'li:nju, 'ne:.

P: 'Ja: 'Še:st 'mi:əscu ... za 'še:st 'mi:əscu x'ra:ne, 'ne:.

D.: An 'po:le 'do:st 'ca:ɔta ste 'bi:ɥ 'do:l?

P: 'O:, ma'ri:ja, s Š'i'či:lje ... / mi smo b'li: o'nu:ə 'do:l zak'ra:j 'mu:ərja s 'ti:stmi, ku si 're:če, pu'xa:ɥkmi, də čə p'ri:di Ang'le:ži

L.: kə 'mi:əɥ p'ri:t 'Ka:rlu.

P: Ang'le:ži ... (smeh) Če smo bli st'ri:əjəl ku ot to 'γo:r do k'li:əti st'ri:əjli ... (smeh)

L.: 'Ti:ste ni b'lu:ə ku 'nə:č.

P: 'Ja:, 'nə:č, 'ne:. In od 'u:ənde so 're:kli ... sə nəs poš'ja:l 'do:l 'to: u 'ta:lju. An 'do:l u 'ta:lji sə nəs 'lo:žli u u / o'ni: batal'jo:n špeč'a:le, 'ne:, də b'lu:ə ... / po va'si:əx 'di:ələt u 'bo:ške.

L.: U 'bo:ške, *'ja:.*

P: *'Di:ələt* 'də:rve. Z'da:j so 're:kli, də nən 'da:j petənd'va:jst 'li:ər ot ku'bi:ka. Tə'ku:ə smo b'li: u sku'pi:nix po š'ti:ə... po 'o:sən, de'se:t od nɔx u sku'pi:ni, 'ne:. / Ma ni... 'ni:smo zaš'lu:žli niti za ən ko'za:rc 'u:əde 'u:ənde, 'ne:. / 'Ti:st čə:rən x'ra:st jə 'bi:ɥ an ki s 'ti:stu 'žarγu tən ... / z nu s'ki:əru, 'ne:.

L.: 'Ja:, ni š'lu:ə an'ka:mə:γ 'ne:.

P: An 'u:ənde ɥ'si:, 'ne:, ... z'da:j 'nə:č 'nə:č. 'Po:le s nəs poš'ja:l u Gre'vi:nu. 'Tə:n u Gre'vi:ni smo bli 'no:tər / ən no 'ju:tro, 'bo:m, 'bo:m, 'bo:m, 'bo:m, bli Mə:ri'ka:nci, sə žə b'li: Mə:ri'ka:nci 'u:ənde. 'Te:kərt sa zač'a:l (nerazumljivo) Sa 'pə:ršli Mə:ri'ka:nci 'no:tər an pos'ta:vi mitral'je:z / Jə 'bi:ɥ ən Pule'ž'a:n, o 'ma:ma 'mi:ja, 'ma:ma 'mi:ja, s'ja:mo 'tu:ti 'mo:rti. Smo ɥ'si: 'mə:rtvi žə. Ən sə nəm 're:kli Mə:ri'ka:nci, na s'mi:əsta si 'γi:bənt ot 'u:ənde. Ma sə 'ni:smo b'li: ... 'sa:mo ob'li:əke smo 'mi:əl təl'ja:nske, d'ru:zγa 'nə:č, 'ne:. In so š'li: p'ro:č 'ti:sti Mə:ri'ka:nci, za d'vi:ə 'u:ri 'tu:ə ɥ'se: fə'r'li:əlo 'u:ən, ɥ'si: smo š'li:, smo si skro'pi:l ən xo'di:l po 'mi:əsti, nən 'da:jli ob'li:əke ci'vi:l

L.: də 'po:le so š'li: da'mu: 'lo:xko.

P: 'Ja:, də smo š'li: da'mu:. In jəs ən 'Mə:rk ən d'va: *d'ni:* (prekinitiv)

L.: *'Pe:pi 'Mə:rk*

P: 'A:?

L.: 'Pe:pi.

P: Tə'ku:ə smo xo'di:l / 'pe:š inu 'tə:n kə smo 'pə:ršli 'γo:r p'ri:ət ku (nerazumljivo) 'mu:ərmo ɥ'zə:t d'ru:γu s'mi:ə:γ 'ne:.

L.: 'A:, 'ja:.

P: In γ'ra:mo γo'r'u:ən, 'ne:. Smo 'pə:ršli 'do:l za s'part, smo 'pə:ršli 'či:əki sa 'mi:əl čə'ma:ru, sa 're:kli, 'či:əki sa bli γos'pu:ədje, ki sa 'mi:əl / 'no:tər ɥ'so: ž'va:ɥ, 'no:tər u (nerazumljivo), 'ne:. An 'no:tər smo 'mi:əl šə 'a:dnəγa / (nerazumljivo) ɥ'ze:me 'nə:γa pətə'li:na jə ɥ'k'ra:du.

L.: (smeh)

P: Praɥzap'ra:ɥ smo nər'di:l pašta'šu:tu z've:čər (nerazumljivo). An 'ti:sti d'va: x'la:pcə 'no:tər / s 're:kli, də čə 'da:mo jən tud ən'ma:lo 'ji:əst. Sa 'mi:əl nix tris'tu:ə pa'vo:nu,

'mi:əl pɛts'tu:ə kɑ'ku:əš, 'ti:stu 'ri:əč u'so:, 'a:uɕe, ma 'be:ke, 'tu:ə ən 'u:əno an jə ... sa pɒb'rɑ:l pɒ nix dviəs'tu:ə 'ja:jɕ na 'dɑ:n

L.: (smeh)

P. Jə 're:ku ... 'Mə:rk jə 're:ku, zə'ki: na u'ze:məta 'kɑ:ke 'ja:jɕe tək'ku:ə. 'U:uu, mɑ'ri:jɑ, buəx'vɑ:r čə bɒ z'vi:ədu ɣɒspɒ'dɑ:r An s'tu:ə, dvuəs'tu:ə 'ja:jɕ u'ze:mmo / uk'rɑ:dli 'nə:ɣɑ pətə'li:nɑ an u'dɑ:ri ju an ɣ'la:dli nəs (nerazumljivo) Smo ɣɑ tək'ku:ə zɑ'vi:l, 'ne:, 'pɒ:le ɣ'ra:mɒ nɑp'ri:t, 'ne:, 'lu:əžmo 'ku:xət u 'ti:stu 'bɑ:ndu, 'vi:əš,

L.: 'Ja:, 'ja:.

P. an 'lu:əžmo 'ku:xət, s'ku:xu si d'vi:ə 'u:ri 'ca:jta, smo pɒ'jə:dli 'ti:stu 'žurpu, 'ne:, an smo 'mi:sənli, də 'bɒ:mɒ jə'dli 'ti:ste mə'su:ə. / 'Bi:u 'tə:rt. D'ru:ɣi 'dɑ:n ɣɑ 'lu:əžmo nɑ'zɑ:j 'ku:xət, d'ru:ɣi 'dɑ:n jə b'lu:ə pɑ ku žə'li:əzo. Jə 'mɒ:ɣu 'mi:ət nix s'tu:ə 'li:ət.

L., D.: (smeh)

P. Γɑ ... (smeh) 'Pɒ:le smo š'li: nɑp'ri:t, 'ne:, an / xɒ'di:l ... Dopu'dɑ:n sɑ u'si:x lɒ'vi:l 'Ni:əmci. Ku s 'pə:ršli (nerazumljivo) s pe'ja:l, s pe'ja:l ɣɑ 'di:ələt, 'ɑ:dnix pɑ u 'Ni:əmɕju.

D.: 'Čɑ:kte, Məri'kɑ:ni sɑ š'li: p'ro:č an 'u:ənde sɑ 'pə:ršli pɑ 'Ni:əmci?

L.: 'Ne:, 'tə:n 'ni:sɑ šə zɑ'se:dli. Sɑ bli 'zɑ:t nɑ Ši'či:lji. Oni s bli 'tə:n in Təl'ja:ni s si u'mə:kənli

D.: 'A:, 'a:.

P. U'mɑ:kənli, 'ja:.

L.: in 'tɒ: sɑ bli 'Ni:əmci.

P. In an 'tɒ: sɑ bli 'Ni:əmci, 'zɑ:di sɑ b'li: pɑ Ang'le:ži, ki sɑ pɒ'ri:vli

L.: ki sɑ pɒ'ri:vli ɣɒ'ru:ən ɣɒ:r ɣɒ'ru:ən.

D.: 'Ja:, 'ja:.

P. In tək'ku:ə smo xɒ'di:l popu'dɑ:n, və'či:nɒmɑ tud z'ju:tro, 'ne:, 'či:əki smo ... zɑk'rɑ:j 'bɒ:šku, 'ne:, z'ju:tro. In 'ti:sti, ki sɑ ɣɑ 'nɑ:jdli 'Ni:əmci, s mu s'tɒ:rlɪ 'jɛt 'di:ələt in u 'Ni:əmɕju.

L.: (nerazumljivo)

P. Jə b'la: nɑ postɑ:jɑ 'dɒ:l, kə biu vɑ'ɣɒ:n jə 'čɑ:ku. Ku sɑ 'vi:dli, sɑ pɒz'nɑ:l nəs d'ru:zix, 'ne:

D.: 'Ja:.

P. sɑ 'dɑ:l 'nɒ:tɛr u vɑ'ɣɒ:n nəs.

D.: An ki pɛr 'mu:əɾju stɑ xɒ'di:l ɣɒ'ru:ən?

P. 'A:, pɛr 'mu:əɾju, 'ja:, 'či:əkə 'bi:u 'bu:j /

L.: sə'ɣu:rno.

D.: Zə'ki: jə blɒ: pɛr 'mu:əɾju 'buj si'ɣu:rno?

P. 'U:ənde 'ni:sɑ bli *'Ni:əmci*

L.: *Zə'tu:ə ki* (nerazumljivo) 'tə:n sɑ 'mi:əl Ang'le:ži. 'Mu:əɾje sɑ zɑ'se:dli Ang'le:ži an Məri'kɑ:ni. An 'Ni:əmc sə 'mɒ:ɣu si u'mə:kənt. Kɛr 'ti:ste (nerazumljivo) 'ti:stu 'ri:əč an s 'tɑ:nkmi nɑ 'su:xən p'ru:əti avi'ɑ:cji kɒmp'le:t 'ni:sɑ 'mɒ:ɣli 'nə:č.

D.: 'Ja:, 'ja:, 'ja:.

L.: (nerazumljivo) ci'vi:lɪ 'o:ni sɑ tut u'mə:rlɪ (nerazumljivo), ki vɒ'ja:ki sɑ *'mɒ:ɣli*

P. *Pe'rɒ:, *u'sɑ:ku 'čɑ:st Təl'ja:nən, bɒn ɣu:əru z'me:rən jəst. Ku s nəs 'vi:dli, ki 'xu:ədəmo, 'kə:mər smo xɒ'di:l, pɑ nəs k'li:cli 'nɒ:tɛr zɑ 'ji:əst

L.: ob'li:əke 'dɑ:jəl, an u ... ob'li:əke

P. ob'li:əke. Sən 'mi:əu d'vi:ə 'li:əti še 'pɒ:le *'tu:ə*

L.: *ob'li:əke* 'dɑ:jəl, də si prəb'li:əkli, 'dɒ:st ɒd nɔx sɑ p'rɑ:vəl.

P: 'Pə:ɪvɔ smo ... kər smo š'li: p'ro:č, smo bli ũ'si: s'tə:ɾɣəni, ũ'si: s'tə:ɾɣəni, 'sa:mɔ də s
'mi:əŭ ki na 'se:be,

L.: 'Ja:, də 'ni:sa bli u vo'ja:škən.

P: 'ne:, an p'ri:dmɔ 'to: na Kʷatɾo've:nti, 'Mə:rk jə 're:ku, 'o:oo, z'da:j s'pi:mɔ 'pu: 'li:tra
'vi:na.

L.: Pa 'či:ə ɣa 'du:bu?

P: U ɣos'ti:lni.

L.: Pa 'mi:əŭ 'sa:ɥde?

P: Smo 'mi:əl, 'ja:, tər'ka:j. Γ'ra:mɔ na ɣos'ti:lnu, 'vi:əš, / na'pu:ne ũ'sa:kmu an ko'za:ɾc
'Mə:rk, 'te:čta, s'tu:əre, 'ne:, ɣ'ra:j 'Ni:əmci. Smo 'te:kli čəs ... po'vi:ədla 'kəm, smo
'te:kli čəs 'ci:əstu, u par'to:nu smo si təš'ča:l. 'Po:le sa si po'vi:ədli, / də sa žə š'li: p'ro:č
'Ni:əmci.

L.: 'Ja:, 'ja:, sa si ũ'mi:kəl, 'ne:.

P: 'Ja:.

D.: An 'po:le ste 'pə:ršu da'mu:ɪ. An 'po:le?

L.: 'Po:le 'bi:ŭ da'ma:ɪ.

D.: 'Po:le ste 'di:əlu ku 'pe:k nap'ri:?

P: 'Ne: še. 'Pə:ɪvɔ sən 'bi:ŭ u P'larvix, 'ne:, / 'pə:ɪvɔ sən 'bi:ŭ 'tə:n pər 'te:be, 'po:le u P'larvix,
'ne:, 'ja:, pər 'sa:dji u P'larvix, / 'po:le sən 'šu: ... / 'pe:ku 'to: na 'Do:brəvən, 'po:le sən 'šu:
u 'Ku:jsko, s 'Ku:jskəɣa u 'Di:əskle an z 'Di:əskəl u Γa'ri:cu ən u Γa'ri:ci sən 'ko:nču.

D.: Ste 'xo:du ũ'sa:k 'da:n u Γa'ri:cu 'pe:čt?

P: Sə'vi:əda.

D.: Na ... 'do:l na Pə'ci:vo?

P: 'Ja: S 'ku:əlcən.

D.: S 'ku:əlcən ste 'xo:du?

P: 'Ja:, š 'če:m pa.

D.: An 'kə:t ste 'šu: od 'du:əma?

P: 'O:, / blo 'do:bru ... sən 'bi:ŭ 'du:əbər za 'te:čt, pud'rurɣu 'u:rcu sən 'bi:ŭ žə 'do:l, šə
p'ri:ət.

D.: Ma 'kə:t ste 'zə:čnu 'pe:čt? Op / 'ka:ki 'u:ri?

P: 'A:, do'li:ə smo 'mi:əl 'tu:ɾno, 'ne:ɪ. Smo b'li: ... 'mi:əl po t'ri: 'tu:ɾne.

L.: 'A:dən op 'ta:ki 'a:dən *op 'ta:ki.*

P: *'Ja:, 'a:dən* op 'ta:ki, 'a:dən op 'ta:ki.

D.: An čə ste 'di:əlu po'no:č, 'kə:t *ste 'šu:?*

P: *Kur jə 'ra:tlo,* po'no:č, ot ot 'še:ste z've:čər do 'a:dne popuno'či:ɪ. Ob 'a:dni popuno'či:
d'ru:ɣa, do 'se:dme, op 'se:dmi pa d'rurɣa.

/.../

D.: S 'ku:ələn ste 'xo:du ũ'sa:k 'da:n?

P: An pa u 'Di:əskle 'tu:di?

L.: Ma 'te:kərt 'ni: blo pro'me:ta, *'ni: blo 'a:ɥtu.*

P: *'Ni: blo pro'me:ta.*

D.: 'Ja:, 'ja: 'dɔ:bro, ma an čə 'bi:ŭ 'də:š?

L.: *'Ja:, 'be:n*

P: *Čə 'bi:ŭ* 'də:š, 'ɣo:r 'ɣo:r pod pod 'ɣo:r na 'və:ɾx u Γun'ja:čix, ku 're:či əə, 'o:štja, ku
're:či, 'və:ɾx š'ma:ɾtnəɣa ...

D.: 'Ja:, 'ja:.

L.: Na o'vi:nku 'u:ənde /

D.: 'Ba:le.

P: na 'Ba:le. Jəs ɣ'ra:n ɣo:r'u:ən, sən 'mə:ɥ za 'di:ələt ob 'a:dni popuno'čir, 'te:kərt sən 'mi:əɥ moto'rri:n žə. ɣ'ra:n 'ɣo:rɪ p'ri:dən pot s'po:di 'u:ənde, jə biɥ 'də:š ku st'ri:əla. Sən 'šu:, də ɣ'ra:n nap'ri:, sən z'va:jšu 'no:tərka, / kə sə ɥ'si:pla 'ze:mja 'dɔ:l. 'Ni:əsən 'vi:ədu, 'kə:n 'jət. / 'Tə:ma, ma'do:na, b'li:skəlo ən sən biɥ u'jat 'u:ənde 'no:tər / Nap'ri: 'ni:sən 'mo:ɣu 'jət, kə mə šə o'ni:əɣlo, ku də 'mu:ərən 'jət 'pe:š, na'zaj jə tu... / sən 'šu: na'zaj, də bon 'šu: ... Pər'ja:ɥ 'ju:rək 'u:ənde, k'ri:što 'di:jo. Ən tər'ka:j tər'ka:j 'ɣu:zu 'ti:st moto'rri:n pona'zaj, də sən 'u:ənde 'va:jšu 'u:ən s 'ti:stɣa bla:ta. / 'Pə:ršu da'mu:, 'pu: ɣn'ji:ɥ ku 'ba:ka.

D.: Ma 'ni:ste 'mo:ɣu xo'di:t čəz I'ta:lju, 'ne:?

P: 'O:, 'jo:j, *'či:ə an*

L.: *Z'da:j pɔ'vi:ən* pa 'jə:st nu *'ma:jxnu*

P: *An* ... 'ča:ki. In 'po:le smo xo'di:l jəst Kas'te:lič an an 'De:lko.

L.: 'A:, 'De:lko Ma'ra:š.

P: Jəst sən 'mi:əɥ tə'ku:ə ku dir'ka:ško 'ku:əlo, Kaš'te:lic jə 'mi:əɥ no 'ku:əlo 'fa:jn an 'De:lko no no no 'že:nsko, 'du:ə p'ri:de p'ri:ət u P'la:ve (nerazumljivo). In si spus'ti:mo dol'u:ən, 'De:lko ni 'mə:ɥ ž'la:jfu.

D.: Ma'ri:ja.

P: S 'pa:tu ž'la:jfu, brrr, ma 'šu: ku st'ri:əla dol'u:ən. An p'ri:d... 'dɔ:l ... p'ri:dmo 'dɔ:l na 'pə:rvi o'vi:nk, 'te:kərt ni b'lu:ə aš'fa:lta, 'ne:,

D.: 'Ja:, 'ja:.

P: b'lu:ə maka'da:m, ma 'ta:k /

L.: 'Ja: (nerazumljivo)

P: p'ri:dmo 'dɔ:l na 'pə:rvi o'vi:nk, mi odle'ti: ma'no:ber S're:ča, ki mə š'lu:ə ... ki sən na 'pə:rvən əə... / biɥ s'pri:ət ž'la:jf ən čə bi čə bi 'šu: na 'u:əni k'ra:j, na 'vi:ən, 'ki: bi 'ra:tlɔ z mi'no: ./.../

PRILOGA 2

SLOVARČEK STROKOVNIH IZRAZOV

Anaforična koreferenca (anaphoric coreference)	nanaša se na nekaj, kar je bilo v besedilu že omenjeno.
Asimetrična konverzacija	nanaša se na konverzacijo, ki je že v izhodišču nekoherentna.
Besedilni svet (textual world)	védenje, ki si ga sprejemnik zgradi na osnovi nekega besedila. Lahko se ujema ali pa ne ujema s splošno sprejeto in uveljavljeno verzijo dejanskega sveta.
Deikt	izraz, ki vzpostavlja nebesedilno referenco.
Delni deikt (impure deictic)	izraz, katerega pomen je delno deiktičen, delno pa nedeiktičen (npr. zaimki za tretjo osebo ednine).
Diskurzivna kompetenca	vključuje jezikovno kompetenco, sposobnost inferiranja, katerega pogoj je védenje o svetu, ter poznavanje različnih besedilnih zvrsti.
Dodana struktura (add-on strategy)	nanaša se na strukture, ki jih govorec dodaja prvotnemu stavku.
Eksoforična referenca (exophoric reference) = nebesedilna referenca	zveza med izrazom in entiteto v zunanjem svetu.
Enciklopedično védenje (encyclopedic knowledge) = védenje o svetu	védenje o realnem svetu; zbirka celotnega zavestnega in intuitivnega, neposrednega (izkušenskega) in posredno pridobljenega védenja o svetu, ki si ga človek nabira skozi celo življenje.
Implikacije (implications)	inference, ki jih sprejemnik izpelje iz semantične vsebine s pomočjo logičnega sklepanja.
Implikature, konverzacijske implikature (conversational implicatures)	inference, ki jih sprejemnik izpelje iz semantične vsebine, vendar ob upoštevanju konteksta.

Inference (inferences)	zaključki, ki jih izpeljemo s pomočjo logičnega sklepanja oziroma logičnega impliciranja tistega, kar je bilo izrečeno oziroma zapisano ob upoštevanju (konverzacijska implikatura) ali neupoštevanju konteksta (implikacija).
Inferiranje	nanaša se na proces izpeljevanja inferenc.
Kataforična koreferenca (cataphoric coreference)	nanaša se na nekaj, kar bo v besedilu omenjeno v nadaljevanju.
Kontekstualni namigi (contextualization cues)	sredstva, ki signalizirajo kontekstualne informacije (npr. proizvodnja, oklevanja ipd.).
Konverzacijski duet (conversational duet) = en glas (single voice)	pomeni ponavljanje leksema ali izreka pri dveh govornicah zaporedoma ali hkrati v funkciji hkratnega odgovora ali pritrdjevanja.
Koreferenca (coreference) = besedilna referenca , endoforična referenca (endophoric reference)	razmerje dveh jezikovnih izrazov z isto referenco.
(Ko)referenčna mreža	nanaša se na vse (ko)referenčne verige v besedilu.
(Ko)referenčna veriga (chain of (co)reference)	pomeni skupino izrazov, ki se nanašajo na isto entiteto.
Koreferenčni izraz (koreferirajoči izraz) = naveznik , anaforični izraz	izraz, ki ima isto referenco kot nanašalnica.
Kratkotrajna tema (short-circuited topic)	nanaša se na novo temo, ki se ne razvije.
Lokalna koherenca (local coherence)	nanaša se na semantično povezanost dveh izrekov v nizu. Med njima so lahko kohezivne vezi ali pa ju je možno povezati s pomočjo inferiranja.
Manjkajoče vezi (missing links)	propozicije, ki gradijo besedilo, pa niso eksplicitno prisotne, ampak jih mora sprejemnik inferirati.
Mentalno načrtovanje (mental planning)	tisto načrtovanje, na katerega vplivata oba dela mentalnega sveta: kognicija in emocije.
Motena koherenca (disturbed coherence)	nerazumevanje med govorncem in poslušalcem, ki je posledica neskladja med govorčevim nameravanim pomenom in poslušalčevo interpretacijo tega.
Načelo pomanjkljive koherence (default principle of coherence)	načelo, ki izhaja iz osnovnega načela sodelovanja in po katerem sprejemnik sprejema besedilo kot globalno koherentno kljub morebitnim lokalnim motnjam v koherenci.

Načelo pričakovane normalnosti (principle of assumed normality)	pravilo, po katerem sprejemnik inferira najverjetnejšo interpretacijo.
Načelo sodelovanja (co-operative principle)	osnovno načelo govornje interakcije, po katerem morata govorca za uspešnost komunikacije sodelovati.
Načrtovalni čas (planning time)	čas, ki je govorncu potreben za razmislek o tem, kar namerava povedati.
Nepopolni (implicitni) diskurz	nanaša se na opis le tistih dejstev, ki so za govornca v govornem dogodku pomembna.
Običajno zaustavljanje v govoru (normal dysfluency)	nastane zaradi oklevanja, premorov, nenačrtovanih ponovitev, vrinjenih struktur ipd.
Oklevanje (hesitation)	nastane zaradi napačnih startov in slovnično nepopolnih izrekov.
Okvir (frame)	niz proposicij, ki vključujejo človekovo konvencionalizirano védenje o neki situaciji (dogodku).
Pogajanje (negotiation)	nanaša se na proces identifikacije nove teme. Sproži ga poslušalec oziroma govorec B, in sicer v primeru, ko ne najde povezave med novo temo, ki jo uvede govorec A, in predhodno temo.
Polifoni pogovor (polyphonic talk)	dva ali več delov pogovora, ki potekajo vzporedno.
Ponavljjanje preko vloge (repetition involving more than one speaker)	nanaša se na ponovitev, ki jo izvede drugi govorec.
Ponavljjanje znotraj vloge (repetition within a speaker-turn)	nanaša se na ponovitev, ki jo izvede sam govorec.
Popolni deikt (pure deictic)	izraz, katerega pomen je samo deiktičen.
Popolni (eksplicitni) diskurz	nanaša se na opis vseh dejstev, ki tvorijo neko situacijo (govorni dogodek).
Prekrivajoči govor = hkratni govor	govor več govorcev hkrati, kar povzroči nerazumljivost govora posameznega govornca zaradi prekrivanja govorov.
Referenca (reference) = nanašanje	nanašanje na točno določeno entiteto v nejezikovnem svetu.
Referenčni izraz (referring expression) = nanašalnica	izraz, s katerim se kaže na referenta.

Referent (referent)	entiteta v nejezikovnem svetu, na katero se referenčni izraz, to je nanašalnica, nanaša.
Scenarij	konvencionalizirano splošno védenje o dejanjih, kako si sledijo (navadno v rutiniranem nizu), ki je kulturno pogojeno.
Situacijski kontekst	nanaša se na vse nejezikovne dejavnike, ki vplivajo na besedilo.
Skupno védenje (common, shared, mutual knowledge)	niz tvorčevih in sprejemnikovih skupnih predpostavk o svetu, npr. spomini na posebne priložnosti, ljudi, poznavanje etičnih predpostavk ipd., kar navadno zadeva pripadnost isti jezikovni, narodni ali kulturni skupnosti.
Spontana dopolnitev (spontaneous completion)	do nje pride, ko govorec B dopolni izrek govorca A. Dopolnitev ni samostojna vloga govorca B, ampak dokončanje vloge govorca A.
Tematski zdrs (topic drift)	nenameravana zamenjava teme, do katere pride, ker govorec zapusti osnovno temo diskurza in se usmeri k asociativno najbližji temi.
Virtualna dopolnitev (virtual completion)	od spontane dopolnitve se loči po tem, da do dopolnitve izreka s strani govorca B eksplicitno, to je z jezikovnimi sredstvi, ne pride, vendar govorec B izrek vseeno razume.
Vrinjena struktura (interpolated structure)	nastane zato, ker govorec strukturo, ki bi morala biti v predhodnem izreku, vrine v naslednji izrek.

SUMMARY

The research presented in this book (*Dialectal Discourse; Discursive Analysis of the Brda Conversations*) is concerned with spontaneous spoken dialectal language in use, i.e. in the speaker's familiar environment and among the speakers that know each other well. We have therefore shed light on the dialectal discourse among the speakers in their home environment and with the familiar participants. The conversations were recorded in the Brda, a region on the Slovenian, Friulian and Italian linguistic and national border.

Using some contemporary linguistic theories, i.e. conversational analysis, pragmatics, text linguistics and functional linguistics, a model of dialectal discourse description which will be useful also for the further analyses of dialectal discourse has been created. All four approaches to discourse analysis mentioned cover a vast research field which is in fact yet not defined precisely. Therefore, from a vast range of possibilities we have tried to answer three elementary questions associated with the spoken dialectal discourse to be researched: 1. *What are the features of spoken dialectal discourse?* 2. *What are the ways in which speakers establish discourse coherence and cohesion in dialectal discourse?* and 3. *Why do speakers accept a discourse which at first sight seems totally chaotic with no trouble?* In connection with textual/discourse coherence and cohesion it has also been researched whether the two terms should be differentiated or not.

The results of the research may be summed up as follows:

1. In spite of the connection between the two criteria of textuality, textual coherence and cohesion, the research has shown that the terms must be differentiated. However, it is not only about the relationship between the surface and the deep structure (or between the structural and semantic organization of discourse), but also the research has proved that the cohesive devices represent only one type of coherent devices which, consequently, means that a coherent text does not necessarily include cohesive ties and vice versa, that the presence of cohesive devices does not necessarily insure coherence of a text.
2. Besides cohesive devices there were other coherent devices present in the analyzed texts from the Brda, i.e. questions, completions, repetitions, polyphonic talks, contradictions and inferences.
3. The ability of proper inferring has proved to be an important condition for successful communication. Speakers accepted the most proper interpretations of discourse using inferences without being really aware of doing so. Among the used inferences conversational implicatures occupied a special place. Conversational implicatures are inferences which do not include only logical conclusions from the semantic content of the intended message but are also highly dependent on context. They served when speak-

- ers from different reasons did not want to express themselves explicitly but expected from the hearer to be able to understand the intended message between the lines.
4. Coherence can not be ascribed to a text in advance. In written communication it is built by the speaker in the process of communication, on the one hand, and by the hearer in the process of acceptation and interpretation of the message, on the other one. In other words, this means that there are two coherences being built in discourse. In conversations the two processes of establishing coherence are almost simultaneous. However, speakers must consider the principle of cooperation according to which successfulness of communication depends on the willingness to cooperate on the part of all participants. Due to the canonical situation, i.e. face-to-face communication, participants have the possibility to check the understanding of discourse simultaneously considering the so-called contextualization cues, i.e. linguistic (prosodic, morphological and syntactical) and nonlinguistic cues (gestures, face mimics) which help the hearer interpret the message appropriately. Considering only the textual message the hearer can overlook the speaker's communicative intention. In our study, no regard could be paid to nonlinguistic contextualization cues from a simple reason: our conversations were not videotaped. However, according to establishing appropriate coherence on both sides, by speakers and hearers, it can be presupposed that the speakers identified contextualization cues appropriately and took them into account in their interpretations.
 5. Successful communication means that the hearer understands the message exactly as its former wishes to be understood. In such communication the speaker's and the hearer's coherences come close to each other (or even match) and thus, the interpretations of discourse on both sides are (more or less) similar. On the other hand, if the hearer builds a different interpretation from the speaker's one, the communication will be partially or completely unsuccessful. In the case of partial unsuccessfulness we can speak about disturbed coherence. Disturbed coherence can be caused by different factors. In our texts the causes for disturbed coherence were the following: topic drift, unclear reference or disability to establish reference, change of language, breaking the principle of assumed normality of semantic content and the unknown semantic meaning of a lexeme. Abrupt topic change which is in literature described as a potentially very frequent cause of disturbed coherence did not appear. One of the possible reasons for this can be that we were directing our conversations to some extent. Consequently, at the potential attempts of abrupt topic changes we led the speakers back to the previous topics.
 6. However, in cases of disturbed coherence, the participants considered default principle of coherence, according to which they presupposed that what the speaker intended to communicate was sensible, although at the moment they could not understand it as such. The research has proved that the speakers mostly understood contextualization cues, although it has to be stressed that in building appropriate interpretations common knowledge was of utmost importance, too. The more extensive the common knowledge was the easier the hearers understood the speaker's contextualization cues and the more successful the communication was. To sum it up, in establishing textual reference speakers used more anaphoric pro-forms and deictics very frequently. However, there were not many cases of disturbed coherence, in our opinion mainly because all participants considered cooperative principle and default principle of coherence.
 7. The research has also shown that besides common knowledge and cooperation prin-

principle there are other factors crucial for successful communication, i.e. encyclopedic knowledge of individual participants, the knowledge of discourse/textual type, and the hearer's interpretative abilities. Some of these factors, e.g. common knowledge and individual's encyclopedic knowledge, are culturally specific, which means that the communication among representatives of different cultures can fail because of different encyclopedic knowledge and not enough extensive common knowledge. Similarly, because of different encyclopedic knowledge and different interpretative abilities different hearers from the same culture can establish different interpretations of discourse, from disability to establish any interpretation at all to the interpretation as it was intended on the part of the speaker. The participants in our conversations did not have notable problems in establishing coherence due to extensive common knowledge and comparable knowledge of the world (encyclopedic knowledge). Minor cases of disturbed coherence were eliminated by the use of contextualization cues (a question for clarification, a raise of eyebrow, shake of head). There were some problems with understanding in group conversations when two of the participants began to recall their memories of events and people which were not known to other participants, while the two speakers did not become aware of that. The research has shown that the hearer's expectation has also played an important role in successful communication. Hearers considered the so-called principle of assumed normality of semantic content. If the speaker broke the rule, successful communication was endangered.

8. As it has been already mentioned, the research has shown that the important cohesive and coherent device in the analyzed conversations were repetitions. Recurrences and partial recurrences as a means of establishing co-reference were frequently used because of lack of planning time on the speaker's side and because of maximal engagement in discourse on the hearer's side. The repetition of a linguistic item requires a shorter planning time as, for example, searching for a synonym and, on the other hand, it requires more attentive listening to the speaker than showing approval with attention signals. At the same time, repetitions have proved to be an important coherent device, as they revealed the speaker's mental processes, e.g. the problem with forming his message, his emotional engagement etc. Some other features of spoken discourse, e.g. hesitations, pauses and syntactic blends which revealed the former's mental processes were of utmost importance for understanding the establishment of coherence in discourse.
9. An important means of establishing and maintaining textual cohesion and in this way also textual coherence or global sense in the Brda conversations were co-reference devices. It has been found out that in such conversations establishing and maintaining (co)-reference is complicated because of the frequent use of deictics. This caused cases of local incoherence, which, however, did not influence the establishment of coherence to such extent that the communication would be endangered. The participants accepted apparently complicated intertwining of reference and co-reference mostly with no trouble, presumably because we all considered default principle of coherence.
10. The main contribution of the present study to the Slovenian linguistics is, in our opinion, the application of conversational analysis to spontaneous dialectal discourse which illuminates the actual usage of dialectal speech and the conditions which enable successful communication. The knowledge about building spoken dialectal discourse will be useful in comprehension of spontaneous informal discourse in general. The

research brings the summary of contemporary findings in the field of textual coherence and cohesion which can be useful in the further researches on spoken discourse.

Finally, it should be stressed that the main purpose of the research, from the study of spoken discourse principles to the factors which influence the successful or unsuccessful establishment of coherence and in this way the recognition of the speaker's communicative intention, was essentially only one: how, by means of his speech, get to know a person better.

Iz recenzij:

»Delo je prva besediloslovna obravnava kakih slovenskih narečnih govorov; to so govori briškega narečja oz. področja Goriških brd. [...] Avtorica [v njem] izpričuje veliko razgledanost po redki domači in zato toliko obsežnejši tuji strokovni literaturi, dobro sposobnost strnjevanja tujih teoretskih spoznanj in kritične distance do njih ter jih zna z lastnimi gradivnimi zgledi potrditi, zavreči ali nadgraditi.«

red. prof. dr. Vera Smole

»Gre za delo, ki je vredno pozornosti jezikoslovne stroke, ne le tistega njenega dela, ki se posveča dialektologiji, marveč tudi raziskovalcev govorjenega diskurza in jezika v njem. Njegova vrednost je predvsem v izdelavi in aplikaciji modela analize (ki je nastal na podlagi različnih teorij) na dialektološko gradivo, kar je pri nas novost.«

izr. prof. dr. Simona Kranjc

13 €

ISBN 978-961-254-005-0

9 789612 540050

ZALOŽBA ZRC • LJUBLJANA
[HTTP://ZALOZBA.ZRC-SAZU.SI](http://zalozba.zrc-sazu.si)